

42923.

Vydání „Všehrdů“

Prof. Dr. Bráfa:

FINANČNÍ VĚDA.

*Přednášek o národním hospodářství
část III.*

Opravené vydání autorizované.

Zimní běh 1902.

ČESTNÝ VÝSTAVNÍK
ZEMSKÝ VÝSTAVNÍK
C. A. L. V. PRÁZE.

Inv. 5640

1936

Po prof. Em. Schindlerovi

Obsah.

Výklady úvodní.

I. Pojem finanční hospodářství.....	str. 9.	III. Charakteristické znaky hospodářství finančního....	22.
II. Teoretické konstrukce hospodářství finančního....	14.	IV. Pojem a úkol vědy finanční....	25.
V. Přehled dějin vědy finanční....		27.	

Díl první, všeobecný.

Člávek I. Soustava finanční.

§ 1. Finanční hospodářství jako věda, správa veřejná a její technika.....	37.	5. Účel hospodářskopolit....	46.
§ 2. Úkoly a možnosti měřícího finančního.....	41.	6. Účel sociálnopolitické....	46.
1. Úkoly života hospod....	42.	7. Princip hospodárnosti....	47.
2. Technika výroby....	43.	§ 3. Pojem finančního systému. Místní a historická jeho pevnost....	49.
3. Momenty měření....	44.	§ 4. Příklady hospodářství veřejných....	53.
4. Úkoly veřejnosprávní a státopolitické....	45.	§ 5. Příklady nákladů v hospodářství veřejných....	63.

Člávek II. Rovnováha finanční.

§ 1. Finanční výsledek....	70.
----------------------------	-----

A. Rozpočet.

- § 2. Pojem a význam rozpočtu. 71.
 § 3. Vlastnosti rozpočtu moder. 75.
 ad 1.) Rozpočet prvňý. 76.
 2.) Zásada specialisování. 78.
 3.) Účelové virementu. . . 79.
 § 4. Ústavní vyřízení rozpočtu. 81.
 § 5. Provedení rozpočtu a jeho kontrola. 83.
 § 10. Volba různých prísobí úhrad poršechných. . . 98.
 § 11. A. Oshodě časové. 101.

B. Shoda kvantitní.

- § 6. Deficit a jeho prísoby. . . 85.
 § 7. O prostředcích k zabezpečení shody kvantitní. 89.

C. Oshodě kvalitní (duhové).

- § 8. Finanč. principy úhradové. 91.
 § 9. Dvojí skupina činnosti při plnění. 92.

Díl druhý, speciální.

Jednotlivé druhy úhrad zvláště.

Kapla I. Úhrady řádné.

Rozdíl I. Příjmy soukromohospodářské i z podniků veřej.

- § 1. Pojem a druhy. 103.
 § 2. Státní statky polnícké 110.
 § 3. Státní (zem., obec.) lesy. . . 114.
 § 4. Státní doly. 115.
 § 5. Státní průmysl. závochy. . 117.
 § 6. Podniky přejím. Banky. . 118.
 § 7. Právní železní. 120.
 Dodatek: Poška a telegraf. . 124.

Rozdíl II. O poplatcích.

- § 1. Pojem a zásady zvláště. 125.
 § 2. Rozdíly poplatků. . . 133.
 § 3. Soustava poplatková. . 136.

Rozdil III. Nauka o daních.

Část I. všeobecná.

§1. Pojem a účel daní 149.	§9. Ad §7. III. Vyšší zdanění důcho- du majetkových 185.
základní principy daňové.	Přesouvání daní a jeho vztahy k rovnosti.
§2. Pojem a přehled 154.	§10. Pojem a způsoby 187
§3. I. Zásady finančně-polit. 155.	§11. Teorie přesouvání 193
§4. II. Zásady národohosp. .. 156.	Ekonomika a technika správy daňové.
III. Zásady etické	§12. Přehled povšechný 203.
§5. Pojem a přehled 161.	§13. Ad 1. Zjištění subjektiv. ... 205.
§6. A. Všeobecnost daňová. 164.	§14. — 2. Zjištění předmětn. ... 206.
B. Stejnomenost daňová	§15. — 3. Zkládání daně .. 208.
§7. Všeobecná pravidla. ... 169.	§16. Ad 4. Předepsání a vybírání. ... 212.
§8. Ad §7. I. O progresivní mí- ře zdanění zvlášť 179	§17. Soustava daní a půgny jeho přidání. ... 217.

Část II. zvláštní.

I Daňe přímé.

A. Daňe výnosové

§1. Všeobecný pohled na daně vý- nosové 235.	§2. Přehled všeobecný 241.
I. Daň pozemková.	
§3. Porovnání nových daní pozemkových ... 247.	

2. <u>Dan domovní.</u>	§ 6. Kombinace přírůstků systémů. 268.
§ 4. Povšechný péz 258.	§ 6. 3. Dan živnostenská výděl-
§ 5. Technika daní domovní.	ková 271.
A. Dan z výnosu nejmenšího 262.	§ 7. 4. Dan penězová (úroková) 287.
B. Dan dle dějektivních znaků 265.	§ 8. 5. D. zv. daně z osobního
§ 6. Dan prosvolná. 267.	výdělu (d. mezdni) 296.
§ 7. Dan staveniční 268.	

B. Daně subjektivní hl. dan' důchodová.

§ 9. Péz její povšechný 301.	§ 12. Příklady daní důchodových.
§ 10. Povaha a význam da-	I. Anglická 322.
ní důchodových 305.	II. Saská 325.
§ 11. Technika daní dů-	III. Pruská 327.
chodových 317.	IV. Rakská 329.
	V. Rakouská 330.

II Daně nepřímé.

§ 1. Péz povaha a hlavní	§ 3. Kritika daní spotřebních 347.
péve 341.	§ 4. Technika vybírání daní
A. Daně spotřební.	spotřebních 360.
(Všeobecné nanky)	§ 5. O péz zvlášti 371.
§ 2. Péz a rozdělení daní	§ 6. O vyšší daní spotřeb-
spotřebních 344.	ních 380.

Jednotlivé druhy daní spotřebních.

§ 7. I. Daně spotřební na jmot. ně, statky, spotřebitelné a na služby. 383.	§ 11. Roční příděl. 396.
II. Daně spotřební na předměty užitné.	§ 12. a. Daně piva. 397.
§ 8. 1. Daně z meliva. 387.	§ 13. b. Daně piva. 401.
§ 9. 2. Daně masná. 389.	§ 14. c. Daně šibová. 406.
§ 10. 3. Daně solná. 392.	§ 15. 5. Daně cukerní. 416.
4. Daně nápojové.	§ 16. 6. Daně šarbatková. 422.
	§ 17. - 7. Ostatní způsoby daní spotřebních na předměty užitné. 428.

B. Daně obchodové.

§ 1. Fejch povaha a postavení v systému. 430.	§ 2. Hlavní případy daní obchodových. 437.
---	--

Díl II. Článek II.:

Úhrady mimořádné.

§ 1. Příděl. 446.	§ 4. Špinový jebo. 455.
Nauka o veřejném úvěru.	§ 5. Provádění zápisů veřej. 467.
§ 2. Způsoby dluhu veřejného. 447.	§ 6. Splácení dluhu veřej. 469.
§ 3. A. Z. z. dluh přechodný. 451.	§ 7. Redukce prokova. 472.
B. Dluh provazů či založený	§ 8. Dluh či dan. 476.

Dodatek:

-8-

Opříjmích složitých státních útvarů a
samosprávných svazků ve státě.

§1. I. Příjmy složitých státních ústavů 489.	§2. II. Příjmy samosprávných těles 491.
---	--

Výklady úvodní.

I. Pojem finančního hospodářství.

Stát a samosprávné svazky v něm (země, okres, obec a pod.) vykonávají své úkoly jen skrze osobní výkony osob za ně jednajících (zvolených zástupců lidu, vojska, úřednictva) pomocí rozličných hmotných statků, dotčníc výkony podmiňujících (budov, zbroje, úředního inventáře.) Z povahy jejich tedy vyplývá, že musejí sobě zjednávat osobní služby, ať již bezplatně nebo za náhradu, a že musejí pravidelně sobě opatřovati a vydávati (scil. konsumovati) hmotné statky.

Jako u každého jednotlivce, opatřujícího uspokojení potřeb pomocí zevních statků, a z podobné psycho-

logické nutnosti, dostavuje se i zde vzhledem k nabývání a spotřebování statků příslušných odvačování prospěchův a obětí. Specifické výkony státu, země, okresu, obce mají svou zvláštní techniku, a v příčině této techniky, a nákladů s ní spojených ovládaný jsou přetelem na nejvyšší, dosažitelný užitek obětí poměrně nejmenší, jsou v tom směru tedy hospodáři, a, napíck, tuto, tedy hospodářskou stránku působnosti jejich, přibec na přeteli, mluvíme o hospodářství státním, zemském, okresním, obecním a. t. d. Celý pak obor hospodářství těch tvoří zvláštní skupinu hospodářství, totiž t. zv. hospodářství veřejná (öffentliche Wirtschaften, économies publiques). V něm tedy běží o dvojí: o přechní upravení techniky, a hospodárné opatření nákladů.

Slovem finanční hospodářství státu, země, okresu neb obce označuje se však nyní z pravidla pouze jenom jedna stránka těchto hospodářství a to stránka, jejímž předmětem jest nabývání hmotných statků — na nynějším stupni především peněz — za účelem odměny osobních služeb veřejných (osobních výkonů technických, t. j. úřadnických, vojenských a. t. d.) a za účelem opatření hmotných pomůcek technických, jejichž bezprostřední používání ve správě veřejné jest nebytno, má-li ona úkolům svým dostáti (material vělečný, budovy, nářadí, přístroje,

☰ ☐
Tak ještě později bude blíže ukázáno, vyvinula se nau-
ka o hospodářství finančním v souvislosti s převážně prak-
tickou naukou merkantilickou jako ryze praktická nauka
a podržela tento ráz, i když na nových základech již se pěst-
ovala v XVIII. stol. theorie hospodářská (Gron. výklady methodo-
logické ve všeob. nauce hospodářské). Theorie tato ale vyvinula
se v době všeovládajícího individualistického názoru spo-
lečenského, dle něhož všeliké útvary, společenské, tedy i stát, podle
přirozenosti své povstávají jen z individuálních potřeb a
pudů a jen pro individuální dobra existují, mají tedy
výhradně v individuálních potřebách a prospěších svůj
rozumový důvod. S tím ve spojení byl názor o hospodář-
ské neproduktivnosti státních výkonů. Časem arci ustou-
piti musil názor, jako by společenské organizace a tedy i
stát byl jen prostředkem k uskutečnění individuálních
potřeb, vedle individualismu poznány i jiné organizač-
ní principy, jejichž vtělením jsou veřejnohospodářské
útvary.

Tyto názorové proměny nebyly bez určujícího
vlivu na konstrukce theoretické o hospodářství veřejném.
Ač totiž k tomuto dlouho obrácen nebyl hlubší theoretický
zájem, přece nebylo možno se obejít v žádném stadiu, jež ve-
du národohospodářská protřelala, bez jistých theoretických

ponětí, která byla spolu podkladem maxim finanční vědy. Imigujeme tedy, ne-li veskrz o skutečných veřejnohospodářských teoriích, aspoň o různých pokusech theoretického uzákladění finanční vědy mluvit. Hlavní z nich pak jsou následující:

1. Theorie merkantilistická (u Saxa: kameralistická neboli domácnohospodářská). Její podstata spočívá v tom, že se celé hospodářství státní považuje jako velká domácnost, jejíž hlava, panovník, pečuje jako otec podimný o všechny její příslušníky, řídí jejich počínání, aby se jim dobře vedlo a disponuje také v té příčině jejich majetkem. To, co dnes nazýváme správou veřejnou (incl. národohosp. politiky) a finančním hospodářstvím, jsou jen dvě stránky řízení přirodnosti. Byla tudíž na ten poměr důsledně vztahována pravidla poukromého hospodářství. Vydaní mají se řídit dle příjmů, dluhi jist se vystříkati a pod. Daň jest oprávněna pouze jako přechodná mimořádná výpomoc a. t. d. Řád jistá nejprostší pravidla účelnosti nauka ta povznést se nemohla.

2. Theorie směnářská, souvisela s t. zv. přirozenoprávní konstrukcí státu, kteráž vrcholí v nauce o smlouvě společenské. Na tom podkladě vysvětluje se pouze ukládání daní (nikoliv celý hospodářský process fi -

namáhají, to v ten způsob, že daň jest cenou za výhody, které má jednotlivec od státu. Tento názor, již u Grotia a Montesquieu, vyvinutý (emptae pacis pretium), přišel ohod individualistické, nauce národohospodářské, již bez toho byla v podstatě naukou o smění, ona pokládala tudíž, také činnost státu jen jako právní a brannou ochranu individuí, pojímanou za soukromohospodářský poměr směnný. Tak částečně u samého A. Smitha, nejrozhodněji u F. Teniera.

Pouze variantou této nauky jest t. zv. asschurační theorie (Schlözer, Thiers), dle které daň jest obdobná pojistovatelské premii, kterou si vykupují za bezpečení před škodou majetkovou.

3. Theorie konsumpční. Kdežto dle prve řečené theorie učení o veřejném hospodářství, vlastně na daňovou nauku obmezené, našlo své místo v té části soukromohospodářské theorie, již jedná o smění (oběh) statků, našlo u jiných, sice rovněž, své soustavné místo v soukromohospodářské nauce, ale v jiné části soustavy její, totiž v části o spotřebě jednotlivců. Pokud se v theorii přiznávala produktivnost pouze hmotným pracím (pr. všeob. nauku národohosp.) a státní výkony tedy se řadily mezi (hospodářsky) neproduktivní, bylo dosti na přání výsaje jednotlivců.

Prof. Dr. Břet. Šimonovič v. d. r.

na veřejnou správu přidatí prostě mezi spotřební akty jednotlivců, v ten způsob, že bylo ličeno mezi soukromohospodářskou a veřejnohospodářskou spotřebou. (To stanovíste zase zčásti u E. Smitha.) Když později produktivnost i t. zv. výkonem osobním přiznána (J. B. Say), nebyla proto theorie konsumpce opuštěna, neboť základy celé theorie nepřestaly býti individualistickými - protistátními; myslí prostě i této konsumpci přiznáno, že může po případě mít i ráz produktivní, tím že pomocí státních výdajů povstávají statky, kteréž i z hlediska hospod. pro jednotlivce jsou produktivní. Patrně však celá theorie konsumpce dovedla i takto jen podati theoretický výklad státních výdajů, neposkytovala však právě žádných vysvětlujících pokračování hospodářství příjmovému, t. j. finančnímu.

4. Příčiny theorie produktivní.

Od posled. příčin. nauky byl pak přirozený přechod k theoriím, již v působnosti státu, spatřují process výroby. Všecky nauky sem, spadající přel. vkládají, že se i t. zv. nehmotným statkům přisuzuje vlastnost statků hospodářských, především tedy, osobním výkonem, po; přípací (jakož se skutek stalo) i rozličným, poměrům a veřejným zájmem (v. nauku o statcích). Přechod, od konsumpčních teorií k produktivním tvoří historia nauky, která proti staré konsumpční popírala, že by potřeba statků plněm vůbec byla spotřebou ne-

produktivní, nýbrž zásadně trvala na tom, že i když nejsou
výkony státní vždy přímo produktivní, jsou tím aspoň ne-
přímo a v tom smyslu, že způsobují a stupňují produktiv-
nost podniknickou, totiž že pěstují „produktivní síly.“ Še-
chen náklad na vyučování, ochranu právní, obranu národní
a.t.d. jest rušením hodnot ve prospěch vzniku a rozvoje pro-
duktivních sil.

Další vyřešování toho názoru bylo však významné.
Vytkl totiž a to nejprve K. Dietzelem (odlišným od ml. H.
Dietzela) process veřejnohospodářský jako vládní výrobní
process sui generis, kterým se vyrábějí statky (bezpečnost, právní
ochrana, vyučování a.t.d.) k jejich výrobě se podniká hospo-
dářství nehodů. Process výroby této obstarává pospolité ho-
spodářství všech samostatných hospodářských osobností
skrze své reprezentanty (orgány státní). Pospolitost tato
společenská poskytuje výrobní prostředky, a měrou té své o-
běti, účasten jest každý na uživatelné (konsumpci) produkci
(státních výkonech). Stát jako vládní nástroj společenský jest
tu považován za nejdůležitější kapitál, vůbec pak obto-
ba s hospodářstvím (recte podnikem) soukromým, pokud
se týče obětování oběžního a stálého kapitálu, namnoze
až do krajnosti vedena. Na př. výdaje na běžné výkony =
obětování oběžního kapitálu, výdaje mimořádné = investice

20
a stálého. K. Stein vedl tu myšlenku ještě dále a vnesl do ní
1 pojem reproduktivnosti, tak totiž, že pro také správné státní ho-
spodářství musí nejen náklad na ně obětovaný v hodnotě svých
výkonů reprodukovat, nýbrž i nad to docílit jistého pozitivní-
ho přírůstu hodnot, státohospodářská kapitalisace jevící se v
rozmnožení a zdokonalení plodných institucí, vůbec, ovšem te-
dy i nehmotných.

Podobě názovitejší, totiž zbarvena nadbytkem analogií
soukromohospodářských, vystupuje pak produktivní theorie
u Ad. Wagnera. Stát i samosprávné svazky v něm jsou dle ně-
ho producenti suigeneris, poskytují (vyrábějí) příslušníkům
svým buď jisté hmotné statky, ploužící jejich pospolitým
potřebám (silnice, železnice a. t. d.) anebo, a to převážnou, zálež-
ně působnost jejich (resp. orgánů za ně jednajících) v určitých výko-
nech osobních neboli službách (výkony soudů, úřadů veřejných,
vojáků a pod.). Jako výrobitelé dotčených hmotných statků,
žádají pak jako poskytovatelé výkonů přírodních, mají postave-
ní více méně výlučné, monopolistické soutěž jiných vylučují-
cí. Z toho vyplývá, že výkony jejich nejsou prodávány po zpru-
sobu soukromohospodářském, svobodná smlouva a soutěž,
tito regulatorové ceny, v oboru soukromohospodářském, a
vícem měřítka soukromohospodářská zde místa nemají,
ježto se převážnou ani nějak číselně vyjádřiti nedá měra

prosperitě, jakou každý jednotlivec má z oněch výkonů (na př. z výkonů armády, soukromnictví, politické správy a.t.d.) Z toho pak vyplývá:

U, že vůbec jest nemožno měřiti výsledky hospodářství veřejných záležitostí, který jest obvyklý v oboru soukromohospodářském - totiž dle dosahového, čistého vyřetku hmotného, neboť toho zde není;

U, že nutno jest uhraditi náklady hospodářství veřejných záležitostí zvláštním, a z jich povahy vyplývajícími, tj. z příspěvků příslušníků. Tyto příspěvky k uhrazení nákladů veřejných institucí vyměřují se jednotlivcům příslušným autoritativně (žánem, usnesením samosprávných těles) a to, protože pravidla soukromohospodářská jsou povahou věci nepřijatelná, buď dle zásady: dávka za dávku v podobě veřejnohospodářské (princip poplatkový) nebo dle zásady poměrného účastenství na nákladech bez úměrnosti s účastenstvím na výdajích neb prospěších (princip daňový).

5. Jiné theorie vyznačují se tím, že se vlastně všeho hospodářského vysvětlují žánem. Tak učí, že stát jest nositel ethického poslání, který osobami a majetkem jednotlivců vládne dle hledisek mravních a rozumových, jímž hospodářská hlediska musejí se podříditi. (Tak ještě A. Hobbs). Naproti tomu spatřovali vidci mužové vědeckého

socialismu (Marx, Engels) ve státu historickém pouze organi-
saci nadvlády třídní, totiž organizaci, pomocí které určitá
třída ostatní udržuje v područí, čímž samým spolu možnost
hospodářského vysvětlení vyloučena.

6. Zvláštní, velice pozoruhodný pokus nového theoretic-
kého ukladání veřejných hospodářství podal Sax, jenž
vzdává se docela fikce Wagnerovy theorie produkční, která ze
státu tvoří zvláštní hospodářskou osobnost, nýbrž na pod-
kladech své klassifikace tvoroplodných principů společenských
(pr. o nich přimáškou o všeob. nauce národohosp.) pokouší se
vysvětliti, kterak všeobecné hospodářské kategorie (potřeba,
statek, práce, bohatství, kapitál, náklady a. t. d.) se specificky
utvářejí v procesu kolektivistickém (v jeho smyslu) pod vli-
vem různých, i kolik kolektivistických svazků. Přičemž toto, z
hlubokého promyšlení vzešlé a nové dráhy ukazující, nedo-
znalo dosud v literatuře zaslouženého povšimnutí. Převládá
theorie produkční, a dokud výkony osobní nevykládáme z
pojmu statků hospodářských, také se s ní vystačí.

III. Charakteristické znaky hospodářství finančního.

1. Jakožto zvláštní stránka hospodářství veřejného ná-

léjší tedy hospodářství finanční ke skupině hospodářství kolektivnější mají jisté zvláštnosti, totiž specifické způsoby uhracování nákladů (pokud nedá se kryti z výtěžku vlastních soukromých podniků státních, zemských a. t. d.) Pěje se to příspěvky účastníků, kteří ve veřejných hospodářstvích vystupují v typické podobě poplatků a daní. (G. též výklad o dalších hospodářstvích v. Kár. hospod.).

Jest přirozeno, že normální míra výdajů v každém hospodářství soukromém říditi se musí normální měrou příjmů toho hospodářství, kdežto v hospodářství veřejném, jak se na moderních stupních žije, dlužno stanoviti dříve potřebu (t. j. výdaje, již se mají nebo musí státi) a pak pro ně zabezpečiti uhracení, t. j. příjmy. To jest smysl maxiolla častěji pronášeného, že v hospodářství veřejném řídí se příjmy dle výdajů.^{Pr} Touto maximou, dobře-li se jí rozumí, nemá se nikterak ani zásada hospodárnosti popírat nebo porušiti, tím méně ovšem zatlaciti nebo podceniti slušný zřetel na poplatní sílu národa. Těma dvěma různými formulemi vyjadřuje se prostě nezbytný různý formální podklad pořádku, kterýž vůbec teprv významným se stane rozvojem peněžního hospodářství.

2. - Hospodářství finanční mají se soukromými hospodářstvími nejen stejné základní prvky (pojmy: po-

práva, statek, hodnota, a. t. d. jsou najisté oběma skupinám společny, ale i potud stránky podobné, pokud náležívají státu, zemi, obci jisté podniky výdělkové, jako jsou statky rolní a lesní, dohy, továrny, transportní podniky, z nichž se část veřejných nákladů uhrazuje.

Mínění, v literatuře počáště od času Smithových velmi rozšířené, jakoby podnikatelskými výsledky soukromohospodářské podniky soukromníků vesky a vůbec přačily nad soukromohospodářské podniky hospodáři veřejných, není správné, neboť velké podniky jednotlivci (na př. velkostatek a. t.) nebo výdělkových společností (akciových) spravují se podobně jako soukromohospodářské podniky státu, totiž pomocí více méně četných najatých řídících a dohlížejících sil.

3. Rozumí-li se slovem hospodářství národní všechno hospodářství v národě státním svazkem sloučeném, tedy náležejí k hospodářství národnímu i všechna veřejná hospodářství, tudíž i všechna finanční jakožto částky i celky jeho. Jsouť veřejná hospodářství nezbytným doplňkem všech soukromých, neboť jsou pro ně pramenem výkonů, kterých způsobem soukromohospodářským buď vůbec zjednati nelze, nebo ne tak výhodně (právní před a ochrana práva, vyučování, vzdělání). Že to jsou hospodářství veřejná poukázána na soukromá, berouce z jejich výtežků pro

-23-

středky k uhrazení nákladů svých.

Prostředkováním tohoto procesu jsou právě hospodářství finanční. Čím více ona berou z důchodů soukromých pro ukojení potřeb veřejných, tím méně přijírají pro opatření potřeb soukromých. Ale protože obě základní skupiny hospodářství, ze kterých skládá se těleso hospod. národního, slouží určitým, stejně závažným potřebám národa (totiž hosp. veřejná potřebám veřejným, soukromá soukromým) a protože obě tyto skupiny v přičině ukojení obojího druhu potřeb na výtlžek celé hmotné výroby národní jsou odkázány, vyplývá z toho, že vrchní zásadou i pro finanční hospodářství, platnou být musí souladné ukojení i potřeb veřejných i potřeb soukromých, aby neakrněly jedny na jednostranné zbytečné druhé (Schäffle).

4. Finanční hospodářství samo jest jenom článkem t. zv. správy veřejné (öffentliche Verwaltung). Hlavní obory správy veřejné jsou totiž: záležitosti zahraniční, vojenské, justice (soudnictví), t. zv. vnitřní správa a konečně správa finanční jakožto prostředek k umožnění všech čtyř dříve jmenovaných odvětví.

III. Pojem a úkol vědy finanční.

Jako v oboru národohospodářském, vůbec, tak i v oboru finančním vědeckém.

oboru veřejného hospodářství zvlášť, může si bádání vědecké klásti trojí rozdílný úkol, (k. příslušné výklady „o vědě národohospodářské“), totiž:

1. Vyšetřuje a líčí konkrétní předměty a jevy z oboru hospodářství veřejného resp. finančního a jich individuální souvislosti (úkol historický, statistický, popisný);

2. Umaňuje se objeviti, co v litvarech a dějinném vývoji veřejného resp. finančního hospodářství všech aneb určitých skupin států jest typického neboli druhového, dovoditi tedy zákony o povaze, tvarech a vývoji hospodářství veřejných (úkol theoretický).

3. Konkrétně stanoviti může - majíce zřetel k ideji státu a k jeho řízení i správnímu úkolu a opíraje se o výsledky odvozené z historického i statistického bádání - všeobecná pravidla jednání neboli maximy pro upravení hospodářství veřejných a zvláště zase i finančních, kteréžto maximy sloužiti mají za vodítko pro konkrétní politiku v každém jednotlivém státě (úkol nauky praktické).

První z uvedených úkolů řeší dějepis a statistika veřejnohospodářská, zejména též statistika a dějiny financí, kamž náleží zvláště spisy věnované výliční platných finančních soustav. Ony zároveň podávají pak důležitý materiál pro bádání theoretické i praktické.

Ka theorii hospodářství veřejných náleží, aby vyvinula nejen typické tvary veřejných hosp., nýbrž i typické vztahy (zá-
kony) jich, (jindy všem hosp. veřejným společně), konečně pak
vztahy hosp. veřejných k soukromým i typické pravidelnosti
těchto vztahů v proudu časovém. Nedostatky této částei theorie
jsou dosud velmi citelné. Mnohem dříve a dosti široce vyvi-
nula se účelkováním životní potřeby praktická nauka
a to zesp. pokud běží o finanční hospodářství státu.
Spore náležitě k theorii veřejnohosp. se pak buď vkládaly
do výkladů theorie soukromohosp. (srov. výše stat. II.), neb
jako zvláštní kapitoly do soustav politického hospodářství
jž z názoru soukromohospodářského vyzutých (n. př.
Schäffle), aneb konečně úvodem do samostatných spisů o fi-
nančním hospodářství.

Ole dosavadního stavu věci lze tedy říci ještě:

Finanční vědou rozumívá se praktická věda o hospo-
dářstvích finančních, t. j. věda o hospodářstvích, jež pro-
vozují stát a samosprávná tělesa v něm, opatřující si
hmotné statky ku provádění úkolů svých. Úkol finan-
ční vědy jako vědy praktické nezáleží arciž v tom, aby
objevila nějakou absolutní, t. j. všeobecně nejlepší sou-
stavu finanční, podle které by se konkrétní soustavy
prostě měly zaříditi (kopirovati). Umožnost tohoto vý-

sledku vysvítá již z nezbytné souvislosti finančního hospodářství s celým individuálním vývojem a stavem politických a národohosp. poměrů každého státu. Finanční věda tedy může podati toliko soustavu pravidel všeobecných (základ povšechných), která jsou jen relatiivní, t. j. pro určité stupně sociálního vývoje, hosp. i politického vývoje platné, tedy na př. všeobecná pravidla pro finanční hospodářství státu nynějšího kulturního stavu evropského. Každěm z těchto států jest pak úkolem jeho konkrétní finanční politiky, aby oněm zásadám zjednala platnost ve svém státě tou měrou a tokovým způsobem, jako to dopouští jeho individuální poměry vyční z dosavadního historického vývoje.

Kritiku potřebnou dodávají vědě finanční kromě specifických monografických bádání finančních četné jiné vědecké disciplíny, tak zejm. theorie o státu a právu státním, filosofie právní, velmi podstatně pak theorie národohospodářské a věda právní v celém svém rozsahu.

I. Přehled literárních dějin vědy finanční.

Základnostech finančních počíná se jednati od-

borně teprve na počátku novověku a to nejdříve v mezích
výkladů nauky státní, záhy pak též samostatně, počínat
k tomu daly převraty v hospodářských a politických pomě-
rech, zejm. přechod k hospodářství peněžnímu prostoucím
významem majetku, movitého, pak, ctovávající se vítězství
absolutismu a s ním spojená potřeba, většího příjmu golá-
ště za příčinou vojinství, a rostoucího úřednického appa-
ratu.

První místo v tomto rozvoji státních věd této doby
paujímá Francie, ve které, vůbec XVIII. věk byl dobou zraje-
ní tohoto rozkvětu literatury. Nejnamáhlejší státovědecký
spis francouzského původu bylo koncem XVIII. stol. dílo Jean-
na Bodina. De re publica (1. vyd. r. 1576. neb 1577.; 2. vyd.
lat. r. 1584). Tam se uvádí jakýsi systém státních příjmů,
mezi kterými důchody z domáin, za nejčastější a nejpro-
nější se pokládají. Tane osobní (t. j. přímé) připisují se
toliko jako mimořádný prostředek pro nezbytnou po-
třebu. - Příbuzny jsou nauky Gregoria Polosomského
(De re publica z r. 1597.) a Alacha Potera (Ragione del stato
z r. 1589.)

Předmětem samostatných spisů stalo se finanč-
nictví v XVIII. věku hlavně v Němcích, zejména spisy Al-
cka (De aerario z r. 1661., „De contributione“ z r. 1664.), Secken-

dorfa (Der deutsche Fürstenstaat z. r. 1656.), též Schrödera (Fürstliche Schatz- und Rentenkammer). Něco spisek při bohaté snisce podrobnosti podávají se s velikou rozvlácností, a kasuistikou pravidla o správě státního jmění a důchodů, kdežto daň přímá v důslednosti merkantilistického názoru počítá tu ještě platí za mimořádný prostředek.

Na rozhraní XVII. a XVIII. věku padá v Německu a brzy potom i v Anglii t. zv. spor o akciey (Akciens-
streit), t. j. spor, sluší-li přecnost dáti t. zv. nepřímým nebo přímým daním, kterejžto spor pak i na základě zdokonalené nauky dále se vedl.

Německá literatura až hluboko do XVIII. stol. držela se v duchu svých starších finančních spisovatelů, vyvíjejíc se v t. zv. vědu kamerální (Kameralkwissenschaft), kteráž obsahovala vůbec přechno praktické učení o přímé státního hospodářství, tak že kromě výkladů o rozličných předmětech národohospodářské politiky a finančnictví zahrnuje i rozličné technické výklady: rolnické, lesnické a j. a jest tedy vlastně encyklopedií všeho, co vědět sluší nastávajícímu úředníku pro státní hospodářství, opírající se ještě velikou měrou o domainální příjmy.

V státech evropského nápadu, hospodářsky i politicky vyvinutějších, zvláště pak v Anglii a Francii, počíná mezi tím již od XVIII. st. literatura vnikati mnohem hlouběji v jednotlivé otázky hospodářství finančního, v duchu moderním již vedeného, tedy předkem v otázky o daních a stát. dlužích (Hobbes, Féty, Locke). To těžiště literatury finanční zůstává tam od té doby už napořád ve výkladech o daních. V Francii zejména na počátku XVIII. věku Vauban a Boisguillebert zasazují se o stejnoměrné rozdělení a náležitou správu daní.

Vlastní vědecká perioda finanční vědy nastává však přece teprve od druhé polovice XVIII. věku a to ve Francii učiním t. zv. Fysiokratiu. Přivádí se tu poprvé nauka o daních v organickou souvislost s teorií národohospodářskou, s fysiokratickým učěním o čistém důchodu souvisí jejíž nauka je má býti a jest věcně možná ve státě jen daní jediná, daně uložena na čistý výnos pozemkový („produkt nat. ve smyslu fysiokratickém.“) Příkladně tedy obraceli se i proti daním nepřímým (Quesnay), a nepřímými nejsou jim toliko ty, jež nyní tak nazýváme, nýbrž všechny, které se ukládají někomu jinému než vlastníkům pozemkovým. V té souvislosti položili Fysiokraté základy k

nauce o právu

Pokonalému pojímání státohospodářských v-
tátek byla na zřetel ještě u Fysiokratů, jakož také v
všech pozdějších individualistických nástupcích jejich (ve
Francii, Anglii a Německu) jednostranná nauka o státu a
jeho úkolech, kterou vyvinula nauka předrevoluční,
(Montesquieu, Rousseau), a kterou ještě Kant zastával. Jest
to nauka, jež zásadně obmezuje stát na pouhou ochra-
nu práva. Jednostrannost této nauky byla tak mocná,
že se výkonům státním všechna produkcionost odplácala
a nebylo tedy ani možno postihnouti plně celou hospodář-
skou stránku života státního (veřejného hospodářství)
a tudíž zejména též nebylo žádného vědeckého pojítka
mezi státními výdaji a státními příjmy, hlavně da-
němi. (V. výše o theoriích veřejného hospodářství). V kruhu
tomu po

ⁿ
Fysiokratech vynikl nejvíce Adam Smith,
který ve svém hlavním díle (z r. 1776) podává již ji-
stě základní rysy veřejného hospodářství (v. níže),
probírá a posuzuje jednotlivé druhy daní, v době jeho
v Anglii i jinde obvyklých, na základě vyčíslených
regulí o daních. Největší význam jeho pro vědu fi-
nanční spočívá arci v nových základech, které

dal theorii národohospodářské a zejména nauce o dů-
chodu. Ježto však ve příčině i kolik státních i on je-
ště je zaujat, a ještě více stoupenci jeho, touž jednostran-
ností názorů jako Fysiokraté, a ježto on a ještě roz-
hodněji stoupenci jeho, tkví na názorech ryze sou-
kromohospodářských, tedy vůbec nedospívá ke sku-
tečnému theoretickému pojetí veřejného hospodářství.
Výkony státní pokládají se za hospodářsky nepro-
duktivní, což činí konstrukci theoretickou bludic k
hospodářství veřejnému nesnadnou. Odtud, se ta-
ké pochopuje, že se o veřejném hospodářství se strán-
ky theoretické jedná jen v rámci tehdejší výlučně
soukromohospodářské theorie, a to buď jako o zje-
vu, směnovém, nebo jako o zjevu, spotřebním.

Dogmatický vývoj vědy finanční ve
věku XVIII. nese všude podstatné stopy nových národohos-
podářských nauk i nauk o státu. Především
ustoupil starší pojem státu pouze právního, nack-
ter (Rechtsstaat) v obmezeném smyslu nauky předre-
voluční, modernímu názoru státu kulturního a
právního — (Kultur und Rechtsstaat), v němž zásad-
ní oprávněnost nalezají čítné úkoly kulturní a
blahobytové, jež nová doba státu přisuzuje. Stát

Prof. Dr. Bráf. Finanční věda. 5.

jeví se tu jako nezbytný činitel hospodářství národního a ne-
vyhnutelný doplněk všech ostatních hospodářství, následkem
čehož mění se i základní theoretická konstrukce, považuje se
totiž stát za producenta čítných statků, většinou nehmot-
ných, celý státohospodářský process pojímá se jako zpraco-
vání hmotných statků, nabytých od soukromých hospo-
dářství, v nehmotné výkony státu (Wagner).

Všechny podstatné změny ve vývoji národoho-
spodářské theorie i praktické vědy národohosp. obrátily se
ve vývoji vědy finanční. Tak zejm. a hlavně učení o důcho-
dech podstatně působilo na učení o daních (m. níže všeobec-
né základy o daních). Naučivši se přihlížeti bedlivěji k techni-
cké, politické i hospodářské povaze jednotlivých druhů vý-
konů státních, dospěla finanční věda k přesnějšímu ohromi-
čení pojmu poplatků, a dále a vůbec k prohloubenější na-
uce o tom, jakým druhem příjmů ten který druh výdajů u-
baviti možno (Pietzel, Hein, Adolf Wagner, Schäffle).

Pro vývoj doby novější jsou pak obzvlášť tyto
věci významny:

1/ Obrátí se zářitel badatelů k důkladnějšímu zpra-
cování theorie veřejnohospodářské, což o jistém úspěchu em-
píje se zejména v Rakousku, se strany té školy národohosp.,
jež vystoupila proti jednostrannostem přibírující histo-

rického. (V. zejm. Sax.: ³⁵Grundlegung der theoret. Staatswirtschaft.)

2. - Rozšiřuje se předmět finanční vědy, obmezený dříve pouze na finance státu, nyní na finance samosprávných těles; konečně

3. - rozvíjející se otázkou sociální vstoupá se i do vědy finanční t. jv. stanoviště sociálněpolitické. V krajnějších směrech stanoviště tohoto dospívá se k požadavku, aby stát zvláštní úpravou své politiky finanční a především rozdělením břemene daňového přispěl k odstranění nerovností objevujících se v nynějším rozdělení důchodovém (Uchael, Wagner)

Co do stránky formální dosud u Angličanů, z části též u Francouzů nejedná se o finanční vědu soustavně a samostatně, nýbrž hlavně v monografiích anebo jen povšechně (bez technických podrobností) v několika kapitolách připojených ke spisům o theorii národohospod. (Ricardo, J. B. Say, J. St. Mill, Cauwés). Teprve v nejnovější době objevují se též v literatuře francouzské obšírné samostatné spisy soustavné o vědě finanční (nejlepší Leroy-Beaulieu).

V písemnictví německém jako již dříve tak i v XVIII. stol. objevují se samostatné spisy o vědě finanční (Justi r. 1756). Jakubán Sonnenfels za Marie Terezie, jenž stál na přechodu mezi literaturou starší německou a novější

osvícenou již duchem západoevropským, učil politickému hospodářství v trojitě systematické Grundsätze der Pö-
lizei-Handlung u. Finanzwissenschaft).

Do systematických i. pol. XVIII. stol., kteří — jako před-
vě Sonnenfels — prostředkují přechod od kameralistů k
moderní vědě, i němečtí spisovatelé XIX. st. pojednávají
o vědě finanční buď jako o zvláštním dílu soustavy po-
litické ekonomie (Jacob, Rau, nověji Wagner, Roscher, Cohn,
Conrad), anebo ve zvláštních samostatných spisech (Stein,
z dřívější doby Fuld, Malchus, Umpfenbach, nověji Sche-
berg a j.)

Spisy o finanční vědě: český (neukončený): Haizl;
ruské: Bogobrazov, Gorlov, Janžul; polské: Skarberk
(malý nástin), nověji Bilinski; — vlášské hojně, zejm.
De Luca, Marescotti, Morpurgo, Cossa (malý a velmi do-
brý spisek); v Uhrách: Mariska, Matlekovič a j. —

Díl první, všeobecný.

Kapitola první.

Soustava finanční. ~

§ 1. Finanční hospodářství jakožto větev
správy veřejné a jeho technika. ~

Naznačíme-li slovem správa veřejná v nejširším
smyslu, všílikou činnost - kromě zákonodárné -, kterou
stát a přiči i užší samosprávná tělesa podstupují k usku-
tečnění veřejných důležitostí pospolitých a stopujeme-li zá-
kladně její s měry, rozpadá se nám v širší její obor v pět
hlavních větví, které jsou:

1. správa záležitostí zahraničních,

2. správa vojenská,

3. soudnictví a t. j. správa justiční,

4. správa onitní neboli správa v smyslu užším,

jež zahrnuje v sobě činnosti sloužící přímo účelu osvěty a
blahobytu a

První dva z uvedených oborů svou povahou vyžadují jednotné upravení a provádění, tedy centralisování, i jsou tak specifickými obory vlastní činnosti státní. K složitých útvarůch státních - uniích, realních, státních, volkových a spolecích států - přecházejí tyto obory z téhož důvodu aspoň zčásti na společné jejich orgány výkonu, společná správa, jakbraničná, jednotné vojenství. Naopak zase o výkony t. zv. správy vnitřní dělí se všude úřady vlády státní s orgány širších - užších samosprávných těles. Způsob tohoto rozdělení, úkolů a rozsah těch, jež samosprávu jsou přikázány, i stupeň volnosti a samostatnosti její při tom jest velerozdílný, jest všude výsledkem historicky vytvořených poměrů a těch zásad, které vnitřní politiku státu ovládají, přede-
m pak vlivu, který mají politické idey a snahy panovníků, národů nebo panujících tříd.

Příklad, se takto samosprávné svazky ve státě neobme-
zují pouze na hospodářské úkoly, společenstvím místním podmíněné, nýbrž dělí se se státem samým o působnost v oboru správy vnitřní, panují mezi úkoly jejích a úkoly státu druhová totožnost. Kromě toho, - jak naznačeno - ze společného bytu na určitém kusu území vznikají - nejvíce arci v obci místní - jisté hospodářské důležitosti pova-

ky zcela místní, pro které se obec jeví býti samostatným společenstvím hospodářským. S druhé strany však určují i finanční zřetelé rozdělení, i kolik vlastní veřejné správy mezi státem samým, a samosprávnými svazky. Finanční síla místních samosprávných těles (obcí a do jisté míry i okresů), t. j. jejich způsobilost nésti náklady správy jim přikázané, bývá velice rozdílná, kdežto tyto rozdíly ve větších okresích samosprávných a konečně ve státu samotném se lépe vyrovnávají, tak že, čím širší obvod správný, tím větší průměrem i expansivnost finanční. I tak stávají se momenty finanční - vedle všech ostatních - rovněž mým kritériem, adali a jakým rozsahem jednotlivé úkoly, tomu neb onomu samosprávnému tělesu, svěřiti lze, a pokud učité rozdělení, i kolik již jest provedeno, nutkáva druhé zase, i vaka se stanovíště finančního ke změnám jeho. (Přesunutí značných oborů nákladu školského a chudinského na zemí v Lechách.). Kdyby napak rozhodování v jistém oboru správy přešlo na samosprávný orgán, kdežto by bránilo nest výšší neb stát, podkopala by se hospodárnost provádění.

Jako prostředek ku provádění i kolik pedvě nagnacijných plouží hospodářství finanční, troiče samo zase zvláštní větev veřejné správy. A jako zvláštní vě-

to správy jest ono předmětem i zvláštního práva, správní-
ho- práva finančního. Předpisy toho práva, určují pra-
meny příjmů, kterými se náklady správy veřejné uhra-
zuji, po případě i, které kterými, a upravují techniku to-
hoto odvětví správy (= zvláštní její odborná zařízení i výko-
ny, jakož i ústrojí příslušných výkonových orgánů).

Tato technika finanční ve specifickém slova smy-
slu, má své zvláštnosti charakteristické předem ve všech
těch stránkách, kterými se los poddává veřejné ode všech
soukromých liš, tedy těch, již vyplývají ze zvláštní pova-
hy veřejných hospodářství, hlavně tudíž o oboru poplat-
kův a daní, avšak značnou měrou i ve způsobech pou-
žívání úvěrů, pak v dopravě pokladničního a účetnic-
kého pořádku i konečně ve zvláštním finančním prá-
vu trestním.

K dalším význačným známkám po strán-
ce technické náleží, že aspoň v nejrozpáhlejším hospodář-
stvích finančních- státním, zemském, nebo velkoměst-
ským - uskutečňuje se zásada dělby práce řízením
zvláštních orgánů pro obor finanční, mezi nimiž je
nejenom hierarchické rozčlenění vyšších a niž-
ších bývá pravidlem (ministerium, zemské finanční
ředitelství - okresní finanč. ředitelství, neb okresní

-41-

hejtmanství), nýbrž i další dílba výkonů jednak dle oborů (zvláštní orgány pro správu státního dluhu, loterie, tabákového monopolu at.d.), jednak mezi orgány poukazujicími, vykonávajícími a kontrolujícími.

Sad, míru lokaty jest ve svých konkrétních podobách a vývoji obor oněch odborně umělých zařízení a jednání, kterých užívá správa finanční jako technických prostředků k účelům svým. Katastry daní, volba předmětů daní, jejich klassifikace dle určitých znaků, p. z. nepřímé výběrání daní od vyrábětelů a obchodníků, užívání formy kolku k výběrání daní nebo poplatků, výběrání daní spotřebních ve formě finančních monopolů, pronájem jistých berní, paušalování daní, hodnotná neb specifická cla, systém velké knihty státního dluhu a inskripce, plosovatelné půjčky a trvalé renty at.d. jsou samé takové odborné prostředky techniky finanční.

§ 2. Skutečnosti určující techniku finanční.

Odborné postupy a zařízení, jež tvoří soubor technické stránky finančněhospodářské, jsou žižem velmi měnivým. A to z dvojí příčiny: Především mění Prof. Dr. Bráf: Finanční věda 6.

- se maximny finanční samy vlivem poznání theotických, vznikem nových, i když státních a vůbec veřejnoprávního života a neméně zároveň vlivem ethických zásad. Již z té příčiny tedy musí i technické prostředky finančního hospodářství podléhati změnám. Na druhé pak hospodářský život celý jest v ustavičné změně vývojové. Takéž se však, finanční technika jako prostředek k hospodářským účelům, na podkladech hospodářského života a ruje, musí se přizpůsobovati jeho změnám i při neměnitelných se maximách finančních. Jsou však kromě uvedených i jiné živlohy, kteří techniku finanční určují, tak že jest třeba vytknouti je vždy zvlášť:

1. Útvary života hospodářského.

Tu jest nejzřetelnějším rozdílem naturálního a vyvinutého peněžního hospodářství. Čím naturálnější poměry, tím méně potřebného finančního hospodářství. Příkomy veřejné, nejen válečné, i soudní, zřizování cest a pod. jsou osobním břemenem volodných občanů, jinnž při tom péče i o vlastní výživu ve válce připadá. Odměny služeb, pokud se objevují, záležejí v přikázaném užívání nemovitosti a. t. d. Příkry příjmy veřejného jsou naturální, desátkové a pod. Čím vyvinutější peněžní hospodaření, tím více dávka peněžní nabývá nejen naturální povinnosti, péče, nýbrž i osobní.

Avšak i při plácnoucích tvarech hospodářství

peněžního vystupují velké rozdíly. Jednoduché a stejnotvárné poměry majetku i důchodu, povolání, výroby i spotřeby dopouštějí též jednodušší metody finanční techniky. Čím větší jest rozmanitost poměrů, výdělkových i spotřebních, tím více rostou zpravidla, nesnáze postihnouti všechny osoby i předměty poplatné tou měrou, jež z požadavků spravedlnosti plyne, což má za následek větší spletnost celé soustavy dávek veřejných i větší umělost odborných výkonů.

Příklad: jednoduchý systém daní v Čechách při převládajícím majetku nemovitém v stoletích dřívějších, naproti tomu nyníjší členitý systém daní příjmů. (Zvláště prozrazuje vývoj rak. daně domovní o r. 1820. až na naši dobu. Systém daně výdělkové z r. 1812. a nyníjší; pentová, líková a. t. d.) Mnoho náklonnosti ke klasifikacím dle zevních znaků dřve, když ještě pro silné zbytky naturálního hospodářství nebylo možno požadovati, aby lidé sami udávali výši svého důchodu vyjádřenou peněžně (staré třídění daně v Anglii, Prusku, Rakousku).

2. Technika výroby.

Čím totiž ona jest různotvárnější, tím nesnadněji jest přizpůsobiti ji předpisům berničním a změny v technice výroby v jednotlivých oborech podnikání vedou nutně ke změnám v ukládání daně. Příklad: rozličné metody daně líkové

-44-

jiště, myní v Rakousku. Změny v metodách cukerní daně dle vývoje techniky).

2. Momenty mravní.

Tu běží o více otázek, a to:

A. o všeobecné etnické zásady, jež ovládají maximy finanční samy, což zase jest nejdůležitější hledisko daním a má na techniku vliv (pr. t. zv. etnické zásady daňové).

B. O zřeteli na mravní jakost těch činitelů, kterých aktivní i pasivní účast při technice finanční jest nezbytna. Po pouhém jednak orgány finanční správy samy, jednak subjekty poplatků a daní.

Technika finanční ve veliké části zařízení svých jest jenom organisovanou praevencí proti osobní zločnosti dotčených jednotlivců. Orgány finanční správy mohou mít snahy obkacovací. Subjekty povinné pak osvědčují více, méně neetnické síly, aby břemeni daní a poplatků, šli aneb svalové na ně od sebe odvrátili. Čím mocnější jest živěl osobní zločnosti v obyvatelstvu, a čím více předy má zlobovělý nágor, jenž přikládá na úskočné jednání proti fisku měřítko šovívavější než na zločiny proti majetku soukromému, tím těžší překážky překonati jest finanční technice rozličnými zařízeními sloužícími ke zjištění osob i předmětů poplatných. (finanční právo trestní na-

stupuje jenom k nezbytné repressi když všechna pravev-
tivná soustava v jednotlivých případech zůstává bezúčin-
nou. K konečné příčině jest zejména celá velká spleťtost
mynějích soustav daňových sama toliko nezbytný násle-
dek převahy, kterou mají v nejširších vrstvách obyvatel-
stva přirozené pudy osobní soukromohospodářské zisť-
nosti jednotlivců (podpora celé spleťtosti výdělkových
poměrů a techniky výroby) nad vědomím, mravní a
právní povinnosti naproti státu, zemi, obci.

4. Útvary veřejnoprávní a státopolitické
motivů.

Útvary veřejnoprávní mají veliký vliv na finanční
techniku, zejména na samu možnost jistých její forem.
Tak vedly obtíže vymáhání dávek, na svolení stavů zavi-
stých v prvních dobách vyvíjejícího se absolutismu k živo-
mu vyhledávání t. zv. příjmů regálových. Pokud vykoná-
vají pakimoniální vlastnosti správy veřejnou, připa-
dají poplatky jim. Podobně, když se někdy státní sprá-
vy vykonávají v podobě selfgovernmentu (Anglie). Přemě-
na poplatků v příjem státní při zavedení země-
panské správy. Důležitá jest možnost zavedení jistých forem
daní dle toho, může-li se počítati na spolupůsobení přá-
stelných kruhů poplatnických. Obory daní, jejichž zdanění

provedení závisí na spolupůsobení samého poplatníka (na př. osobní daň důchodová) nedají se provést ve státě, v němž ne-
bylo obyvatelstvo nikterak vychováno ke spolupůsobení ve vě-
cech veřejných. Když z úvah státopolitických nesáhá se k ji-
stým způsobům zdanění. (Příklad: odpor u lidu francouz-
ském, ostatně málo k samosprávě vykonávaném proti odha-
lování osobních poměrů důchodových fassemi a úředním
výpětřování majetkových poměrů. Následkem toho ne-
spěch o zavedení daně důchodové, hlavně asi z té příčiny, a-
by se republikánské zřízení stalo nepopulárním.).

5. Přetele hospodářskopolitické.

Tu vystupují na př. úvahy, aby soukromohospodář-
ský život nebyl příliš obmezován zakročováním a kon-
trolami výroby i spotřeby a pod.

6. Přetele sociálnopolitické.

Tyto jednak nutivají k podřízení horších tvarů fi-
nanční techniky, když by zrušením jich nastaly nepřízní-
vé posíly v rozdělení majetkovém. Na př. zrušení daní z
výnosu nemovitostí (daně gruntovní a domovní) způsobí-
lo by jen nedůvodné obořování nynějších držitelů, když
se již podařilo bráně těch daní snížením ceny amortiso-
vati v rukou dřívějších držitelů nebo, pokud jde o domo-
vou daň, přerunutím na nájemníky. S druhé strany

-47-

sociálněpolit. motivy mohou vésti k zavedení nových forem (progresse, úlevy při dani důchodové při četné podílné, neštěstích a.t.d.)

7. Princip hospodárnosti.

Při volbě rozličných technických prostředků možných pro určitý daný účel finančně rozhoduje s jedné strany úsudek o jejich úspěšnosti a možnosti v mezích momentů právě uvedených (1.-6.), jednak princip hospodárnosti. Vyšše uvedené momenty č. 1.-6. jsou pro finanční správu jen jevnými činiteli, jež určují volbu technických jejích prostředků, i mohou k témuž určitému cíli vésti rozličné prostředky technické; zákonodárce bude tedy zvažovati cíli bilancovosti, věcnou dokonalost každého možného technického prostředku s jedné strany, a nákladnost jeho se strany druhé. Jeť finanční správa podrobena ve všech směrech rozumové zásadě pro všechny obor hospodářství platné, zásadě hospodárnosti, která káže domáhati se daného účelu obětí poměrně nejskromnější. Písolnost smahy té, nehračí se toliko v zařízeních, jež vedou k úspoře nákladův účetnických, pokladničních a kontrolních (- jak důležitým tu bylo zavedení kolku!-) mybrž i při každém jednotlivém úkolu v rozumovém provádění neboli bilancování jednak rozličných technických me-

thot a postupů, jakých dokonale provedení zásad finanční vědy vyžadává, jednak nákladů, které tím vyžadují. Šťak může zase snaha hospodárná vésti nejen k volbě lepšího prostředku (kolek místo kotvíčko placení), nýbrž právě třeba i horšího, kdy by provedení lepšího bylo podmíněno nepřiměřeným nákladem.

Výsledek působnosti všech uvedených činitelů techniku finanční učejícícké podle historické zkušenosti ten:

čímžno jest úplně překonat přikážky, které obecně zakoreněné životné pudy jednotlivců ve spojení s rozmanitostí a nestejnou zjevností majetkových poměrů a přízností výrobních metod i konsumpčních zvyků v cestu kladou dokonalemu zavedení zásad vědy finanční. Ten, relativní dokonalost, výsledků jest možná, totiž vždy taková úprava finanční techniky, pomocí které vyhoví se jikolu včelecky správnému bez nepoměrných nákladů na správu financí ni, a poměrně s nejmenším obližením rozvoje soukromo- hospodářského. To, co se naznačuje z pravidla jako rozpor, mezi teorií a prací — pokud se vůbec rozpor ten rozumně pojímá — jest v oboru financí rozpor mezi zásadami vědy finanční, čípanými abstraktně z podstaty věci, a možnými prostředky k jejich uskutečnění. Praktický úkol vědy finanční, naplnit by se nálezitě, kdyby se toho zřetele spustila.

§ 3. Pojem finančního systému. Místní a historická jejich relativnost.

V povahy i z rozsáhlosti rozličných hospodářství veřejných vyplývá, že správa jejich musí se opírat o jisté pevnější a trvalejší základy, ma-li býti v ní pořádku. Stát, země, okres i obec potřebují zajisté, mají-li vůbec někdy své plnění, jistých stálých orgánů a ústavů, které trvale, a nepřetržitě účelům jejich slouží. V platném řízení těchto orgánů jest tudíž dán již zároveň trvalý základ pro výdaje (potřeby), spojením jejich, spojené, pokud vůbec novými zákony, předpisy neb usnesením řízení to se nezmění. Rovněž tvoří základy všechny na základě smluv (na př. s věřiteli) trvalý základ výdajů. Pokud pak o příjmy běží, nelze si mysliti, spořádaný průběh veřejnokosp. procesu bez jistých trvalých předpisů, které používání určitých pramenů příjmů upravují, jako jsou zejména zákony o jednotlivých druhích daní a poplatků, o správě jednotlivých ústavů i podniků, z nichž veřejným hospodářstvím příjmy plynou (pošta, telegraf, poštovní statky a. t. d.)

Soubor všech těchto zařízení, ústavů a předpisů, na kterých závisí, z jakých pramenů příjmů státní finanční hospodářství i finanční hospodářství samosprávných
 Prof. Dr. Brůž: Finanční věda 7

těles v něm prostředky svoje běže a jakým způsobem to činí, zabýváme plovem finančního systému státu.

Charakteristickými příznaky systémů finančních všech dob a států jsou jednak časová, a místní relativnost, jednak jistota, právě z této jejich povahy vyplývající stabilitnost.

Dva základní živloři, stojící sami v proudu dějinných změn, určují v každé době a v každém státě tvárnost hospodářství finančního, jeden jest ryze hospodářský, druhý veřejnoprávní. Předem obráží se povšechný stav a půz poměrů hospodářských na každém stupni vývoje s časovými a místními zvláštnostmi svými i se tvarech hospodářství finančního, jsouť ony nezbytně jiné za převládajícího hospodářství naturnálního a za vlády peněžního, jiné, kde v převaze jest majetek nemovitý s nehybnými extensivními způsoby výrobní techniky, a zase jiné, kde vyvinuly se mnohostranně rozvětvené tvary živnosti s kapitálem, movitým, intensivními způsoby výroby za častých změn techniky a bojně obraty peněžní v rozkvetlém obchodu úvěrém. Jsou konečně i jiné i ale toho, jak platnými pravidly upraveny jsou hranice mezi oborem soukromohospodářským a veřejnospol.; neboť čím více, jikoli v obor péči veřejné se zabývá, tím moonějši část obecného procesu, národohospodářského jde před se v onech zvláštních formách, které jsou plastními hospodářstvími veřejným.

Avšak není méně závažnou povahou politických, i tvorů samých. K rozdílné podstatě státu antického, despotickejšího, státu feudálního, policejního, státu absolutistického, a novověkého, ústavního, vysvětlují se i základní hluboké rozdíly jejich správy finanční. Veliký historický proces, kterým evropská společnost ze stavovského rozčlankování státu středověkého řadou věků přechází v moderní stát občanskou podobu svou, přistavil také v dějinách berní a veřejného dluhu hluboké stopy.

A tak pozorující dějinný vývoj, a přítomný ráz hospodářství finančního ve státech evropských, sledujeme, že jistě základní rysy, onoho vývoje i všeobecný základní tvar nynějšího stavu v rozličných těch státech jest stejný, jímžmi slovy: v této skupině států, ve společném kulturním vzduchu se vyvinuvších, i ve přičině finanční objevují se jistě typické úkazy i co do vývoje i co do stavu přítomného i co do vývojových tendencí. K takovýmto, druhovým (generickým, typickým) znakům náleží na př. za časů boje mezi mocí královskou a stavovskou, rozvoj t. zv. regálií, průběhem pak staletí poslední rostoucí rozpak a význam berní naproti příjmům domácními, relačními i absolutně se zmenšujícím, významající se rozsah státních úkolů, tím i výdajů, a tudíž i rostoucí potřeba příjmů, jakožto následek přibýjící spletnosti poměrů výdělkových a důchodových i rostoucí druhová rozmanitost daní, zvláště

525
t. zv. přímých, avšak zároveň stoupající, rozsah výnosů z daní
spotřebních a neměnně rostoucí objem veřejného dluhu.

Avšak, naproti této stejnosti základních rysů stojí pod-
statné a významné rozdíly v podrobnostech, které jsou účin-
kem individualního vývoje poměrů politických, hospodár-
ských a společenských v každém státě. Ustojena jest nejmen-
poměrná míra rozvoje jednotlivých druhů příjmů z domácn.,
poplatků daní i jednotlivých větví jejich, výbž i celá techní-
ka jejich nabytí. Rozdíly jsou v upravení financ. záležito-
stí ve státech složitých i zařízeních správy finanční samospráv-
ných, vazbách ve státě a jejich vztazích k financím státním.
Tak vzniká, co Heim nazval márodním podobou hospodářství fi-
nančních. Historická individualita každého politického náro-
da v správě jeho financ. hospodářství neměnně se odráží nežli
ve všem ostatním politickém i kulturním jeho životě. (Zvlá-
ště charakteristické rozdíly na př. mezi Anglií s její dávnou
samosprávou a Francií s jejím vysoce vyvinutým centralismem.)

Užitym náměskem vylicení povahy financ. systé-
mů jest jejich poměrná tuhost. Co má své kořeny v historických
a politických zvláštnostech země a národa a souvisí s celým
ostatním životem hospodářským i s organismem správy ve-
řejné, nese překotných, neprostředkových převratů a to
často i z příčin stát. politických neb sociálněpolitických i z

-53-

psychologický, avšak z pravidla též nákladový. Národní oprava finančních soustav, ani jejich článků jednotlivých nedať se provést bez jakési šetrnosti, naproti skutečnostem, posvěceným dosavadním vývojem, sluší spíše k nim přihlížeti, na nich budovati dále. Proto konkrétní způsob reformy přese všechnu shodu základních cílů, nutně v rozličných státech jest nezbytný. (Zdá se pak u nynějších systémů finančních, ve kterých težiště příjmů veřejných jest v daních, každou změnou v tomto hlavním oboru financí, mění se i dosavadní způsob rozdělení důchodu, tak jak na základě platných řádů právního a dosavadní soustavy finanční byt se vytvořil. Čím radikálnější jest tedy oprava, tím hlubší sociální převraty působuje.

§4. Náklady hospodářství veřejných.

Tyto opatřují se, jak již výše podotčeno, buď naturálně (na př. poskytnutím bytů úřednického v budovách veřejných) nebo peněžně tím, že k motné statky k výkonu potřebné bezprostředně neb služby veřejné za peníze se zjednicují. Příslušné summy jeví se pak při předběžném vyšetření (rozpočtu) jako potřeby hospodářství finančního, při výkonu jeho jako výdaje. Obě ty pojmy značí tedy tutéž věc jen přízného hledisté. Podle různých hospodářských i technických hledist se pak různé třídy.

I. Co do pravidelnosti, nebo nepravidelnosti návratu, potřeby (výdaje) řádné a mimořádné;

U každém jednotlivém odboru veřejné služby, jenž na základě platného upravení práva veřejného a spolu podle obvyklého roztržení rozpočtu tvoří jednotný článek veřejných činností, naplňují se potřebami nebo výdaji řádnými ony, jejichž předmětem jsou výkony vracející se v každém období financování takovým rozsahem, který podmíněn jest normálním vývojem tohoto odvětví. Mimořádnými jsou potřeby (výdaje) způsobené tím, že rozsah výkonů v jednotlivém takovém odvětví přechodně se povznese nad objem, který pravidelným, normálním vývojem jest podmíněn, a pak vůbec všechny, již ani jednotlivě ani co do druhu pravidelně se nedostavují, buď že vůbec jen jednou vznikají, aneb alespoň zcela nepravidelně se vracejí. Základem pro toto rozdělení jsou tedy celí jednotlivé články veřejné služby, jež zahrnuty jsou samostatnými články (paragrafy neb subparagrafy) rozpočtu. Pokud výkony, jež jsou předmětem takového článku rozpočtového, vracejí se přibližně tím rozsahem, který normálním vývojem toho odvětví jest podmíněn, jest výdaj na ně výdajem řádným.

(Tak na př. normální vzrůst obyvatelstva a stoupající větší spletnost hospodářských poměrů působují samy se-

bu, je agenda soudní roste. Výdaj na soudnictví jednotlivých
okresů soudní správy vrací se pravidelně rok co rok, ač rozsah
působnosti jejich roste, až pomenáhle i výdaj sám stoupá. Po-
tud zůstává to při takovémto stoupaní výdajem řádným,
když však z jistých mimořádných podniků, na př. násled-
kem nového upravitelství knih pozemkových rozsa-
hů činnosti i
nákladů přechodně vzroste, jest to výdaj mimořádný).

Štoto, co uvedeno, plyne již, že k pojmu řádného výdaje
není třeba, aby se dotčený výdaj sám každoročně i stejnou čá-
stí peněžní vracel. Kdyby se ve vracení stejnou sumou spatio-
val znak řádných výdajů, tedy by skoro žádných řádných vý-
dajů nebylo, ježto se i při stejné rozsahu výkonů obnos vý-
dajů z rozmanitých příčin (interkalario, převraty v cenách a.t.d.)
stále mění.

Mimořádní výdaje nelze považovati za zjev nenor-
mální, ony jsou namnoze jen nezbytným následkem poměr-
ně krátkých správních období - t.j. period finančních -, na
která se dělají rozpočty a která v mynějších státech jsou obvyč-
ně jednoroční. Příměrem dlouhých dob se ovšem nakodilosti a
mimořádnosti značně stírají, tak že na př. i samy výdaje
na správní účinky velkých živelních pohrom by se v dlou-
hých mnoholetých obdobích sjistou pravidelností i snad při-
měrnou stejností co do výše objevovaly. Ovšem pro delší doby je

žase, nemožno stanovití bezpečný finanční plán (rozpočet); bylo by totiž nebezpečí, že rozpočtu nebude lze plně přetřít; kdyby na doby příliš dlouhé byl dán. Ostatně i postoucí rozsah preventivních opatření zmírňuje mnohou mimořádnost. Na př. pravidelnými příspěvky k regulaci vod, jde se konečně potřebě občasných velikých výdajů, které vznikají následkem pokrom působovaných povodněmi při vodotocích neupravených.

Grâce finanční užívající názvu „výdaje řádné“ a „mimořádné“ nebývá, ač díslečná, tak na př. v státním rozpočtu rakouském řaděb býval výdaj na upravení pozemkové daně (katastru) mezi řádné, kdežto se naopak subvence železniční, - výdaj objevující se zcela pravidelně - stavěly mezi mimořádné.

II. Co do účelu: potřeby (výdaje) zařizovací a provozovací.

4. Jedné části novověké finanční literatury nebylo velkého významu rozdělení výdajů na řádné a mimořádné v jiném smyslu, nežli právě uvedeném. Přibliží se totiž k účelu, a účinku výdajů (Pietzel, Wagner, Stein).

Půlžitost toho, aby se nepřibliželo výkročně k pouhému momentu čísově pravidelnosti, nýbrž k účelu, a účinku výdajů, ukázala se zejména pro řešení otázky, ja-

kým druhem příjmu ten či onen výdaj uhraditi, sluší.

Rozdělení výdajů na řádné a mimoř. ve smyslu pro-
slav. řeč. bylo založeno (od Dietzela) na analogii podniků poukro-
mých. V podniku poukromém totiž jistá vydání jakožto oběžný
kapitál přicházejí celou svou hodnotou na výrobky během ro-
ku vyrobené (na př. vydání na mzdy, neb. na suroviny), kdežto
jiná vydání nabudou povahy stáleho kapitálu, jež trvale ji-
stému účelu slouží (vydání na stroje). Podle této obdoby nazvány
i ve státě řádnými výdaji neboli t. zv. normální potřebou
(Normalbedarf) ony, které průběhem finančního roku v běžných
veřejných výkonech zcela se stráví, tedy na př. služné úředníků,
výdaje na udržování a rekonstrukce budov; též široky státních
dluhů; naproti tomu zahrnuty byly pojmem mimořádných
výdajů čili mimoř. potřeby (außerordentlicher Bedarf) takové
výdaje, čas od času nutné, jejichž účinky sáhnají za meze oné
finanč. periody, v níž učiněny byly. Ne povahy těchto účinků
byly pak dosčuné výdaje, mimořádné dále ještě tříděny:

1. ve výdaje, jejichž účinek, přes běžnou periodu finanč-
ní sáhnající, v tom se jví, že zařízení pomocí těch výdajů pro-
vedená stávají se pramenem jistých trvalých pozitivních pro-
spěchů státokospodářských neb. národokospodářských, a
to buď:

a.) že pomocí těch výdajů nabude stát (země, okres, obec,

nových podniků soukromohospodářských (lesů, železnic a pod.) a
nebo takové již existující podniky při pomoci výdajů těch zdo-
konali (melioracemi atd.), tak že se výdaje příslušné stanou pra-
menem nových bezprostředních pravidelných důchodů pro finan-
ce. (Hagner je mimoř. výdaje k soukromému uložení kapitálu);
anebo b) že pomocí jich vzniknou zařízení, jež přispějí k po-
travě ploužiti lepšímu dosažení účelů státních, zemských atd.,
na př. vyvrazení pozemků, přízení katastru atd. Pro finance
mohou se výdaje podobného druhu v budoucnosti pro případ
nepřímě významným státi tím, že se hospodářská produk-
tivnost v národě zvýší, a tedy, ač i poplatní síla národa zvět-
ší. Tento finanční prospěch se však ve všech případech dostavi-
ti nemusí. (Při opravě justice, vyučování není předním zřetelem,
nybž vedle dokonalejšího uložení potřeb veřejných; k nimž opravy
podobné směřují, jen podružným.) [Hagner mluví o těchto přípa-
dech o výdaji mimoř. ku státnímu hospodár. uložení kapitálu].

2. výdaje, které slouží toliko k odvrácení mimořádných
značných překážek, ohrožujících buď přímo existenci státu (vá-
lečný vpád z ciziny), neb jistě prospěchy jeho (elementární nště-
stí, na př. zhoubná povodeň). [Hagner: mimořádný výdaj v
nejuzším slova smyslu]. Avšak právě pro výdaje zde sub 2. u-
vedené, neplatí přece ani analogie s uložením kapitálu v pod-
niku soukromém, poněm, nebude platiti obecně (jen s jistou

- 59 -

fikcí platí, na př. při válce spolitickém neb hospodářským úspěchem vedené):

Ukává-li se ostatně užívání slov „řádne“ a „mimo-
řádne“ výdaje pro mnohovýznamnost jeho nagnacnou státi
pramenem zmatků, jest lépe rozegnávat mezi výdaji zařizo-
vacími, a provozovacími, ze kterých kategorií každá může ob-
sahovati řádné, a mimořádné. (Tak bude náklad na zřízení
pevnosti mimoř. zařizovací, náklad na výživu armády ve
válce mimoř. provozovací atd.)

III. Se stanovisko veřejnoprávního: potřeby (výdaje)
pevné a nepevné.

- Prvními nazýváme ony, které mají trvalou povahu
- 1) bud' následkem zákonného ustanovení, jež je na určitou pa-
du set stanoví (n. př. dotace pro panovníka), nebo protože jde
o poukromá práva nabytá (úroky státního dluhu); ostatní,
 - 2) při kterých povolovací moc parlamentu není vázána, jsou
nepevné.

IV. Ze předmětu: potřeby (výdaje) osobní, jimiž se
opatřují osobní služby státu, zemi potřebné (služné úředníků a
jako doplatek služního - pense, sem též náležejí diety poslan-
ců atd.)

- a věcné neboli reálné, které slouží buď k opatření
hmotných statků pro veřejné účely bezprostředně potřebných

(na inventární potřeby, budovy, zbroj) anebo které se u vykoná-
vání veřejných úkolů bezprostředně vydají, byť i přímo jistým
osobám (na př. podpory chudinské), ne však za osobní služby ve
výkonech veřejných.

I. Působení realizování: potřeby (výdaje) peněžní, a
naturální podle toho, konají-li se v penězích anebo v jistých ji-
ných hmotných statcích (naturální deputát, byt). V nynější fázi
vývoje výdaje peněžní mají největší převahu, na nižších stup-
ních má se více naopak, avšak i příjmy bývají na nižším
stupni naturální. -

Ve všech pokračujících státech zdělaného světa znamena-
ti lze průběhem posledních století a zvláště nynějšího, že stá-
le vzrůstá rozsah státních výdajů. Počátek tohoto vzrůstání
dostavil se zároveň se vznikem státu moderního, ono tudíž
zachovává celkem stejný krok s rozvojem absolutistické, mosi
panovníčí nad stavovskou, jenž prováděn byl zavolením
stálých vojsk a burokratického úřednictva, a se vším dal-
ším vývojem státu a i státní proměnami. Stopovat lze
zároveň zcela jasně, že nespočívá tento vývoj ani s formou stát-
ní ani s rozsahem státu ani s větší, nebo, menší, měrou cen-
tralisace nebo decentralisace ve správi veřejné.

Čekají spisovatelé novější doby (Dupont-White, Hag-
ner, Schäffle) spatřují v tomto úkazu předem účinek zvlášt-

níko, sociálního zákona, založené to v samé povaze moderní společnosti a, moderního státu. Zákon ten nazván byl novější, dobou, zákonem postoucí působnosti státní (sr. Károly. hospod.). Schäffle snaží se dovésti jej (ve svém díle, Bau u. Leben des socialen Körpers) jistými analogiemi přírodovědeckými. Tvrdí, že přibližně-li blíže k rozpočtům samým a jejich historii, sledáme, že stačí tato příčina k vysvětlení vzrostu rozpočtů jen částečně, neboť příčiny postoucí vyjdají jsou rozličné. Sluší tu předem řízniti vzrost, jenž jest povahy pouze nominální od skutečného reálného vzrostu. Nominální vzrost vysvětluje se z toho, že směnná hodnota peněz klesla, následkem čehož stouply ceny rozmanitých hmotných statků, ve veřejném hospodářství potřebných, i mady (služné) za služby veřejné, tak že stát ku vykonávání tychž úkolů, více peněz potřebuje.

Prost reálný má pak příčiny tyto:

1) Skutečné rozmnožení působnosti státu (země, okresu, obce) i ve směru extenzivním (t. j. přibíráním nových úkolů), i ve směru intenzivním (t. j. dokonalejším prováděním a účinnějším užíváním veřejných institucí). Rozmnožení státní činnosti objevuje se předem hojně v oboru státní působnosti za účelem světy a blahobytu; sem náleží hlavně vyřizování, veřejné práce (silnice, průplavy, pošta, telegraf), veřejné

zdravotnictví a j.

V oboru těchto i kolik konkurují se státem i přímo-
správné svazky vyšší i nižší, v nich pak objevil se vzrost vý-
dajů ještě více. Chásem, neshnu přehlédnouti, že zvýšení výda-
jových čísel rozpočtových ani v těchto oborech není totožno se zvět-
šením čistých výdajů, resp. že neznamená stejné značné zvýše-
ní břemene daňového pro poplatnictvo. Rozvoj mnohých větol
činností veřejných přinesl i zdroje příjmů (pošta, telegraf, želez-
nice), i právě v takovýchto oborech je vzrost působnosti státní
zcela patrný.

Faktické rozmnožení působnosti a jiná podmíněné
zvýšení výdajů objevují se kromě i kolik kulturních a blaho-
tových též v oboru i kolik práva a moci. Tak na př. v zakra-
ničné správě. Správníctví pak ve všech oborech přešlo na stát
a výkony jeho rozmnožily se v oboru civilní justice násled-
kem větší spletnosti výdělkových poměrů, v oboru trestní ju-
stice - ne-li právě následkem většího počtu zločincův a zloči-
nův - aspoň následkem okolnosti, že trestní stíhání za
pomoci zlepšených orgánů pomocných jest mnohem dok-
maljší.

2. Avšak hlavní účastenství má na vzrostu státních
výdajů vojensství, jehož technika jest předmětem neustá-
lých nákladných oprav, a celá organizace k tomu směřuje,

pojistiti již v míru rychlou a účinnou mobilisaci. Z nákladů válečných a vojenských vznikla však největší část státních dluhů mynějších států, jejichž úročení pokrývá značnou kvotu veřejných státních výdajů.

O této části rozmnožených výdajů nelze bezvýhradně tvrditi, že by spadala plně na vrub onoho rozmnožení škol státních, které ze samé povahy moderního státu nutně by vyplývalo. Spouť ukazují mnohé snahy přelomné doby, že se věří v možnost jejich omezení bez větší újmy pro školy moderního státu.

§ 5. Úhrady nákladů v hospodářstvích veřejných.

Úhrada nákladů hospodářství veřejných plyne ze zdrojů nejrozmanitějších. Opatřiti tyto úhrady působem povaze potřeb veřejných přiměřeným, měrou dostatečnou i hospodársky, jest specifickým úkolem hospodářství finančního. Čsme-li si obsah pojmu „příjem“ vědomi, a máme-li zejména na zřeteli, že „příjem“ není totožný s „účinkodem“, nýbrž znamená všechny části majetkové v dispozici hospodářskou vchodějící (tedy i výpůjčky a pod.), můžeme zde užiti slova „příjem“ jako totožného s pojmem „úhrada“, ač to v některých případech s běžným slova toho smyslem se nerovná (sr. výdej státní).

Úhrady veřejného hospodářských nákladů, jež opatřují hospodářství finanční, rozpadají se ve dvě podstatně různé skupiny:

1. takové, které na základě platných norem systému finančního plynou z trvalých pramenů, a tedy s pravidelnou periodičností se vracejí. Nazývají se úhradami (príjmy řádnými).

2. takové, které nejsou schopny trvalé periodičnosti (úhrady či příjmy mimořádné). Sem náleží úhrady z výnosu prodeje části kmenového majetku, z válečných kontribucí, a přijatými zápujčkami.

Ad 1. Rozdělení řádných úhrad jsou velmi rozdílná a s úplnou přesností žádné, ani provésti nelze, poněvadž existují tvary přechodné. Šcoobecně a s výhradou, že existují vlastně i jisté tvary přechodné, lze rozdělit je ve dvě skupiny a to:

a. Příjmy takové, kterých nabývá stát z téhož druhu pramenů, a v podstatě podle týchž pravidel hospodářských i na stejném základě právním jako hospodářství soukromá a bez zásadního vyloučení soutěže s nimi. (Umpfenbach nazývá tyto příjmy mechanické, Lissa originární, nejbližněji nazývají se však soukromohospodářskými.)

b. Příjmy pocházející z nucených příspěvků, jež se k uhrazení nákladů hospodářství veřejných veřejnými předpisy

ukládají, účastníkům těch kterých hospodárství a tedy i hospodárství veřejných, a to ukládají se:

a) buď jako zvláštní příspěvky k účelům zvláštních nákladů, ku kterým jednotlivci podnět zavádějí, vyvolávající jistá jednání veřejných orgánů neb úřadů (popluteky - Gebühren);

β) aneb jakožto poměrné příspěvky k uhrazení všeobecných nákladů veřejných hospodárství dle jistých, zákonem stanovených klíčů (daně - Steuern).

Průjmy obojí této kategorie zovou se veřejnými poddárskými (státními nebo prostě beznými).

Poměrný podíl jednotlivých jmenovaných odvětví příjmů postupem časovým ve všech státech rozdělených tím způsobem se změnil, že na místo dřívější převahy příjmů poukromokospodářských, nastoupila v popředí převaha veřejnokospodářských. Naši době tvoří daně nejdůležitější zdroj příjmů a jediný druh, který v některých svých částech má dosti pružnosti, aby se mohl přizpůsobovati měnícímu se sumáru veřejných výdajů, kteréžto vlastnosti příjmy poukromokospodářské nemají.

Poznámka 1. Scheel u Schönberga rozděluje „výdělečné příjmy“ (Einkünfte) a opírá se níže „příjmy soukromokospodářské“ hlavně proto, že příjmy všeobecnokospodářské stanovisko nemá ve státě nikdy býti rozhodným; to Prof. Dr. Bräuf. Finanční věda 9.

66
však nanejvýš ukazuje k jistým rozdílným stupňům, nikoli
k rozdílným v podstatě věcí; neboť i původ příjmů i hospodář-
ská pravidla i právní základ jsou při státních, státních, polní-
cích i dolech stejny, jak u privátních. Ovšem počítá Scheel k pří-
jmům výdělečným i příjmy z pošty a telegrafu, které pokud
pošta a telegraf spravují se na zisk podnikatelský (ne na
pouhou nákladu nákladů), alespoň v poměrech méně vyvi-
nutých budou, moci mít povahu příjmů z veřejného podni-
ku, státu již naprosto vykradeného, na rozdíl od příjmů z ji-
ných podniků veřejných, které, ač tento řád zachovávají, mohou
i soukromým podnikatelům býti přenechány.

Právě kladíc k existenci „veřejných podniků“ ve speci-
fickeím smyslu Saxová (s. nauku národokospodářskou) dala
by se nepoměrně větší oprávněnost přisouditi Saxovu názo-
ru, jenž příjem z veřejných podniků (na rozdíl od státních,
zemských neb obecních soukromokospodářských) s poplatky a
daněmi zahrnuje v pojem podniků veřejnokospodářských (s.
nize část zvláštní.).

Pozn. I. ^{Ne} mnohých, zvláště starších rozdělení pří-
jmů veřejnokospodářských uvádějí se, ovšem smyslem, ne
vesky shodným, jako zvláštní druh příjmů p. zv. příjmy
regálové, t. j. ze zvláštních pramenů výdělečných, které stát
(souverain) sobě jako takové právním monopolem vyhradil.

4
Rau, u nichž tato kategorie příjmů rozděle jest rozvedena,
rozpoznával - na rozdíl od berní - příjmy výdělečné a mezi tě-
mi podle vlastních soukromokospodářských, samostatnou
kategorii regálů, rozpadající se ve tři skupiny, totiž: 1. regály
patrimoniální, zbytky to starých institucí (regál horní, lesní,
honní, říční a. t. d.); - 2. regály státníkospodářské (telegrafy,
silnice, mince) při nichž příčinou výbrady jest obecná důle-
žitost a finanční výsledek momentem podřízeným, a ko-
nečně - 3. regály finanční neboli finanční monopoly (tabá-
kový, solný atd.), kde rozhodným právě jest moment finan-
ční. Společnou zvláštností všech těchto příjmů jest pouze vý-
hrada státní; leč to jest toliko znak formální, týkající se
právního působu zabezpečení, ale nikoli věcné veřejnokos-
podářské podstaty příjmů dotčených. Uvážíme-li totiž
více k t. zv. regálům patrimoniálním, jež z moderního stá-
tu co takové naprosto vymizely, tedy příjem z pošty, (aspoň
listovní) z mincovny neb silnic říční má ráz veřejnokospo-
dářský, buď poplatku, nebo zisku, a veřejného podniku, a t. zv.
monopoly či regály finanční jsou jin zvláštní formou, po-
moci kterých jisté daně se vybírají.

Stát reguluje jisté činnosti, se kterých mu příjem
plyne, buď proto, že důležité prospěchy veřejné za to se při-
mlouvají (pošta, telegraf, mincovna, pro případ bank a c.

-68-

dulovací), anebo, že tím přisobem, dovede, si opatřiti jistý pří-
jem dokonaleji, nežli obyčejnou daní, spotřební (tabák). Co
bude regalisováno, to v každém státě a v každé době řídí se
dle běžných názorů, potřeb a poměrů, čímž v jednom stá-
tě regalisováno, v jiném regalisováno není, i tak tedy stá-
tem t. zv. regálů není zásadně určitý, nýbrž rozdílný podle
míst a času.

V literatuře starší mají příjmy regálové proto vý-
znam tak vynikající, že objevují se historicky jakožto pře-
chodní forma ze staršího finančního hospodářství stře-
dověkého, založeného na příjmu z domain, k modernímu, té-
žčímu z berní a daní. Přemnohé někdejší t. zv. regály v skut-
ku staly se historicky základem pozdějších poplatků a da-
ní. Z povahy a pojmu středověkého státu, vysvětlují se, že ne-
znal on žádné jednotné a všeobecné povinnosti ku plátnu,
příslušníků voják na udržení nákladů veřejné správy. Že
děl v každém případě, kde měl se státu, recte panovníku,
příjem nějaký pojištit, zvláštním titulem pázu, poukromu
hospodářského pojištit se mu, musil, buď že se mu při-
řelo výhradně právo k tomu neb onomu zdroji příjmů
(regál), anebo že smlouvou se stavy si pojištil od nich při-
spěvek, při čemž dle záměry, do ut des^o zase sám jím potvrdoval
privilegia a. t. d.

Praxe i nauka ovšem druhdy vytvořily veliký počet t.
 zv. regálií, ano vyvinula se zvláštní jurisprudence fiskální,
 která se snažila regálie konstruovati a odůvodňovati. Nejdůleži-
tější obory, jež ku vzniku regálií daly podnět, byly:

1. Obor práva lenního, kdež na př. panovník osobil se
 právo na zvláštní platy při změně léna, při pasování syna
 vasalova na rytíř, poručnictví matč nezletilými dětmi, va-
 snilla a. t. d.

2. Obor res. nullius zejm. regalu korního, konebného, říš-
 ního.

3. Obor politické správy (protiv privilegí, úřadů, titu-
 lů, platy za oznamu života a majetku vybrané na př. od ji-
 dů cizinců a. t. d.)

4. Obor živností průmyslových a obchodních; stát si
 totiž mnohé z nich regallouje a přeměťdává je ku provozová-
 ní jiným, řídí je a to platy. (Tvůrcy zejm. Angličtí ve
 stol. XIII a XIV, kdež na tom základu právo k provozování ji-
 stých živností vyžadován plat státní pohledně.) (Viz níže příloha)

Rovnováha finanční. ~

§ 1. Finanční trojshoda.

Prvním, všeobecným pravidlo finančního hospodářství jest zabezpečiti úhradu všem potřebám, řádně schváleným nebo i bez předchozího schválení nutně a neodvratně nastávajícím, což se populárněji vyjadřuje jako požadavek, aby výdaje s příjmy se kryly. Shody té potřebí ve smyslu trojimi: musí býti:

1. shodou číselnou neb kvantitní t. j. celková summa úhrad musí se shodovati s celkovou summou potřeb (jinak by vzešel nekrytý deficit pokladniční.).

2. shodou druhovou či kvalitní, která se dosáhne, je-liž se úhradí každý druh potřeb takovým druhem úhrady, který jest povaze, tobo druhu potřeby přiměřeným.

3. shodou časovou a místní, aby potřebné příjmy byly také poruce, když se výdaj příslušný, státi má a kde se diti má.

základní podmínkou zachování shody ve všech třech

91

směrech a vůbec, s pořádkem příběhu hospodářství finančního jest při vyvinutém hospodářství peněžním účetnický pořádek. Nejprvnější pak požadavek účetnického pořádku jest zase hospodaření pomocí rozpočtu. Správný průchod hospodářství na základě rozpočtu provedené kontroly se pak zvláštními orgány, kterým přísluší zkoumati a schváliti účet konečný.

Ústavním státem i zřízení rozpočtu i schválení není toliko v rukou orgánů moci výkonné, nýbrž děje se za spolupůsobení zákonodárných sborů, jejichž kritika celého hospodářství státního nalézá v rozpočtu a konečném účtu bezpečnou, důležitou oporu.

II. Rozpočet.

§ 1. Pojem a význam rozpočtu. ~

Rozpočet je číselně provedený hospodářský plán pro budoucí periodu správní (v moderních státech, a zvláště ve větších, pravidla jednorocní). Obsahuje sumy, již potřebny budou v té periodě k napravení státních (resp. zemských atd.) nákladů (výdajů, potřeb), s udáním, z jakých pramenů příjmů a jakými sumami se uhradí (uhrazení = Bedeckung).

12-

Věřejnohospodářský význam rozpočtu záleží v tom:

Rozpočet jest podstatnou podmínkou mezi výdaji a u-
hrobením jich, a to podmínkou tím důležitější, čím větší jest
rozsah jednotlivého veřejného hospodářství. Poprvéť úsudek, ne
pouze o výdajích, nýbrž též o vzájemném poměru jedno-
tlivých kategorií jejich a činí teprve možným úsudek, pokud
hlavě k myšlence výši, a k možnosti ještě zvýšení pro ukra-
zení marných a neodkladných výdajů by promyslet, na vý-
daje sice, užitečné, ale odkladné. Ukazuje dále, že-li průměři-
ně upraven, nejen výnosy jednotlivých správních příjmových,
nýbrž i náklad, s jejich opatřením spojený (s. o rozpočtu hou-
bím a čistém). Jest z jedné strany instrukcí pro orgány správo-
ní, z druhé strany však základem pro kontrolu jejich a pro
jejich zodpovědnost ve přímě výdajů vykonaných v jejich
oborech. Že-li tato zodpovědnost dostatečně výdatná, jest rozpo-
čet brádkou protinehospodářství. Čloneční po stránce formál-
ní jest základem pro rozčlenění počtu státního/zemské-
ho (s. b. d. r.)

z myšlence státní více méně vyvinuta jest jedno-
ta rozpočtu a pokladny pro veškerou finanční hospodář-
ství státní. Jest to výsledek politického vývoje, kdežto se právě
z politických situací starší doby vysvětluje, proč ona v něm
je hospodářství veřejném vše rozpočtu a pokladen mívala.

Jednotou rozpočtu a pokladny vyrozumívá se tolik, že, všeck
výdaj a příjem financí hospodářství státního zpravidla o jediný roz-
počet u opírání a aspoň účetnický, systematický pokladnou prochází.

Dobrák dřívějších znamenáme především, ve státě stavov-
ském rozdíl pokladny (komory) panovníkovy a pokladny stavovské,
kteréžto, ustanovená toliko pro správu příjmů povolených od sta-
vu panovníkovi. Kromě toho pak, mnohost pokladen rozuměba
se sama sebou, ve státních útvarech, které skládaly se z více článků,
z více druhů pamostatných států, jako bylo na př. v říši rakou-
ské až do té doby, kdy absolutní vláda podařilo se sjednotiti centra-
listický správu těchto částí. Centralisací zákonodárství a správy
provedena postupně i centralisace celého hospodářství finančního
i rozpočtu a pokladny.

3) Tím způsobem, mnohosti pokladen již druhdy rozšířený zá-
ležel o tom, že pro jednotlivé větve příjmů existoval zcela pamostat-
ný, právní organismus, anebo že zřízeny pro jednotlivé druhy úkolů
a výdajů příslušných zvláštní pokladny, fondy, jiný zvláštní dru-
hy příjmů přikládány, což se i tím vysvětluje, že se zhusť pro nové
kdy i nové, prameny příjmů povolovaly a zřízena zvláštní sprá-
va pro ně. Tento způsob vyvinul se v Anglii a odstraněn, tj. pro-
poznou konsolidací pokladen. (Stejný podobného zřízení ještě
do nedávna byly v českém rozpočtu zemském, který se dělil podle
jednotlivých fondů, jako jsou: domovní, kázní, malý, jiný)

- 4 -

a. t. d., což nyní již odstraněno.)

Avšak i v novějších veřejných hospodářstvích objevují se výjimkou zvláštní rozpočty a po případě i zvláštní pokladny pro ně. To jsou případy:

1. Při fondech věnovaných zvláštními, určenými veřej. právními, neb nadacími třetími osob. jistěmu zvláštnímu účelu. (Zvláštní rozpočet normálního školního fondu v Německu.) Velmi bohatý jest obor takovýchto fondů zvláště ve finančních hospodářstvích obecních, zvláště fondy chudinské a j. v.)

2. Při mimořádných účtech povahy přechodné, jako jsou: amortisace jistých dluhů (na pr. železničních: Bádensko), pro likvidace válečných nákladů (Francie po roce 1871.) nebo pro jisté opravy, oprava pevností a válečného materiálu po válce francouzsko-něm. v Německu), nebo pro určité stavby (železnič. Bádensko, parlamentu v Německu, fond pro rozšíření města ve Vídni vytvořený z prodeje pozemků na místě zrušených hradeb).

3. Při jistých trvalých účtech, jestliže to zvláštní povahou jejich jest odůvodněno (státní fiskální, fondy pensijní pro invalidy, námořské a j. ve Francii, pro něž existuje t. j. budget de perris rattachés au budget).

Podle toho nebo rozpočtu státního kladou se pak v obojích případech jen čisté příplatky státní k těm účelům.

Pokud jde o mimořádné účely, někdy, neda, a zejm. nic

-75-

namítati proti tomu, aby pro ně byl zvláštní rozpočet. Rovněž pak jest přípustno, aby se formálně oddělil rozpočet výdajů mimořádných od rozpočtu řádného, (Francouzský rozpočet mimořádný se odděluje), anebo rozpočet nákladů zajiřovacíků od provozacích, což bylo též zavedeno v Rakousku (Bilinským).

§ 3. Vlastnosti rozpočtů moderních.

K pravé platnosti, a to nejen politické, nýbrž právě též veřejnosprávní, přišel rozpočet teprve v ústavním státě novověkém. Pálý se ovšem i dříve pokusy o rozpočty ve státech absolutistických, vynikající panovníci i státníci z příčin pořádku dbali o to, aby měli správné přehledy pravidelných potřeb a pravidelných příjmů státních, při čemž ani obyčejně nešlo o vlastní hospodářský plán pro jedinou periodu finanční, kterýž by pro každou další znova se měnil, nýbrž o jakési všeobecné vodítko na delší řadu let. Benigz měl na př. tak ještě Peckerův Compte pen-
du au roi (účet králi podaný) jenž měl vlastně sloužiti za podklad k ubrání výdání v mezích příjmů pravidelných, jež byly na snadě. V nové době i absolutističtí státníci dělávají právě rozpočty pro každé období správní, tak i Rusko, kdež se k posou-
zení předkládá. ruské radě (poradnímu sboru složenému z nižších hodností.).

Tvůrka zcela jiný ráz mají rozpočty ústavních států i

-26-

samosprávných oborů, třeba pro posléz dotčení nebylo vždy toho
ustáleného práva rozpočtového, jako je nalézáme v hospodá-
rských státních, kde rozpočet jest podkladem odpovědnosti
vládní. Tak právě, aby jím býti mohl, musí jednati i stro-
ji rozpočtu samostatného býti zcela určité, upraveno a v plat-
nosti býti určité pravidla, kteráž jsou rytočna buď posédk-
ným předpisem státním neb určitými formulami každý roz-
počet provádějícími (finančním zákonem). Rozpočet, který má
býti skutečným podkladem odpovědnosti a zárukou hospo-
dárnosti, musí býti:

1. srovnán jako rozpočet hrubý,
2. býti přiměřeně specialisován,
3. musí vzhledem k němu platiti zároveň vřementu.

Všechny tyto vlastnosti jsou ve vzájemné spojitosti a žádná
nemá odchýliti, má-li býti řeč i o opravdové odpovědnosti. Jsou
zkrátka nezbytnými znaky konstitučního práva rozpočtového.

Od 1. Rozpočet hrubý

Opakem příjmů spojeno bývá s nákladem při rozlič-
ných druhích jejich, nestejným. Rovněž pak, mnohé i stavy
a úřady veřejné, konající povinnosti své, při tom bezprostřed-
ně nabývají příjmů (tax, poplatků a. b. d.)

Rozpočet dá se pak upravit tak, že se v něm uvádějí
všechny hrubé výnosy příjmů a rovněž všechny výdaje, které koho-

- 87 -

li druku, tedy též ony, jež spojeny jsou s vybíráním leeb. kterouž dru-
hů příjmů; pak mluvíme o rozpočtu hrubém, který uvádí vše-
chny příjmy a výdaje, jež se v jednotném hospodářství veřejném
průběhu finanční periody objeví. Moderních hospodářstvích
financních nalézáme veskrz formu rozpočtu hrubého, kážto v
dobách dřívějších obvyklý byl t. zv. rozpočet čistý, ve kterém se jed-
notlivé druhy příjmů uváděly již po srážce nákladů spoje-
ných s jich opatřením, pak výdaje jednotlivých odvětví, služby
státní již po srážce příjmů, kterých pro bezprostředně nabývala.

Jakžto základ dobré finanční správy jest rozpočet ten-
ký, nezbytný, neboť důležitá jest zejm. znáti též náklady při sprá-
vě příjmů, aby byl možný úsudek o poměru nákladů k výnosu,
o kterýchžto úsudek pak opravné snahy opírá se, mohlou. Ovšem té-
hož účelu dalo by se dosáti i rozpočtem čistým, opatřeným všemi
doklady číselnými; pak by jen rozpočet čistý byl předmětem po-
volení (podkladem klasování), nepodával by nikdy dostatečné-
ho základu pro náležitou kontrolu hospodářství financ. a
odpovědnost.

Příklad: Pro nějaké odvětví, které má 10 mil. výdajů cel-
kových, ale očekává asi 2 mil. vlastních příjmů, povolilo by se roz-
počtem čistým (posrážce očekávaných 2 mil., které se v rozpočtu pa-
menám ani neobjeví) pouze na straně výdajové 8 mil. Uvěže se ny-
m' státě, že vlastní ony příjmy vzrostou v dotčené periodě financ.

- 78 -

ni 3 mil. Protože tato publikace nebyla vůbec v rozpočtu, tedy může se v tom odvětví vydati 11 mil. aniž lze mluvit o překročení rozpočtu, jížta přece více než porovených 8 mil. všeobecných státních příjmů se v onom odvětví nestrávílo.

Ad 2. Zásada specialisování rozpočtu.

Specialisováním rozpočtu rozumí se podrobné rozvedení jednotlivých druhů příjmů podle pramenů i jednotlivých výdajů dle jejich zvláštních účelů.

U příjmů poskytuje již rozdílná povaha jejich zcela určitá dělitka (na př. jednotlivé kategorie daní, poplatků, a. t. d.), i u výdajů může však míra podrobnosti býti rozdílná. Může se rozpočet výdajů omeziti na skrovný počet položek, úřednických jen úhrnkové obnosy, požadované pro jednotlivá zvláštní odvětví správy, (na př. účty pro celý obor působnosti jednotlivých ministerií poukrmě). Avšak může se i dále specifikovati dle hlavních odborů správy, podřízených každému jednotlivému ministeriu i třeba jejich dalších pododdělení, neb teritoriálních skupin, tak že každý hlavní odstavec rozpočtu (kapitola) rozpadá se ve více titulů a ty po případě v paragrafy, eventuálně subparagrafy, a pokud se rozpočet statárně vyřizuje, učiní se výdaj pro každé takové pododdělení předmětem zvláštního usnesení. Teprve se spojí s tímto specialisováním vyvstává jasné význam rozpočtu

Jistá mez pro specialisování ono jest, ovšem, nezbytná. Uvyskutečna jest, totiž pro toto specialisování jistá hranice, a-
by sice hospodárné nakládání vyjdají státními a zodpověd-
nost správy za ně byly možny, ale aby zároveň s druhé stra-
ny zachována byla, administrativní jistá míra volnosti,
podle povahy věci jí naprosto nezbytná. Novější rozpočty hra-
nice této setří, ac' naproti starším zásadám specialisování
mnohem dokonaleji provádějí. (S. rozdělení rakouských roz-
počtů, sislajtan. dle kapitol, titulů a paragrafů.)

Ud. 3. Zároveň virementů.

Samy uvedení specialisování na podkladě rozpočto-
vání krubého může se státi podkladem vládní zodpovědnosti
jen, když se k tomu spolu pojí výslovná zároveň převodů ne-
bdi t. zv. virementů. Rozumí se pak slovy virement použiti,
(převod) příjmů z oddělení rozpočtového (kapitoly, titulu, pa-
ragrafu), kteří se ukázalo býti nadbytečně nadaným, na
oddělení (titul, kapitolu, paragraf) nedostatečně nadané.
Tím rozsáhlejší jest možnost virementů, tím více podkopává
se duch hospodárnosti, ježto svádí k úplným požadav-
kům nadbytečného nadání jistých položek, aby se získaly pře-
bytky k volné dispozici. Proto se virementy mezi jednotlivý-
mi položkami rozpočtu, zapovídají (s. ustanovení rak. zá-

kona financí, každoročně rozpočet provázajícího.) Tím není ře-
 šeno, že by vláda, když se ukáže nezbytnost, nemohla na jed-
 notlivý účet vydati více, než povoleno. Avšak může to učiniti
 jen s rizikem odpovědnosti za to překročení. Stejnou měrou
 jest vězáná tam, kde povolená položka jest přebytečnou, ne-
 vydati lehkovážně více.

Klídkem záporů (virementů) převodův arcit jest,
 že se pak hojnější měrou vyžívají p. zv. úvěry dodatečné (cré-
 dits supplémentaires; p. j. dodatky k rozpočtu pro obory na prv-
 ním ráz nedostatečně nadané neb p. zv. úvěry mimořádné, crédits
 extraordinaires) pro udělení nenadání; obzvlášť hospodářský
 význam přechodu rozpočtu podrobného se stírá. Avšak to
 zlo jest v jistých mezích nerybnutelné a da se aspoň zmenšiti,
 když se doba mezi počátkem finanční periody a sestavením
 i povolením rozpočtu co možná zkrátí a zároveň se učiní, že
 po stanoveném rozpočtu žádný výdaj, který jest odkladný,
 nemá se požadovati, aniž povolovati. (V Anglii přívor poža-
 dovati (navrhovati), nové výdaje po schválení rozpočtu má jen
 vláda.) I poměrně krátké finanční periody jsou nezbytné,
 má-li se zlo dodatečných a mimořádných úvěrů zmenšiti.
 Proto zejména větší státy doby novější mají finanční perio-
 dy jednorocní.

§4. Ústavní vyřízení rozpočtu. ~

Parlamentární právo povolovací jinak bylo pojímáno dle zřízení anglického a jinak dle řádu kontinentálních. V Anglii rozlišováno jisté výdaje jako zákonem stanovené zároční dluhy, penze, jisté druzby služného, na každoročním poselování parlamentem nezávislé, jež neodvážejí se měniti se sbratovací debatty principiální myšlénky pouze o přičinné přiměřenosti či pevně výše od plánu základní. Kdežto ostatně nejsou jen to do základu na povolení závislémi, myšlénky i co do dele samého. Jež většina příjmů jsou příjmy pevné, stanovené obecně platnými zákony, a předmětem parlamentárního povolení jsou tedy jen jisté skupiny příjmů (zejm. sazba t. zv. income-tax).

Ústavní názorůch pevniny stálo se aspoň zásadně při absolutním právu povolovacím, t. j. právu povoliti či nepovoliti všechny příjmy a všechno vydání, zásadě vyvinuté revolucí francouzskou jako důsledku t. zv. suverenity národa. Avšak opravdoval se odepření celého rozpočtu jest věcí i právně nemožností, ježto zahrnuje v sobě i odepření výdajů, které jsou nezbytnou podmínkou spořádání existence státní (vydržování soudů, správy bezpečnosti atd.) v dostatečném rozsahu, jakož i takových výdajů, které

4. 9. 18. Brněň: Síněmění věsta. 11.

se zakládají na nabytých právech soukromých (úroky a splátky věřitelům atd.), znamenalo by vlastně efektivně zastavení funkce pošty, telegrafu, státních železnic, odepření úroků věřitelům a. t. d.

K objasnění právě podstaty této otázky třeba jest mít na zřeteli pravou povahu rozpočtu. Rozpočet, tak jako mnohá jiná opatření v moderním státě, jest tak důležitou věcí, že předkládá se ku schválení zákonodárných sborů a usnáší se o něm ve formě zákona. To však nemění nic na povaze rozpočtu; jeť on právě věcně opatřením správním, které jin pro významnost svou jednává se v podobě zákonu (sr. o t. zv. zákonech formálních a conto. p. zv. zákonech materiálních) nebo aspoň vyhledává povolení zastupitelstva lidu (na př. měnu zemské) a schválení panovníka. Rozpočet jest věcně jin správním opatřením, které z jedné strany opírá se o platné trvalé zákony, jimiž jest organizováno celé zřízení správy státní, z druhé strany o všechny trvalé zákony a instituce, na kterých zakládá se platný finanční systém (na př. zákony o daních, poplatcích atd.)

Stojí-li se zásadě na neobmezeném právu parlamentu k povolování rozpočtů, tedy se tím zároveň vyslovuje, že opatřením určeným na krátkou dobu jednooko období správního může se zrušiti platnost všech trvalých zákonů

-83-

zákkladů veřejné správy a systému finančního, nebo že, na
včasném právním stanovení rozpočtu závisí každoroční je-
jich obnova. Proto jest pro spořádaný průběh státní správy
a pro zachování potřebné stability veřejného hospodář-
ství nezbytno, konečně pak i parlamentarismu prospěšno
netrvati na neobmezeném povolovacím právu, položiti je-
mu spíše ústavní cestou jisté meze, za to, arci vykonávati
je tím přísněji při části povolovacím právu naprosto
vyhražené. Hlasování při položkách první skupiny třiceti se
pak jin výše položek, nikoli však zásadního přivolení ne-
bo odepření.

Kde jest ústavní život dosti silný, dostací zaji-
stě omezení povolovacího práva na obor oněch výdajů
a příslušných příjmů, kterými nerušené trvání státního
pořádku a života není nezbytně podmíněno. Kde parla-
mentarismus bezvýjimečně trvá na plném a neobmeze-
ném právu povolacím, sám tím, ke slabosti své se
přiznává.

§5. Provedení rozpočtu a jeho kontrola.

Podmínkou hospodářského pořádku a nezbytným
doplňkem rozpočtu jest náležitě organisované státní účet-
nictví a kontrola. Protože výdaje a příjmy povolené pro ur-

čítou periodu finanční v této periodě vždy úplně se nereali-
sují, nýbrž z počátku až v následující, tedy potřebí jest usta-
noviti hranice časové, do kterých v budoucí periodě finan-
ční účtují se ještě na účet periody nynější ony příjmy a
výdaje, které svoleny byly pro nynější rok běžný, teprve
v budoucím budou realizovány. To jest zvláště důležité
při velkých položkách garizovací výdajů, kterých vy-
čerpání přechází v mezích roku finančního se nedá před-
pokládati. U přírodních výdajů a příjmů se nyní od to-
hoto prodlužování účetního roku upouští.

Orgány běžného účetnictví jsou při všech instanc-
cích vydávajících a přijímajících, při čemž z důvodu
prospernosti odděluje se správa pokladní od správy účet-
ní, aspoň ve vyšších instancích. Všechno vedení účtů sbíhá
se na konec u nejvyššího účetního, jímž úkolem není poli-
ko zkoumati účetnickou správnost a doklady, že se pohy-
bovaly v mezích všeobecných předpisů, nýbrž i okolnost,
zda-li se výdaje udržely v mezích rozpočtu. Výsledkem toho-
to zkoumání předkládá se parlamentu a činí basis pro
 konečné schválení účtů neboli absolutorium.

B. Škoda kvantitní.

§ 6. Deficit a jeho způsoby. ~

Číselná škoda výdajů a příjmů jest roční podmínkou finančního pořádku, které dosáči lze jedině hospodářstvím na základě rozpočtu.

Rozumí se pak tím, tolik, že pro všechny schválené výdaje rozpočtu nutno jest opatřiti uhrazení.

I. Deficitem, neboli schodkem povšeckně rozumí se všeliká kvantitní neshoda výdajů a příjmů vůbec, způsobená nedostatkem příjmů. Čestli, neshoda tato roduku v ten způsob nastane, že v konkrétním případě, není vůbec po ruce příjmů, aby se výdaje uhradily, vznikne deficit pokladniční. Samozřejmě předvídavou opatrností patří ku hlavním úkolům rozpočtového hospodářství, a tento deficit se na myšlence nemívá, když jest řeč o deficitu ve smyslu finančně hospodářském.

II. Na hospodářství rozpočtové pojí se totiž o-
tázky nejvýznamnější a nejzávažnější věci finan-
ční politiky a zároveň pojmu deficitu. V technickém
smyslu slova rozumí se totiž ve finančním hospodář-
stvích mynějších vyvinutých států, deficitem onen deficit,

56
který vzniká, když k uhrazení povolených výdajů nedosta-
tečnými se ukazují řádné příjmy v tom rozsahu, jakými
dle podobnosti k pravdě dojdou na základě platného fi-
nančního systému a při dosažení výměře berní ve všeo-
becných zákonech o nich ustanovené (t. j. při dosažení mí-
ry daně gruntovní, domovní a. t. d. předepsané již ve přísluš-
ných zákonech o dani gruntovní, domovní, a. t. d.)

Připadá-li takový deficit již v rozpočtu, musí se
s vyřízením rozpočtu zároveň zabezpečiti uhrazení jeho
buď řádnými příjmy (daně) neb mimořádnými (n.
př. půjčka) podle toho právě, který působí svou věcnou
povahou jist vhodný. To stává se pak zvláštními usta-
novenými t. zv. finančního zákona rozpočet provádějící-
ho, a za účelem provedení jeho sneseného. (Tedy ustanove-
ním míry, jakou se má ta neb ona daň, na př. důcho-
dová, vybírat, event. do jaké míry jest dovoleno užiti
zápůjčky.)

Sám o sobě deficit takový není ještě příznakem
hlubokého stavu financí; stává se jím jenom, nelze-li k ubra-
zení řádných výdajů (provozačních i zařizovačích) opatři-
ti řádné příjmy dostatečné. Tento deficit tedy, t. zv. defi-
cit v oboru potřeb řádných (Deficit in der ordentlichen
Gebahrung - Gebahrungsdeficit) zván jest od Wagnera vlast-

ním, neboli pravým deficitem. V každém okamžiku totiž finanční hospodářství má toho dbáti, aby podmínky trvalého pořádku v něm byly zachovány, což však není, když zejména výdaje trvalé, spravidelnou periodičností se vracejí, nelze ukřaditi příjmy, jež z trvalého pramene s pravidelnou periodičností se vracejí.

Naproti deficitu v oboru řádných potřeb stojí tudíž deficit v oboru potřeb mimořádných (Deficit in der ausserordentlichen Gebahrung), nestačí-li řádné příjmy podle platného finanční systému, a na základě dostava-
né výměry na mimoř. výdaje. Zde pak nastává otázka, pluší-li i tento deficit ukřaditi zvýšenými řádnými příjmy (na př. zvýšenými, neb. novými daněmi), či lze-li bez národohospodářských nebezpečí užití mimořádných (v. př. půjčky).

III. Nebezpečí deficitu pokladničního může se ovšem nepředvídaně dostaviti teprve v průběhu finanční periody, na př. úbytkem jistých příjmů, na které se počítalo, nebo počítati dalo při normálních poměrech, nebo neodkladným vydáním nepředvídaným. Pak nastane potřeba výpomoci mimořádnými finančními prostředky až do definitivního ustanovení rozpočtu pro příští periodu finanční. Ujebýčejnější jest výpomoc pomocí

t. zv. přechodného dlubu, jímž pak se shladí buď ze řádných příjmů budoucí finanční periody nebo uzavřením trvalé zápučky (t. zv. konsolidací), ač-li nelze vypomoci nakodilými pokladničními přebytky (předpokládaje iustavní ospravedlnění).

IV. Rozpoznává se konečně deficit akutní od chronického. O akutním se mluví, dostaví-li se v rozpočtu náhle buď následkem vzrostu výdajů, jímž příjmy nestačí, nebo naopak náhlým úbytkem příjmů, jž v rozpočtu se ukáže následkem zkušenosti předchozího správního roku nebo účinkem nevyhnutelných nových potřeb, kterým na dosavadním základě finančního systému nelze čeliti. Chronickým stává se deficit, vleče-li se bez nápravy řadou let od jedné finanční periody ke druhé. Z pravidla rozumí se však chronickým deficitem jen deficit objevující se pravidelně v oboru potřeb řádných. A ten jest nejnepříznivějším.

Z toho, co uvedeno, vyplývá, že t. zv. rovnováha finanční (*Finanzgleichgewicht*) docílena jest jen tehdy, když jest k uhrazení řádných příjmů zabezpečen dostatek příjmů řádných. Avšak je-li tu vskutku nepochybná rovnováha finanční, to nesluší rozuzlovati jedine na základě jednotlivého rozpočtu, resp. na zákla-

de jičti za jediný správní rok. Múžet nahodile v jednotlivém období správním shoda ta se docíliti, ačkoli pro delší řadu správních roků (finančních period) zabezpečena býti nemusí, a naopak. Zda-li bude zabezpečena měrou více méně trvalou, to závisí jak patrně na tom, je-li celý platný systém finanční pochopen, aby ji pojistil, t. j. je-li celý finanční systém v celku i v částech tak upraven, aby opatření mimořádných příjmů jen na ty případy bylo omezeno, kde jest národohospodářsky nezávadné. (K. níže o shodě kvalitní) Čeni-li to zabezpečeno a nelze-li snížit řádných výdajů, aby se toho docílilo, nastane potřeba opravy finančního systému, zejm. oprava daní a poplatků.

§ 7. O prostředcích k zabezpečení shody Kvantitní.

Docíliti stálou shodu kvantitní nebylo by nesnadno, kdyby výdaje finančního hospodářství vůbec anebo aspoň řádné práce se rok od roku sumou stejnou. Ale již to tomu tak není, a přece třeba jest, aspoň pro řádné výdaje, ovšem pak i eventuálně pro mimořádn. provozovací (v. níže.) zabezpečiti pravidelné uhrazení řádných příjmů, tedy nebytno jest postarat se již samým upravením finanční poustavy, aby naproti mírně vyšší výdajů řádných bylo lze bez obtíží užití jistých druhů příjmů části pružných, aby podle potřeby vyšší výnosy po-

skytly. Jinými slovy: kajdá finanční soustava, která v sobě samé
ma' nésti záruku zachování rovnováhy finanční, musí mít ně-
jaký, dosti expansivní pramen příjmů, aby snadno mohlo se
vyhovětí vzrostu potřeby nastávajícímu o jedinou správního
období ke druhému. Takovými články finančních soustav
mohou být jen určité druhy daní, zejm. t. zv. daně důchodové
(sr. nauku o daních.).

Protože nesnáze spojene' s docílením shody kvantitní
tím jsou menší, čím méně značně jsou odchylky od pravidel-
ného stavu, bude sporádická správa finanční toho dbáti, aby
značně takové odchylky od pravidelného stavu zamezovala, a to
předem tím, že zejm. značně, mimořádné výdaje v čas předví-
dá a na více správních obdobích rozděluje. Velmi podstatně pří-
sobí se dále k větší stejnoměrnosti, když se praeventivními
zařízeními vznik jistých událostí zamezuje, které by pak mě-
ly být větší mimořádné výdaje na účel repress za násle-
dek. Řádné výdaje tím rostou, ale značně mimořádné se za-
mezují. (Spojenský rozpočet dle zásady, "Si vis pacem, para-
bellum" dle toho principu nyní se upravuje. Polní pravidelná
služba zdravotní, aby se zamezily epidemie. Regulace vod, aby
se zamezily povodně at. d.)

Protože však příliš značné, náhlé zvýšení základních
příjmů mívá též své nesnéze, tedy se po případě, aby se okam-

žité kvantitní shody, docílilo, užije p. p. půjčky přechodné, na krátký čas uzavřené, kteráž se potom z řádných příjmů budoucích období splatí. Takovou operací docílují se téhož výsledku, jako když se minor. výdaj na více správních období rozdělí, aby se ze řádných příjmů uhradil.

C. O škodě kvalitní (drubově).

§ 8. Finanční principy úhradové. ~

U základním požadavkům hospodářství veřejných náleží, aby se hradil každý druh výdajů i co do druhu i míry takovým způsobem příjmů, který podle povahy předmětu i podle účinků finančních a národohospodářských jest nejvhodnější. — Běží tu o dvojitý úkol:

I. Kdali a které činnosti hospodářství veřejných lze činiti zdrojem příjmů a do jaké míry? neboli jinak: běží o to, kterak sluší co do stránky finanční spravovati činnosti od státu, zemí atd. provozované, aby to bylo v souladu s účelem, dotěčné činnosti a její veřejnoprávní a národohospodářskou povahou.

II. Žv oněch případech, kde činnost nějaká sama příjmů nenese, myslí kde se náklady její napravují z po-
sýchových (= pro speciální druh výdajů o pově neurčených)

příjmů hospodářství veřejných, není libovolný druh těchto příjmů stejně vhodným prostředkem. Hlavní kontroverse této otázky se týkají celkem ve příčině toho, zda sluší užítí daní či státního dluhu k zaplavení potřeb mimořádných.

§ 9. Dvoji hlavní skupina příslušných činností.

Pokud jde o principy v předešlém §⁸ ad I. dotčené, sluší opět rozeznávat dvoji skupinu činností:

1. Činnosti, jejíž významným znamením jest vztah k účelům finančním. Předmětem jejich jest spravidla výroba statků hmotných, provozují se, aby příjmy daly, nebo proto, že je poskytují, nikoliv proto, že by toho účel státu sám vyžadoval (na př. výroba tabáku, soli, obilí, dříví a. t. d.); naopak tomu, na př. pošta, telegraf a. t. d.) Kdyby příjmy neposkytovaly, odpadla by příčina provozování je.

Právní základ činnosti sem spadajících může býti dvoji: buď platí pro ně obecný řád soukromohospodářského obchodu (státní statky, rolnické, lesy, doly státní), nebo jsou předmětem výpravy, kterou vylučují se soukromí hospodáři z provozování jejich, a na tomto rozdílu zakládá se dvoji rozdílný princip správy v tomto oboru:

a. princip soukromopodnikatelský.

- 53 -

č. zásada finančního monopolu neboli financ.

regálu.

Ad a. Zásada soukromopodnikatelská vládní při správě všech podniků, kteří provozují mocou hospodáři veřejní v podstatě dle týchž pravidel hospodářských i právních, jakými při podnikách téhož druhu se řídí hospodáři soukromí usilující o ono maximum výnosu, jež v zápolení soutěže dosíci lze.

Ad b. Zásada monopolu finančního, jež k platnosti se přivádí z pravidla toliko v hospodářství státu, ne však v hospodářství samosprávy, uskutečňuje se, když stát reguluje podle nějaké podnikání, protože se tím chce zabezpečiti monopolistické stanovení cen a tedy větší čistý přebytek (zisk), než by dosíci lze bylo na soutěži s podniky vlastníků soukromých, nebo který by se ještě díjel na výši čistých přebytků (zisků) v podnikání soukromě obvyklých. Účelem pak jest podrobiti potřebitele příslušných výrobků takovému způsobu daní.

2. Skupina v myšlenkách poměrech hospodářství veřejných nepoměrně obsáhlejší zahrnuje sílnosti, jež provozují stát (země, okres, obec), slouží tím jistým, i kolikem správy veřejné, mimo finanční, tak že finanční stránka při tom jen potud se shledává, pokud to dopouští vztah

těch činností k danému účelu správy veřejné, aby se staly do-
určitě míry zdrojem příjmů; finanční stránka tedy jist, si-
člu tomu podřízena. Převážná část činností, o které tu jde,
náleží k nezbytným atributům státu, i podstatným před-
pokladům přetrvanosti (jako na př. správa soudní); jiné, aspoň
z rozhodných prospěchových důvodů státu, neb samosprávn-
ným svazkům jsou vyhrazeny (mince, pošta, a mn. j.); z
některých pak sice ani provozování hospodáři soukromými
vyloučeno není, ale veřejní hospodáři nepodstupují je z pří-
čin finančních, nýbrž proto, že tím dokonaleji chtějí vyho-
ti zájmům veřejným (železnice).

Základy správních hledisek ke stránce finanční v tom-
to oboru jsou:

a. Zásada podniku veřejného (Gec.: Princip der öf-
fentlichen Unternehmung) -

b. Zásada poplatková (Gebührenprincip) neb zása-
da ústavu veřejného (Gec.: Princip der öffentl. Umstalt).

c. Zásada čistého výdaje státního (Princip der rei-
nen Staatsausgabe) neb zásada veřejného statku, užitečného
(Gec.: Princip des öffentlichen Nutzgutes).

Ad a. - Charakteristické znaky toho, co nazýváme pod-
nikem veřejným, jsou, že stát (po případě některý politický
útvár samosprávný) dotýká-li se ukončení určitých soukro-

mych potřeb zároveň z jakékoliv stránky, i důležitosti veřej-
ných, buď sám jako podnikatel, o ukojení těch potřeb pečuje
v mezích těch veřejnými důležitostmi daných, užívaje při
tom form podniků soukromých, nebo přenechává péči tu
píše podnikatelům soukromým, ale podrobuje zřizování i
správu příslušných podniků přísným pravidlům, pokud
toho vyhledává právě ta, veřejná důležitost" (delegovaný
podnik veřejný dle Časaj).

Ušludě tudíž, pokud běží o stránku výnosovou, u
t. zv. podniků veřejných a pravidla momentene v první řá-
de rozhodným podnikatelská, čili přímá výnosnost, mybrž
výnosnost t. zv. národohospodářská, neboli nepřímá, t. j.
obecný užitek těchto podniků zračící se v jejich účincích
národohospodářských, kulturních a politických. Proto o-
becná důležitost vede k obmezení výdělkové snahy v ten způ-
sob, že veřejný podnik, stanoví ceny za výkony své, neryh-
lává oně výšky jejich, která dosažitelný největší čistý
zisk zabezpečuje, mybrž tu, která bez zásadného vyloučení
podnikatelského zisku zabezpečuje největší užitečnost ve-
řejnohospodářskou čili národohospodářskou; proto po
případě nuleká se ani dočasného provozování se ztrátou,
jestliže nedostatek podnikatelské výnosnosti vyváží se ob-
cím prospěchem plynoucím z provozování dotčeného podniku.

Stínechá-li stát zakládání a provozování podniků
práve jejich vybraně, neb, částečně soukromým podnika-
telům, domáka se stejného účinku tím, že sobě zabezpečuje a
vykonává podstatný vliv při zakládání (zejména koncese,
stanovení směru a způsobu zřízení dráhy veřejné), i při správě
těch podniků, jako na př. předpisem, maximálních tarifů
pro dopravu a jiné. (Zk. o dráhaích železných v. Národohospo-
dářské politice, pak o bankách sedulových.).

Čet 6. - Šinak jest při jistavech a výkonech spravova-
ných dle zásady poplatkové. Jejich obecná důležitost uznává
se za tak značnou, a na váku padající, že veřejný hospodář
žádá se zásadně a naprosto snasky docíliti z nich jakéhoko-
liv podnikatelského zisku, avšak protože vedle obecného jich
užitku, buď zvláštní prospěchy uživatelů vystupují nebo pro-
tože jednotlivci měrou nestejnou k takovým výkonům (zvlá-
ště repressivním, na př. soudnímu zakrocování) podnět
zavdávají, tedy ukládají se těmto osobám podle míry uží-
vání neb zavdaných podniků zvláštní příspěvky tak vy-
měřené, aby se z nich uhradil po připadě i celý náklad
oněch ústavů neb odvětví výkonů. Ovšem namnoze jenom
uhrazení částečného nákladu se požaduje (sr. níže o po-
platcích), ostatek se zapravuje z obecných příjmů hospodář-
ství finančních, a odtud správa dle zásady poplatkové

- 94 -

počítaná přecházeti, ve správu, dle principu čistého výdaje veřejného.

Od C. Správa dle základní veřejného výdaje má místo při věcech činnostech, jejichž náklady se naplňují z obecných úhrad finančních hospodářství, kamž náležejí:

a. z řádných úhrad daní, a věcných podnikatelské výnosy (správní přebytky), vlastních soukromých hospodářských i veřejných podniků provozovaných od státu, země atd. a pak:

β - vůbec všechny výdaje mimořádné.

Shrně platí tato zásada především o věcech státních činnostech, při kterých rozdílnost speciálních prospěchů pro jednotlivé třídy, nebo jednotlivce, buď vůbec, na jivo, nevystupuje, nebo nepostihnouti se nedá, pak státních výdajích, které se prostě zakládají na povinnosti sociální (chudinství) neb na nabý-
tých právech osob třetích (úroky státního dluhu). K tomu konečně přidružují se výkony, při nichž sice zvláštní prospěchy uživatelů již se odlišují, ale obecná prospěšnost dotčených výkonů pokládá se za tak závažnou, že se od uživatelů zvláštní příspěvky ani k částečné náhradě nákladů nepožadují (na př. vyučení školního při školách obecných). -

Ohraničiti jednou pro všechny, tedy absolutně, konkrétní obory platnosti každé z uvedených tří zásad jest, nemožno, možno to jest toliko podle příznosti věcí a poměrů, při

Prof. Dr. Štěpán. Finanční věda. 13.

činný se znamená, je tentýž druh, stavu, neb činnosti státních sprá-
vují se jednou, dle té, podruhé dle oné zásady a platí tu, asi to-
to pravidlo:

Přechod od správy dle pravidel podniků veřejných k u-
pravění dle zásady poplatkové, a po případě až k plnému uhra-
zení z obecných příjmů veřejných tou měrou jest oděrován, je-
kou obecný užitek nějaké instituce do popředí stoupá naproti
zvláštním prospěchům uživatelů, jež při rozšířenější a hoj-
nější, a na všechny strany společenské stejnoměrně se rozde-
lém užívání váhy pozbývají.

§ 10. Volba různých způsobů úhrad povše- ných (ad § 8. II.)

Uhrazení výdajů řádných sloužití mohou správně
toliko příjmy řádné, proto, nebytno jest, vyzískají-li řá-
dné výdaje, přízpůsobiti se tomu povznesením příjmů řá-
dných. Avšak účinné vyřízení příjmů řádných, napřed urče-
né a vymezené jest, možno, toliko u jedné jejich větve, totiž u
daní, neboť výnosy vlastních, soukromopodnikatelských
příjmů závisí na poměrech, jež výnosnost příslušných du-
hů podniků vůbec ovládají - tedy na podmínkách nákla-
du výrobního, trhu a odbytu. Úmýšlené vyřízení výnosu po-
diků veřejných z příčin finančních samosí povahou těchto

podniků jest vyloučeno, jakmile byly náhrady za jejich užívání (na př. tarify železniční) zásadně správně vyměřeny. Jinak jest, ukáže-li se, že byly na př. vyměřeny níže, nežli jest oprávněno (na př. ukvapenou reformou tarifovou státních drak.).

Podobně vyloučeno jest zvýšení poplatků z příčin pon-
y finančních, předpokládá-li se, že vyměřeny jsou již podle zá-
sad pro obor ten platných.

Užívají tedy toliko daní, o jejichž rozmnožení bud' roz-
šíření, dosavadních, nek zavedením nových v takových pří-
padech může býti řeč.

Možnost použití mimořádných úhrad zůstává tedy
všude omezena, na končí výdajů mimořádných. Ovšem, ony
nejdou výhradním a jediné vhodným prostředkem k uhra-
zení mimořádných výdajů vůbec, mohou jím býti i pří-
jmy řádné (daně). Pro obor mimoř. příjmů jest nad to použi-
ti některých druhů při racionálním hospodaření omezeno jen
na některé zcela určité případy, tak na př. použití státního
pokladu (jako je v Německu), na případ mobilisace a emise
t. z. papírových peněz (rozumí se, že jen do jisté, nezbytné míry) rov-
něž pro případ války. Prodej soukromohospodářských pra-
menů příjmových, na př. státních domáin, lze schváliti
všude jen za výmink zcela zvláštních, platí tedy vlastně
pro odpověď na otázku, jakými druhy příjmů výdaj mi-

100

možetný uhraditi sluší, jenom alternativa mezi daní a zápůjčkou.

Ukliv-li se o uhracení mimoř. výdaje rozmnoženým příjmem z daní, nemyslí se nutně na bezprostřední uhracení celého toho výdaje daněmi právě v tom momentu, když ten výdaj nastává. Uklít se požádavku tomu vyhověti, i když se dotčej výdaj uhradí zcela, neb z části krátkodobou zápůjčkou, t. zv. dluhem přechodným, neb nezaploženým, jehož splacení se o-
patří teprve z řádných příjmů, především z daní (po případě
ad hoc zvýšení), v pozdějším momentu tje. periody finanční, nebo v několika nejbližších budoucích. Alternativa naše (daně nebo zápůjčka) dotýká se tedy zápůjčky na trvalo u-
zavřené, kterouž když výdaj nějaký uhradueme, poukazuje-
me jej vlastně na uhracení z řádných příjmů dlouhé, z pře-
du ani neurčené řady let budoucích.

Ua rozřešení otázky dosud na mnoze sporné, sluší-li k uhracení mimořádných výdajů přetnost dání či zápůjč-
ce trvalé, v konkrétním případě vždy mívají příčiny momenty
obecně politické a zvláště momenty finančně technické.² Pří-
činy posléz uvedené zejména poměrná snadnost, s jakou se
zápůjčky opatřují, naproti obtížným prútahům a někdy ne-
jistým výpletkům každého zvýšení starých, neb zavedení no-
vých daní - bývala příčinou, že praxis pákala raději k zá-

příjčím.

Pozhoduje-li se, otázka, tato, se stanoviska národohospodářského, které předem věda na účetli má, třeba hleděti:

A) k účelu mimořádn. výdajů, tedy především, je-li výdaj zářizovací (k soukromohospodářskému, neb veřejnohospod. uložení kapitálu) či provozovací (kamž náležejí mimoř. výdaj v užším smyslu Wagnerovi). Z toho stanoviska, ač ne, dle téhož roztržení, k účelu přihlížejí, novější spisovatelé Dietzel, Wagner, Gasparres, Kasse;

B) - k účinkům, které má jednak zvýšení daní, příbce nebo jednotlivých druhů jich, a jednak uzavření příjčků na produkci, na kapitalisaci, na běžné ukojení potřeb v národě, a na rozdělení důchodů v něm.

Z tohoto oboujho stanoviska hledí věda o nové době, i kol jmenovaný řešiti. Starší nauka rozhodovala se příliš, absolutně pro jeden, nebo druhý způsob, aniž všech uvedených momentů v úvahu brala, zejm. spomíjela, i uvak o účelu výdajů. O těch věcech však podrobně pojednati lze teprve, až povaha přístůšných druhů příjčmů dokonaleji se pozná.

§ 11. D. Shodě místní a časové.

Shoda mezi výdaji a příjmy vznikající v určitém okamžiku, toliko z té příčiny, že v momentu, kdy výdaj konati se

má, není po puce příjmů dostatečných, ač není pochyby, že celkem výdaje vkrýt z křti, nobou a budou, může vyjíti buď:

a. - po určitém místě, kde se výdaj konati má a, kde o kamžitě potřebné prostředky k uhrazení jeho nejsou po puce.

Žyniku vhod, takových zabraňuje, se účinně tím, že se dirigují potřebné zároby v čas na místa, kde výdaje vzejdou, což usnadňuje se pravidelným a včasým odváděním přebytků jednotlivých z pokladen přijímajících do středních pokladen a pak pravidelnými výkazy o hotovosti podávány mi od jednotlivých pokladen středním středním;

b. - v celém hospodářství finanční tím, že pro jistý značný výdaj, není vůbec příjmů dostatečných po puce v tom momentu, kdy výdaj dotýčný státi se má. (Zde pomáhá se t. j. v. alukem přechodným.

Díl I. speciální.

JEDNOTLIVÉ DRUHY ÚHRAD ZVLÁŠT.

Hlava prvá.

Úhrady řádné.

Rozdil I.

Příjmy soukromohospodářské i z podniků veřejných.

§ 1. Pojem a druhy.

1. Společným znakem všech druhů příjmů sem spadajících jest, že hospodář veřejný jich nabývá v podstatě podle těchto hospodářských i právních pravidel, jakými i soukromý hospodář podléhá, když má prameny příjmů též zprůvodu. Širokých mezích těchto mají místo jak podniky (státní, zemské a j.), jež spravují se dle zásady soukromopodnikatelské, tak i omy, jež dle principu t. zv. podniku veřejného jsou spravovány. Podniky následně uvedené vykazují se více jistými vlastnost-

mi, pro které by odporučiti se dalo, aby se příjmy z nich spolu s poplatky a daněmi zařadily mezi příjmy veřejnohospodářské. - Jest to roztržčení logicky zcela správné. Hledíme-li totiž k výše uvedeným pěti zásadám správy činnosti státu (ev. zemí, atd.) podnikaných na straně její finanční, tedy nám ve speciálním vyličení jednotlivých druhů příjmů soukromohospodářských odpadne vše, co spadá pod správu, ale zásady finančního monopolu, poněvadž monopol jest pouhou technickou formou vybraní daně. Ze zbývajících čtyř skupin dají se proti sobě postaviti:

a. příjmy z podnikání soukromohospodářských a

b. všechny ostatní jako příjmy veřejnohospodářské, tedy i příjmy z veřejných podniků (neboť stát příslušné podniky neprovozuje jako soukromý, nýbrž jako veřejný hospodář) pak poplatky a daně.

Tak vskutku důsledně činí Gax, ve spise výše uvedeném (str. 14), - leč přesně ohraničeno v systematickém výkladě speciálním narážkou na obliče, kterýmž ani dříve rozhodující kladen na to, že takové veřejné podniky mohou býti a v jednom státu vskutku jsou výhradně v rukou soukromých podnikatelův, a kde vedle státu i soukromí podnikatelé se k nim připouštějí, podrobeni jsou i oni podobným pravidlům správy, jakými stát při správě podniků téhož

způsobu se řídí. Vyněkluje se však z této skutečnosti, proč se
v jednom z novověkých soustavných spisů o vědě finanč-
ní (sr. Wagner) přijímá z veřejných podniků prostě spolu me-
zi poukromohospodářskými uvádějí. Stává se to oprávně-
no, aspoň dotud, dokud stát poukromá podnikatelstva, v
těch oborech nevylučuje (železnice, banky cedulové), třeba je
pak podřizoval podrobným regulativům a kontrolám,
kterými dosíci chce téhož výsledku, jakého při vlastní správě
v takových podniku se domáhá. — Hlavně však, na to pa-
dá váha, že vůbec jest velmi nesnadno určit přesnou lina-
nici, které druhy podniků mezi vlastní poukromohospodář-
ské, které pak mezi veřejné počítati sluší.

Kdežto stát a pravidla živnostem čistě polnickým
nebo průmyslovým ponechává rozsáhlou volnost hospodář-
skou, zasahují již na př. v oboru lesnické a hornické výro-
by velmi podstatně ve volnou dispozici poukromého hospo-
dáře a podrobuje ji výdatným obmezením z důvodů o-
becní prospěšnosti (sr. správu národohospodářskou), tak že
již v těchto nalézáme některé znaky podniku veřejného.
Mnohem obsáhleji stává se to arci při drakách železných,
příplaveck, bankovních, cedulových.

Viděti z toho, že pod poukromého podniku ve vlast-
ním smyslu až k dokonalým reprezentantům podniků
prof. Dr. Bráf: Finanční věda, II.

veřejných jest mnoho tvarů přechodních, proto jest, nesnadno při výpočtu podrobného plati přemě hranice mezi oběma druhy. Celkem však tato nesnadnost není nedostatkem nauky, nýbrž pouhým účinkem pestré tvárnosti života skutečného, na-proti které jest právě vynikajícím, sňolem nauky jeny, a tvary duchové či typické jasné vytknouti.

Celkem lze znamenati právě ve státě novějším, kte-pak následkem pozvolného přiblížení názorů ztenčuje se obor těchto druhů podniků, které v průběhu hospodářství veřejných nýze dle zásad poukromopodnikatelských se spravují. St-však neschází ani příklady, že jistý druh podniků v průběhu státu se, nalézajících měl, dříve ráz podniků veřejného, ale pak vůbec byl zrušen. To platí zejména o průmyslo-vých podnicích státních, zřízených dříve za tím účelem, aby se zavedení a rozkvět nějakého druhu fabrikace v ze-mi usnadnil. Bylyť takové státní továrny (na porcelán a pod) dříve zavedeny jako vzorné podniky, aby příkla-dem sloužily podnikání soukromému, kdežto novější doba se svou organizací odborného vyučování, tisku, komunika-ce atd. podnikům soukromým více nepotřebuje.

2. Pokud vřda, národohospodářská vláda byla příliš jednostranně stanoviskem poukromohospodář-ským, aniž zejm. povaha t. zv. podniků veřejných náležitě

byla poznána, měla ve vědě národohospodářské rábeo, a fi-
nanční zvlášť velký dosah základní otázka, sluší-li státu,
aby soukromé podniky (v nejširším smyslu, tedy i železnice,
banky atd.) měl podržel a spravoval, a literatura a větši
menši rozhodnutí na tuto otázku odpovídala záporně, tvr-
díc, že stát není způsobilým k provozování podniků sou-
kromohospodářských.

Ze stanovise nynějšího lepšího poznání o povaze
jednotlivých příslušných druhů podniků předeem již jest
vyloučena jednotná odpověď na dotčenou otázku, a pla-
tí spíše tato všeobecná podítka:

A.- Podniky, jež podle povahy jejich spravovati sluší
dle zásady o podnicích veřejných (železnice, banky cedulaové),
může buď stát zřizovati a provozovati, neb soukromým pod-
nikatelstvím přeneškati, avšak ve případě posléz uvede-
ném musí zákonnými normami a správními zařízení-
mi o to péči míti, aby byly tak zřízeny a spravovány, jak
toho povaha veřejného podniku v tom kterém oboru vyhle-
dáva. Která z obou cest bude vhodnější, zdali zřízení a spra-
vování samým státem či soukromými podnikateli, lze
rozhodnouti jen podle povahy konkrétních poměrů.

B.- Stát (země, obec atd.) nemá k provozování pod-
niků soukromých způsobilosti menší, nežli teoretická soukro-

ma' podnikatelstva, která - rovněž jako stát - používati musí k samému vrchnímu řízení více méně čítného a složitého organismu námezdných osob, jakož činitel musí zejm. akciové společnosti, korporace. Celkem tedy státní (zemská, obecní) správa podniků soukromohospodářských, o-
svědčuje se býti nedostatečnou jen v těch oborech, ve kte-
rych také uvedená složitá podnikatelstva nemívají, si-
spěchu takového, jako se průměrem dodělávají podnikat-
elé jednotliví. To platí zejména o podmiích průmyslo-
vých a obchodních, podle zkušenosti namnoze též o polní-
kých. Na to naopak nemá státní (zemská, atd.) správa, ni-
ktežak, nutně úspěšnosti menší, než soukromá při podmi-
cích, které jen ve velkém provozovati se mohou, a nevyhle-
dávají ani tak vyvíkajících podnikatelských vlastností
jako spíše odborníky dokonale vyvičeného personálu
správního, šetřícího u provozování určitých znaleckých
pravidel (lesy).

C. - Z povahy a i kolik státu arciť nikterak nevyply-
vá nějaká nutnost, aby měl prameny podnikatelských
příjmů. Pokud je již má, rozhodují předem u všech, které
mají povahu, podniků veřejného, národohospodářské
příčiny, zdali je ve vlastní péči podržeti, má či-li nie, fi-
nanční příčiny (na př. nedostatečný výtlžek) jen tehdy,

- 109 -

pokud, národohospodářským, stejně dokonale neb lépe, by se
vyhovělo jiným způsobem (prodejem, propachtováním). Čtež i
při vlastních soukromých podnikcích státu, země, atd., mo-
hou se někdy národohospodářské, neb sociálněpolitické pří-
činy přimlouvat za podřízení, třeba z finančních prospěš-
ným se nejevilo.

3. Historický význam příjmů soukromohospodář-
ských spočívá v tom, že druhdy - ve státě středověkém - byly
budiž výhradním, neb, aspoň hlavním pramenem příjmů,
pomocí jehož panovník o skrovný obor veřejných výkonů pe-
čoval. Zbytky někdejších soukromohospodářských prame-
nů příjmových, ve velké části novověkých států již jen
skrovně jsou zachovány. Příjmkou činným, některé státy
německé se značnějším majetkem státních velkostatků
rolnických a polností lesů. Za to v některých státech při-
býly v nové době příjmy z podniků veřejných, zvláště
ze železnic.

První ukou obcí objevují se jednak zbytky někdej-
šího obecního majetku rolnického buď jako zvláštní pol-
nické statky, lesy, dohy, atd. obcím náležející, z jejichž vý-
tíže obecní výdaje se zapravují, nebo to podobě pozem-
ků obecnímu užívání sloužících (pastviny). K nim, v
obcích zejm. městských v nové době přivrostly i jiné pod-

niky (plynárny, plyn stromům prodávají, koňské a elektrické dráhy, bankovní závody, zejm. spořitelny a j. v.)

§ 2. Státní statky rolnické. (rolnické domainy).

A. K přehledu státních domain rolnických dřívější literatura, zejm. německá, podrobně probírala otázku, má-li je stát vůbec, mlti, a jestliže ano, kterak je má spravovati, kterážto otázka, ačci vůbec dotýká se jen těch rolnických statků státních (zemských atd.) již nemají zvláštního účelu, nár. hospodářského (na př. při rolnických učelištích).

Gúvody pronášené proti podržení vesměs bývaly čerpány z úvah ryze finančních, jako zejm. důvod, že státní statky rolnické, přirovnají-li se k poukromým, méně vynášejí, pročž hájen prodej se přetelem, na škodu vycházející státu, když veliký a málo výnosný kapitál pozemkový ve své ruce podrží, kdežto zároveň dluhy státní vypočte se zúčtují, tak již by se docílila úspora, kdyby sumou, již stržiti lze za statky prodejem, přiměřená část dluhu se splatila.

Pro podržení, tedy proti prodeji, uváděl se mnohý důvod nerozhodný (na př. že jsou podporou dynastie, zárukou věřitelům, rezervou v čas nesnází atd.); poměrně nejvýznamnější byí ten, že renta pozemková postupem času

stoupává, tak že stát prodávaje své domaimy, vzdává se do budoucnosti pramene, rostoucího řádného příjmu, kdežto při pouhém pronájmu, s rostoucí rentou pozemkovou i pachtovné stoupá. Arci důvod podobný má platnost, také jen v těch mezích, v jakých vůbec pravidlo o stoupání renty, mohou též nastati poměry, kde ona klesá (sr. o rentě v „Čárod. hospod.“).

2. Pravidlo o nedostatečné výnosnosti státních domaim polnických platí již celkem jenom o těch, které se spravují ve vlastní režii, avšak nikoli, jsou-li pronajaty. Vlastní správa totiž je přiměřena jen nižším stupněm vývoje s hospodářskými methodami extensivními; na vyšších, jež předpokládají dokonalých podnikatelských vlastností u hospodáře se neosvědčuje, a to netoliko pro slabší interes, úřednictva, nýbrž i pro obtíž, jež spojeny jsou s věnováním značnějších kapitálů na meliorace a intensivnější správu. Pronájmem docílí se nejen větší výtežky, nýbrž zabezpečí se příjem, rok co rok pravidelný. Je stanovisté národohospodářského platí na těchto stupních vývoje všechny ony důvody o výhodnosti pronájmu polnických statků státních, které vůbec přimáhá pronájem velikých statků, přiváděje k polnictví hospodáře dovedné, odborně i podnikatelsky

vzdělané, s důstatkem kapitálu pro intenzivní hospodaření.

3. Skutečné prodeje státních domain, polních a dár-
by, se z pravidla za dob finančních nesnází. Tak na př. v
Rakousku již od polovice XVIII. stol. (zkušenost, že vynášeň po-
měrem ku kapitálu za ně složenému jen, as 2%, kdežto se
státní dluh 5-6% zúrokoval), zvláště pak hojně r. 1810.,
pak po válce krymské (sprostředkování, skrze "Císařní ban-
ku" na základě smlouvy); posledně ještě r. 1869.

Přijí-li v otázkou, kterak prodej provést, tu předkem
na očku padá, že proti prodeji ve velkých celcích namí-
tati lze se stanoviska národohospodářského, že i správa vel-
kých statků soukromých není prosta sněh vrad, které se
vytýkají spíše státní, tak že statky takové právě proto
se zhusta pronajímají. K tomu ještě přistupuje sociál-
nopolitický zřetel, že při prodeji ve velkých celcích
renta pozemková, občas i z příčin zcela nahodilých, tecky
bez zásluhy vlastníků stoupající, do skrovného počtu
rukou se dostane.

Obě tyto námitky nevadí však při prodeji statků
státních, rozdělí-li se ony při tom na střední, a malá
hospodářství, tu překážejí nejvíce jen zisté obtíže prove-
dení (nedostatek obytných a hospodářských stavení) jež
lze vhodnými opatřeními překonat. Zvláště důležitým

by byl tento způsob prodeje v krajinách, kde není stav
středních a menších statků rolnických (selských stat-
ků), dostatečně vyvinut buď pro velikou převahu lati-
fundii (velkostatků rozsáhlých), nebo z jiných příčin. Tole
může býtli opatření takové velice významným krokem
k založení středního stavu rolnického. Kesndže vycházejí je-
nom tím, že třeba pak zároveň kupcům starati se o po-
třebná hospodářská stavení, čímž snadno se hned na po-
čátku zadluží, neb alespoň svůj kapitál vyčerpají, a ne-
přinesou ho dosti do provozování. Přihlížejí k této ne-
snázi přimlouval se na př. ^aWagner, aby místo prodeje
nastoupil v takových případech raději násed předlož-
ný (Erbpacht), při kterém násedník napřed jen menší
sumu jednou pro vždy složí, a pak koně určitý každoro-
ční násední plat (Erbzins, canon). Užívají když se nehle-
dí k obližím, jež způsobují nezbytné periodické revise
smluv, aby se násední plat změněným poměrům trhu,
hodnoty peněz, provozovacích method, a výtežku renty při-
přisobil, vadí tomuto záměru i okolnost, že naše doba
trvalé („věčné“) poukromoprávní závazky spíše odstraňu-
je, než zavádí. Lepše bude tedy povolit na splátky tržní ceny
potřebný úvěr s mírným pětrocenním plytkem pro přispoužití
formy statku rentového (viz národního poč. politiku). -

Prof. Dr. Prof. finanční věda, A.B.

-114-

§ 3. Státní (zemské, obecní) lesy.

Podržeti je bude z pravidla, nutnož příčin obecné národohospodářské důležitosti lesů (fr. politiku národohospoř.). Lesní hospodářství, má-li se s prospěchem provozovati, dává se prováděti jen ve velkém, na velikých plochách pomocí odborně vzdělaného personálu. Všem, čím požadavkům vedle lesů velkostatkářských jednotlivců, ba průměrem i lépe než ony vyhovují lesy nadační, korporáční (klášterní, a pod.) a státní, ano někdy i obecní (velké, a inteligentně spravované). K tomu přistupuje zkušenost, že zachování lesa v žádoucím rozsahu, a průměrná jeho správa z pravidla lépe jist zabezpečena vlastním lesy státními nežli sebe lepší policií naproti lesům soukromým. Stát, máje rozsáhlé lesy, může lépe nežli kterýkoli jiný lesní hospodář zaměstnati a využítkovati dokonale odborníky. Protože u lesa naproti působnosti činitele přírodního do pozadí ustupuje váha kapitálu i práce, a podnikatelské vlastnosti mnohem méně pro ziskový výsledek jsou závažny nežli na př. u polnictví, tedy se zde, ani neobjevují stimuly strážky, jež se jinak vytykávají podnikům státním, a jiným podobným. Konečně poskytují i státní lesy (a vůbec veřejné lesy) nejvíce záru-

ky, že t. zv. absolutní půda lesní skutečně lesu bude zachová-
na, když naopak soukromníci často v dobách příznivých po-
měrů stromových les ve prospěch polnícké produkce ztenčují i na pů-
dě pro tuto nepříznivé.

Z důvodů obecní národohospodářské prospěšnosti může
po případě býti odůvodněno, aby stát rozmnožil svůj majetek
lesní koupí lesů již existujících nebo ploch ku zalesnění vhod-
ných.

Skutečně pak statistika vykazuje v největší části států
evropských značný rozsah lesů státních. Tak jejm jest vlast-
nictvím státu 69% celí lesní plochy v Rusku, v německých stá-
tech průměrem 35.2% (v Sasku 39.9%, v Bavorsku 35.7%, v Prusku
33.9%, v Elsasku 33.8%, ve Württembersku 32.2%, v Badensku 17% atd.),
v Uhřích 22%, ve Francii 10.5%, v Rakousku 9.19% (veš vpočtena i
plocha lesů náležejících k fondům [náboženským] od státu sprá-
vovaným) [tj. o rakouských lesích státních a fondových velice
díl Šchindlerovo s atlasem]. Velmi značný jest lesní maje-
tek kantonů švýcarských. Z kommunálních lesů v některých
evropských státech mají značný rozsah (v Číněcku průmě-
rem 20.3% veškeré plochy lesní, ve Francii 32.7%).

§ 4. Státní doly.

Těžba někdejší všeobecný regula horní v moderním

státu vzal za své, pluň hornické podniky státní považovati ja-
ko soukromohospodářské, vyjímaje ony, jež provozuje stát
monopolisticky z příčin politicky bernické (n. př. doly sobné).

1° Obecné národohospodářské nutnosti ku provo-
zování hornictví státem za našich dob není, a to ani ve pří-
čině drahého kovu, jak dříve a žádalo z důvodů merkan-
tilistických, neboť ani soukromým podnikatelům, neschází
myšl. kapitálu, a technicky dokonalých sil pracovních, což
dříve nebyvalo, tak že státní doly v tomto směru nad sou-
kramě vynikaly, a byla existence jejich žádoucí právě se sta-
noviště národohospodářského.

Je stanoviště finančního není, ač, jak dříve se tor-
dávalo, prospěšnost státních dolů proto věci zásadně po-
chybnou, že položena správa v ruce úředníků, nemajících do-
statečného interessel, neboť hornictví svou povahou žádá
provozování ve velkém, pro značné riziko rádo se provozuje
pomocí podniků společných (těžírůstev, akciových společností)
a nedostatek naznačený, jak výše podotčeno, vadí právě
i těmto formám podnikání. Závažnější jest spíše, že vš-
bec výťažky dolů bývají kolísavé, a bývá nesnadno při nich
přesně vytknouti, kolik z výnosu hrubého připadá na a-
mortisaci kapitálu, a kolik považovati lze za čistý zisk.
Avšak mohou býti v konkrétném případě závažné důvody

- 116 -

sociálněpolitické, jež zo. dějení se přimlouvají, totiž:

A.- Stát, máje sám v ruce výdatné dohy (na př. uhelné), může paralyzovati snahy po vykořisťování obecnstva, jimž hrovní podnikatelské kartelhy/smluvy o cenách) soukromých, vlastníků dolových;

B.- může vzornými zařízeními ve prospěch dělnictva sloužiti za vzor podnikatelům soukromým (státní dohy Saccbrückenské v Prusku).

Hospodářsko politický důvod byl by konečně ten, že může v rukách státu může se vyvarovati tak říčnicko-těžní plenivého, neboli drancování. Kde však, soukromé závody drancování dopouštěti se mohou, jest to svědectvím, že stát sám také nemá buď dost porozumění, neb energie, aby správným zásadám zjednal platnost, a nezjednal by ji ani v podnicích svých vlastníků.

§ 5. Státní průmyslové závody.

Kde nejsou nutným doplňkem závodů poľnických, (cukrovary, pivovary) neb, báňských (tavárny, hutě atd.) neodvážily se býti pro finance výhodnými koležky služeb jejich jako vzorných podniků, za jaké v dobách dřívějších sloužiti měly, nyní z příčin výše udaných není už zapotřebí.

- 118 -

§ 6. Podniky tržební. Banky.

Ku provozování tržby, jež předpokládá neustálé stopování a bystré využitkování konjunktury, jejíž úspěch tedy závisí na neochabujícím napjetí podnikatelských vlastností, nemá ani stát ani kterákoli jiná veřejná korporace způsobilosti.

Státní banky dříve se vyskytovaly hustěji; nejdříve banky žirové (jako též v Rakousku na počátku 18. stol.). Avšak tyto banky byly z pravidla jen pouhým oddělením finanční správy státní, již sloužily za prostředek ku likvidaci dluhů a ostatně se ani jako takové neosvědčily (sr. Čárůš. hospot.). Podobně byla cedulová banka královská ve Francii (založená Lawem na počátku XVIII. stol.) v podstatě jen služebním orgánem pro finanční řízení státu. Počasně i pruská „Seehandlung“ hlavní působnost nalezala v negociačních státních zápůjčkách. Trvačně byla vyvinuta instituce státních bank v Rusku již v minulém stol. (R. 1768. založeny dvě státní banky, assignátové, a. 1786. sloučeny v jedinou, vedle nich řada státních „depositních bank“; tam ještě dosud říšská banka cedulová trvá; - založena a. 1860.) - Protože převážným i kolem těchto bank bylo, sloužit financím státním velmi zřetelným, tedy z pravidla

nedočkaly se příznivých konců. Vlastním národohospodářským účelům, bankovním ploužily měrou více méně podřízenou, ano přivádějem bankovek jim ublížily.

V našem věku vyslovila se nauka pod vlivem směru liberálního stojící proti státním bankám vůbec a státním cedulovým zvláště již ze zásadních příčin. Hledat na banky příliš jednostranně jako na podniky a právě všechnu soukromopodnikatelskou činnost státu zamítala. Čad to pak z důvodů prospěchových jim nepřála, ježto zneužití k účelům finančním, z něhož pocházejí škody národohospodářské, bylo příliš na snadě, a obvyčejně nastalo.

Čágor, ze kterého se při této opozici proti bankám státním obvyčejně vycházelo, jako by totiž banky cedulové byly prostě podniky soukromohospodářské, a co takové by se měly posuzovati, nyní podstatně jest poopraven. Elynější nauka více méně určitě stojí na tom, že banka cedulová jako vydavatel poukázek, jež užívání hotových peněz v oběhu nahražují, a je z něho no případe i vytlačují, ani nesmí posuzována býti jako podnik soukromý, nýbrž že má povahu podniku veřejného, z čehož již vyplývá, že stát z vedení takových podniků zásadně není vyloučen a že jest to pouze otázkou prospěšnosti, má-li je sám řízovati a spravovati, aneb řízování a správu poukromým podnikatelstvím

(z pravidla akciovým) přinechávati, ani pak, obšírlé regulativní činnosti své je podrobiti. Pro tuto druhou cestu rozhodla se přítomná praxe států evropských převážnou většinou (s. přednášky o nárož. hospod.).

Také politické obavy výše řečené značnou měrou se zmírnily postupujícím demokratizováním moderního státu. Shledáváme tudíž, že přistupuje se ochotněji na nové útvary bankovní v rukou státu, země atd., mají-li ráz ústavu doplňujících úvěrní organizací, v těch oborech nebo směrích, ve kterých se, na soukromohospodářskou činnost spolehnati nelze (s. na př. rozsáhlé zavedení chekové soustavy v Rakousku pomocí poštovní spořitelny).

Stejněji než s bankami státními shledáváme se s rozličnými bankovními závozy v rukou samosprávných těles: zemí, okresů, obcí (zemské banky hypoteční, spořitelny, a též zastavárny městské (s. Bráf: Úvěr, meliorační z 1890.)). Ty se zakládají jako podniky veřejné, neč aspoň v první řadě, ne) pro výdělek, nýbrž hledíc k důležitostem jistých tříd společenských.

§ 7. Dráhy železné.

Podobně jako ve příčině banky pedulové, i ve příčině, drak železných s jednostranných soukromopodnikatelských

hledíat vyslovováno se proti drahám státním. Avšak z povahy věci samé nějaká naprostá přednost, drak, soukromých před státními nevyplývá. "Draha soukromá" znamená tolik jako, "akciová", a při této formě podnikání objevuje se již zprávo správy (t. j. pomocí spletitého aparátu úřednictva, více méně bureaukraticky organizovaného), jako při dra-
hách samým státem pomocí úřednictva jeho spravovaných. Čiž státo stránky tedy žádné všeobecné pravidlo v nepro-
spěch, drak státních vysloviti nelze. K tomu přistupuje pak
zřetel ještě závažnější, že vůbec zásadně, naprosto připustiti
nelze, aby dráhy železné spravovány byly dle výhradních
zřetel soukromopodnikatelských a jeďiné oprávněna jest
správa dle principu podniku veřejného. To vyplývá jed-
nak z jejích technické a hospodářské povahy, jednak z
obecného národohospodářského, politického, a kulturního
významu drak železných. (Ch. národohosp. politiku).

Čele dřívější formulování otázky, sluší-li zásadně
dáti přednost státním, či soukromým, drahám, bylo tedy
vadné. Zásadní otázka zní: jakého spůsobu podnikem jest
závod dráhy železné? Odpověď zní: podnikem veřejným.
Čiž, tedy obě formy, i dráhy státní i dráhy soukromé
(scil. akciové) oprávněny. Otázka, které z nich přednost ná-
leží, není zásadní, nýbrž prospěchová, jest otázkou kon-

Kritní účelnosti a její zodpovědnosti řídit se bude jít dle po-
měrů, místa i času. Také ze zkušenosti samé žádných roz-
hodných důvodů pro jednu, neb druhou formu uvést nelze.
Ani důvod uváděný často proti drahám poukromým, že
správa jejich byla jednostranně zisková, není ještě veskrze
rozhodným, neboť ukazuje pouze, že stát neměl až dotud
dosti ověřeného názoru v té věci, aby náležitými zaříže-
ními tomu, v čas byl zabránil, byl by si tedy v vlastních
drahách potva vedl správněji.

Od toho vůbec vyplývá:

1. Otázka, sluší-li předmět dání drahám státním
či poukromým, není finanční, nýbrž národohospodářská,
jejíž rozhodnutí není nad to absolutně možné, nýbrž jen
relativní.

2. Finančního významu nabyla otázka tato, ve stá-
tech s drahami poukromými tím, že se prvopočátečně
vohla podnikatelstva poukromá na zřízení drah, je-
jichž výnosnost byla nepochybná, tak že na konec zřízení
drah, jež dostatečného výnosu neslibovaly, jakkoli z ná-
rodohospodářských příčin potřebny a žádoucí byly, ne-
bylo jinak možno než převzetím finančního rizika se
strany státu buď tím, že sám se jich ujal, anebo (hrstý
případ ve státech s drahami poukromými) pomocí sub-

vení (garancí výnosových a j. pod.) zabezpečoval zřízení soukromým podnikatelstvím. Provedením celého systému drah státních od prvopočátku bylo by se tomuto břemeni finančnímu ušlo, protože by možnost bývala přebytkem z výnosových drah uhraditi deficit z nevýnosných.

Kde již historický vývoj byl opačný, t. j. kde již soukromá podnikatelstva výnosné linie ovládla, nebo kde stát prvotně zahájený systém státních drah opustil (Rakousko), finanční toto zlo nikdy plně by se bylo nespravilo soukromým t. j. sestátněním drah soukromých, ježto by je stát jinak převzít nemohl než za cenu průměrnou výnosnosti jejich myšlén (resp. u těch, jež garancí výnosových požívají, za cenu průměrnou garantovanému výnosu).

Důvody pro převzetí jednotlivé soukromé dráhy neb celého komplexu jich před časem (t. j. před dobou, kdy dle platných zákonů by toho státu připadnou) mohou tedy býti v konkrétním případě jin, dva:

1. Finanční, vysvětlí-li následkem garancí značně efektive finanční břímě a správa státní se domnívá, že může je zmírniti převzetím dráhy ve vlastní režii, zvláště když soustředí v ruce své značné komplexy,

2. hospodářsko politický, chce-li stát jistou pohodlnou část celé sítě železniční v ruce své dostati, aby mohl

poskybnutí dopravními na ní zavedenými nepřímou působití i na služby dopravní jiných podnikových drah. To avšak tím více předpokládá, aby celé důležité linie a komplexy linií drah železných v zemi státu přechly. —

Dodatek: Pošta a telegraf.

Spravují se vše dosud na mnoze též zásady podniku veřejného, t. j. nevylučující ani podnikatelský zisk. Pokud k celému systému hledíme, lze zásadně to ještě rozhodněji dopustiti pro telegraf nežli pro poštu. Avšak jest třeba činiti rozdíly ještě co do uživatelské zásady veřejného podniku a zásady poplatkové i při rozličných oborech pošty (na př. listovní, balíková, osobní doprava) i při rozličných druzích telegrafu, tak že v pouhlosti se o nich pojedná v rozdílu následujícím.

Rozdíl druhý. O poplatcích.

§ 1. Pojem a zásady základní.

1. Poplatky jsou veřejné dávky, jež stát, země atd. ukládají jednotlivcům způsobem a měrou autoritativně ustanovenou jako zvláštní příspěvky k náhradě nákladů těchto veřejných zařízení (služeb, orgánů, ústavů), jejichž výkony dotčení jednotlivci vyvolávají a pokud je vyvolávají.

2. Činnosti, které k ukládání poplatků podnět zavodí, podstupuje stát, sice v obecném veřejném prospěchu, že však přes to neuhrajuje náklad jejich pouze daněmi, má v tom svou příčinu, že ony činnosti buď jednotlivcům je vyvolávajícím přinášejí zvláštní znatelné prospěchy, nebo, byť i nebyly výslovně žádány, aspoň jistými dobrovolnými skutky těch jednotlivců, a proti vůli jejich byly vyvolány (akce soudní, následkem porušení práva).

3. Co do povahy veřejnoprávních mohou činnosti tyto býti dvojího způsobu:

a. takové, které plynou z podstatných práv soukromosti, jež tedy z povahy státu nutně vyplývají a tedy

za všech poměrů, toliko jím konány býti mohou; jsou to činnosti za účelem práva a moci (zejm. soudnictví, udělení privilegií, výhradních);

D. - činnosti, které nenáleží k výkonům státním absolutně nezbytným, v kterých spíše rozhodují důvody prospěšnosti různé dle dob a poměrů, zdali stát (země atd.) za nich sám je považuje, a je buď naprosto sobě vyhradí (mince, pošta, telegraf atd.) neb, aspoň obmezenou měrou soukromníkům přenechá (vyučování elementární).

U ní důvodů obmezovati, jak činí Scheel (Schönberg, Obanabuch), obor poplatků pouze na náhrady za výkony vyplývající z podstatných práv, vrchovaností. Těmto by tak umělé dělení mezi dvěma druhy příjmů, které se přece hospodářsky dle téžých zásad, vyměřují. Usilují by se zcela plynule pod zvláštním označením přimoci, např. školné, mýto a j., které přece veřejnohospodářským právem nic se neliší od soukromých. Když se, jako Scheel (tamtéž) činí, příjmy ze silnic, pošt, telegrafů vřadí mezi „výdělečné“, neb - jak Rau činí - mezi „regálové“, zbude pak přes to řada jednáni poplatných, která by při těchto rozděleních, ani místa nenašla, jako zejm. poplatky za vyučování, za zdravotnické výkony a pod.

4. Vyšší poplatku. Z novaků věci plyne, že nemůže stát činnosti, které tak eminentně z úkolů jeho vyplývají, činiti předmětem podnikatelského využitkování, tedy příjmy požadované od těch, kdo k výkonům jednotlivého oboru správy, ústavu, neb orgánu zovdávají podnět, nemají úhrnem vynésti více, než čeho je třeba k uhrazení nákladu, který státu samému vychází ze zřízení a vydržování toho oboru správy, ústavu, neb orgánu, nemají poskytovat přebytků nad uhrazení nákladu. Tento náklad sám rozpadá se jednak v náklad zřizovací, a náklad provozovací. Náklad provozovací zahrnuje zase jednak náklady všeobecné, t. j. na zřízení a výkon celému příslušnému odboru, a jeho zřízení sloužící, jednak speciální náklady, t. j. ony, se kterými spojeno jest vykonávání činnosti příslušných oněm orgány, s nimiž strany bezprostředně ve styk vcházejí, a každý veň vcházejí.

Poplatek vypadající za každý jednotlivý výkon takového úřadu, ústavu, neb orgánu, měl-li by býti úplný a přímě poměrným, musil by stačiti:

- a.- na poměrnou část nákladu zřizovacího a všeobecného provozovacího a pak
- b.- na takovou část speciálních nákladů, která asi vypadá právě na ten který výkon jednotlivý podle jeho

novatky, rozsahu, a trvání. Bude pak tedy zejména odůvodněno, aby sazba poplatku stoupala touž měrou, jakou v jednotlivém případě zvláštní náklady rostou, tedy čím více veřejných zařízení výkonem příslušným jest zaměstnáno, čím déle výkon trvá, čím déle využívá příslušných zařízení. Rovněž bude přiměřeno, aby sazba byla vyšší, když sece výkon sám o sobě není rozsáhlejší, ale větší jest říší nebo odpovědnost státu. Platí tu zcela obdobně pravidla, která vládnou i při vyměřování sazeb na př. na drahách železných, tedy podniků veřejných, jen s rozdílem, že v oboru sazeb poplatkových již všech skutečných nákladů příslušného orgánu tvoří hranici, kterou suma všech přijatých poplatků nemůže překročiti, kdežto při podniku veřejném není vyloučen zásadně jistý přebytek nad pouhou náhradu nákladů, t. j. jistý podnikatelský zisk.

Poměrný podíl, který z celkového nákladu na jednotlivý výkon připadá, dá se sice zjistiti jen s přesností přibližnou a za pomoci zkušenosti. Proto snižují se sazby, když se nákladnost správy vhodnými zařízeními zmenšila, nebo když následkem rostoucí frekvence při užívání jistého řístavu poměrný podíl jednotlivého výkonu na provozacích nákladech i na jisté části

provazovací se zmenšuje (m o poplatcích poštovních.).

5. ⁴ Literatuře setkáváme se však s názory, že této pl-
né, matematické poměrnosti není třeba, ba shledává-
me se přímo s tvrzeními, že činí měřítkem hodnotu,
kteřou má výkon poplatku podléhající pro osobu, která
z něho prospěch má. Použití této zásady jest předem na-
právo vyloučeno, hledíc k výkonům k poplatku povin-
ným, které více jednotlivci vyvolávají bývají, avšak
prospěchu jim, nenesou. Proto Uchall obmezuje platnost
její výlučně jen na výkony, kterých sobě jednotlivec žádá,
ježto mu prospěch nesou, i máť při se výše poplatku vy-
měřiti dle přibližné hodnoty, kterou má příslušné jed-
nání pro žadatele.

Obávám se, ani v tomto omezení nemohla by se
dotčení zásada státi obecným pravidlem, neboť indivi-
duální spatební hodnota, kterou jednotlivé konání
jistěho právního pro jednotlivce má, nedá se postihnouti, ani čí-
selně vyjádřiti, nanejvýš lze v jistém oboru případů jenom
dle jistých zevních známek a průměrných pravděpodobností
průměrně souditi, že jednotlivá kategorie poplatných jedná-
ní má pro osoby příslušné průměrně větší hodnotu
spatební, než kategorie jiná, a podobné rozdíly v platných
poplatkových právech skutečně docházejí výrazu v rozdílně

Prof. Dr. Prof. Ginnant's view, 17.

-159-

stupňovitých poplatcích. Jen jako objektivní příznak takové abstraktní potřební hodnoty pro poplatníka slouží, na př. význam věci, o níž jde, nebo jiné objektivní známky, větší hodnoty (st. na př. progressivní stupnici poplatků za patenty na vynálezy dle počtu let, na něž se patent žádá, ač při prodlužování patentu není již tak obširných výkonů příslušných úhradů třeba, jako při prvním udělení).

Velkem zůstávají případy podobné výjimečnými; uměňuje se sem už jistý živel dani analogický. Základní moment, který pro celý obor poplatků zůstává, účijní, totiž náklad, zůstává, direktivou nejen pro celek příslušných výkonů každého jednotlivého oboru, výkonového, nýbrž i poměrně pro každý jednotlivý výkon resp. poplatek naň připadající; neboť i kdybychom, místo subjektivní hodnoty potřební těžce poznatelné, chtěli, učiniti měřítkem pro ustanovení poplatku objektivní hodnotu směnnou, tedy shledáme, že pochází při výkonech státu (země, atd.), jež poplatkům podléhají, naprosto každýmoli jiný regulator směnné hodnoty (n. př. peníze), vyjímaje právě náklad sám.

Poplatkových, řádůch nyníjších států objevují se podle jménem poplatků i takové dávky, ovšem za příležitosti nějakého výkonu veřejných orgánů vybírané, jejichž míra výsoce přesahuje náklad té činnosti, za kterou se

vybírají. Tak bývá zejména při p. zv. poplatcích státních (s. níže). Šťák to již nejsou pouhé poplatky, nýbrž také se v nich částečně i daň, jejíž vybírání zároveň s vybíráním poplatku vysvětluje se z důvodů ohlednosti, aby se kevné manipulace zjednodušila, ba někdy bývá jednání úřední jen kontrolním prostředkem, aby se jistě povinnost k daním neobcházel (s. o daních obchodních.)

6. Ovšem požadavek, aby náklad byl základem pro vyměření poplatku, stanoví jen nejvyšší hranici, kterou nemá překročití poplatek jednotlivý, aneb — pokud se poplatky jednotlivé v téže oboru výkonů do jisté míry stupňují, dle předpokládané hodnoty subjektivní — souhrn všech poplatkových příjmů za výkony určitého odvětví, řádu, neb určitého ústavu. Čím totiž zřejměji v popředí stojí obecná důležitost jistých výkonů, a čím více z důvodů této obecné prospěšnosti žádoucí jest užívání jejich uvolniti, tím spíše sluší zmírniti míru poplatků pod řešenou hranici maximální. Zbývající potom část nákladu, poplatkem neuhrazená, kryje se z obecných příjmů, in specie z daní. Poplatek jeví se tu pak jen jako jisté od stran bezprostředně dotčených vybírání principium daně, již pak celý zbytek se uhraď.

Vyplyvá pak zároveň z toho, co pověděno, že tam,

kde, bžít, o výkony podstatné, důležitosti obecné pláší po-
platek, v jednotlivých případech, i docela pleviti, když jde
o nemajetné jednotlivce, které by povinnost poplatková
o požadování příslušného výkonu zadržela (na př. soudní
poplatky).

7. Literatuře nebyl rozdíel poplatků, a daní, dlou-
ho náležitě probrán, byt' poplatky uváděny mezi daně-
mi, nebo příjmy z regalii, a protož stanovité i posuzová-
ny. Zvláště pak bylo příčinou obtížného pochopení po-
platků:

A. jednak nauka o regaliiích, jednak i, částečně, ně-
kteří, dříve velmi rozšířené, theorie o daních, kteréž i v pa-
mých daních spatřovaly pouhé, aequivalenty za služby
prokazované od státu občanům, v ten smysl, že každý
platící má daň, dle míry prospěchu, jež má od státu,

B) okolnost, že mnohé poplatky vybíraj se v podo-
bě kolku, který zároveň jest formou pro vybírání mno-
hých přísobů daní (zvl. tak zv. daní obchodních), čímž
se stalo, že obecné dávky veřejné v podobě kolku vy-
bírání za jediný druh berní byly pokládány. Teprve
Rau vymezil, ač ne úplně, zásadní rozdíl, daně o po-
platku, což dovršeno objasněním povahy kolků (Hein).
K náležitějšímu vymezení hranic mezi poplatky a da-
ni

- 133 -

ním, které k jednotlivým jednáním se pojí, přispěli kromě
Steina rej. též Bezobrazov a Parieu.

§ 2. Rozdíly poplatků.

A. Podle povahy sazeb jsou poplatky buď pevné, t. j. pro ur-
čitou kategorii jednání obnosem stále stejným vybírané aneb
měnitel, a to buď:

a- v ten způsob, že účadu vyměřujícímu jest výčísno ji-
sté minimum a maximum sazby, mezi kterým dle rozsa-
hu věci, po případě dle jistých známek hodnoty poplatků se
vyměřuje, aneb

b- jsou poplatky gradacní, stoupající určitým po-
měrem ustanoveným buď dle objemu věci (na každý arch
početní určitý kolek) nebo dle hodnoty její aneb dle jiných
známek. Předpisuje-li se dle hodnoty, vyměřeno jest poplatek
buď přísně procentuálně nebo v určitých třídách (poplatek
třídní) t. j. pro určité třídy obnosu předepsány jsou určité
sazby poplatků.

B. Podle subjektu, kterému příjem poplatkový přípa-
dá, rozeznávají se úplatky (porteln), a poplatky v užším
smyslu. - Úplatky jsou ony, které zřízenec veřejný konající
jednání poplatně sám pro sebe podřizí in partem salarii.
Modus takový sice zjednoduší účetnické a pokladniční

manipulace a z toho stanovité hodi se pro jednodušší pomě-
ry, ale stát nemá, bez prostřední účinné kontroly a zkrácení
stran jest snadné. Proto úplatky druhdy velmi rozšířené
myní jen výjimečně jsou zachovány, ještě ještě zachovány
 jsou, v neplatných úřadech, samosprávy anglické. (U nás n.
př. taxy zkušební, před regulováním platů professorských, ta-
ké kolejně.)

Dokud panovalo zřízení patrimoniální, vybíraly
vrchnosti, správní a soudní výkony obstarávající, poplat-
ky na vlastní účet. Státní moc nejprve se vynasnažovala
podrobiti toto vybírání předpisům o příčinách a míře, až
sestátněním správy veřejné a justice změniti lze bylo úplat-
kovou formu v poplatkovou. (Sk. historický výklad v pří-
čině Rakouska, ve Kieserově článku, *Gebühren* v Öster. Staatswör-
terbuch.)

3. Podle formy, v jaké se poplatky skládají, rozegná-
váme poplatky skládané v hotovosti, a poplatky placené
v podobě holků, již ovšem nejsou technickou formou
pouze pro obor poplatkový. Holek jest kvitancí na urči-
tou částku peněžní státu už zaplacenou, (t. j. zaplacenou
při koupi holku kdekoliv u prodáváči k tomu zmocněný ok.).
Poplatek vybíraný v podobě holku jest výhodným pro obě
strany, státu totiž zjednoduší se velmi podstatně před-

ni, manipulace, odpadnutí zvláště všechno individuální předpisování a všechna manipulace jinak, s individuálním účtováním spojená i příslušná pokladniční a kontrolní, ježto se nemusí každý jednotlivý případ, o sobě zapisovati, což zvláště při takových poplatcích, na váhu padá, které se platí křusta sumami poměrně nepřatelnými. (Hlode tudíž jen náklad za tisk, kontrolní manipulace při něm, pak účtování, inkass a kontrola při prodeji celých kolkových archů zmoocněním prodávacím, což jest big přirovnání menší než individuální účtování v každém případě.

Bezpečí při kolku plynou pouze z toho:

- a. - že strana sama vypočítá, musí, kolik platiti má, a z omylu škodu, nese;
- b. - že mnohý akt kolku podrobený, nedostane se, ani před veřejné úvahy a dá se tedy obejít. (Klímitka tato týče se arci jen daní v podobě kolku vybíraných.)
- c. - že lze kolek podváděti, resp. již upotřebeného znovu podvodně použiti.

Bezpečí udaná ad b. a c. lze ne-li odstraniti, techy aspoň valně zmírniti kontrolou, dobrou technickou úpravou kolkuův provádění znesnadňující, a častým střídáním jejím, i konečně v případě obejítí tresty (jistým

multiplem povinné summy).

Če bezpečí, nesprávného vypočítání, a škodných z toho následků pro stranu jin, tehdy jest značné, když běží o poplatky komplikovanější. Žejto pak zároveň nebezpečí nadělání a obcházení jest tím větší, čím vyšší jest obnos poplatku, tedy plyne z toho princip: čím šablouvitější jest ten který předpis poplatkový, čím hojněji se ten který druh poplatku platí, a čím menšími obnosy se to děje, tím výhodnější jest forma kolku a contrario hotového placení.

§ 1. Soustava poplatková.

Poplatky objevují se skoro ve všech oborech správy veřejné, ovšem, ne ve všech stejným rozsahem, neboť není v každém stejně závažných důvodů, a stejně vhodných příležitostí k ukládání jich.

1.) Poplatky ve správě zahraničních záležitostí platí se např. za cestovní pasy do ciziny, pak za činnosti vyslanců, neb konsulů konané ve prospěch jednotlivců (vidování, vprávcení, úřední ověření, a pod.).

2.) V oboru vojenské správy objevují se poplatky židka, aneb se vůbec neobjevují. Co tu podle jménem poplatků, nebo tax po různých se vyskytuje, poplatkem

- 187 -

není (t. j. v. dobrovolnická taxa ve Francii, pak naše vojenská taxa - podle pruského vzoru zavedená -; tato má spíše povahu daně, jsouc peněžním, aequivalentem za nevykonaný, naturální výkon vojenské služby, kterýž ve státě s obecnou povinností brannou měl by konati každý).

3.) V oboru správy finanční objevují se poplatky ze sukromých deposit, u finančních úřadů přechovávaných, poplatky při vyměření ek, poplatky exekuční a j. v. - Jen v jisté povšečnosti lze přiznati vlastnost poplatkovou i t. j. v. statistickému poplatku, kterýž se od 1. ledna 1900. vybírá též v Rakousku při zásilkách do Uher, jezdoucích, a má za účel hraditi náklady spojené se statistickým vykazováním, protčného obchodu. Vyzkazování to se provádí z příčin hospodářskopolitických, a jen předpokládá, že to vykazování jest s toho hlediště pro dotčnou jednotlivce výhodno, jest základem označení platu toho jako poplatku.

4.) V obor ochrany právní a správy soudní vykazují hojně způsoby poplatků prvotně převahou v podobě úplatků vybíraných.

a. - Poplatky v řízení sporném vybírají se jednak v podobě kolku, jednak - pokud totiž dle uznání soudce se předpisují - v hotovosti i plihnou z pravidla stra-

nu v procesu podléhající. ¹³⁸ - Bezplatnost soudní správy, za kterou by se sice přimlouvaly důvody obecné prospěšnosti, odstranila by dokonce všechny překážky lehkovážně vedených pří. Avšak z druhé strany nesmí výše poplatků od vedení pří bezdůvodně odstrašovati. Čest to jeden z případů, kde jest odůvodněno, aby poplatky byly odstupňovací dle objektivní hodnoty věci. Uč- majetné plůš pak vůbec svoboditi.

V. Pokuty peněžní v řízení trestním mají jen výjimečně povahu poplatků, jsou-li totiž pokutami pro nepořádky (nedostavení se svědka a pod.), ježto náklad jimi se provádě.

c. Poplatky v řízení nesporném.

(Kde mají největší důležitost poplatky zápisné (Re- gistergebühren, droits d'enregistrement), t. j. za zápisy a veřejné dokumentace jistých právních jednání a po- měrů. Četné t. zv. poplatky toho druhu vybihojí ve sku- tečné daně (pr. daně obchodové). Kde poplatků za zá- pisy smluv a převodů práv k věcem nemovitým do pozemkových knih, dává tato instituce i povinnost k poplatkům za vícekrát výtahy z knih dotčených.

K poplatkům v oboru nesporného řízení ná- leží i poplatky za výkony při záležitostech pozůsta-

-189-

lostních (n. př. za zápis pozůstalosti atd.), poručenských, též amortizačních.

V užším smyslu k zápisům poplatkům náleží i platy za zápisy jistých, právníky závažných skutečností do rozličných jiných veřejných rejstříků (rejstříku obchodního, rejstříku společností).

Konečně náležejí sem i zápisy k ujištění autorského práva, literárního, uměleckých, neb uměleckoprávních plodů (n. př. výtisků).

5.) Obor vnitřní správy:

a.- Poplatky za výkony vztahující se na záležitosti rodinné a občanské, tedy zejm. zápisy resp. výpisy o narození, sňatcích, smrtích, domovské listy atd.

b.- Obor zdravotnictví objevují se zejm. poplatky za použití veřejných nemocnic, blázincův, atd., za úřední prohlídky a komise, atd.

c.- Poplatky za výkony v oboru policie v užším smyslu (vydávací průjezdních knížek, a. p. d.)

d. Ostatní poplatky tohoto oboru jsou poplatky při zadáních k úřadům správním, pak poplatky za udělení hodností a vyznamenání (taxy, což ty nejsou vždy skutečnými poplatky). Většinou sem náleží též poplatky za ověřování (cimentování, puncování),

pak za udělování koncesí a výhrad (patentů).

6. Věcem vyučování (školné, tasy zkušební, holky na vysvědčení atd.).

7. Věcem správy národohospodářské jsou hlavně přípravy poplatků tyto:

a. - Mincovníctví.

V době středověké a ještě porůznu ve stoletích pozdějších bylo prvykem náklad na ražení i takových mincí, jež měly mítí neobmezenou platnost kurantních mincí měnových, rozpravati na všekro obecnoství, že se obsah mince přiměřeně zmenšil, po případě stávalo se to i zdrojem fukálního vykořisťování obecnostva zlehčením obsahu mince přes tuto hranici, což vůbec jen za nesprávného pojmání mince a státního olivu na její hodnotu bylo možno.

Zmenšení obsahu mince za naší doby obmezuje se na p. zv. minci drobnou i nebude pro ně důvodu v rozsahu větší, než co je třeba k uhrazení ražebních nákladů. Kurantní mince k nějakému příjmu jen potud pavidávají posnět, pokud stát za ražení jich na žádost poukrovníků vybírá p. zv. ražebné (sr. přednášky o nároř. hospodářství).

b. Přejné cesty, mosty a dráhy vodní.

- 141 -

Částečně od uživatelů silnic příspěvek na uhrazení nákladu
žijovacího a vydržovacího jest odůvodněno, protože tu vystupují
zvláštní prospěchy uživatelů tím zřetelněji, čím sít silnicí řid-
ší. S houstnoucí sítí silnicí může se sleviti částečně uhraze-
ní nákladů živovacích nebo dokonce poplatků obmeziti je-
nom na náhradu správních nákladů. To můžeme, kde
silnicí sít jest dostatečně hustou, přistupuje se ku správně
dle principu veřejného užití.

Stejněhodnější forma poplatku za užívání veřejných
cest je cestné nebo mýtné, které stihne jen takové intenzivně-
jší přisoby užívání, pro které vlastně silnice zřízena jest (po-
vozy, dobytek). Do jisté míry dá se při tom sázba vyměřiti
dle poměrů, v jakém silnice se spotřebuje. (Ukýtí, skupající
dle počtu koní v potahu atd.)

U veřejných mostech platí zarádění stejná pravi-
dla. Kde most bývá sám o sobě jenom předmětem poplat-
ku, neobmezuje se tento jen na intenzivnější přisoby upo-
třebení (stihne i chodce).

Poplatky z užívání veřejných vodních drah
jsou jen potud odůvodněny, pokud vyžaduje zřízení a
vydržování jistého nákladu. Kde byby pod názvem vod-
ních mýt některé platy, dávnoho původu (řízení cla,
vodní mýta) uloženy jen fiskálně. U jakéhž obecného dů-

142

vodu, národohospodářského pro schválné nižší vyměření, než jakého vyžaduje útrata, nákladů, zde vůbec není a v náklady sluší zajištěti též počítati ziročení základního (živovacího) kapitálu. Ano, dokud se dráhy železné spravují dle zásad veřejného podniku, a nikoliv pouze dle zásad poplatkových, není důvodu nakládati umělými cestami vodními jinak. (Fr. Gruber: Finanční principy prostředků dopravních.)

c. - Pošta a telegraf.

Regálnost pošty v první řadě jest nutna pro poštu listovní, neboť jen regálností, t. j. monopolistickým vyhradením pošty státu, lze zabezpečiti i krajinnám řidčeji obydleným a chudším pravidelné spojení, a zároveň jest regálnost poměrně nejlepší zárukou pro tajemství listovní, a spon v moderním státě. (Mezi základními právy občanskými nalézá se také tajemství listovní.)

Kromě dopisů vztahovati se mohou výhony pošty a takměř obecně se vztahují na zásilky tiskopisův, a zásilky peněžné, ne vesměs též na dopravu drobných záilek nákladových (balíkův až do jisté maximální váhy, nyní nyní 50 kg - t. j. balíkův poštovských - Postpakete). Pro regálnost, t. j. pro výhradní oprávnění pošty k dopravě posléz řečené není nyní důvodu. Faktický monopol

i v tomto směru vzhledy je už z povahy věci (hustá píť její).
Pro dopravu osob mynější doby regularnost byla by dokonce
nemístná a také již skoro všeobecně vymizela. (V Rakou-
sku byla již p. 1837. doprava nákladová z regularnosti vy-
ňata, předmětem výhradny poštovní jsou jen listy a zá-
silky periodických tiskopisů (časopisů); totéž platí v Ně-
mecku. Ve Francii regularnost obmezuje se jen na poštu li-
stovou.)

Správný princip pošty za řídké píť poštovních
kursův a za užívání na jisté vstupy obmezeného, mohl býti
a právem byl vůbec princip veřejného podniku; při my-
nější hustě rozvětvené píti a za užívání zobeněného jest
záhada poplatková již oprávněna pro dopravu zpráv
(listů) a tiskopisův, vyjímajíc zase zásilky rázův luxuro-
vého (prohlednice) nebo řídkého rázův obmezeného druhu
účastníků (pneumatická pošta). Kulturní význam po-
šty v oborech nejvšeobecnějšího užívání její nedopouští
správu, která by chtěla z pošty těžiti zisk. Při dopravě
balíků, cenných záselek a dokonce osob vystupují zvlášť-
ní prospěchy určitých vrstev již mnohem značnější mě-
rou v popředí, tak že správa těchto odvětví pošty i v
mynější době jest dle záhad podniku veřejného jest pl-
ně odůvodněna.

Sazba dopravní dá se trojnásobným způsobem
vyměřiti.

První sazby byly odstupňovány zcela přesně podle momentů, které na výši nákladů působí, tak že se vyměřily sazby nejenom přesně dle vzdálenosti (dle počtu mil), nýbrž i podle obtíží dopravy (vyšší sazba za míli po špatných, neb horských cestách a pod.), alespoň pak při stejné základní sazbě za jednotku vzdálenosti (mile, jako poštovní stanice) vyměřovalo se porto přesně dle vzdálenosti. Kromě toho dle váhy a při cenných zásilkách i k hodnotě se hledělo. Jsou to tedy tarify stupňované dle vzdálenosti, váhy a po případě hodnoty.

Podstatné zjednodušení pošty listovní provedeno tím, že se ustanovily jisté třídy vzdálenosti a jisté (nemnohé) třídy váhy a hodnoty a pro každou třídu pevná sazba. Původní formy této sazby třídní vystupovaly v té podobě, že vždy pro určitý počet stací byla pevná sazba. A ní vyvinula se pak zjednodušená sazba třídní, t. j. písmová sazba (Linenporto), kde všechno, několik málo tříd vzdáleností (na př. do 10, 20, přes 20 mil od místa odevzdání pošty až do místa doručení) a polítek tříd sazeb pro list jednoduchý (t. j. až do jisté ustanovené maximální váhy).

Konečně se přikročuje vůbec k jednotné sazbě pro se-
lý stát nebo více států spojených, při čemž ač jisté
přechy sazby přímové zůstanou (n. př. u nás místní li-
sty 6 h., ostatní 10 h.), a jisté odstupňování váhy jest ne-
zbytné, čemž se vyhoví jistým počtem tříd (10 h. za list
do 15 gr., dvojnásob při váze do 250 gr.). Tato methoda sa-
zeb, při nichž vzdálenost vůbec významu pozbývá, ji-
káme sažba jednotná (Einheitsporto).

Přechod od první stupňované k sazbě přímové a
konečně k jednotné sazbě u pošty listovní, spojený se znač-
ným snížením sazeb, tím jest odůvodněn, že se postu-
pem hospodářského vývoje listovní pošty hojněji užívá,
při čemž s množstvím užívání nerostou poměrně ani
náklady výpravy (oběmy a. t. d.) a dodání, dokonce pak
při nákladech dopravy samotné vzdálenost tou měrou
významu pozbývá, že nelze ani značné rozdíly její nej-
menší jednotkou, mince drobné vyjádřiti.

Sazba tedy může se snížiti a poněkud i vli-
vy vzdálenosti jen na rozdíly nápadnější obmeziti i
petržiti je dokonce docela. Tak vzniká nejprve sazba
přímová, odstupňovaná jen dle skrovných tříd vzdále-
nosti, až konečně nastoupí sazba jednotná. Z druhé
strany však snížené sazby samy bývají příchodem dalš-

ho rozšířenějšího užívání pošt, a tedy dalšího snížení sa-
zby.

Ustanovi-li se pásmová, nebo jednotná sazba, může
ostatně již proto plnou sazby se snížit, protože možno u-
žítí formy kolku, následkem čehož výprava stane se mno-
hem snadnější.

Nejdůležitější v našem století byly opravy zavede-
né r. 1837. Holanodem Lilem v Anglii, při nichž zavede-
ny známky, listovní a jednostranná pennynová sazba
(Pennyporto) pro celou Velkou Britanii. Ostatní státové
napodobili tuto reformu, ač neprovedly snížení sazby tak
akutně, a uvarovali se přechodného deficitu při správě
pošt, jenž v Anglii byl následkem oprav Hillových.
(Pásmový tarif trostupňový v Rakousku poněprv za-
veden r. 1842.; nálepne známky poštovní zavedeny r. 1849.)

V době novější si při dopravě balíků za rozhojně-
ního užívání k platnosti přichází zásada třídění
sazeb dle vzdálenosti a váhy, při zásilkách peněžních
i dle hodnoty zasílané.

Telegraf a telefon jest rovněž ve státech
moderních skoro vesměs legalisován. Tam, kde pů-
vodně byl zůstaven telegraf podnikání poukromému,
zavedení regularnosti bylo na veliký prospěch rozvíjení

sítě i hojnosti užívání. Hlavně menší slouží telegraf, a
zvláště novotný ještě telefon obecní potřebě, nežli pošta.

Kráčejí tuto vystupují zvláštní prospěchy jistých, méně
četných vrstev obyvatelů. Proto tím důrazněji žádosti
sluší při telegrafech pevniny plného uhrazení nákladů
se strany uživatelů, lano nelze ani po většině ještě uzna-
ti nutnosti poplatkového principu ani pro regulari-
zaci telegrafy pozemní. Při telegrafech podmořských,
na mnoze ještě v rukách soukromých podnikatelův
se nalézajících, dokonce jest odůvodnění zásady pod-
niku veřejného, protože se užívání jejich omezuje na
neznačnou skupinu jistých společenských a vyrábětel-
ských tříd (obchodní, novinářské správy).

Hledí-li se k nákladu spojenému s telegra-
fováním, tu stoupá předkem objem telegramu, do po-
předí. Musí se tudíž k tomuto momentu přihlížeti a
ve vyměření sazby k počtu slov hleděti, což se děje roz-
ličným způsobem:

1. třídní sazbou dle objemu, tak že délka telegra-
mu dle počtu slov do určitých tříd se řadí (příklad:
někdejší tarif rakouský ve třídách od 10 ke 20 slovíčkům
po 50 kr.), anebo

2. sazbou slovní vyměřenou dle skutečného počtu

-148-

slov (v Rakousku dříve po 2 kr.) s připočtením jisté sazby
základní, která by odpovídala ve všech případech ná-
kladům všeobecným, necht' jest délka telegramu jaká-
koliv;

3. sazba slovní s jistým minimem bez ohledu na
počet slov (na př. slovní sazba rak. nyníjší 6 k., ale nej-
méně 60 k. výhy za telegram, i má-li pod 10 slov; v lo-
kálním obvodu nižší).

Rozdil třetí.

Nauka o daních.

Část proá všeobecná.

§ 1. Pojem a účel daní.

Daně jsou berně, jež veřejná moc ukládá na povinné osoby a předměty ke účelům povšechného uhrazení nákladů hospodářských veřejných.

1) Účelem daně jest uhrazení povšechných nákladů (potřeb, výdajů) státních (zemských, a. t. d.) Pojem povšechnosti uhrazení staví se tu proti speciálnosti uhrazení, na niž spočívá obor poplatkový. Čest tedy daň, na rozdíl od poplatků, prostředkem k uhrazení těch výdajů, pro jejichž jednotlivé druhy není speciálního uhrazení příjmem po částech, opatřovaným od těch, kdo právě k tomu druhu vydání zavádějí podnět vyvolávající jednání příslušných orgánů, neb úřadů. Spojmem daně v tomto smyslu není v odporu, ukládá-li se nějaká daň zvlášť na uhrazení nákladů jednotlivé instituce státní (n. př. daně chudinská, školní příspěvek, a. p.) což ihned

výslovně z následující úvahy.

Daň i poplatek jsou sice příjmy, jimiž se zapravují náklady veřejného hospodářství. Oba druhy jsou příspěvky donucené, tj. autoritativně ukládané osobám veřejné moci podřízeným. Stěžíte však mezi každým poplatkem, který zapravují, a jednotlivou konkrétní činností určitého veřejného orgánu, kterou vyvolávají, jest bezprostřední vztah, není takového zvláštního vztahu mezi daní, již platím, a nějakým určitým konkrétním výkonem veřejných orgánů. Daní musím platiti, ať jám činnost jeho vyvolávám čili nic a vyvolávám-li ji, platím po případě též poplatek v tom poměru, jakým ji vyvolávám, daní však bez ohledu na skutečnost a míru toho vyvolání. Stejně se si představiti lze ten rozdílný provníání p. go. školské přirážky (daně), kterou nesou celé skupiny osob (poplatníků přírodních, daní) bez rozdílu, posílají-li děti do školy čili nic, aby se uhradila část povšechných nákladů veřejných s vydržováním škol sporných, a školního, jež platí pouze osoby děti do školy posílající.

2. Stejná se tu jako znáka pojmu danového, že by to byla dávka veřejná, k níž jsou povinni jen poddaní (právní příslušníci) státní ex titulo tohoto svého poměru. (To se v mnohé definice daně zcela mylně uklá-

daň.) Přelost povinnost daňová vztahuje se na všechny účastníky toho kterého veřejného hospodářství, i když jsou cizinci. (U. níže, všeobecnost daňová).

3. Rovněž se tu nepovídá v definici nic o míře, jakou se ta daň ukládá (což se zase zde nesprávně v definici ukládává). To se vyvěštuje následovně. Kromě účelu ad 1. uvedeného, tj. všeobecného uhrazení nákladů veřejnohospodářských, kterýmžto účel nazvati lze pyše finančním účelem daní, přilecáváme se ve skutečnosti se zvláštními účely, kterých stát dosíci chce, buď:

a- již samým zavedením jistých druhů daní a-
nebo aspoň

b- působem, jak rozvrhne jisté daně na jednotlivce, jim povinné.

Předkem pláší tu uvést, některé daně proto ukládat, že stát jistě skutečnosti chce zameziti nebo omeziti (např. omeziti jistě přepychové konsumpce) aneb z důvodu mravnostní a zdravotní policie (pitií líhovin). Rovněž náležejí sem jisté daně ukládané z příčin národohospodářských pro ochranu určitých odvětví výroby (ochranná cla). Tu tedy, přilec účelům zavedení není opatřiti příjem, nýbrž docíliti jistý národohospodářský nebo sociálněpolitický účinek. Pokud se tou cestou přece

dociluje příjem, sloužící práci povšechmným, účelům, úhrado-
vyňm, a jest tedy daní. O míře, toho zdanění (vyšší břemene,
poplatek) rozhodují však vzpomínuté zvláštní účely.

Šinak, má se věc při daních, při kterých nejde
o zvláštní účel, takový, nýbrž přímo o úhradní prostřed-
ek povšechmný. Tu stává se pak otázka míry (břemene,
poplatek) podstatnou náležitostí. A tu lze říci, že daně s hlediště
ryze finančního pojata jest dávkou veřejnou, jako povšechmný
prostředek, úhradový, autoritativně na povinné osoby a před-
měty, ukládanou přes takových rozdělovacích klíčů, které za
daných poměrů a příměrů zákonodárství ovládajících vi-
dí se býti spravedlivými. (Gr. níže o spravedlnosti, daňové.)
Časovými těmi názory vlastně souvisí, že myslitelná nau-
ka více méně důrazně dává celému systému daňovému.
jíkol sociálněpolitický, t. j. soustava daní ve státě má
co do druhů, míry, a efektivního rozložení břemen tak
býti upravena, aby daně bez újmy svého finančního ú-
kolu sloužily zároveň za prostředek k vyrovnání jistých
majetkových nerovností. (Gr. základy o spravedlivém roz-
dělení daní.) Odborným předmětem finanční vědy vlast-
ně domně ad oc. - řešené nejsou, leda po své stránce techni-
cké.

4. Konečně jest připomenouti, že daně nejsou jedi-

nijm povšechným prostředkem, úhradovým, ani ne jediným
řádným, nýbrž jen mezi oběma skupinami bevní mají ten-
to roz. Čsoutě povšechnými úhradovými prostředky fi-
nančních hospodárství, mezi příjmy řádnými:

A. - přebytky správní (risky podnikatelské), soukromo-
hospodárských i veřejných podniků státních (zemských atd.),
pří čemž daci, neke-li takových přebytků docíliti dočasně
při podnicích veřejných, nýbrž nevyhnutelný jsou dočas-
né deficity, může býti p hledišt hospodárškopolitických
oprávněno uhrazení těchto deficitů z daňových příjmů:

B. - výnosy daní všechen, kamž náleží i přebytky
správní monopolů finančních.

Toto posléz řešené postavení daní jest podkladem
typ. finančněpolitických zásad daňových, o nichž bude
níže řeč.

5. Při každé daní rozeznáváti sluší její pramen
a její předmět. Pramenem rozumí se onen soubor statků,
ze kterého se daň skutečně platí, který tedy placením
domě se zmenšuje. Naproti tomu předmětem daně rozu-
mí se onen předmět, neb ono faktum, na základě kte-
réhož daň se ukládá, tedy prostě základ vyměřovací.

Při tom rozumí se pak jednotkou daňovou ona jednot-
ka váhy, míry nebo počtu, která při vyměření daně se
Prof. Dr. B. Praž. Finanční věda, 210.

za základ bere a co se na jednotku ukládá, jest právní da-
novou

Základní principy daňové.

§ 2. Pojem a přehled.

Jim, vyznačují se maximy všeobecné, které vyplývají z úkolů daňí ve finančním systému i z národohospodářské její povahy, dále pak z etických principů, jež podle platných názorů ovládají poměr státu k jednotlivcům. Podle toho, dělíti lze základní principy daňové v tyto skupiny:

I. zásady finančněpolitické,

II. - " - národohospodářské

III. - " - spravedlivého rozdělení či zásady etické.

Pro finanční praxi mají ony zásady patrný význam, důležitý, pokud jeotnak tvoří pro ni direktivu, ale níž jest se jí řídit, jeotnak jsou pak měřítkem pro posudek platných systémů daňových.

Khusťa se ještě přidává čtvrtá skupina zásad:
zásady právní správy daňové. Učinění jest tu podstatný rozdíel. Zásady výše uvedené platí obecně o daňích vůbec. Zásady právní správy budou však, kromě jistých

docela, všeobecných, rozumových požadavků ekonomické
povahy vůbec, plynoucích, podle přízně povahy jednotlivých
druhů, daní, též, přízní, týkající se technicky, daňové jako
prostředku k účelnému, dosažení výše uvedených tří skupin
základ.

Věnuji však pozornosti věci tak, že by zásady výše (I-III.)
naznačené plně se musely uskutečnit u každé daně zvláště.
To jest povahou věci, vyloučeno. Jenom v celku všech daní
je které, doby v určitém státě provedených, musí účinně zása-
dy dojíti platnosti (U. níže § 7. a 8.)

§ 3. I. zásady finančně politické.

Tyto jsou dvě: A. - záhada dostatečnosti, B. - záhada
průžnosti. Obě zásady tyto vyplývají ze všeobecného pra-
vidla o kvantitní shodě výdajů a příjmů.

Pod A. První jest požadavkem samozřejmě plynou-
cím z pravidla, že v hospodářství veřejném se řídí ú-
hrada (příjmy) dle potřeby (výdajů); co tedy v jisté peri-
odu za potřebu finanční bylo uznáno, musí býti u-
hrzeno a to pokud jinaké příjmy nestačí, daněmi,
výjimec případy, ve kterých odůvodněna jest úhrada
mimořádná. Škák i pokud se týče daní, platí tento po-
žadavek, jak z § 1. a § 3. vyplývá, jen u daní z finanč-

ních příčin ukládaných.

Obs V. Zásada pružnosti znamená, že každý systém daní musí obsahovati takové články, t. j. takové druhy daní, jejichž výnos dá se podle potřeby zvýšiti nebo snížit. (Vše každý dá se totiž bez jistých technických národohospodářských, neb sociálněpolitických závadností beze všeho snížit. U. o daních výnosových.) Reálné pružnosti nejvíce mají p. zv. daně důchodové, kdežto p. zv. výnosové daně jsou více méně tuhé. U spotřebních daní a daní obchodových, dostavuje se sice sám sebou za stoupajícího blahobytu zvýšený výnos, za to při klesajícím ho ubývá; i zvýšení sazeb může vésti k vyššímu výnosu, daně, když předmětem daně jsou statky, jejichž potřeba opírá se o silné zakotvení potřeby (tabák, cukr, atd.), avšak jímavné zvýšení sazeb daní těch za účelem okamžitého zvýšení příjmů v jistém období finančním může snadno selhati, ježto zvýšená sazba aspoň pro počátek může vésti ku snížení potřeby, nebo ztavení příslušných obchodů.

§ 4. II. Zásady národohospodářské.

Základní princip národohospodářský týče se otázky, který jest normální pramen daně. - Rozumí-li se pramenem daně ta masa majetková, jež placením daně

se zmenšuje, tedy jest zjevné, že jmění národní vůbec, nebo kapitál národní nemůže proto býti trvalým, normálním pramenem daně, že by si daň takto sama svůj pramen ohořovala a zmenšovala, neboť daň vrací se periodicky k zaplacení výdajů veřejných se též periodicky. Protože pak jmění národní se skládá ze jmění individuálních, platí o nich jako o částech totéž. Protož daně musí mítí za bezpečeno své uhrazení z něčeho, co samo také periodicky se obnovuje. Proto z pravidla berou se z. daně ze jmění (t. j. dle velikosti individuálních jmění, vyměřované) v moderních systémech finančních bez toho účelky; jenom nominální daně ze jmění, pouze pouze na základě individuálních jmění vyměřované, avšak jmění samo neztěňují; celá jmění neb určitá částí jejich činí se tedy více předmětem, ale ne pramenem daně. Přejme-
na pak objevují se daně, jejichž předmětem jsou jen ji-
sté části jmění a to jmění spotřebního (daň z parků, z
hořárů, billardů) Spravedlivou (realnou) a ne pouze no-
 minální daní ze jmění bude tudíž jen ta, k jejíž zapla-
 cení nastací důchody, a musí se sáhnouti na jmění sa-
 mo. Protož daně ze jmění existující jsou jen nominál-
 ními, tedy námitky proti nim činěné dějí se vůbec s
 jiného stanovistě, totiž se stanovistě spravedlivého roz-

dělení a ty ještě dlužno bráti jen s jistou opatrností.

(Je důchod národní jako takový nemůže býti pramenem daně vyplývající z toho, že důchod národní není roven součtu důchodův, individuálních, nýbrž rovná se čistému výnosu produkce národní přičtouc důchody plynoucí z uložení kapitálových v cizině a odečtouc, co k zúročení kapitálových dluhů do ciziny odevzdati musí.) Výnos národní produkce takto modifikovaný (zvětšený, neb zmenšený) rozděluje se nejprv na důchody původní, cestou těchto však také na různé odvozené důchody individuální a v těchto jest rovněž daně přístupný.

Z toho tedy vyplývá, že pravidelným, normálním pramenem daní budou důchody jednotlivců.

Starší škola, stojíc podle olivem fyziokratického učení, rozeznávala podle obdoby hrubého a čistého výnosu kapitálového i v oboru důchodů z práce plynoucích mezi důchodem hrubým a čistým, a učila, že toliko čistý důchod může býti pramenem daní, jelikož jedině on daně snese. Čistým důchodem ale nazývala to, co po ukojení nutných potřeb zbude. Později se poznala nedokonalost této nauky. Pokud se učení příslušně formulovalo tak, že nemůže býti

důchod, nutným potřebám sloužící pramenem daně, myslí, toliko t. zv. čistý důchod, bylo to již proto pochybeným řečením, že i stát všem jest nutným, a tudíž část důchodu sloužící na příspěvek k uhrazení nákladů veřejných musí se rovněž počítati na uhrazení potřeb nutných. - Potud není celý spor o to rozdělení vlastně sporem principiálním, jako spíše sporem terminologické účelnosti. Pro nauku daňovou závažnější byly předpoklady, že celé třídy důchodu čistého nemají, kdežto skutečně míra dostatečnosti, individuálních důchodů k uhrazení nutných, individuálních potřeb jest individuálně úplně rozdílná, závislá na poměrech rodinných (ženat - neženat, četná - nečetná rodina, zaopatřené či nezaopatřené děti, atd.), místní drahotě a četných jiných okolnostech. Stává se tak pojem čistého důchodu nesnadno upotřebitelným pro theoretické sestavování. Pro potřeby spravedlnosti daňové se však vystačí s rozdělením důchodu vázaného (pro úkoly individuálních potřeb dle životní míry nejbídnějších vrstev nutného) a volného (jenž přes tu míru přebývá). (Sh. nauku národohospod.)

Národohospodářskou zásadu o normálním

pramenu daně sluší tedy formulovati prostě tak, že
jest jím celý důchod individuální, t. j. veškeré hospo-
dářské statky pravidelně ve jmění jednotlivce přibý-
vající, spotřebitelné bez výjimky pro kmenové jmění jeho,
k čemuž však - z důvodů, jež při otázkách spravedli-
vého rozdělení vysvětlím - přičísti ještě sluší i užitky
plynoucí z trvalého jmění spotřebního (domův, obytných atd.)

Avšak důchod individuální jest spolu pra-
menem poskytujícím prostředky k ukojení potřeb sou-
kromých každého jednotlivce. Z toho lze obecně dovodi-
ti pravidlo o hranici, pokud individuální důchod
pramenem daně býti může. Proto jest další zásadou
národohospodářskou, že individuální důchod jednotlivce
může býti pramenem daně jen pokud, aby ne-
byl porušen soulad mezi ukojením potřeb veřejných
a potřeb soukromých. Učinkem číselnou formulí při-
měřenou se hranice tato vytknouti nedá. I kdyby
ostatně pro průměr dala se číselně vyznačiti nějakou
kvotu důchodu, byl by z toho malý užitek, ježto
ani táž kvota (totéž procento) vzata z důchodů stej-
né výše nenechá ve všech případech zbytek stejně do-
statečný pro ukojení soukromých potřeb, tím méně

pak při důchodech výše rozdílné. Tak přicházíme k úsudku, že i hranice, po kterou důchod pramenem daně být může, individuálně jest rozdílna. Otázka tato však podvěšuje se k otázce spravedlivého rozdělení daní (sr. níže).

Praví-li se, že normálním pramenem daně jest důchoď, tedy nečiní se všem rozdílu, je-li důchoď původní či odvozený, za to však zahrnují se v pojmu důchodu též, užitky plynoucí z pravidelného jmění, potřebního (obyčelní stavení, parky, koně, kočáry), což právě pro finanční vědu je plno důležitých důsledností, (sr. o dani domovní) a z nahodilých zisků nepravidelných (sr. daně obchodové).

III. Zásady ethické.

§ 5. Pojem a přehled.

Zásady spravedlivého rozdělení daní, které se navzájem doplňují, týkají se jednak kruhu osob, na nějž povinnost k dani padá, jednak míry poměrné, jakou jednotlivci povinnosti té mohou a mají být podrobeni. Pro toho rozepínavají se dvě zásady příslušné, totiž:

- a. - všeobecnost,
- b. - stejnoměrnost.

Shluví-li se vůbec o pojmu spravedlnosti při rozdělení daní, sluší, arci mít na paměti, že jako spravedlivost sama, jsouc pojmem mravním, není, nic absolutního, nýbrž pojmem historicky relativním, tak i žádného absolutního měřítka není pro „spravedlivé“ rozvržení daní, rozhodují tu názory vyrostlé z dob a poměrů i rozmanitá základní stanoviska vědecká. Také zde platí, že praktické nauky národohospodářské vůbec stojí pod vlivem potřeb etických.

Gokud pamýje zřízení stavovské, nestará se panovník povolení jistých dávek na stavech požadující třeba ani o způsob, jakým oni to břímě mezi sebou rozdělí. To jest věcí jejich autonomie a rozdělení proporcionálně dle jistých, ovšem jen hrubých klíčů objektivních jest zájmem jejich vlastním. S druhé strany považuje se osvobození jistých osob (šlechty) a předmětů (n. př. dominikánských púč) od daně za samozřejmé, tak že se bříměno od každého příslušníka privilegovaných stavů převzaté na poddané rozvrhuje a to zase je vlastním jeho zájmem dle jistých klíčů třeba jen hrubě stejnoměrnosti povlčích. Daně městům uložené uvalují se ovšem také dle jistých objektivních děltek na občany. Š zde ostatně původně vrstvy, moe

- 163 -

vykonávající snaživaly se břímě uvalovati na ostatní, z
čehož povstávaly rozbroje. Osvícený absolutismus obmezoval
libovůli rozdělovací a pečoval též o zdanění privilegova-
ných. (U. pozemkovou daň za Marie Terezie.) Pod vlivem
nauk individualistických obrací se za účinkem názoru
povnostníků především požadavek spravedlnosti proti
privilegovaným imunitám (záhada všeobecnosti),
kdežto podlétkem spravedlnosti rozdělovací jest názor,
dle kterého vidí se, v daní náhrada za prospěchy, jež
jednotlivec od státu má. Teprve když tento názor za
myšlný poznán, vyvíjejí se požadavky jiné. Prvím tu
ještě namnoze dával podlétko názor, že rozdělní dů-
chodu na podkladě volby hospodářské se uskuteč-
ňující jest jediným přirozeným, t. j. vyplývajícím z
přirozenosti společnosti lidské (individualisticky po-
jmané). Přemělo tedy rozdělení daňového břímene nic
na poměrech (poměrných výšcích) toho důchodového
rozdělení měniti, je počinouti. Porážení těchto názorů,
nové theorie (zejm. hodnotná), a sociálněpolitická
hlediska teprv přisobila dokonalou obměnu v zásad-
ních názorech o spravedlivém rozdělení daňovém.

§ 6. A. Všeobecnost daňová.

Otdělkou všeobecnosti rozumí se, že každý, kdo jest formálně nebo věcně (pobytem, provozováním živnosti, majetkem výnos poskytlým) účastníkem určitého hospodářství (obecného) ho podléhá, má průměrné náklady jeho, spolu s ním, tedy býti podroben dani a to bez ohledu na to, z jakého pramene důchod jeho plyne a jaká jest výška jeho. Stará nauka o tzv. čistém důchodu vedla tu k pochopitelným zmatkům. Kéby autoři zastávalí všeobecnost daňovou, musili připustiti nemožnost uložiti ji všem, kdož důchodu čistého neměli (Smith).

Obecná povinnost k daním vztahuje se, dle toho, co řečeno:

1.) na všechny fyzické osoby hospodářsky samostatné, které jsou státními příslušníky a ve státě se zdržují. Ťestliže se objevují ve skutečnosti některá osvobození, týkají se toliko daní přírůbkých, tak že výjimkou ze všeobecnosti nejsou. Sem náleží zejm. dříve hojně pophytovaná osvobození jistých osob ve veřejné službě stojících, jako vojáků, úředníků, horníků atd.

U národohospodářských příčin osvobozují se jisté podniky, aby se jim poskytlo usnadnění v začátcích

(důležitá výrobní železnice, nových kolonisti, nových průmyslových závodů, at. p.)

Konečně pak vyrobovují se od určitých daní (přírodních) jisté třídy, kteréž vyrobození se nezákládá na theorii o hrubém a čistém důchodu, nýbrž na příčinách jiných; hlavní příčina jest, že platívají příslušníci těchto tříd daně spotřební, od nichž vyrobození na mnoze již z příčin finanční techniky není možné; možné a spravedlivé jenom jest, aby se nezaváděly daně spotřební na jisté nezbytné předměty (sůl, obilí, uhlí, petrolej).

2. Cizinci, pokud zdejší průmysl, důchodu mají, aniž tu bydlí, nebo zde z jakýchkoliv důvodův meškají, stávají se věcně účastníky zdejších hospodářství pospolitých (státního, zemského at. d.); ona ukojí jejich potřeby jen pospolitě ukojitelné (ochranu právní at. d.) a proto i oni zde k daním jsou povinni. Rozličné směry, jakými se to provede, a míra jakož i způsob jsou závisly na způsobu jejich zdejšího pobytu. Ze toho vyvíjejí se asi tyto hlavní případy:

a. Když tu cizinec mešká za příčinou výdětku, neb i tráví-li tu důchody z ciziny pocházející, tu kromě daní spotřebních může býti podroben i daním přírýmým. Zcela nepochybná jest tato povinnost v plném rozsahu, je-

kým stihá domácí obyvatele, ma-li cizinec zde měskající
 zde také ve prameny výdělkové, tráví-li tu jen důchody,
 jejich prameny jsou v cizině, může se povinnost ta vztahova-
 ti jenom na jisté daně (z příjmůch p. zv. subjektivní, pak
 spotřební a obchodové).

V. Škdyž se tu vůbec nezdržuje, myslí jen odtud dů-
 chody bere buď jako účastník nějakého podniku nebo jako
 věřitel, platí příslušné daně přímo, poněž pak z právních
 jednání jednotlivých, jež tu činí, nese příslušné p. zv. daně
 obchodové.

c. - Cestuje-li pouze tuzemskem, pak nese daně spo-
 třební, nepřímou vybírané (z piva, tabáku, masa a pod.),
 po případě zase obchodové (kolky, na směnky, kvitance,
 smlouvy atd.).

3. Z hledem k formální příslušnosti ově bude i do-
 mácí občan, bydlící v cizině podroben dani z důchodů,
 jež pocházejí ze zdejších, tedy tuzemských pramenů; bu-
 dou to tedy hlavně p. zv. daně objektové.

Pokud by v případě 2. a 3. mohly nastati kon-
 flikty následkem dvojího podrobení takových osob da-
 ni, t. j. i zde i v cizině, lze takové konflikty odstraniti
 nejlépe smlouvami mezinárodními.

4. Konečně podrobeny jsou dani právnické os

by a výdělkové společnosti, ovšem jen z důchodů svých soukromohospodářských, tedy zejména:

ex. Samosprávná tělesa, hlavně obce, k daním státním povinna jsou z výtežků svých podniků soukromohospodářských. Obvoboditi je od daně bylo by neodůvodněno jednak hledíc k podpoře jednostranné, jakouž by to poskytovalo soutěži jejich s ostatními podniky soukromými, jednak jest neodůvodněno i hledíc k tomu, že by se tím zvyšovala ještě nestejnoměrnost finančních břemen, zejm. lokálních daní mezi obcemi, které takových příjmů nemají a takovými, které mají. Že nepodléhají veřejnohospodářské příjmy obcí, tedy to, co přijímají ony v podobě poplatků a daní, daním státním, rozumí se arci samou sebou.

g.- Spolky podrobeny jsou rovněž dani ze svých důchodů plynoucích ze soukromohospodářských pramenů, ne však z těch příjmů, které pocházejí od členů. Členská jejich (členové, základní) však, ať z jakéhokoliv pramene utvořené, nese typ. equivalent poplatkový.

-c.- Akciové a jiné výdělečné společnosti podrobeny jsou dani týž právem jako fyzické osoby mající soukromohospodářské příjmy. Křížem podrobení jest možný dvojitý: buď lze hleděti na společnost jako na

celek, anebo může se k nim hleděti jen jako ke prostředku, pomocí jehož se každému jednotlivému členu dostává důchodu v poměru z výnosu. Čladi existují vedle sebe navzájem se doplňujícíe tzv. daně z výnosu a daně z důchodu, tam společnost jako celek, anebo vlastně závod (podnik) její podrobiti pláti příslušné daně z výnosu (daně živnostenské buď v její jisté všeobecné formě nebo v podobě přizpůsobené povaze podniků veřejně účtujících), kdežto daně subjektové (neboli důchodové) záradně podléhati mají sami členové a jenom z důvodů finanční techniky se někdy vybírá i tato daň na každého člena případně bezprostředně u pokladny společenské (u nás ne).

(Z důvodů sociálněpolitických nastávají někdy při společnostech vzájemných (záložnách), rovněž při spořitelnách a jiných podobných ústavech aspoň částečná osvobození od daně.

2. O monopoli podniky státní (jako dohy, továrny atd.) podrobovati daně se stanoviska finančního bylo by asi zbytečno. Avšak doporučuje se aspoň účetnísky to prováděti, a to přinejmen pro potřebný úsudek o jejich výnosnosti přirovnané k výnosnosti podniků čistě soukromých a zase (jako ad a) pro plášný zřetel na podobné soukromé podniky konkurenční.

B. Stejnoměrnost daňová.

§ 7. Všeobecná pravidla.

(Zásady o spravedlivé míře, podle které jednotlivci podle své celkové povinnosti k dani, vypočítané shůry, rozdílně byly formulovány.)

I. Nejstarší jest t. zv. princip prospěchový, že totiž každý přispívá k síle a všeoobecných nákladů státu dle míry prospěchu, jíž od státu má. Tato proměnná theorie objevuje se již u Grotia, Hobbesa a Montesquieu a ještě, ač ne již důsledně, u Adama Smitha, a vytratila se jen pozvolna. Ona zejména nižší se souvisela s naukou, která spatřovala více méně výhradně ihol státu v pouhé ochraně právních. Při tom se co do klíče rozdělovacího věci již různilo:

1) Přive obecně, později převážně se předpokládalo, že hmotnou měrou jednotlivcových prospěchů ve státě jest výška jeho důchodu, a na tom základě formuluje se požadavek proporcionální míry daňové, dle výše důchodu. (Tak zásadně u Smitha, který však v části podrobně nebyl nepřítelům progressivní míry; ostatně připouštěl, že jen čistý důchod, dle něhož přese.)

2) Právní činovníci přesto, R. R.

-1740-

Nevírá, ani o právní ochraně nelze tvrditi, že by potřeba je-
jí postla stejnou měrou s důchodem jednotlivcovým.

2. To řízení pak dostavovala se v XVIII. věku tv-
zení (která stejně nesnadno jest dokázati), že prospěchy,
které jednatelce od státu má, měrou více než poměr-
nou stoupají s velikostí důchodu, a odtud hájeno
bylo progressivní vyměření daně (Montesquieu, Trous-
seau, Bernardin de Saint Pierre, Condorcet, pr. Brief:
"Počátkové nauky o dani progressivní," Právník 1884).

Protože při největší části veřejných státních
řízení ani hmotně oceniti nelze míru prospěšnosti
jejich pro jednotlivce, tedy ani prospěchy, které jednat-
livec od státu má, nemohou býti měřítkem jeho po-
vinnosti k dani. Přes to má princip prospěchový as-
poň omezenou platnost, neboť jsou jistá veřejná za-
řízení, při kterých prospěch určitých tříd nebo sku-
pin obyvatelstva přejímá se stavě na oči. Udat v této
příčině vystačí se systémem poplatků. Jinak v men-
ších, komunálních svazcích, zejm. v obcích, tu
prospívají jisté výdaje zejm. třídám, které tam
mají své jmění nemovité. Takové výdaje, které
specificky jen jejich majetku prospívají (na pr. ná-
klad na poštovní hlídače majitelům polí), také

přívem dle proporcionální míry, na ně se repartují.
Ony tvoří střed mezi daní a poplatkem a jsou vlast-
ně tomuto i bližší než daní, neboť se tu jeví náklad
jistě instituce prostě povoleným, na to, kdož ho užívá.
Iže je tudíž, na rozdíl od daní zváti príspevky a-
nebo pod.

II. Když se zamítl princip prospěchový jako zá-
pada pro rozdělení daní, hájena byla s některých stran
přece právní proporcionálnost dle výše důchodu, ježto
prý vyhovuje zásadě spravedlnosti. Vidět tento názor
míru jednotlivcova postavení ve společnosti a zevní
měřítko jeho duševního a hmotného majetku v dů-
chodu a tedy v proporcionálním stážení důchodu
daní spravedlivý princip jejího rozdělení. (Přirovně
i ještě r. 1867. Schmoller.)

Stěpochybným požadavkem spravedlno-
sti však zdálo se býti proporcionální povýžení daní
především přivýjencům té národohospodářské ško-
ly, která nynější rozdělení důchodové na základě
přirozeného vlastnictví a smluvních pová-
žuje za jediné přirozené a správné, tudíž změny
takové dopustiti nechce, kterou by se v poměrech dů-
chodu na tom základě utvořených něco uměle pošinulo.

2147

Ovšak, daně stíhající více duchod proporcionalně vydaný pro závažným námitkám. Neboť zajisté, když daň stejným procentem dopadá na všechny duchody jakéhokoliv výše a jakéhokoliv původu, nebude jako stejnoměrné břemeno etěna, ani nelze o ni tvrditi, že by v poměrech společenského postavení jednotlivců a jejich přisobivosti k ukojení svých potřeb změnu zcela ~~proporcionálně~~ přisobovala. Plužno tedy popřít, že by se daně uloženou proporcionalně dle výše duchodu vsutku pro všechny jednotlivce (individuálně) dosáhlo nejlépe onoho soukazu mezi ukojením soukromých a veřejných potřeb, který jest oním národohospodářskou zásadou života ve státě.

a. Žij při duchodech přibližně stejných by byla stejná kvota stížení jich daňového břemenem, nestejnoměrným podle různých individualních poměrů. S jedné strany, četná rodina, složená z členů ještě neb už k výdělku nepřisobivých, nemoce, právních neb mravních povinností k vyjívě jiných může zvětšovati tu kvotu duchodu, které vyžaduje ukojení potřeb nutných, a tedy snižovati tu, jež zbývá k ukojení zbytečných. S druhé strany padá i na váhu povolnění, jež hlavě rodiny přisobuje výdělky dle

ná podívny p ní ve společně domácnosti žijících.

10. Při důchodech číselně nestejných ptáší se daň proporcionalitě tím nesnadněji, čím jest důchod menším, neboť čím důchod vyšší, tím větší jeho kvota přebývá nad to, co sloužiti musí k ukojení nutných potřeb osobních (tedy nad p. zv. důchod vázaný); tedy tím větší kvotu činí tzv. důchod volný, který jest pramenem úspor, kapitalisace a všeho ukojení potřeb jemnějších, zvláště kulturních, pramenem sociálního povznesení, lepšího vychovení atd.

Ze zkušenost potvrdzuje, že při důchodech nižších vydaje na potravu, oděv, a byt pohltí mnohem vyšší procento důchodu celého než při důchodech vyšších. Představíme-li si jistý počet osob s důchody rozličné výše v témž městě, za stejných poměrů drahotních a ostatních zevních podmínek životních a důchody jejich veskrze stíže-ny daněmi, jež pohltují 5% každého toho důchodu, a myslíme-li si, že by v kruhu těch osob a za daných poměrů stačilo každému 600 zl. na uhrazení osobních potřeb dle běžné míry životní nutných, tedy v přebytcích nad tuto summu zračí se p. zv. důchod volný, pramen, z něhož mohou býti ukojeny potřeby kulturní i přepychové, a z něhož může býti kapitali-

sováno, a tak, tvořen zdroj pro ukojení potřeb bu-
doucích.

Obnos daně, který z celé sumy každého dů-
chodu, ve všech případech činí 5%, reprezentuje
hledíc k důchodu volnému, míru opačně progres-
sivnou, a to dosti příkře. Jka př:

důchod celý zl	700	800	1000	2000	5000
po srážce zl	600	600	600	600	600
zbyvá <u>důchod volný</u> zl.	100	200	400	1400	4400
5% daň z celku činí zl.	35	40	50	100	250
t.j. procent <u>důchodu volného</u>	35	20	12.5	7.14	5.68

K rozdělení ještě hojnějším bychom dospěli, kdyby-
chom místo jednotného maxima důchodu výživi-
mě předpokládali takových maxim více v každé skupině,
na př. dle četnosti rodin a jiných hledisek.

Důsledně provedená daň proporcionální spa-
dá tedy vlastně působem opačně progresivním na
důchody volné, ubírá tudíž právě vstříc s nejnížší-
mi důchody měrou značnější nežli třídám s důchody
vyššími prostředků ke kapitalisaci, k ukojení kul-
turních potřeb, a tedy k sociálnímu povznesení, ano ji-
stým vstříc s důchody nejnížšími oobnívá tu mož-

most docela.

-1175-

©.- Č rozdílu důchodu, jenž plyne ze jmění, a toho, jenž z práce pochází, jest závažným. Kdežto totiž jmění jest trvalým pramenem důchodův a majitel jeho ještě síla pracovní zbývá, ruší se síla pracovním časem a právě proto při důchodu z práce nestí se musí jisté výdaje (náklady), které při důchodu ze jmění (trvalého pramene důchodového) se nenesou, totiž výdaje na potřebné pojištění pro případy přechodné nebo trvalé nezpůsobilosti ku práci, tj. vlastně jinými slovy: důchod volný ceteris paribus při důchodu z práce jest menší nežli při důchodech ze jmění.

Právě proto jest u důchodu z majetku způsobilost k dani poměrně značnější než u důchodu z práce.

Kromě toho uvážiti jest význam, který má pro jednotlivce užitek z jistých druhů jmění užitého, n. př. domů obytných. (Kdo ušetří nájemné, má proti jinému o tolik důchodu k jiným účelům volného více.) Musí tedy i rozdíly nosnosti daňové tím podmíněně býti stíženy.

Jestě jednou jinou a to hospodářskopsychologickou dedukcí podstatnější se v době novější

oprávněnost podítek zde vyčíslených; totiž se stamoviště
theorie hodnotné. —

Každý zlatý důchodu má pro příjemce svého tím vět-
ší subjektivnou hodnotu spotřební (tím větší hranič-
ný užitek), čím méně on těch zlatých přijímá a čím
výše i poslední z těch zlatých (resp. statků, jež si za
ně koupiti může) stojí na stupnici spotřeb dotčené o-
soby; tím větší hodnotu tedy má pro něho i každý
zlatý, jež na veřejné potřeby platí, a má-li tedy s
hledisko individuálních úsudků hodnotných obět,
která se za poměrů jinak stejných uvaluje na osobu
s větším důchodem volným, byti equivalentem obě-
ti, jež uvaluje se na osobu s menším důchodem vol-
ným, musí byti více než proporcionální. Nesluší te-
dy toto vyvození požadavků daňové stejnoměrnosti
z theorie hodnotné omezovati jedině na princip
progressivního zdanění různých výsokých důchodů,
jak se to v literatuře činí, třeba i o podrobnějším
formulování výsledků tohoto omezenějšího poji-
mání panují dosud velmi odchylná mínění. (Gr.
Lacour článek v rakouské „Zeitschrift für Volkswirt-
schaft, Socialpolitik u. Verwaltung“ I. roč. hes.). Hod-
ná aplikace pojmu hodnoty má platnost pro

všechny, pod a - c vyčleně příslušnosti. Čepce úplné pětění
všech dotčených žitelů vyptihne požadavek, aby bránu daňové
stihlo všechny k dani povinné dle jejich přisobilosti či mo-
houcnosti („seč jsou“ - Leistungsfähigkeit).

Jsou sice někteří prisoatelé, kteří zavrhující rozvrže-
ní propokionální, přece zároveň ani princip přisobilosti k
dani připustiti nechtějí, tvrdíce, že není možno postihnou-
ti všechny momenty, na kterých přisobilost k dani zá-
visí. Mathematičky dokonale zajisté nikoli, aspoň však
v mezích oné relativní dokonalosti, kterou dopouštějí
prostředky finanční techniky, nám na snadě jsoucí.

Positivní požadavky plynoucí z úvah
pod č. 2. a. - c. uvedených jsou tedy tyto :

I. Substituce důchodu domácnostního na místě
individuálního, kde vše subjekti důchodu, individu-
álních trojí společnou domácnost (muž, a žena, mající
oba své vlastní důchody, děti již vydělávající).

II. Progressivní míra daně, t. j. stížení vyšších dů-
chodů postupně většinní kvotami (procenty). Rozumí se
tu, ač progressivnost v celé soustavě daňové, t. j. celek
všelikých daní, které je motlivec nese, má tím větší
kvotu důchodu zahrnouti, čím větší důchod jest.

III. Při tom poměrně větší stížení důchodu ze jmě-
Prof. Dr. Brněl: Finanční právo, 1923.

ní, a žitel na užitky plynoucí z majetku jmění (trvale) u-
žitného.

II. Souladní žitel na poměry, které při důchodech
stejně výše přisobílost k daní individuálně zmenšují
(četná podílna, nemoc a neštěstí ptel.) aspoň při jistých
druzích daní. Souladní žitel na takové skutečnosti asi
při daních přímých do příliš vysokých stupňů důchodo-
vých jíti nemusí. Neboť čím jest důchod vyšší, tím větší
jeho kvota vypadá na důchod volný, a tím řidčeji nut-
ná vydání na vychovení dětí a jiné, výše uvedené pří-
činy volný důchod mohou vyčerpati. Proto se při daních
přímých obmezuje splnění tohoto požadavku z pravidla
jenom na jilevy při nejnižších kategoriích důchodových.
Já to poznán v naší době v daních spotřebních a v t. z.
daních z obchodu vhodný prostředek k sbezdanění indi-
viduálním možnostem přiměřenému, acit' předpoklá-
dajíc dobrý výběr předmětů a sazeb.

Ze těchto požadavků zračí se snaha upravit
břímě daní tak, aby zásada o souladném ukojení sou-
kromých i veřejných potřeb k platnosti přišla indivi-
duálně, zároveň pak aby rozdělení daní poměrně co
nejméně vadilo pozvoji nemajetných vrstev a to hlav-
ně těch, které se živi pouze prací.

§ 8. Ad I. § 7.

O progressivně míře zdanění zůstať.

Kdyby bylo možno zjistiti pomocí příslušných prostředků finančně technických celý individuální důchod každého jednotlivce úplně a přesně, a na tento důchod položit jedinou daň, tedy by také poměrně snadným byl úkol provést progressivnou míru v celém zdanění, která jest požadavkem všeobecných zásad daňových.

Avšak pro omý nezbytné nedostatky, které vyplývají z nesnadného boje, jež vedou sebe divnějším prostředky finanční techniky proti egoismu jednotlivců a často i proti jejich neznalosti číselné výše vlastního důchodu (mnohý člověk, ba velká většina lidí ani neví, kolik skutečná výše jeho důchodu činí, zvláště je-li jeho důchod po většině naturální), nenalézáme v žádném systému finančním jin jedinou daň, nýbrž více méně spleťte soustavy daní, ukládaných methodami přerůznými na rozličné předměty. Žtu pak jednotlivé z těchto daní vůbec nesou progresse, na př. větší nou ze p. zv. daně z výnosu. Při p. zv. spotřebních da-

ních, dá se provésti vyšší postížení větších důchodů jen v jistých případech a to tím,

1.) že se na jemnější druhy jistých výrobků, jejichž spotřeba průměrem jest svědectvím o vyšším důchodu konsumentů, klade vyšší sazba nežli na předměty téhož druhu, které se však jsou jakosti hrubší, i dále,

2.) že se statky, které výhradně jsou předmětem spotřeby, ovšem přímožnějších, podrobují zvláštním, daním, spotřebním.

Řekněme tedy jako přední druh daně, při které i progressivní sazba jest možná, t. zv. daň důchodová, t. j. ona, daň, která se ukládá na skutečný, individuální důchod každého jednotlivce zjištěný tou měrou, jakou to v daných poměrech prostředky finanční techniky jest možno.

Přímá progressivní daň, důchodová skuteku již ve mnohých státech evropských jest zavedena, a však neshlí za to míti, že tam, kde taková daň jest zavedena, již také základy progressivnosti se vyhovuje v tom smyslu a duchu, jak zde výše naznačeno, t. j., že již proto jest neukutečně progressivní rozložení břemen celé soustavy daňové, o vlastně leží. neboť

sama progressivnost sazeb daně důchodové může býti pouze korektivem opačné progressivnosti, jakáž nastává jako následek značně vyvinutých daní spotřebních, když ony stíhají i předměty poměrně, nutně spotřeby. Takováto progressivná daň uvádí tedy vlastně teprve proporcionálnost v celý systém daní, cožto zde běží o uskutečnění principu progressivnosti, jenž vyžaduje, aby byl celek všech daní, které jednotlivec nese, tak upraven, by ubíral vyššímu důchodu i vyšší kvotu (pars quota!), než nižšímu, nikoliv stejnou kvotu (stejně procento).

^{up} Pro tom směru tudíž upraven býti musí celý systém daní, jehož různé články k tomu účelu se musí doplňovati.

Proti zdsadě progressivnosti namítá se (ne již zůroveň proti progressivnímu upravení jednotlivých daní):

1. že se strannicky ukládá nadpoměrně vyšší břemeno, a vlastně pokuta, na přičinlivost a spornost, jejímž následkem právě vyšší důchod jest. Avšak právě ta thesis není správná, že vyšší důchody vždy bývají následek vyšší zdsaluky, a že čím vyšší důchod, tím větší také zdsaluka. Působit tu rozličně

jiní činitelé, kteří vyvolávají a podporují nestejnoměr-
nosti v rozdělení důchodů, jejich nepříznivé účinky
daní progressivní sčítaně korigovatí může i má. Pro-
gressivní stupnice nesmí, ač nikdy brátí vyšším dů-
chodům spůsoblost k úsporám, smíž smí tlumiti
snahu, přičinlivost a pilnost, ale ona má namáhati
nižším důchodům kapitalisaci a sociální povznesení;

2. že jest proti ideí vlastnictví (Eisenhart). Ovšem
to platí jen potud, pokud se stojí uputně při zásadě
nedotknutelnosti individuálního vlastnictví ~~prote~~
jako právní instituce podle názorů pyže individuali-
stických.

Velkem vyřistají tyto námitky přece jen z pů-
dy onoho individualistického učení, které v víře v
působnost přirozených zákonů hospodářského života
vzpírá se myšlence, že by rozdělení jmění a důcho-
dů, tak jak jest výsledkem platné soustavy právní
založené na svobodné soutěži, nevyhovovalo vytrže-
nějším pojmům sociální spravedlnosti a kultu-
rním ideálům moderního státu i novověké společ-
nosti. Spor ten plučí tedy vyříditi na jiném místě
(sr. národohosp. mluvu).

Sporné stěny pak, i kdyby se zásada pro-

gressivnosti sama jako oprávněná, nepopírala, přece proti možnosti provedení se namítá:

1. že stupnice progressivních může být neobmezeně mnoho; tak že tu panuje čirá libovůle (Umpfenbach). Avšak na libovůli musilo by se všude navíkat, kde hledie k jistým životním poměrům, užívati se má číselných formulí.

Řádkonodárce nemůže z nepočtených možných stupnic vzíti libovolně kteroukoliv, nýbrž tu, která v celku konkrétní soustavě daňové nejlépe vyhoví účelu;

2. že - provedena pouze důsledně - každá stupnice progressivní vede konečně k pohlcení celého důchodu daní, t. j. každá progresse musí konečně u jisté výše důchodu dospěti k sazby obnášející 100%. A toho jedině plyne, že při každé progressivní stupnici musí se u jisté kategorie vyšších důchodů - jichž na počet by toho jest málo - ustát, ponechat pro všechny důchody ještě vyšší touž sazbu proporcionální, nejvýše pak oklikou (n. př. daněmi přepychovými) hleděti je protáhnouti měrou ještě větší. Ostatně tento nedostatek vždy důvodu pozbývá proti jímě vyznívající nižším důchodům.

Právě pak podle toho, co z obojího má se na

žíteli, činíva se subtilnější rozdíl mezi progressivním
a degressivním principem. Obě slova, v pověšném
smyslu, magnačují podstatně též věc, uvážovanou
toliko z rozličného stanoviska (od dole, stupnice, důcho-
dové výšce, nebo opačně). Dává se jim, však, smysl spe-
cifický, k magnační rozdílné tendence, která se sleduje.
Mluví se totiž o degressi tenkrát, pokud určitou sazbu
daně položenou na důchod jistě výše průměrným po-
měrům blahobytovým, svědčící považujeme za nor-
mální; odtud pak necháme sazbu tu platit pro vše-
cky vyšší důchody, t. j. zdaníme je odtud proporcio-
nálně, ale směrem k nižším důchodům užijeme saz-
by postupně klesající, chtějice těmto důchodům ulevi-
ti. (Motiv tedy: pouze úleva nižším.)

Jestliže sazba též od své normální sazby na
druhé straně postupně s vyššími důchody stoupá,
mluví se pak o daní progressivní v užším smyslu.
(Motiv tedy: zdanění stejnoměrného zatížení vyhoviti
jak možno penzionem).

Tento rozdíl jest potud významný, pokud
méně rozhodní přívrženci sociálněpolitického stano-
viska se věle finanční přejí toliko ulevení pro přá-
dy nižších důchodův sazbou degressivní, čili jiným-

mi slovy, soubor, která nejnižším procentem počínají a až do jisté, ne příliš značné výše důchodů progressivně stoupá, odtud pak proporcionálně nezměněna zůstane (na př. Helfferich). Rozhodnější přívrženci (Scheel, Wagner a j.) naopak žádají postupně zvýšené stížení důchodů velikých, a opírají se tomu tedy, aby progressivní stupnice příliš brzy přestávala. Jsou tedy přívrženci progressivní, daně ve smyslu přísnějším, ale s hlediskem daňové stejnoměrnosti, důslednějším. Nesmí se ani zapomenouti, že příliš ostře progresse, právě k zatajování důchodů.

§ 9. Ad II. § 7. (str. 177.)

Vyšší zdanění důchodů majetkových.

Proti požadavku vyššího zdanění důchodů ze jmění bylo namítáno, že se právě důchod ze jmění podrobuje dani trvalé, důchod z práce jenom dočasné, čímž při již rozdíl trvalosti a dočasnosti obou těchto pramenů důchodových, dle platnosti, dostatečné.

Avšak to neseslabuje váhu momentu, výše uvedených, že při důchodech nižších ceteris paribus jest menší důchod volný a to menší o všechny premie po-

jistné pro případ trvalé a přechovné nezpůsobilosti k
výdělku.

Je skutečností, ač pro jisté důchody ze jmění, to
tj. zejm. důchody z nemovitostí, vyšší obřížemi daňové
již dávno bylo zavedeno a to hlavně jako faktický ná-
sledek větší pjevnosti, protěných pramenů důchodových.
Kde toho není, lze provést vyšší, níže daně při důcho-
dech ze jmění buď v podobě vyšších sazeb daňových na
tyto důchody nebo zvláštní, nominální daní ze jmění
vedle daně na všechny druhy důchodů bez rozdílu
pramene touž stupnicí sazeb uložené.

Chimě tu vůbec se rozchází. Kdežto jedni i pro-
gressivnost i vyšší sazby na důchod ze jmění žádají,
jiní přednost dávají vyšší sazbě na důchody ze jmě-
ní i před samou progresivní daní vůbec (Klasse), obá-
vajíce se, že progres. daň vyvolá spory společenských
tříd, kdežto vyšší daň na důchody že spory podob-
né nezpůsobí, protože velmi četní lidé mají i dů-
chod ze jmění i důchod z práce (široké vrstvy menších
a středních rolníkův a živnostníkův). Tím, že praktic-
ky daň progresivní pohnutělu všude proniká, po-
zbyvá i tato obava váhly. Konečně i proto někteří
zamítají vyšší daň na důchody ze jmění, protože

by se sazby příliš komplikovaly, kdyby vedle progresivního tarifu dle výše důchodu ještě vyjmení při důchodech ze jmění zvlášť provést se mělo, i žádají tedy, aby vyšší státní důchodu ze jmění teprve při sukcesích dědičných se provedlo (Echeel).

Ulová doba obrátila pozornost svou předem na důchody z movitých kapitálů, jež dosud následkem menší zjevnosti náležaly se v nespravedlivé výhodě, ale finanční technika svými prostředky těžko na ně vyžádá.

Presouvání daní a jeho vztahy ku stejno- měrnosti.

§ 10. Pojem a způsoby.

Daní se obě uloženou státi jednotlivce jako břímě a zátěžnost ho pudit, aby mu unikl, nebo si je uvolnil. To se může státi i nezákonnými způsoby (podvodnictvím) anebo tím, že hledí jednotlivce většího výtlaku stavici, než který se předpokládá, když dan se mu předpisuje, jako bývá při daních spotřebních vyměřovacích dle váhy, plochy nebo prostornosti přístrojů. To vše nepadá pod pojem přesouvání, kterýž se rozumívá pouze jediný z prostředků, jimiž se přemění

daňovému uniká.

Slovem přesunutí daně rozumí se jednání, kterým se zcela nebo z části přenesl břemeno nějaké daně přímé (t. j. určitou hmotní částí právě splacené nebo splatné) nebo všecké na určitý předmět v mezích výměr právě platných připadající daně budoucí s toho, kdo daň platí nebo platiti bude, na osobu jinou, a to prostředkem soukromohospodářských jednání, ať osobu jinou. Tím tedy, dány jsou pojmové znaky přesunutí, totiž:

1. Daň v těchto případech vždycky někdo platí měrou předepsanou, ale ten, kdo ji zaplatil, nebo budoucně platiti bude, nenesá břímě její na sobě. Daň jako takovou jinému, k placení ovutiti nemůže, ale břemenem její, t. j. peněžní částí příslušnou obtíž ji něho.

2. Toto přimucení jiného, aby břímě, které daně na se vzal, uskutečnil se jednáním soukromoprávními (jednání obch. rotu soukromohospodářského), jako jsou: koupě, nájmy, úrokově a pracovní smlouvy.

7. ²⁰ mocí zákonodárcově jest sice stanovit, kdo bude daň platiti, ale ne vždy, kdo ji v skutku konečně a definitivně ponese. M. p. zv. přímo vybíraných daní má dle zákonodárcova smyslu daň

néstí ten, komu se placení její ukládá. U nepřímě vybrané,
(hlavně spotřební, na př. daně z piva, z lihu) mají naopak
dle účelu svého s platitelem uvaleny býti bezprostředně nebo pro-
středně (skrze obchodníky, penkyně, a pod.) na to-
ho, jehož zákonodárce chce daní postihnouti a to tím, že pla-
titel daně a každý další prostředník (prodávač) až ke kon-
sumentu ji vpočte ve svůj náklad výrobní. Přisouvání jest
v tomto případě prostředkem daňové techniky.

Ale ve skutečnosti může se právě podčítati tomu, kdo
dle smyslu zákonodárcova přímou daně platiti i nésti
má, že on přimutí jiné osoby, aby zcela nebo z části převzaly
břímě daně jemu uložené, kdežto ve případě druhém, kde
zákonodárce si přeje, aby jiný než platitel daně skutkem ne-
pl., provedení smyslu jeho bezpečně podčítati se nemusí. V
obojím případě, t. j. přisouzení, jež zákonodárce nechce,
a negdarem přisouzení, jež předpokládá, mohou se porušit
důležité zásady daňové, především zásada stejnoměrno-
sti, a nastane změna v distribuci důchodů zákonodár-
cem naprosto nezamýšlená. Potud má tedy t. j. přisu-
nutí daně důležitost dotýkající se přímo základních
problémů národohospodářských. Potud také se vyví-
tuje, že byla zjevu tomu v theorii věnována ode dávna
vyňikající pozornost.

Přesunutí daně, sarno provést se může, jak již
magnacino, dvojím způsobem, pozdějším povahou i učin-
ky.

A. Epitomná daň, t. j. částka daně in concreto ja-
ko běžná povinnost předepsanou, částkou již zaplacená ne-
bo splatná, se přenesl na jiného, přinutí-li osoba k té da-
ni povinná odběratele svého zboží (robník odběratele obilí
atd., vlastník domu, nájemce bytu, učitel, služník, úro-
kového) aby ji daň zaplacenou resp. povinnou nahradil
v ceně onoho zboží, v nájemném neb úroku o tolik zvýšeném.

B. Budoucí daň, t. j. celé břemě daně v budoucnosti
splatné podle výměr té daně nyní platných, nebo část to-
ho břemene, přenesl se na jiné tím, že cena nemovitosti neb
kapitálu tou daní zatíženého při prodeji jeho o tolik
se zmenší, kolik obnáší tato daň (neb jistá část její, o
níž se to podílí) kapitalisovaná dle pomýšící míry ú-
rokové. Tím neb určitá obligace prodá se o tolik levně-
ji, kolik obnáší daň dle běžné míry úrokové kapitali-
sovaná. Prodávac si nestekuje jen běžnou právě lhůtu, ný-
bž kapitál vřem budoucím běžným lhůtám přiměřený,
čili jinak kapitál, za který by se dala koupiti renty výši
roční povinnosti té daně se rovnající. (Příklad: Únos
domu 2000 K, daň 200 K; je-li běžná míra úroková 4%,

zaplatí kupec za ten objekt místo 50.000 Kč jen 45.000 Kč.)

Kupec si tu dal přenést část výnosového zdroje, samého, jež kupuje, úplně zadarmo, prodávající ji nezaplatil, aby měl pramen, z něhož daň příslušnou budoucně bude zapravovat. Musel ji tedy prodáváč tou ztrátou z ceny, tržní, amortisovat, čili umoriti daňové břímě ve prospěch kupce. Proto se pro tento způsob přесunutí zavedl v literatuře název „amortisace daně.“ Kupec pro sebe amortisuje dotčenou daň způsobem naznačeným, t. j. nechá prodáváče ji pro vždy a trvale stěžena. On (kupec) ji sice pak pravidelně platí, ale má to k ujmě prodáváče nahrazeno právkou z tržní ceny, jež tvoří fond k placení té daně.

U prvního případu (A) provede se přесunutí tedy přířčenou cenou ziskových výrobků neb užiteků určitého výnosového zdroje, ve druhém (B) sníženou cenou samého zdroje výnosového (živnosti, domu, obligace atd.)

U prvního případu (A) přесouvá se daň z prodáváče na kupce (v širším slova smyslu), který ji může přесunouti po případě dále, na své odběratele (kupce zboží, podnikájemníky, bytce); v druhém případě (B) přесouvá se, naopak z kupce, na prodáváče

a při tom se přeprve přechného k obšíření druhého amon-
tisuje.

První způsob přesunutí, mohl by se tudíž nazvati přesu-
nutím přímým, druhý přetým. Obojí provede se tolikrát,
kolikrát předmět, o nějž se opírá, jde z ruky do ruky. To bu-
de dokonce při přímém přesunutí, jde-li předmět ten více ru-
kama než přijde na spotřebitele, pravidlem. Neč nemusí vždy
jít jen o tentýž předmět. (Vr. níže příklad c.) Ve všech tak-
ových případech je přesouvání pokračující.

Hlavní případy přesouvání, ad a, naznačené-
ho jsou:

a. přesunutí daně spotřební, na př. z pivá, z vyra-
katele na obchodníka, z toho na konsumenta. Řetěz pokrač-
ování může býti dlouhý (na př. lihovarník, rafinér, vy-
rabitel, likéři, velkoobchodník, restaurátér, spotřebitel);

b. přesunutí daně domovní, na nájemce bytu, s
toho na podnájemce, gruntovní na kupce plodin (řada
třeba zase, dělník - rolník, mlynář, pekař, konsument),
úrokové na dlužníka, daně ze služného na zaměstnavatele,

c. přesunutí daně spotřební, nutné potraviny
dělnické, stíhající na zaměstnavatele, který po případě
po způsobu ad b. naznačeném zase přesune na odbě-
ratele atd.

Hlavní případy přесunu amortizačního (B),

budou následující:

a. přесnutí daně gruntovní, neb domovní s kupce domu, neb gruntu, na dosavadního vlastníka prodávajícího, za jehož dižení daň byla zavedena, a s každého dalšího vlastníka na nového, dokud daň trvá.

b. přесnutí daně úrokové (rentové) při prodeji obligace úrok nesoucí (cenného papíru) nižším kursem, na prodávající, za jehož dižení daň byla zavedena. -

(Z toho již jest viděti, že přесnutí od zákonodárce chtěné obmezuje se jenom na jisté případy přесouvání daně přítomné. Amortisace daňová patří vesměs k případům od zákonodárce nechtěným, neboť tu 1.) daň nestihne opravdu toho, koho měla stihnouti, a 2.) zrušení neb snížení daně nepůsobí již náhradou stráty tím dřívějším vlastníkům, kteří si při prodeji kapitalisovanou prážku její musili dáti líbiti, myslí-li se následkem odpřádnutí, neb snížení daně, cena dotčeného zdroje výnosového, má z toho pouze nynější vlastník výhodu, jakoby najednou byl vyhrál z loterie.

§ 11. Theorie přесouvání.

Prvními počátky vědecké nauky finanční po-
 Prof. Dr. Břetislav: Finanční věda, 185.

činná se též rozumovati o přesunutí. Již u Fysiokratie mě-
lo ono veliký dosah následkem jich učení, že jen t. zv. či-
stý důchod (pozemkový) daň snese, a že tudíž všechny da-
ně ostatní, na jakýkoliv jiný předmět uložené, nezbytně
se přesouvají na řeční, „produit net“?

V pozdějším písemnictví národohospodářském
potkáváme se s rozličnými učeními, která vysuzovala
process a říčníky přesunutí spekulativní (deduktivní)
seston na základě předpokládané obecní platnosti ji-
stých zákonů národohospodářských (zákonů cenových
abstraktních a jich rozličných aplikací). Rozpravili
tedy zákonmost jeví přesouvacích. Nejména byla těm-
to učením východištěm a základem následující, v
theorii formulovaná pravidla:

a. Tak jako celé učení o čistém důchodu sa-
há svým původem do nauky fysiokratické, tak má
se to i s pravidlem pozdější nauky, že vůbec jenom t.
zv. čistý důchod (ve smyslu školy Smithovy; n. náro-
hospod.) daň snese. Kde tedy není čistého důchodu,
daň se nutně přesouvá. (Předpokládá se tu ovšem,
že celé třídy nemají čistého důchodu, jako zejm. pří-
da obyčejných dělníků.) Itá př. přímá neb spotřební
daň dopadající na mzdu dělníků: obyčejných pro-

vě jen k nutné potřebě dostatečnou přesumou se přičtem na podnikatele tím, že se oni přinutí ke zvýšení mudy, sdali oni přesumitou tuto daň pak poneseu definitionně (na újmu svého důchodu), či se jim podaří ji dále přesunouti: přesunutím pokračujícím, na při snížením úroků, jež platí svým věřitelům, nebo zvýšením ceny svých výrobků) závisí na jiných momentech (s. níže ad b) a tím souvisí toto úměrně s dalším.

b) Druhý základní zákon národohospodářský náležející rovněž ku charakteristickým ve škole Smithově a Ricardově, o který se nauka o zákonech přesunutí opírala, byl t. zv. zákon o stejnoměrnosti zisků. Snělt takto: V průběhu živnostech hledí podnikatelské zisky zachovati výši stejnoměrnou. Odvětví podniků tedy, jejichž profity proti profitům ostatních odvětví jsou poměrně menší, vyšinou se na rovnováhu s ostatními tím, že ceny výrobků svých zvýší buď bezprostředním omezením nabídky a - neb tak, že podnikatelé i kapitálové přejdou z části z těchto odvětví do oněch, ze kterých vyšší zisk plyne. Celá podobná tendence po rovnoměrnosti dokazuje se i při úrocích kapitálových, nájemném a mzdách. Je-li tedy daň, na zisky neb úroky po případě i mzdy, nestejnoměrně dopadající příčinou,

že se tím přisobuje v nějakém odvětví podnikání nebo v nějakém oboru širokém nebo malém, nepřiměřené zkrácení naproti ziskům, širokým nebo úzkým v jiných oborech, domácích, neb u těchž v cizině, tedy tato nestejnoměrnost, vvolává podobné vyrovnávací snahy, t. j. omezení nabídky kapitálu v těch oborech, uložení jeho, (nebo v uložení jeho domácím vůbec); právě v těch odvětvích podnikání, atd. se současným přechodem do jiných živností, k jiným uloženíům kapitálu. (Shov. o tendenci po stejnoměrnosti podnikatel. důchodů, kapitálu a masy v předn. o národ. hospod.)

Ze důsledného provedení obou právě naznačených teorií o přesunutí vyvinulo se zcela přirozeně výstřední učení, že tedy obchod má moc účinnou naproti nestejnoměrnostem v rozdělení daní. Učebot, všechny nestejnoměrnosti v daních následkem obecné tendence po stejnoměrnosti důchodů v rozličných oborech živností, nezbytně se přesunutím vyrovnají. Učebot, třeba dlouhé a proúčastněné osoby kuté, jenom potud trvají, pokud není ukončen tento process přirozenou, zákonnitou nutností se dostavující, dokud tedy ještě panují snahy a zápas o to přesunutí. Ježto pak nesnáz ty objevují se pokaždé znova,

kdýž nějaká nová daň se ukládá nebo stará ruší, vyvedeno z toho učení, že každá stará daň jest dobrá, každá nová špatná" (Canard). Učení ta mají všechny dobré stránky deduktivního postupu, ale též jeho povážlivosti, kdýž se v praktických aplikacích na jejich formální (logickou) povahu zapomene (totiž na jednostrannost jejich hypotetického základu právě jen z methodických příčin přijatého).

Kdyby takové obecné vyrovnávací přesunutí vskutku se stalo, nic by neškodilo, že některé druhy důchodů jsou méně zjevné a proto i nesnadno dani se podrobí. Procesem přesunutí stihl by mocí přirozených zákonů hospodářského života i tyto důchody konečně přiměřený podíl daně a zákonodárci odpadla by nejnesnadnější úloha v oboru daní, totiž starati se hned původně o jejich stejnoměrné rozdělení.

c. - Jiná učení konečně založena byla na předpokládání, že každý jednotlivce snaží se daň sobě uloženou v počítati si v nákladu výrobní a přesunouti ji takto na kupce svého zboží, lhotejno jest, zdali jest „zboží“ hmotný statek, či osobní výkon (služba, práce.).

Tento názor dospěl k formulí výstřední (Phi-

ers, Proudhon, Stein). Předpokládá se totiž, že tato snaha všeobecně se také uskutečňuje, tak že každý daň, již státu platí, v ceně výrobků svých na konsumenty přenesl. Každý tedy člověk nenese vlastně ani daň sobě uloženou, nýbrž v ceně výrobků, jež konsumuje, přijímá na sebe (nahrazuje) partikule, neboli částice daní, jež by-li zaplatili jiní (t. j. původně nabízeči těch výrobků). Křídlo tedy nenese vlastně svou daň, nýbrž nescetnými drobnými částmi daně cizí. Šťastliže pak se - po zalepci jest naprosto nepřipustné tvrzení - předpokládá, že konsumpce každého člověka jest v náležitém poměru s velikostí jeho důchodu, tedy dojde k podobnému výsledku v příčině konečného stejnoměrného rozdělení daní jako ad a. i. d. bylo řečeno.

¹⁹⁾ Šťak, naproti těmto názorům lze uvést toto: Přelí-li se k rozličným druhům daní o sobě, objeví se, že jisté druhy daní vůbec nejsou podrobeny přесумutí (jako zejm. daň dědičná, daně přemýchové). U ostatních druhů daní není možnost přесумutí veskrze stejná. Pokud běží o daně položené na výdělek zátých živností nebo kapitálů, nelze bezpečně předpokládati, že rovnost, nestejnoměrným rozdělením porušena, následkem přirozené tenden-

ce po stejnoměrnosti zisku sama sebou opět se dostává, neboť

1. již v každém jednotlivém odvětví, výtěžky resp. zisky rozličných podniků bývají velice různé; jedni mají zvláštní renty, druhí podprůměrné zisky. Šlápnahy přesunovací jest tedy vůbec individuálně nestejnou, kdežto právě učení uvedené spočívají na hypotéze plné solidárnosti této snahy,

2. obmeziti nabídku nebo převést kapitál v jiné podniky většinou není snadnou věcí. Kapitál jenž utkvěl v stálých zařízeních, nabyt třeba podoby nemovitě, nedá se vybaviti. Štamp, kde jest možno jej vybaviti, jest převod kapitálu i obmezení nabídky spojeno se ztrátami, jež kypnoucí výhodu i převážiti mohou. Podobně má se to i s převody kapitálů, papířčenských a nejtěžší bývají přechody pracovníků sil z jednoho odvětví do druhého.

Štamp pokud se zákon o vyrovnání zisků jako pouhá tendence v hospodářském životě platná připustí, jest tedy jisto, že uskutečnění této tendence závisí na velkém množství podmínek a v nedostatku jich ani provésti se nedá. (Gr. na uved. místě v „Čarod. hospodářství.“)

Že tak, na př. třeba jest k obnovení nabídky, aby příslušné podniky měly k tomu dosti příznivých podmínek; obnovení takové doma provedené v okamžité situaci trhu při vši vzájemné ochotě domácích producentů ku dohodě a vytrvalosti při tom atd. zajisté nepomůže, překážejí-li na př. konkurence ze země cizích. Přesunutí v podobě amortisace daně na př. se rovněž nepodaří při pozemcích, když poptávka po obilí roste, nebo při domech, je-li nouze o byty, ani dělník nepřesune daň na podnikatele v čas klesající poptávky po práci.

Kdež přesunutí závisí tedy na rozličných momentech:

a.) na hospodářsko-technických, na př. podniky s převahou oběžného kapitálu snáze obmeziti mohou nabídku než podniky s převahou stálého. Proto podaří se přesunutí obchodníku snáze než průmyslníku, tomuto snáze než rolníku neb majiteli domu;

b.) na momentech osobních. Kdo jest hospodářsky plavší, snadněji přesune daň na jiného, plnějšího (dělník na podnikatele);

c.) na právním řádu pamotném, který na př. probodau směr a živnost přesunutí usnadňuje, naproti tomu koncesijním systémem živnostenským neb úrokovými taxami je znesnadňuje.

(Ze všeho toho plyne, že na léčivou moc přesunutí ve smyslu starších národních hospodáří spoléhati nelze. Přes to nejsou starší ty nauky bez pozitivního prospěchu pro nauku i praxi, když se k nim přihlíží z toho hlediska, s jakého rozumněti sluší vůbec starší theorii deduktivní. Ony ukázaly a objasnily mechanismus přesunutí jenom tím, že hypoteticky vycházely od zistných soudů člověka dostatečnou inteligencí řízených za plné svobody obchodu a pomínutím všech jiných technických neb hospodářských překážek. Positivní kořisti, jež vyplývá ze starší té theorie pro praxi, jest pak poznání, že poprvé k přesunutí, čím více přibývá, čím nestejnoměrnější jest rozdělení daní a čím více jako takové se cítí. Čím, čím stejnoměrněji buďto daně již původně rozděleny, tím menší jest pravděpodobnost, že by nastalo přesunutí proti smyslu zákonodárce.

Konkrétní systémy daní přivádějí, nepochybně, čím ku přesunutí proti smyslu zákonodárce, zvláště pokud ve platných systémech daní jednostranně jsou vyvinuty t. zv. daně výnosové a daně na předměty nutné potřeby.

Avšak z druhé strany samo přesunutí má závažný význam mezi prostředky finanční techniky v

Prof. Dr. Břetislav Šimáněvič, 26.

oboru daní. Majít išechny systémy daní hojně takových druhů daní, jejichž provedení ani jinak, možno, není, leč když se zákonodávce přímo na přesunutí spoléhá. To jest především velická skupina v oboru daní spotřebních. A jako při těch, o nichž dříve byla řeč, již samo upravení, výběr, rozdělení a ukládání tak zaříditi jest, aby bylo jak možná nejméně podnětu k přesunutí, tak u těchto náleží k nejdůležitějším úkolům techniky finanční upravitel je tak, aby se přesunutí skuteku provedlo, neboť zde by, neždár přesunutí právě tak ohrožoval přesunutí břemene daňového, jehož zákonodávce si přeje, jako ve případech prve uvedených skuteku provedené již když.

Ka-li přesunutí tam, kde zákonodávce jemu chce, skuteku se zabezpečiti, záleží předem na tom, aby sob, na které se daň postupně přesunouti musí, nežli na konečného konsumenta dojde, bylo co nejméně, neboť čím více jich jest, tím snáze může nastati některá z překážek výše uvedených. Plužno tedy, pokud možná, vybírat daň v nějakém stadiu bližším konsumpci, ukládati ji spíše na hotový výrobek nežli na surovinu nebo polotovár, zvoláti je-li výroba suroviny a polotovarů v jiných rukou nežli výroba tovarů atd. Také bývá velikou nepřístojností při přesunování takovém na konsumenta v prodeji drobném, díje-li se prodej tento po částích takových, že k přesunutí přesnému

není již po ruce, dost, malé jednotky, mincovní (n. př. pivní kvejcar jest, vyměřen 1/2 l, na hektolitr, 1 kr. tedy padá, na litr, ale prodává se i po 1/4 litrech!). Vzejde snaha provésti přemě-
nutí, vyrovnáním, do výše, nejmenší, mince.

Konečně ještě může se státi, že daň, již přisunutá
jest pomýšlena, nejistě, na tom, kdo ji vlastně nésti má,
nýbrž on ji dále přesune. Podnětu k tomu, nejvíce jest
při daních ukládaných na předměty, nutné spotřeby obec-
né. Kaci nelze bezpečně spoléhati, na takové přesunutí, jak
se často stává při zavádění spotřebních daní, na obvy-
klé pohraviny dělnické.

Ekonomika a technika správy daňové.

§ 12. Přehled povšechný.

Ze stránky ryze hospodářské vypočítá, a uvedl již
Adam Smith tři základní pravidla o správě daní, jež
pojal mezi své, "základní zásady", totiž určitost, poko-
rdnost pro poplatníka, a poměrnou nenákladnost. Prv-
ní dvě týkají se prospěchu poplatnictva, třetí plyne z
nutné platnosti hospodářského principu ve všem ho-
spodářství lidském vůbec, poukroměmu i veřejnému.

Poplatník má věděti, kdy a ve který čas

a, kolik platiti má. Jeť se tudíž vhodným prostřed-
ky podati příležitost, aby každý občan k dani povinný
měl o těch momentech náležitou vědomost. Placení
daně má se mu nad to uložit na takový čas a na ta-
kovém místě, kde mu to jest nejvýhodnější.

Pro všelikost daní jako celek i pro každý
jednotlivý druh daně platí pravidlo, aby se všem kle-
díc k účelu jejímu finančnímu a po případě sociál-
nopolitickému, policejnímu a j. co nejúčinněji upra-
vila v přičině uložení a vybírání, aby však zároveň z
hrubého výnosu té daně co nejmenší část pohlcena bý-
la náklady na její správu.

Jakou měrou se podání vyhověti zároveň
všem základním zásadám dříve rozvedeným i
pravidlům právě řečeným, závisí z velké části na
technickém upravení daní, kteráž i v nejdokonalěj-
ších formách svých dopouští postihnouti vědeckého
ideálu jen více méně přibližně. Každá konkrétní po-
litika daňová, každá snaha opravná s touto sku-
tečností musí počítati.

Technická úprava daní týče se těchto hlav-
ných momentů:

1. - zjištění subjektů;

- 2.) zjištění předmětů;
- 3.) způsob ukládání za účelem ustanovení individuální povinnosti;
- 4.) předepsání a vybírání.

§ 13. Odd. 1. Zjištění subjektu.

Subjektem daně zveřejněného, kdo jest, dle interakce zákonodárcových myšlen jako nositel její. Křák jest jen obmezený obor daní, kde se vůbec subjekt daně bezprostředně zjišťuje, což se pak děje buď přímo (na př. u veřejných úředníků) nebo tím, že se příslušným osobám ukládá povinnost ku přihlášce (deklaraci).

Při četných druzích daní vzdáváme se toho, abychom subjekt daně dávali zjištit, nýbrž vyhledáváme si určitou osobu jako platitele a zřizujeme ji, aby na vlastním subjektu daně se hojila prostředkem přesunutí. Tato pomůcka stává se nutnou zejména v těch případech:

- a.) kde zjištění subjektů a udržení jich v platnosti pro nestálost jejich usazení bylo by nesnadné (pracující osoby, pokud běží o t. z. přímé daně);
- b.) kde se více povinnost k daní na jednotlivé

skutečnosti, potřební nebo na jednotlivá jednání právního obchodu, jejichž, ustavičné stopování by bylo nutno, kdyby subjekty, dotčení, měly být zrovna vždy v tom momentu postizeny, když ukojují příslušnou potřebu nebo když uzavírají výdělečná jednání. Ale toto, ustavičné stopování by mělo takévé nepřekonatelné obtíže technické, hospodářskopolitické (těžpání stran, dohledem) i hospodářské (náklad), ž by se spíše, od zdanění, sarnotného, upustiti musilo.

Kromě případův, uvedených, dává se této pomůcce přednost v jiných případech z důvodů větší pohodlnosti (sr. t. zv. nepřímé vybírání daně úrokoví i t. zv. daně z bytu čili cinsgroše).

Mění-li ani bezprostřední zjištění subjektů vhodno ani vyhledání příhodných prostředkujících platitelů pro žádoucí výsledek, dosti příznivo, sahá se ku prostředku t. zv. finančního monopolu, který dopouští nejdokonalejší pomoci předmetu daňového.

§ 14. Odv. (§ 12, str. 205):

Zjištění předmětu.

Tím rozumíme zjištění skutečnosti tvořících základ pro vyměření daně. Překážky jsou tu nemnohé než

při vyšetření subjektu.

Sluší tu rozegnávatí jednak, způsobu zjištění to-
ho, jednak míru jeho.

I. Způsoby zjištění mohou dle povahy věci býti jen
dvoje: buď řířadní zjištění nebo příznání stran. Avšak
vyjímajíc takové případy, kde předmět daně na zákla-
dě přímé řířadní znalosti jest určitě číselně znám (na př.
služné řířadníků veřejných), pro přesnější poznání bude
vždy třeba k řířadnímu vyšetření přibrati osoby znalé
poměrů z kruhu, interessentů samostatných (na př. při vy-
šetřování výnosů pro daň gruntovní) i hlas poplatníka
samého shledati (aspoň reklamační cestou); rovněž přízná-
ní, neboli fassé poplatníkovy vyžadovati bude řířadní
kontroly za pomoci komisí složených z osob poměrů
jeho znalých (sousedů, sousedů v živnosti).

II. Míra (stupěň, dokonalost) zjištění může býti o-
šem, nestějná. Jest možno žádati zjištění přesné (daň du-
chodová, mezi přímými, daň z tovarů, mezi spotřebními)
nebo spokojiti se jen odhadem, ba dokonce jen zjiště-
ním hlavních rozdílu průměrných stanověním jistých
tříd dle určitých objektivních známek nebo znaků (sr.
typické pozemky při dani gruntovní - třídy při dani
domovní - vypočtení mnohosti výroby dle množství

pravomý nebo dle prostornosti jistých nádob a doby
jich udržení v činnosti při daních spotřebních.). Metho-
dy posléz řečené, méně přesné, šablonovité jsou obecné na
nížších stupních vývoje a obvykle jim i dostačují, je-
žto poměry techniky, výdělků atd. bývají jednotvárnější,
zvláště rozsáhlé jest užívání t. zv. klasifikačního prin-
cipu i ještě v nynějších daních přímých.

Ujištěné subjekty a předměty – tyto posléz řeče-
né se věnují téměř skutečnostmi, jež určují míru individu-
ální povinnosti k dani – papírují se do seznamů je-
řadních, jež při daních přímých, zvláště t. zv. výnos-
ových, označují se jako katastry daňové (Steuerkataster,
slovo to od starořímského capitastrum).

§ 15. Od §. (§ 12, str. 205.)

Ukládání daně.

To předpokládá přesné ustanovení jednotky
daňové (Steuerinheit), t. j. jednotky předmětu daňového
(každých 100 zl. z vyšetřového výnosu neb důchodu, kaž-
dhý cent vyrobeného cukru atd.) a míry čili sazby daňo-
vé (Steuerfuß), t. j. peněžní částky povinné z jednotky té.
Pokud běží o ustanovení míry čili sazby daňové, jest mo-

žna dvojí cesta, alespoň v jistých účincích dosti podstatně rozdílná.

To jest působ kvotní, nebo působ repartiční (roz-
vážný), dle čehož se různí daně kvotní a daně repartiční
(rozvážné).

Při p. zv. repartičním působu ustanoví se, napřed
číselně a určitě celá suma (kontingent) té které daně, jež
dojiti má v celku, a po případě i dále sumy, jež dojí-
ti mají z jednotlivých správních obvodů, a ty pak ještě
dále na okrsky jejich se rozvrhuje. Tak, na př. repartuje
se ve Francii ustanovená celková suma pozemkové daně,
jež v celého státu dojiti má, napřed na departementy;
v každém departementu rozvrhuje ji generální rada na
arrondissementy příslušné; rada arrondissementů na
obce, rada obcí na poplatníky (opírajíc se též o kata-
str).

Celá suma čili kontingent, jenž dojiti má, roz-
dělu se tedy po případě napřed podle jednotlivých správ-
ních obvodů a konečně - nebo nebylo-li rozdělení dle ob-
vodů - hned přímo dle měřítek stanovených se roz-
vhuje na jednotlivé předměty a subjekty daní té pod-
léhajcí. Výška daně, podle které jednotlivému subjek-
tu daň ta ve skutek platiti náleží, vyvstane tedy teprve

na konce výsledkem celé rozvrhovací operace.

Opčníou cestou postupuje se při daních kvotních, kde se napřed ustanoví sazba na jednotku berní připadající (ž. kr. z. 1 zl. důchodu neb výnosu atd.), tak že se celý hrubý výnos daně pozná teprv po sečtení celého množství jednotek berních a příslušných sazeb.

Stavem bude i při dani kontingentované (repartiční) zákonodárce hleděti, než ustanoví definitivně kontingent, aby se přesvědčil, jak velká míra daně vypradne, a naopak před ustanovením míry daňové při dani kvotní si vypočte, kolik se výnosu daně může při té kvotě očekávat. Shodně nemí přece rozdíl ten je normou formální.

Na povolovacího práva stavovského rozuměba se poustava repartice sama sebou, jižto pravidelně předmetem povolení jest určitá suma, kterou stavové mezi sebou rozvrhují.

U moderních státě repartice má předem jistý finančněpolitický význam v ten způsob, že správa finanční určitě v předu ví, na jakou sumu příjmů musí spoléhati. - Shlíší ostatně rozehrávati mezi daněmi pro delší řadu let kontingentovanými a daňmi, jejichž kontingent stanoví se pro každou perio-

du finanční zvláště.

Finančněpolitický důvod dříve uvedený platí sice v obou případech, avšak systém daní přímých, složený ze samých jednotlivých daní trvale (t. j. na delší řady let) kontingentovaných, ač by poskytoval poplatníkovi ochranu před náhlými zvýšeními, byl by naprosto zbytečný, je v odporu s finančněpolitickým požadavkem pružnosti.

Kromě toho může se repartiční metoda, zvláště běžící v repartici v jižních obvodech, a je-li pojištěna při rozvolňování účastenství interessentů, státi účinným technickým prostředkem ku stejnoměrnějšímu rozdělení daňového břemene, poskytne-li se poplatníkům samým resp. jich zvoleným zástupcům vliv na rozvolnění, zejm. rozvolnění na subjektiv. počet tu systém repartiční k intenzivnější vzájemné kontrole poplatníků v přímě výše jejich zdanění, když ustanovená určitá suma musí se sejíti. Když pak se na základě nepřímě určeného vyměření jednotlivému poplatníku břemeno ulehčí, druhým za to neprávem přiroste. To vyvolává větší ostrážitost poplatnictva samého a stupňuje jeho zájem na stejnoměrnosti.

Předepsání a vybírání.

Předepsáním daně vyznačuje se zjištění in-
dividuální povinnosti na základě všech momentů
vše naznačených.

Předpisující a vybírající orgány mohou být
různé (u nás předpisující pro přímé daně jsou poli-
tické úřady první stolice; vybírající jsou berní úřady).
Proti předepsání, jímž cítí se poplatník zkráceným, ote-
vřel mu nyní však zákon cestu stížnosti k vyšší stoli-
ci, po případě ku správní žalobě (stížnost ke správní-
mu soudu).

Shledíc k vybírání daní jest nutno uvážiti o-
tázky, kým se mohou vybírat, pak kdy a kde.

Nejdůležitější ve všech případech jest, lze-li vybrati
daň pomocí kótek. Potřeba zvláštního předepsání tu
totiž odpadá, dostačí tarif.

Platí-li se v hotovosti, vybírání může se, dle
vlastními orgány příslušného veřejného hospodářství
(vlastní správa, vlastní říze), tedy pro státní finance
státními úřady berními, pro samosprávné příslušný-
mi orgány samosprávnými. Ovšem pokud jisté daně

- 115 -

se ukládají týmž osobám na tytéž předměty a na témže zá-
kladě i od státu i od samosprávných těles (jako bývá při s.
zv. přímých daních, kde v systému samosprávy ukládají se
k nim jen přirážky), zjednoduší se operace, když se i předpi-
sování daně jednotlivcům (arci na základě uveřejnění kom-
petentního činitele na př. sněmu), a pak i zase vybírání její
jak možná soustředí v téže ruce. Tak na př. v Rakousku
přirážky zemské, okresní a j. vybírají státní berní úřady
zároveň se státní daní a účtují i odvádějí je kompetentní
pokladni, ba po případě vyplácejí i berní úřady na pou-
kázky zemského výboru přímo, na př. veřejným nemoci-
cím. Naproti tomu bezprostřední vybírání daní přímých
i řečených přirážek od poplatníků (až na jisté výjimky) a
odvádění sum vybraných berním úřadům obstarávají
obecní orgány, a to bezplatně. (Měly to však dostatečného
zákonného základu). - V Prusku vybírala obec státní po-
zemkovou daň bezplatně, domovní za náhradu 3%,
tržní a živnostenskou za náhradu 4%.

Vybírání daní skrze nájemce objevuje se
zhrsta ve starověku řeckém a římském, pak zase ve vě-
ku novém až po revoluci francouzskou. Ani za naší
doby úplně nevymizelo, ale obmezuje se na některé mě-
ně důležité druhy daní lokálních (nebo poplatků).

V dobách dřívějších byla vynikající síloha, kterou pronájem vybírací daní měl, již tím odůvodněna, že ve státu nebyl ještě vyvinut organismus správních úřadů jeho. V moderním státu již veřejnoprávní charakter daně, který tu mnohem určitěji vystupuje než kdy jindy, předpokládá jako pravidlo i vybírací veřejnými úřady (orgány). Uění správně, poukazuje-li se k tomu, že pronájemopodnikatelské stanovisko nájemcově povede ke zmenšení vybíracího nákladu a většinu čistému výnosu daně, není to aspoň správně, pokud běží o pronájem vybírací na rozsáhlých územích. Uebo nájemce sám potřebuje rovněž tak četného najatého personálu jako stát a může dosáhnouti větších úspěchů jen buď větší přínosností u vymáhání (která snaha se může státi bezohledností), nebo ustanovením méně dokonalého personálu, což usnadňuje malversace. Výhodným zůstává pronájem jen ve zvláštních případech, kde ne-
 běží o příliš rozvětvený organismus a kde by pro stát resp. pro samosprávné orgány přece byla kontrola nesnadnou a příliš nákladnou, jako bývá při některých spotřebních daních lokálních (na př. pivní křižcar). (Celá podobná hlediska platí o pronájemném vybíracím poplatku (na př. mýta).

Sta to v oboru t. z. přímých daní pronájem již proto se neobjeví, že obdíl při nich vůbec ani není ve vy-
bírání, nýbrž ve vyšetření všech poměrů majetkových a o-
sobních, na kterých se individuální povinnost k da-
ni zakládá, kterážto vyšetření bez toho přenechati nelze
soukromníkům vládním soukromohospodářskou
jistotou.

Co do času placení doporučiti se u všech pravi-
delně plynoucích daní více platebních termínů, kte-
říž upravit lze dle dob, kdy poplatníci jsou nejvíce k
placení přisobili. Závisí-li přisobilit k zaplacení
daně na jistých zevních, zvláště rozhodných momen-
tech (neúroda, povodeň, válka), upravuje se zákonem
poshovění při sečkaní (Stundung). V podobě t. z. slev-
y daňového objevuje se toto poshovění (Steuercredit)
též u daní spotřebních na jistých párech a opate-
ností.

Co do místa placení platíva jistý šetřený
žítel na pohodlí poplatníkov; doporučiti se po
případě placení zvláštními počtovými pouká-
kami (u Rakousku zavedené, málo užívané; daň se
kvituje korrespond. lístkem).

Konečně doporučiti se z důvodů platičnosti i

částecná, neb úplná, sleva čili „odepsání“ daně a to zejména při přímých (při pozemkové následkem určitých živelních pohram; u domovní daně při nepřonajatých bytech atd.) Zákon musí tu vytknouti co nej přesnější materiální podmínky odepsání a pravidla řízení průplušného.

Konstatová-li ani poskovění ani odepsání, nastupuje se po bezvýsledném upomínání mocenským vynáháním čili exekucí, která vykonává se z pravidla zvláštními orgány (vykonavateli - exekutory daňovými, výjimkou i vojkem) a z pravidla v několika stupních (upomenutí - odhad a zabavení - prodej; u nemovitostí po případě jen sekvestrace). Exekuce sama může býti buď v rukou politických orgánů nebo soudních (u těch u nás, pokud jde o exekuční prodej nemovitostí). Povinnost daňová pvyšuje se tu o náklady exekuční, pak o úroky a průtahy, jež vůbec v případě každého prodlení platiti plušno.

Provedení předpisů daňových naproti poplatníkům nabývá se tresty. Tyto mohou býti jen pořádkové (na př. pro nedodržení lhůty k podání řasce), nebo jsou vlastními tresty daňovými (Steuerstrafen). ⁴ Pakousku terminus, daňový

rest jen pro obor přímých daní, pro ostatní, důchodkový
rest - „Gefällsstrafe“, kamž zahrnují se i resty pro přestupky
 předpisův o poplatcích, kolecích, daních, spotřebních a regá-
 lich, což vše jest upraveno zvláštním, důchodkovým právem
 trestním, jež obsahuje i hmotné i formální předpisy. - Tře-
 sty řečníci mají za účel a pravidla (v oboru t. zv. přímých
 daní výhradně) zabezpečiti a jistěti momenta výše v §
 13. a 14. naznačených (str. 205-8), což se opírá správné před-
 psání daně. Kde obem daní předepsání zvláštní nepřed-
 chází (při užívání kolku), vztahují se na nesprávné placo-
 ní samo (menší kolek), ne pouze na podloudné, celé neb
 částečné vymknutí z povinnosti daně.

§ 17. Soustava daní a různé jich třídění.

1) K historického vývoje i pak z toho, že jest technicky ne-
 možno vyhověti finančně-politickým účelům jedi-
nou daní na důchod každého jednotlivce polože-
 nou, vysvětluje se, že se setkáváme ve všech státech
 s více méně značným počtem daní druhu rozlič-
 něho. Křehlost učí pak, že pokrokem společenským
 mnohotvárnosti se neubývá, že spíše čím větší rozma-
 nitost daní jest nezbytna, čím spletitějšími stávají

se s vývojem hospodářským poměry majetkové a důcho-
dové.

Soubor rozličných daní v jednotlivém státu za-
vedených činí jeho soustavu daňovou. Aby se vskutku
s hlubším oprávněním vědeckým mohlo mluvit o
soustavě, k tomu musí potřebovat něčeho více než pouhé e-
xistence výše daní, totiž vzájemného doplňování jejích
k dosažení jak možná dokonalému těch, ikoli, které
všobecnými zásadami o daních jsou vyčísleny.

Systematickým roztríděním daní nenu-
jí dosud veliké rozdíly. Nejobecnější v praxi i nauce
jest rozdělení na daně přímé a nepřímé. Právě, za-
řadí-li se jednotlivou daň v ten, neb onen obor, počíná si
velmi nestojně a z pravidla nedůsledně. (V Rakousku
zařadí-li se mezi nepřímé daně - vlastně, nepřímé daň-
ky" (indirecte Abgaben) - také poplatky a kolky; ve Fran-
cii rozepínají zvláště, poplatky zápisné a kolky".)
V praxi však tyto názvy v užívání jako názvy tech-
nické, asi v XVIII. stol., kdy se jimi rozumělo, že se pla-
tí daň přímo od toho, kdo ji dle smyslu zákono-
dávce vskutku nésti má, nebo napřed od jiného.

+ U fysiokratie vyjadřuje se tím rozdělením,
že daň ten, jemuž uložena, dle národohospodář-

ských zákonů nésti může čili, nic. Tedy jsou u nich nepřímými všechny, jež nutně se přesouví. Prímá jest jenom daň uložená na produkt net. Rozdělení jest tu čerpáno z (domnělých) zákonův ovládačích přesouvání.

Pod fyziokratech počaly se nazývati přímými, ony, jež ukládají se jednotlivci bezprostředně na základě zjištěných poměrů jeho majetkových, nebo důchodových, kde tedy napřed zjišťuje se přisobilitost k dani, jeví-li se ve výši jmění, neb ve výnosech živnosti, k kapitálu nebo práce, a na tom základě se pak daň předpisuje, kdežto nepřímými jsou ony, při kterých se přisobilitost k dani nepřímou soudí z jistých přisobílivých užívání důchodů, hlavně z rozličných přisobílivých spotřeby a příslušné spotřeby, tedy dani se podrobuje. Ty tedy nepřímé daně znamenaly tolik co daně spotřební.

Na takovém též základě spočívá Reu-ovo rozdělení daní, jenž nazval první skupinu „Schatzungen“, druhou „Aufwandsteuern“, což bylo pak dobroho oblíbeným v Německu. — Stejnou, přímé a „nepřímé“ daně ve starším smyslu, totiž ve smyslu přímo nebo nepřímě ukládáních, užíli však i mno-

ji novověcí spisovatelé (v Německu zejména též zase Rau - podobně John Stuart Mill.) Přiležitě tedy mezi přímé v tomto smyslu kromě oněch, jež přesais přímými nazývá (daně z výnosu, důchodu, neb jmění), i t. zv. přímo (t. j. u konsumenta) vybírané daně spotřební (z soli, domestikův atd.) a nepřímými zovou se ty, které se ukládají jednotlivci p. předpokládáním, že je přesune (z piva, vína, cukru atd.)

Ke přímým ve smyslu právě uvedeném připočítá pak ještě Wagner t. zv. daně obchodové, dříve, zejména ze Pruska, vůbec ještě řádově nepoznané, daně to vybírané za příležitosti jistých výdělečných jednání, a to na mnoze v podobě kolku.

Gle Wagnerovy klasifikace přímých a nepřímých daní slušelo by tedy mezi přímé počítati:

1) Daně ukládané určitým osobám bezprostředně částkami rovně stannovými, vyměřenými na základě jejich k tomu cíli zjištěného jmění, neb důchodu, neb výnosů jich kapitálův a hospodářských činností. Jsou to tedy daně výnosové a důchodové i daně ze jmění.

2) Daně ukládané určitým osobám bez-

prostředně na základě jistých předmětů spotřební (na př. kočárů, atd.) aneb jistých jejich potřeb (z bytu).

3.) Paně ukládání určitým osobám za příležitosti jistých právních jednání, t. zv. daně z obchodů, (Verkehrsteuer) incl. daně dědičné. Magner totiž hledí na tyto daně dočasně s toho stanovité, že jsou to parciální daně výnosové, t. j. položeny na ony výnosy, které z jednotlivého jim právě podrobeného jednání výdělkového pocházejí.

Ke všech těchto případech se předpokládá, že daně ukládá se tomu, kdo je dle jiného zákona důslove skutku nésti má.

A nepřímým náležely by pak: daně spotřební, nepřímo vybírané a pla finanční, v kterých se předpokládá přisunutí, jakkoliv i zde daně taková vlastně jeví se býti přímou (t. j. přímo vybranou) v předmětu, který výrobitel (daně původně platící) nebo přivažec zahraničního zboží (cizí platící), sám konsumuje. -

Ovšak zřejmo jest, že toto rozdělení, kterému jest dělítkem přímý neb nepřímý způsob ukládání resp. vybírání, netýká se podstaty, ne-

holi věcné povahy, daně, nýbrž jenom podřízeného,
finančně technického momentu (způsobu vybírání),
který již proto nemůže býti vědecky rozhodným dělit-
kem, protože při volbě toho, neb mnoha způsobu vy-
bírání rozhodují vůbec jiné povahy pouhé opportunity,
tak že též druh daně může býti v jisté době, neb
na jistých místech zařízen na přímé vybírání, jinde
na nepřímé (daň z bytu na př.), ano též druh da-
ně v též době ve skutečnosti podle rozdílnosti po-
měrů jedním přímo, druhým nepřímě se uklá-
dá (s. na př. daň úrokovou); konečně mnohdy
jest to pouhá náhoda, platí-li se daň nějaká pří-
mo od toho, kdo ji má skutku nésti, neb od ji-
ného, od něhož se očekává, že ji přese (na př. clo
finanční neb akcie u brán, podle toho, spotřebu-
je-li přivážec zboží sám či odbude je dále). Ano
mnohá daň, která jinak zcela v jevné podobě o-
něch daní vstupuje, které kat' $\epsilon\theta\alpha\gamma\epsilon\rho$ přímým
se zovou, má v podstatě ráz nepřímé daně (na
př. t. zv. daň z nálevu kořalky, podobně fran-
couzská daň z billardů). K tomu přistupuje
i to, že vůbec přesunutí jest prakticky aspoň
dosud věci namnoze nejistou. Tento posléz uve-

tený moment zvláště rozhodným byl dávno před Hag-
nerem pro Hoffmanna, který ve své „Lehre von den Steu-
ren“ odvolává se k tomu, že vůbec přесunutí daní vše-
mu zákonodárnému ustanovení se vymyká, jak se po-
poznáváti mezi přímými a nepřímými daněmi v ji-
ném smyslu, nazýváje přímými ty, které něco trvalé-
ho za základ mají (nějaký trvalý pramen výnosu -
„Steuern auf Besitz“), nepřímými pak ty, jež ukládají
se za příležitosti něčeho přechodného („Steuern auf
Handlungen“), tedy buď ze spotřeby nebo právního jed-
nání. -

Těto formy prohloubenější objevuje se v novější
době rozdělení daní ve přímé a nepřímé u Schäffle
(Principien der Steuerpolitik). Rozdělení jeho má na
mysli způsob, jakým jednotlivá daň postihuje sku-
tečnou individuální poplatnou sílu jednotlivce.
u; při t. zv. přímých vyšetřuje totiž stát bezprostřed-
ně jmění nebo důchody jako předměty daně tak,
jak ve běžné finanční periodě nebo v průměru ví-
ce finančních period se objevují. Ukládá na jed-
notku jejích určitou sazbu. Přak tím individuál-
ní působnost k daní, i při důchodech číselně stej-
ných velmi rozdílnou ani přesně nepoznává ani te-

chy přesně nepostihují, nýbrž jenom přisobílost průměrnou. T. j. podrobuje-li všechny lidi mající na př. 1000. zl. důchodu, z tohoto důchodu stejné sazby daně a jiné mající 2000. zl. zase jiné, přiměřeně vyšší sazby, smí jenom mítí za to, že průměrná daňová a přisobílost obou těchto kategorií (skupin, vrstev) lidí resp. důchodců jest takto asi stejnoměrně stěžná. Ale, skutečná, individuální daňová přisobílost jednotlivců v každé té skupině, může býti přes to rozličná, finanční technika nemá prostředků, aby individuální rozdily ty skutku podrobně a individuálně (vyjádřila) vyčetřila, ani měřítko správného a jednotného, aby je číselně vyjádřila. Špoléhá tedy na to, že se individuální přisobílost projevuje v jednotlivých případech použitím jmění a důchodů, totiž v rozličných případech upotřebení buď ke spotřebě nebo k jednáním pro zisk posmíkaným a v jejich výsledku kapitalizačním.

Kdo jest individuálně v důchodu svém příznivěji postaven, buď více, nebo co do jakosti lépe, vybraněji konsumuje, aneb užívá volných částí důchodu nepoužitých pro potřebu k rozmnožení činnosti výdělkové. Štát postihuje teprve tím, že pod-

robuje zvláštním daním rozmanité jikary, ve kterých použití jmění a důchodu se jeví; individuální spůsoblost k dani a tyto daně doplňující ony, jež toliko průměrnou spůsoblost stihají, nazývají se u Schaeffle nepřímými, ku kterýmž náleží netoliko daně spotřební, nýbrž i velké daně z obchodův podle jménem poplatků praktikované.

Proti Schaefflovi zase Fr. J. Neumann namítá, že není správné domnění Schaefflovo, jako by obě kategorie přímých právě nepřímých daní skutečně individuální spůsoblost k dani přesně postihovaly, - (v čemž, pokud k faktickému stavu daní těch hledíme, nepravdu nemá). J. prátíl se proto k podlé rozdělení Hoffmannova, zahrnuv názvem přímé "všecky daně, které zcela určitým osobám na jistém trvalejším základu se ukládají a od nich podle úředních zápisů pravidelně se v určitých lhůtách vybírají, k nimž počítá jednak daně výnosové a důchodové, jednak p. j. daně spotřební, přímo vybírané (daně ze soli, kořáru atd.). K nepřímým pak zove ty, které se ukládají za příležitosti jednání nepravidelných, více méně nahodilých, kamž tedy počítá nepřímou vybírané spotřební

daně a pak t. zv. daně obchodové. Liší se tedy toto rozdělení od Wagnerova tím, že řadí daně obchodové mezi nepřímé, kdežto pochází se s Schaefflem v tom, že i spotřební, přímo vybírané čítá mezi přímé. -

Rozdělením Neumannovým arci činí se (z resignace na vyptížení podstaty) zase krok na-
zpět, beret se zase jen jistý první moment za dělitko, kdežto Schaefflovo rozdělení, přes jisté pochybnosti, má tu výhodu, že hledí přísně k nejpodstatnější věci, t. j. k tomu, která jednotlivá daň osobní způsobilost jednotlivce k dani postihuje nebo vlastně postihnouti má.

Pochybnosti v příčině Schaefflova roz-
lení nebyly by de lege ferenda aspoň, předpokládě-
důslednou reformu, tak zdvojně, jako píše jistá
základní konsekvence z něho vyplývající, totiž:

Slouží-li daně přímé i v nejdokonalejších
tovarech svých jen průměrnému postihu způsobil-
sti k dani, ale nepřímé (jsem-li arci vhodně u-
praveny) individuálnímu, tedy by z toho vyplýva-
lo, že není přímých vůbec potřeba, myšlž jen ne-
přímých, kdežto dosavadní nauka zrovna na
přímé kládla důraz hlavní. Prozatím lze v té

přímé ve prospěch přímých daní:

1. jejich historickou platnost, pro kterou dnes bez
jistých počinutí poměrů distribučních nelze si my-
sliti odstranění daní přímých, naproti čemuž sto-
jí, ne-li více, nedokonalé soustavy daní spotřeb-
ních a obchodových,

2. pevný základ, který tvoří soustavě daňo-
vé řádu daně přímé,

3. státobčanský moment, neboť jen přímá
daň udržuje každého jednotlivce při svém vědo-
mí o státní příslušnosti i po stránce majetkové.

Rozdíly v roztríděních právě uvedených
vysvětlují se, jak viděti, veskrz z rozdílnosti logic-
kých dělitek od spisovatelův užívajících. Dělitkem
pro Rauovo roztrídění v „Schatzungen“ a „Auf-
wandsteuern“ jest methoda, jakou stát působílost
jednotlivcovu k daní postihuje; jenom že Rau
neměl ještě vůbec místa pro daně z obchodů.

Dělitkem pro jeho rozdělení v daně přímé a ne-
přímé, podobně jako pro Wagnerovo, jest rozdíl,
platí-li státní daň někdo, kdo dle mínění zá-
konodárcova sám ji nésti má, či někdo, kdo ji
teprve má přesunouti. — Neumannovi dělitkem

jest trvalost nebo nahodilost, přičemž zevních momen-
tů, na základě kterých daně se ukládá, kdežto Schaeff-
fle zase se vrací k methodě, jakou působnost jed-
notlivcovu k dani postihnouti lze.

Bez důležitosti není z těch důležitých
žádné; vědecky nejzávažnější budou vždycky ta,
která přihlížejí, jako napřed uvedené Rouvo a
zvláště Schaefflova k tomu, jakým způsobem stát
pomocí rozličných daní poplatní působnost jed-
notlivců vystihuje. Neboť vystihnouti stejnoměr-
ně působnost k dani, to právě jest účel, jemuž
sloužití mají rozličné působky daní, vzájemně se
doplňující.

U toho stanoviska uváděti budeme:

příjmy daněmi bez ohledu na způsob vy-
bírání ty, které se požadují od jednotlivců na zá-
kladě jejich celých individuálních důchodů ne-
bo výnosů z jednotlivých jejich pravidelných zdro-
jů výdělečných nebo na základě jmění jejich -
nepříjmy daněmi pak zase bez ohledu na
způsob vybírání ony, které mají za předmět jisté
slutčnosti potřebné neb skutečnosti soukromoho-
podárského obchodu.

Rozdělení toto nemá tudíž zřetel ke způsobům ukládání a vybírání, protože bychom jinak musili na př. daň rentovou, když se vybírá od dlužníka, nebo bytovou, když se vybírá od uživatele bytu, počítati mezi přímé a naopak, když se pře řečeno vybírá od věřitele na účet dlužníka nebo posléz dotčena od vlastníka domu na účet nájemce, řaditi je mezi nepřímé.

Povaha přímých daní ve smyslu naší definice sama sebou to tak přináší, že

a. jejich vyměření opírá se o jisté momenty trvalé, t. j. alespoň pro jednu celou finanční periodu konstatované a v úřední katastru vepsané, a

b. že se vybírají ve lhůtách určitých, pravidelných.

Kvůli tomu také budou se vždy předepisovati určité osobě (ale ne vždy té, jež má dle jiného zjištění konotárcova daň nésti), předmět bude také po většinu bezprostředně u poplatníka subjektiv zjištěn.

Avšak i při nepřímých ve smyslu výše dotčeném bude se někdy vyměření opírat o trvalé, aspoň vždy pro jedno finanční období zjištěné

momenty (daně z bytu, ze psů, atd.) a pak i v per-
 ních lhůtách od osob určitých vybírat. Rozdíl
 od prve dotčených, přímých, a to rozdíl samu
 podstatu vyčerpávající jest ten, že v důchodech,
 výnosech, neb jměních pro účely daňové v mezích
 zavedené techniky finanční zjištěných reakce vy-
 me bezprostředně podstatné reakce průměrné
 přizpůsobivosti daňové, kdyžto ve skutečnostech spo-
 třebních, neb jednáních obchodu, poukramo-
 podárského, pokud se zdaňování o ně opírá,
 opatřují se pouhé, více méně správné sympto-
 my individuální přizpůsobivosti k dani, jejíž
 podklady se tu přímo nezjišťují a nezjišťují
 aniž přímo postihují, nýbrž jenom příležitost-
 ně vystihují.

Podle tohoto rozdělení bude arci
 vždy významno rozdělení dle finanční tech-
 nické metody, podle které se daně ukládají
 (daně přímo ukládané - nepřímno ukládané),
 při čemž zbudou i takové daně, kde - jako při
 vybírání daní spotřebních v podobě cla, ne-
 bo akcise u bran - vůbec závisí na kan-
 kretním případě, bude-li daň přímo či nepří-

mo vybřena (na př. rozděl, přivezu-li přes hranice
vino, du podrobené pro svou vlastní spotřebu, či
na prodej). Systematické zařazení provádí se tu
a priori, dle převládajícího způsobu.

Podle podnikomohospodářské povahy
předmětu lze dělit všechny daně na tři katego-
rie, totiž: daně výdělečné (Erwerbssteuern), ma-
jethové (Besitzsteuern) a spotřební (Consumsteuern).

1.) Výdělečné jsou ty, jejichž předmětem jsou
díchooty nebo výnosy, kterých nabývá jednotli-
vec během finanční periody buď v celku nebo z
určitého pramene (na př. z pozemků) nebo do-
konce jen jednotlivým právním jednáním;
jinými slovy předmětem jejich jest

a.) čeho jednotlivec nabývá svým hospo-
dářským povoláním (kapitalista, dělník, pod-
nikatel), nebo

b.) čeho nabývá jednotlivými výdělkovými
akty (daň obchodová).

Daně výdělečné, pokud předmětem jejich
jest to, čeho jednotlivec svým hospodářským
povoláním nabývá, mohou dále býti buď ob-
jektivní nebo subjektivní. Rozdíl ten, praktický

velmi zjevný základ se na tom, co bylo výše řečeno o míře, jakou se technicky zjišťuje předmět daně.

Objektivní nazýváme daně přímé, při kterých vyšetřujeme jejich předmět, přihlížíme nejvýše k tomu, abychom věci objektivně skutečnosti předmět daně určující přesně poznali, ne však, ty, jež souvisí se subjektem daně samotným, vlastně tedy z pravidla jen, vyšetřujeme objektivně.

výnosnost toho kterého výnosového zdroje (objektivnou možnost) - vůbec a zásadně nepřihlížíme k aniž zvláštním, individuálním poměrům, kterými se pro subjekt, v jehož rukou jest předmět daně, ve skutečnosti výnos, o něm modifikuje, buď zvyšuje (zvláštní dovednost), nebo zmenšuje (na př. zadlužení). Pokud předmětem daně jest výnos, nedaným právi působem vyšetřovaný, zove se dan taková výnosová, dan z výnosu.

Naproti tomu subjektivní nazýváme ty, při kterých zásadně, byť i ne vždy, stejně přesnou měrou, vlivu se bere i vliv, jaký

subjekt sám na předmět daně má. Předešlý tedy subjekt-
ní daň v dokonalých formách svých na skutečný
důchod, resp. na skutečně čisté výnosy sjednotěné, pokud
možno, přeměně se vím žitelem k oněm individuál-
ním poměrům osobním, které v každém konkré-
tním případě zvyšují nebo snižují výnos.

Poznámka. - Názvu daně výdělečné "praxis"
v tomto smyslu neužívá, nýbrž mluví o výdělečné
daní buď ve smyslu t. zv. daně živnostenské nebo
ve smyslu t. zv. osobní výdělkové daně, t. j. daně u-
ložené v podstatě na výnos práce.

4.) Při daních majetkových slouží za před-
mět, t. j. za základ vyměření daně buď celé jmě-
ní neb určitá jeho část, pochopně, sloužiti potře-
bám lidským trvale (buď jako kapitál nebo
jako trvalé jmění upotřebovací čili užité).

Pramenem daně při tom samo jmě-
ní býti nemusí, z pravidla to není také intencí
zákonů, jmění jest tu jenom objektivním (a ovšem
tedy velmi nejistým) měřítkem výnosu nebo dů-
chodu, jenom právě předmětem, t. j. základem
vyměření. Daň taková věčně (byť i ne formálně)
náleží mezi daně výnosové a bude tam o ní řeč.

Pokud naopak daně majetkové mají za předmět jisté části spotřebního jmění (park, kočár, koně kočárové, billard atd.), spadají věcně pod t. zv. daně spotřební.

3.) Spotřební daně (zde tedy v užším smyslu tohoto speciálního pozvěčení) mají za předmět jisté přisoby upotřebování jmění nebo důchodů ke spotřebám předmět svůj substantiálně stravitelným (na př. daně z piva, z líhu, z cukru, z tabáku atd.)

Konec všeobecné části manky
~ a daních. ~

Dávky a daních jsou určeny,
zvláštní.

Daně ^{I.} přímé.

A. Daně výnosové (Ertragsteuern).

§ 1. Všeobecný ráz daní výnosových.

1.) Daně výnosové jsou přímé daně, jejichž před-
mětmi jsou pravidelné výnosy objektivně zjištěné.
Základem evropských soustav daňových jsou do-
pud takměř obecně daně výnosové. Vyvinuly se
tím, že stát v dobách minulých pod nátlakem
finanční potřeby jal se objektivně postihovati
výnosy zjevného jmění, tedy samozřejmě přede-
vším nemovitého. Snemáhla rozšířil tento objek-
tivní ráz zdanování na, všelike hlavní pra-
meny výnosové. I tam, kde bezděčně či-
nil nálehy k daním subjektivním, řídil se
objektivními znaky společenského postavení

(osobní, daně přírodní v Anglii i jinde). Někteří plán-
ky, myšlenky, poukazy daní výnosových jsou tedy
původu velmi starého (gruntovní i domovní daň),
třeba nyní již v technice velmi zjemněné, jiné (na př.
daň úroková, daň ze plujného) pochovně moderněj-
šího původu.

2.) Přísně systematické rozvržení, kterým by se
opíralo o národohospodářskou theorii důchodo-
vou, dalo by vlastně toto prosté schéma: daň z vý-
nosů podnikových, daň ze smluvných výnosů ka-
pitálových, daň ze smluvných, neb autoritativně
vyměřených výnosů pracovních. Ovšem finanční
práci byl vodítkem: a.) v historickém směru růz-
ný stupeň poměrné sociální závažnosti jistých
druhů výnosových (proto nejednáme výnosy z nemo-
vitého majetku, nejpozději z movitého kapitálu
káprijného a z osobních výkonných), b.) ve finančně
politickém směru různost technické podřízitelnosti
vyplyvající z povahy rozličných výnosových pra-
menů. Pak na př. výnos podniků zemědělských
(ne spolu t. zv. zemědělských industrií) zachycuje
se nejobecněji o sobě zvlášť daní gruntovní a
jen v tom případě, kde se podnikatelství rovná

od vlastnictví, postihuje se po případě pachtýř ještě polciště daní živnostenskou (výdělkovou), kteráž uchvátuje i řádkové ostatní podnikání, zejména též průmyslové podniky zemědělské (pivovary, lihovary rol.nické). Výnos domovní pachycuje se zase o sobě polcištění kategorií daňovou, pod kterou spadají domy zcela nebo zčásti pronajaté nebo vlastníkem užívané, ovšem po případě každá z těchto kategorií užívání jinými prostředky finanční techniky.

Tak se vyvinul skoro obecně užitý praktický systém rozřazení, jehož články jsou: 1.) daň gruntovní, 2.) daň domovní (obě dohromady činí v naší soustavě daně reálné); 3.) daň živnostenská (výdělková), 4. daň rentová (či úroková) a 5.) daň mezdová (z výdělku osobního), kteráž ten pte posléz řečené v rakouském nazvosloví novějším (zákon z r. 1896) spolu s osobní daní důchodovou (osobní daň příjmovou, kteráž však jest subjektivní daní), zahrnují názvem, osobních daní příjmových.

3.) Daně výnosové týkají se pouze pravidelných výnosů, nikoliv tedy příležitostných (jež spadají v obor daní obchodních). Výnosy zdanitelné zjišťují se objektivně, t. j. beze vztahu a zřetele k jin.

divokými vlivy, jež subjekt je beroucí sám
vykonává na výši výnosu, a bere, všeho zřetele na ty,
jeho zvláštní poměry, které výnos skutečně zvětšují
nebo zmenšují (jako na př. výše zadlužení). ⁴⁾ Toť
jest natud výhoda, pokud lze takto i osoby v zemi
nesídlící, které však pravomocný výnos zde mají,
snadno podrobiti dani, avšak též závažný nedo-
statek, neboť každá hospodářská činnost pod-
statně jest podmíněna osobními vlivy a poměry
hospodářského subjektu.

Těž přes to značilo upravení výnos-
ových daní v té podobě, jež jim byla dána ve sta-
tech evropských koncem XVIII. a počátkem XIX. stol.,
už značný pokrok proti dřívějším metodám, jež
opírály namnoze na objektivních znacích vý-
nosu neb hodnoty ještě hrubších, což již z části
bylo odlišováno jednak většími stejnoměr-
nostmi poměrů, jednak i tím, že dříve převa-
dovala pág naturálního hospodářský, něco lepšího
ani nepřipouštěl. Lidé v prostších poměrech po-
sud nedovedou ani vypročísti v peněžních výra-
zech výnos svého hospodářství nebo svůj důchod.
⁴⁾ Základy pro vyměření daně z vý-

nosu bývají tudíž dosud více méně šablonovitými (pr. příchy daně živnostenské, příchy při domovních daních p. t. d.). Výnos sloužící za předmět daně ovšem je se techy více méně značně od skutečného konkrétního a stává se takto i daň velmi nestejnoměrnou, následkem čehož i nepružnou, ježto by se každým zvýšením dotčené nezbytné nestejnoměrnosti staly ještě citelnějšími.

S rozvojem hospodářským nestejnoměrnosti vzpomenuť ostřeji vystupují. Čím totiž jednodušší jsou poměry, tím stejnoměrnější, šablonovitější výrobní technika; čím vyšší vývoj, tím mnohotvárnější technika, tím větší váha individuality hospodářského subjektu pro vývoj jeho hospodářské činnosti (rolník, řemeslník, obchodník jiný a nyní).

5.) Protože nestíhá daň výnosová výnosy dle jejich skutečné výše, nedá se při ní užítí sazeb progressivních, poněvadž by nestejnoměrnosti pod 4. dotčené ještě se stupňovaly.

6.) U některých kategorií daní výnosových nastává zvláště mnohá přесumnutí v podobě p. zv. amortisace daní. To zejména u p. zv. redních

daní, pak při dani rentové vybírání a kuponů dluž-
ních úpisů nevypověditelných. Vyšší-li se daň, tedy
se zmenší hodnota zdaněného zdroje výnosového, jako
by čísla její byla státem skonfiskována. Naproti tomu.
to umenšení hodnoty příjmovou daň stojí při sni-
žení daně vzrost hodnoty a ceny, který případně
zvláště tomu vlastníkovi, jenž dotčeného zdroje výnos-
ového nabyl za trvání dřívější vyšší daně, jako pou-
hý dar nebo výhra.

Právě proto nelze při daních z výnosu celé
trojici snad říkati někdejší nepřiměřené napjatí
jich (daně domovní a gruntovní u nás!) náhlými
podstatnými slevami, ježto mynější vlastníci by po-
chyby nabyli příslušných předmětů již v ceně o po-
lik snížené. Klínek výše daně (ztráta) a klínek
snížení její (zisk), stihne docela různé osoby. Stabil-
nost praxe jest tedy požadavek plynoucí z povahy
daně z výnosu, ale zároveň jen zase doklad její fi-
nančně technické nedokonalosti.

7.) K tomu připadá nesnáze ještě další. Věda-
jit se všechny druhy výnosu stejně určitě poznati. Tak
na př. služby veřejných úřadníků, úroky státního
dluhu atd. jsou účetně přesně známe, veličiny;

výnos pronajatele domu, výnos pozemku, jistě, a mnohem dokonaleji nežli výnos nějakého průmyslového neb obchodního závodu. Třeba ale, kde snadnost zjištění, schází, nezbude namnoze nic jiného než spo-
kojit se vyčtením určitých tříd zahrnujících vždy
předměty s přibližně stejnou výnosností; každý jed-
 notlivý předmět zařadí se odhadem na základě ji-
 stých objektivních poměrek do třídy, některé — „vece-
 se“ do ní (einschätzen; pr. s daní gruntovní, třídní
 daní domovní a daní živnostenské). Ježto se pozna-
 nití druhy výnosů nezjistí se stejně snadno a bez-
 pečně, tedy ani náležitěho poměrného jich stížení
 daněmi se nedosahuje a praktický výsledek bý-
 vá zcela nepoměrné přetížení výnosů takových, které
 jsouce zjevné, jsou i snáze zjistitelné, jako jsou re-
 jména výnosy z pozemků a domů pronajatých
 (Rakousko!).

Daň pozemková. ~

§ 2. Rozhled všeobecný.

Daň pozemková jest výnosová daň, jejíž před-
mětem jest výnos pozemků buď skutečný, neb pouh.
 Prof. V. Bělehr. Finanční věda, 31.

je možný, vždy však toliko objektivně zjištěný. K bližšímu vyvětlení tohoto výměru sluší dodat:

1. Ráz daně pozemkové jako daně výnosové ni, která se neruší, neukládá-li se ona i formálně, na výnos, nýbrž vyměřuje-li se dle jiného znaku, na př. dle kupní hodnoty nebo dle prostých geometrických neb hospodářských jednotek. Ukládání přímo dle výše výnosu vůbec teprve nastalo v posledních stoletích a nebylo druhdy ani možno, když naturální ráz hospodaření jistě převládal.

2.) Jmení podle faktického stavu daň pozemková pouze daní z výnosu pozemků zemědělsky (rolnícky, lesnický, zahradnický a. t. d.) používaných, ježto v některých soustavách i půda zastavená jí podléhá, v jistých alespoň půda zemědělského upotřebení schopná, třeba fakticky nepoužitá.

3.) Jmení daní na pouhore rentu pozemkovou jako takovou (buděi už v Ricardovském smyslu nebo ve smyslu jiných nauk o pozemkové rentě) nýbrž spolu na výnos z kapitálu a práce na pozemky věnované.

Daň pozemková jest nejstarší daň z naší soustavy daní výnosových. Počátky její sluší hledati

především v daních panovníkům, druhoty od stavů
povolovaných, a na poddané rozporovaných, což se
dělalo ještě pomocí velmi nedokonalých method, totiž
dle objemu nebo dle hodnoty zdaněného majetku
a původně i dosti libovolně; teprve absolutismus
osvědčený staral se o stanovení pevných klíčů roz-
porovacích. Také druhoty namnoze daň pozemko-
vá splývala s domovní, živnostenskou atd. By-
lyť často daně vypouštějící na domy, živnosti a.
t. d. spolu s daní z pozemků jen součástíkou jediné,
různě nazývané daně majetkové. Lišilo-li se ur-
čiteji, byly sestavovány voličství pápisy vykazujících,
mnoho-li platiti jest z půdy, domovní, rusti-
kální, z domů a živností.

Později teprve, hlavně až průběhem XVIII. stol.
podnikly se rozhodnější kroky za účelem bezpeč-
nějšího základu pro daň pozemkovou nedokonalé.
ním katastrů daně pozemkové (Grundsteuerkataster).
Znám novějších katastrů nebyl neprostředkován.
Předcházelyť dávno pod různými jmény syna-
my poplatníků, poplatných předmětů i povin-
ností. V Evropě zřízeny první katastry daně
pozemkové v nynějším smyslu na předešlý

Rakouska a to již ve stol. XVI. a XVII. Sem náleží na
př. i česká „berní polla“ z r. 1654, zřízená od stavů
z usnesení z r. 1650. pomocí zvláštních, visitač-
ních kommissarů, jež však obmezovala se jen na
poddané a spolukontribuenty (faráře, měšťany
vrobočníky, a. p. d.). Rozmky v ni pojatí nuzývaly
se pustikábními. (První „berní polla“ z r. 1683., třetí
z r. 1748., poslední z r. 1757.) Šlechta sama z majetku
svého (dominikábního) podvolila se r. 1706. dani,
jež zvána, „extraordinarium“. Repartice děla se při-
tom původně dle počtu pustikábních usedlostí na
každém dominiu, z r. 1749. dle vyžádaných a pak
revidovaných fassích o dominikábních důcho-
dech. Současně s pustikábním katastrem revidova-
ným r. 1757. vstoupil téhož roku i nový domini-
kábní katastr v platnost. Rectifikace počínající
od r. 1748. spadají v obor rozsáhlých „rektifikací
Maria-Theresianských“, jež byly provedeny ve
mnohých zemích rakouských. Tím předcházel
 zejm. již r. 1719. katastr milánský („censimento
Milanese“) který byl proveden na základě pečlivé-
ho vyměření půdy a byl později vzorem A. J. sta-
tistickému katastru za Františka I.

Rekultivační Marie Theresie právě dotčených,
provedených v různých zemích na základech nestálých
směřovala pak katastrální operace Josefa II. (pat. ze dne
20. dubna 1785. pro Běchy, Moravu, Slezsko, Slezsko, oboje
Rakousy, Styřsko, Horní a Královu (Gorici a Gradisku)
ke větší jednotnosti základů pro daň pozemkovou s
vyloučením všech rolních privilegií a to v ten způsob,
že byla půda změřena (v hornatých a lesních krajích
geometricky, jinde jen primitivněji), a daň vyměřena na
základě průměrného výnosu plodinového, jenž se dle
průměrných cen z let 1772. - 1782. vypočítal v penězích.
Půda daň vyměřena při různých druhích kultur kladě
k různosti základu výnosního různými procenty. Vše
již patentem ze dne 9. května 1790. byla josefinská práva
daň pozemková odvolána, tak že dle ní se jen půl
roku daň platila (4 léta trvaly přípravy) a nastaly dle
větší poměry; až teprve na základě patentu ze dne 23.
prosince 1817. nařízeno založení p. zv. „katastru stabilní-
ho“ pro země rakouské mimo Uhry. Ke tím účelům
provedeno znalecké rozměření půdy, založeny mapy
katastrální dle obcí (obce katastrální) a znalecký-
mi komisariáty provedeno vyšetření čistého výnosu
jednotlivých parcel dle metody klasifikační

(sr. níže). Provádění postupně protáhlo se až do r. 1857. a ani tu nepojaty v ně všechny země, tak že až do r. 1881. v Běhalič platil katastr žofínský, v Bukovině repartice na jednotlivé dominikální statky a pusté kátní pozemky v obcích, v Tyrolsku pak daň dle hodnoty nemovitého majetku (i při domech).

Nové jednotné upravení katastru provedeno pak na základě zákona o dani gruntovní ze dne 24. května 1869. (K tomu zákon ze dne 7. června 1881, kontingentující daň pozemkovou pro celé předlitavsko na 375 mil. zl.) K tomu přistoupil zákon z 23. května 1883. (č. 83. ř. z.) o udržování evidence katastrové a konečně zákon o revizi katastru daně pozemkové z 12. července 1896. (č. 121. ř. z.). Kontingent snížen na 35 mil. zl.

Stimulující činnost měly pro zdokonalení katastru pozemkových po celé Evropě idey a snahy fyziokratické. Pod vlivem jejích stalo se i usnesení vlády francouzského shromáždění francouzského 1. prosince 1790, kteréž dalo posílnit ke zřízení všeobecného katastru pro Francii. Provedení stalo se celou řadou dalších zákonů.

§ 2. Považba novějších daní pozemkových.

1. Předmětem daně gruntovní, když se upravuje jako daň výnosová, jest myslí se pravidla čistý výnos pozemků sloužících polnickým účelům nebo přisobilých jim sloužití, výnos to dle objektivních známek vyšetřený, neboli vlastně výnosnost průměrná, tedy výnos (objektivní výnosnost) polí, luk, zahrad, vinic, pastvin, však též parků, honebních pozemků, rybníků a lesů a do sud nezastavených stavení. (Formálně může při pe-
dle sebe pozemková daň polní i zvláštní daň pozem-
ková z lesů existovati.)

2. Jednotkou činní předmět zvláštního kata-
strálního pápisu (jednotkou katastrovou) může býti buď celý statek (hospodářství) se všemi k němu pří-
slušnými pozemky jako celek nebo každý jednotlivý
pozemek o sobě.

V prvním případě vzniká katastr statkový či
statorový (Gutskataster, Ploßkataster), ve druhém par-
cellový (Parzellenkataster).

Vyšetřuje-li se, aby se stal předmětem da-
ně, výnos (hrubý nebo čistý), takové katastrové jed-

notky, vzniká katastr výnosový (Ertragskataster); výše-
tím-li se jenom prodejní (kupní) hodnota její, aby se
podle této daň vyměřila, vznikne katastr hodnotný
(Werthkataster). Konečně výnos nebo hodnota každé jed-
notky může se pro sebe poláště - individuálně vypo-
čísti - katastr odhadní (Abschätzungskataster); anebo
se postupuje t. zv. methodou klasifikační, t. j. vyšetří
se v jednotlivých okresech pečlivě jen u jistého počtu po-
zemků (parcell) sloužících pro ten okresek za typy (ty-
pické pozemky), tak že podle počtu těch typů vznikne
určitý počet tříd výnosnosti, do kterých se ostatní
pozemky znaleckým odhadem vřadí - „ocení“ (ka-
tastr oceňovací - Einschätzungskataster).

Od se užije kterékoliv metody, správný
katastr vždy předpokládá pečlivé znalecké (zeměmě-
řické) vyměření všech ploch, což pak bývá užitečno ne-
jen pro účely daňové, nýbrž i pro poznaní jiné. Jeť
základem geografického vyměření ploch zemských a
státní cel, statistického vyšetření druhů kultur pol-
ních (polí, luk, lesů a. p. d.) a rozsahu pěstování
příslušných plodin; kromě toho tvoří nezbytný do-
plněk veřejných knih a základ bezpečnosti pro
vlastnictví a jiná práva věčná. (Jednostatek, ú-

plný, v Anglii a vadaost, ve Francii jsou na říjnu
hypothekárnímu úvěru). Výsledky měření a mapy
na základě jeho zářené jsou i nutná basis pro právo-
ní záležitosti týkající se hranic sousedů.

V těchto svých částech katastr přistává cen-
ným - ač je-li udržován běžně ve správnosti žádou-
cí - i když změnou poměrů pohlade hodnoty pro
daňový účel.

Výšetření všeho, jeho pro říádný katastr jest
potřebí - (vyměření, zápis, odchady výnosů a. t. d.)
spojeno jest se značným nákladem, pročž katastr
musí býti tak upraven, aby přistal pro delší doby
základem pro daň pozemkovou. (Odtud jest název
„katastr stabilní“, přijatý patentem z r. 1817. —
katastr po operacích let 1869. a následujících
upravený zve se reambulovaný, předepsány pak
revise 15 letě. Nyní po první revizi dle zákona z r.
1896. zve se tedy „revidovaný“.)

Či když se jen hrubý výnos pozemků vy-
šetruje a za základ vyměření daně bere, jakož se
druhdy hustěji stávalo (na př. v Josefském kata-
stru), jest to v pravdě přece toliko jakási nedoko-
nalejší metoda, kterou se chce dospěti k téměř

čili, totiž ku podrobení čistého výnosu daní. Daň
vyměřená na různé druhy pozemků neb i na tří-
druh u hospodářů různých neb v krajinách rozdí-
lých stejnou sazbou dle hrubého výnosu (tak jako
desátek a vůbec každá prar. quota z výnosu hrubé-
ho) nemá přítěle na náklad výroby, který při stej-
ných výnosech hrubých může arci býti velmi ne-
stejný. (Proto v žofinském katastru různé procento
daně dle druhů kultur - polí, luk, zahrad atd., což
řádk. nedostačí, ježto rozdílnost nákladů také při
těmže druhu kulturním může býti velká.)

Právě řečená rozdílnost bývá na vyšších
stupních vývoje, kde se intenzivně hospodáří, větší
než na nižších, kde metody vzdělávání půdy
jsou stejnoměrnější. Proto by katastry na základě
hrubého výnosu založené v novějších poměrech by-
ly nanejvýš u těch kategorií pozemků nepovůzlivé,
kde bez toho velké rozdíly intenzivnosti nejsou mo-
žny, jako na př. při lesích.

Dovněž i tenkrát, když se přiznává kata-
str hodnotový, chce se v podstatě přece výnos po-
stihnouti; vyměřuje-li se tedy daň dle kupních
hodnot, předpokládá se, že daň uložená podle

těchto kupních hodnot stihne pozemky ony dle jejich výnosu.

a) Rozličných možných způsobů katastru právě uvedených dospěti se může, předpokládá-li se přesné provedení, katastru parcellovým v tom směru, aspoň k výsledkům bezpečnějším nežli katastru statkovým, že není třeba vliv každého prodeje neb přikoupení parcellového znova vyšetřovati, což v časech živého pohybu pozemkového obchodu ukládalo obtíže převelike. Hlavní se při každém statku přikoupením i odprodeji jednotlivých parcel, nemění i větším nebo menším arrondováním atd. celkový výnos a hodnota. Při hojném obchodu pozemkovém, zejm. drobném a. t. d. jest tedy fakticky nezbytno vycházeti od jednotlivých parcel a tu říci, když se činí každá parcella pouze o sobě bez všeho spojení a souvislosti s ostatní půdou statku předmětem příslušných vyšetření, nelze ani v počet bráti důležité momenty zcela objektivní, které mají na výnosnost účinek, na př. náleží-li pozemek v pámeť zelených (zav. krouhlených, arrondovaných) polností nějakého dvorce čili mezi pozemky téhož statku po celém

oboru obecním řízně rozptýlené.

Provádějí-li se abstraktně katastr výnosový s hodnotným, přednost musí se dáti onomu, nebot má-li se kupní hodnota správně udati, přece výnos neb výnosnost musí se vyšetřiti, a pak jest již zbytečno po kupní hodnotě se ptáti, nebot výnos jest vlastním průmětem, podle kterého daň vyměřiti chceme i při katastru hodnotném. Ve skutečnosti zase nejsou výsledky výnosových vyšetření tak přesny, aby přednost výnosového před hodnotným katastrem byla naprostou, avšak když praxe při výnosovém katastru parcellovém již pro nesporný náklad, který by podobné vyšetření výnosu všech jednotlivých parcel vyhledávalo, se musí spokojiti s t. zv. katastrem veňovacím (Einschätzungskataster).

4. Pokud se tedy přiznaje výnosový katastr parcellový na základě veňovací (jako jest rakouský), veškerá řízení státní rozděluje se na odhadní okresy, při čemž obáti jest souvislosti krajů s stejných as přirozených a hospodářských poměrech. (V Rakousku dle polit. okresů, ale při velikých říznostech mohlo se v témže polit. okresu vytvořiti více klasifikačních distriktů.) V každém takovém okresu

rozptělí se všechny pozemky jednak, dle účelu, jemuž slou-
ží, tedy dle druhu kultur (pole, luka, rybníky, past-
viny, lesy, vinice, zahrady a. t. d.), a pro každý
druh výběre se jistý počet typických pozemků nebo
li typů dle bonity, ve které přičině povaha vrchní
vrstvy půdy i spodní vrstvy, (podkladu), vlhkost,
propustnost spodní vrstvy, sklon a. t. d. rozhodují.
Čím více rozdělí v bonitě pozemků jednotlivého okre-
su, tím více typů neboli tříd (Klassen), jichž repre-
sentanty ony typy jsou. K povahy věci vyplývá, že
nebude počet tříd v každém okrsku odhadním
stejný, zákon pak musí jistý přípustný maximál-
ní počet tříd vůbec ustanoviti. Pro každý z vybra-
ných typů vyšetří se znalecky dle jistých stejnoměr-
ných zásad průměrný, normální čistý výnos je-
jích a ostatní pozemky se prostě znaleckým odha-
dem do příslušné třídy vřadí - ocení.

5.) Při vyšetření čistého výnosu u typických
pozemků nerůzní se, co z něho jest vlastní výnos
z půdy, co důchod z ostatního kapitálu na ten
pozemek věnovaného, co zisk podnikatelský, nero-
zpoznává se renta pozemková od ostatního po-
zemkového výnosu. Ovšem nehledí se též, jak

a povahy daně výnosové plyne, k individuálním
vlastnostem plynoucím z osoby, vlastností a po-
měrů dočasného hospodáře, tedy nehledí se k to-
mu, nese-li pozemek více nebo méně proto, že je v
rukou dobrého nebo méně dobrého hospodáře, zda
a jaké na něm váznou dluhy a jiná břemena, ani
k velikosti režie na poměrech hospodářských závislé
(rodinná samá či najaté síly), nýbrž zjistí se výnos
čistý, jakého docíliti lze dle znalecké zkušenosti na
základě daných podmínek přirozených (bonitních),
při působení hospodářství v krajině obvyklém a
při obyčejné dovednosti hospodářově a průměrné
úrodě na tom pozemku. Š vyšetří se tudíž množství
plodin, jež takto se vytěží (recte vytěžití může) a je-
jich hodnota v penězích při čemž za základ se
vezmou víceleté průměry cen tržních té krajiny; š
hrubého výnosu takto zjištěného odečte se pak ná-
klad s tím působem obdělávání v té krajině
obecně spojený, při čemž zejména k výši nákladů v
té krajině obvyklé a k nákladům dopravy hlede-
ti se musí.

Nýdatnou pomůckou a podporou pro
vyšetření čistého výnosu může býti známost kup.

ních cen při různých převodech statků v posledních letech placených (ač nebyly-li to pouhé ceny fiktivní) nebo nájemného skutku placeného. Pouze a ~~na~~ jedině na základě známých kupních cen nedal by se arci přesný katastr zříditi, neboť skutečně docílení kupní ceny výhy jen u jisté části pozemků lze zjistiti; ony bývají v různých dob a jsou často jen fiktivní. Na základě nájemného od pachtýře placeného katastr dal by se zříditi jen tam, kde hospodaření pachtovní převládá, právě tu však potřeba stabilního katastru více méně odpadá (viz Anglii!).

6.) Výnosy znaleci vyšetřené a výsledky operace oceňovací musí v čas býti uvedeny ve zjedmost příslušných poplatníkův, aby ti to mohli proti vadám v nich se objeveným v čas reklamac podat. K usnadnění toho přiznají se zoldáštní ze znaleců odborných a zastupců poplatnictva samého složení kommise, které reklamac vyřizují, pro případě více kommisí tvořících pak nižší, a vyšší instance.

7.) Jestli však postupem času přírobyhospodaření a s ním i výška výnosu se mění,

což také i jen v příčin zevních přisobeno býti může, na př. zdokonalením dopravních prostředků, tedy bude potřeba i katastry v tom směru opravit. Proto nezbytné jsou občasně pravidelné revize katastru, neboť každý katastr stává se průběhem plochy nespolehlivým. Tědle těchto, po jisté řadě let nezbytných revisí vede se nepřetržitá evidence změn v osobě vlastníka a proměně přisobu obru (z pole louka a. j. d.)

8. Chyby vyličeného systému se objevují hlavně v tom směru, že se přese všechnu velikou nákladnost katastru nedocílí stejnoměrnosti daň pozemkové. Již ta okolnost, že vyšetření výnosu a ocenění pozemků nemůže prováděti jeden a tentýž orgán, že jest třeba jich více a to tím více, čím větší jest území státní, vyvolává nezbytné nestejnoměrnosti, protože při sebe, výbornější instrukci není stejno ani konkrétní měřítko a přisob nazpřádání všech jednotlivých při vyšetření příslušným zaměstnaných orgánů, ani důkladnost jejich práce. Trvají-li nad to na rozsáhlém území operace katastrální příliš plouho, tedy vzejde z toho přetíženi pro krajiny, na něž následuje řada

došlo. (Kuchy při stabil. kat. z r. 1817. - Šedění fran-
couzského trvalo 40 let!) Provedení dostatečně rychlé
vyřazuje velmi četný personál, následkem toho však
dostavuje se též tím větší nebezpečí, nestejnoměrnosti
operací katastrálních. Jsou-li pak v katastru již od
počátku nestejnoměrnosti, stupňují se pak ještě dále
změnami intenzivnosti hospodaření a všemi změnami,
které na výnos ovlivňují, tak že katastr již v zá-
kladě je pravidla více méně nedokonalý; sotva sdě-
lán, stává se den ode dne nesprávnějším zobrazitelem
skutečných poměrů výnosu. (Přirovnání se tkanivem
Penelopy u Schaeffle.) K nedostatku tomu neodpo-
máhá ani francouzský způsob, dle něhož repartice
kontingentů daní pozemkové na departementy,
(parlamentem), arrondissementy (generální radou
departementu) a na obce (radou arrondissementní)
nebývá katastr za základ, nýbrž přistaveno jest ob-
cím za základ jej vzíti pro repartici konečnou
a tudíž po případě pláti si jej znalecky revido-
vati.

2. Daň domovní.

§ 4. Povšechný ráž.

*R*ěšíme-li výnos domu v jívaku jako předmět zdanění, třeba jest předem říci: a.) budovy sloužící nějakému účelu živnostenskému (rolnickému, průmyslovému, obchodnímu, atd.), - b.) budovy sloužící obývání. Předpokládajíce především, že by v oběm případech veskrze jen vlastníci sami budov užívali, můžeme říci, že v případě používání živnostenského jakéhokoliv budova jest spolu s jinými částmi kapitálu stálého činitelem výnosu celé dotčené živnosti a zvláštní výnos její vedle ostatního výnosu neexistuje. Při budově obývané nebo při obývaných místnostech máme před sebou pravidelné užívání jistého stálého jmění spotřebního, kterýžto užitek novější nauka pro závažnost jeho buď přímo v obsah pojmu důchodu individuálního pojata nebo aspoň přirovnávajíce vlastníkovu úsporu s vydáním nájemců bytu jako zvláštní výrazný znak daňové způsobilosti pojímá. Tím, že se i k živnostenskému účelům i k obývacím zvlá-

že za doby přítomné měrou velmi rozráhlou budovy pronajímají, celý problém daně domovní stal se výraznějším, ale spolu spleťtější. Nájemní poskytuje budova pronajímateli výnos samostatný, který žádným způsobem nemůže být se zdanění oyloučen. Tím nabývá užívání vlastní budovy vlastníkem i k účelům obývacím zvláštní váhy, tak je i bez ohledu na to, bě-
 je-li se theoreticky užitek z obývací vlastní budovy v obsah pojmu důchodového čili nie, nezbytno jest z důvodů spravedlnosti ve výnos budovy pojmuti i „nájemné ušetřené“ a dle té míry zdaniti budovy neb části budov vlastníkem obývané. Pokud se týče budov a místností živnostenských, nebylo by při správné postavě daní subjektivních (důchodových) nutno i při budově vlastníkem samým užívané rovněž jako zvláštní část výnosu jejích bráti „nájemné ušetřené“, ježto by se rozdíl ten v postavě subjektivní daně nutně postihl. Ale v postavě daní výnosových plyne z jejich povahy, že tu zásadně musí postihnouti též ušetřené nájemné při budově od vlastníka samého užívané, aby se tak vyrovnala nestejnoměrnost, jež by jinak vzešla naproti pronajímáným budovám. Toto stanovisko ovšem p, nestejnou

děslostí jest pětěno v rozličných státech. (V Pa-
kovsku zejména pětěno jest v obvodu platnosti t. zv.
domovní daně činžovní.) V některých státech se zola-
ní pětějí v soustavě domovní daně všecky bu-
dovy, tedy bez rozdílu i takové, jež slouží živnosten-
ským účelům jakýmkoliv.

Je také po stránce technické mělo pro-
najímaní budov, jež teprve v časech novějších ke
značnému rozvoji dospělo, účinek nemalý na vý-
voj daně domovní. Pokud nebylo dosti zobecnělo,
technika zdanění byla nezbytně poukázána na to,
aby držela se forem jednoduchých. Zdanění domů
venkovských bylo zprvu spojeno se zdaněním po-
zemkovým; kde vystupuje daň domovní samostat-
ně, což zvláště ve městech ráhy nastával, vyměřová-
na po různých i dle směnné hodnoty nebo dle ji-
stých objektivních známek její nebo užítku. (Srn
nález na př. daň křbová vybíraná v Bělehradě z
nesení měnov. z r. 1596. na každý popený krb 10
grošů. Podobná od r. 1607. na Moravě.) Ke třetí, že to
jsou základní dvě formy samostatné daně domov-
ní. Nejčastěji objevují se při nich jisté klasifikace
dle objektivních známek. Tak na př. dle účelu a.

povahy domů (náleží-li svobodníkům, duchovním, obyčej. poddaným atd.) nebo dle hodnoty (daň z r. 1756. pro Prahu šla 7 tříd hodnoty: nejvyšší 12000 zl., nejnižší 1000 zl., do nichž byly všechny domy oceněny) i dle povahy, lidnatosti a polohy města (viz t. zv. fikticiích v Čechách za Marie Terezie třídy dle polohy měst při silnicích atd.)

Spojení daně domovní s pozemkovou potrvalo ve Francii, kdež hospodářská stavení sama zdaněna jsou tak, že plocha, na níž stojí, vřadí se do nejvyšší výnosové třídy polí. Kromě toho však vůbec všechna půda zastavěná platila dříve ve Francii daň tu to, ač, pokud jde o budovy obytné, v kombinaci s jinou formou daně domovní (viz níže!). Tento způsob daně domovní nazývá se daní ze staveniště (Gebäudegrundsteuer); v pravdě jest to forma daně pozemkové, neboť přihlíží se ke stavením jen jako ke zvláštnímu způsobu užití půdy. Takové upravení daně domovní dle povahy se nemůže býti dostatečným v těch případech, kde budova neslouží jen účelům půdy, jak slouží při hospodářských staveních rolnických, nýbrž kde naopak půda slouží účelům budovy, ať pak již je tato zřízena k účelům

lim přímýsloujím, neb at' slouží za obydlí. Lijména
kde se pronajímají domy, neb části domové jest
možno zdanění dle číselné výše výnosu.

Lze tedy rozeznávati čtverý základní typus
daně domovní, totiž:

- 1) daně k výnosu nájemního,
- 2) daně třídní dle objektivních znaků,
- 3) daně hodnotnou (příběžnou)
- 4) daně ptaveništní v sobě, nebo ve spojení s některou
jinou z předchozích forem.

§ 5. Technika daně domovní. ~

A. Daně k výnosu nájemního -

jest technicky nejdokonalejším způsobem domového
zdanění výnosového. Pokud se totiž budovy měrou rozší-
řenou pronajímají, jest snadno zjistiti jejich výnos. Daně
položené na výnos domů číselně udané nazývá se
domovní daně k výnosu nájemního (Hauszinssteuer).
Sluší však přesně vytknouti, že není předmětem této da-
ně nájemné v sobě, a co takové. Tot' jest předmětem
daně k bytu (Mohningssteuer, Heihestener), již platí (pla-
titi má) uživatel bytu, t. j. nájemník. Předmětem do-

možná daně a výnosu nájemního jest výnos, jež sám poskytuje nebo by poskytovat mohl pronájemem. ²⁴ Tom. to připadá rozumí se s. hlediště daně výnosové čistým výnosem to, co zůstane z celého hrubého výnosu nájemního (skutečného neb ušetřeného) po srážce výloh na správy a na reedifikace (parta testa).

Ač provede se v tom způsob, že zákon dovolí, aby se z celého výnosu nájemního prazila jistá procenta stanovená zákonem pro všechny domy vůbec anebo alespoň pro celé kategorie stejně. (²⁵ Rakousku pro města dle pat. z r. 1820. daně té podrobená 15%; pro města dle patentu z r. 1849. - 30%). Rozumí se, že k sumě nájemního přičte se i ušetřené nájemné za byty od vlastníků samých užívané přirovnáním velikosti, polohy a ostatní jich povahy s velikostí, polohou a ostatní povahou pronajatých místností (parifikace).

Technický způsob zjištění výnosu jest dvojit:

a.) zjištění přiznáním vlastníka za kontroly (spolupodpisu) nájemníků. U nás se zve tato daň „domovní daní činžovní.“ Katastr domovní daně činžovní musí udržovati v evidenci jednak počet všech místností k dani povinných, jednak summy nájemního, i kol to právě při této dani velmi sná-

ny, tak že katastr ročně se obnovovati může a daň
sama stále podle poskytovaných výnosů nájemního,
avšak právě proto stává se nestojoměrně obtížnou v
poměru k jiným daním, v kterých vzrost výnosu
se konstatuje revisemi nebo obnovami katastru teprve
v delších obdobích.

Co se při dani té skutečná výše výnosu
zjišťuje, právě se přece v tom její charakter jako daně
výnosové.

Vše pro všechny domy daní povinné nebo pro ji-
sté kategorie stejné procento se sráží na správy a re-
edifikaci,

2.) že se neodrážejí široky z pasiv na domě vág-
nancích od jeho výnosu, — což ovšem s povahou daně
s výnosu souvisí, — ačkoliv činí daň při vzrostu
sazeb jejími poláště těžkou, tak že buď nabývá povahy
reálného břemene zmenšujícího hodnotu budovy a
nebo jsou-li okolnosti příznivé, přesouvá se na ná-
jemníky a působí pak jako daň bytová.

3.) Jinou formou daně s výnosu nájemního
jest ta, kde se výnos nájemní nezjišťuje kontrola-
ními řázeními, nýbrž odhadem, kterým se tedy vy-
jádří, za jaký peníz se pronajmouti může (hodnota

pronájemová, valeur locative). Tím způsobem jest od r. 1890. zavedena francouzská daň domovní (od pozemkové tedy odloučená), při čemž se z hodnoty pronájemové přičítá $\frac{1}{4}$ při obytných a $\frac{1}{3}$ při dílnách na účet správek a vydržování. Katastr se reviduje každých deset let. Kromě ostatních jedinou francouzskou daň domovní, níž jest spojena s níže uvedenou daň z oken a dveří.

B. Domovní daň dle objektivních znaků výnosových. Rozdíl její od posled. dotčené spočívá v tom, že se nájemní výnos vůbec ani kontrolováním fasseni ani odhadem ne-
zjišťuje, nýbrž v určitých třídách dle zevních známek výnosnosti ustanoveny jsou pevné sazby. Formy té daně jsou velmi rozmanité podle toho, co se za objektivní znaky výnosnosti bere.

Mezi které se způsobu nyní užívají jsou tyto:

1) Rakouský způsob klasifikace (nejprve = daň z domovního
pat. z r. 1820.) opírá se prostě o počet obytných míst.
ností a to tak, že dle počtu toho všechny budovy řa-
dí se do určitých tříd (16. dle novely z r. 1882.) a
pro každou stanoví se pevná sazba. K rozsahu
(prostoru) a jiným vlastnostem místností těch,

Prof. V. Prádel: Dimeziční věsta, 1882.

ke stavivu, atd. se nepřiklíží. (Ple pat. z r. 1820., jenž stanovil pouze 12 tříd, rozeznávalo se ještě, má-li dům patro čili nie. V prvním případě přišel do třídy nejbližší vyšší nežli dům o stejném počtu obytných místností, ale pouze přízemkový. To ovšem mělo jistou důležitost, dokud nebyl venkov, nýbrž i většina měst měla tuto daň, což pokem 1849. odpadlo.)

2. Starší tohoto jest přísob francouzské daně „dveřní a okenní“ (imposition de portes et fenêtres), jež toho času provedena jest ve dvojím směru; totiž rozeznává předně šest tříd místních dle velikosti obyvatelstva a v každé z těchto tříd rozeznává zase budovy o 1, 2, 3, 4, 5 a více než 5 otvorech (oknech, dveřích, vratech – však v počet se berou jen otvory venkovské, do ulice neb silnice). Šť stanoví se v každé třídě místní určitá sazba, a to pevné sazby souhrnné pro budovy o 1, 2, 3, 4 neb 5 otvorech, pro budovy o 6 neb více však sazby za každý otvor, čímž při tom zase rozdíl mezi rozvými vraty, dveřmi do skladišť (krámní) a okny, u těchto dle prater.
Klassifikace tato jest sice dosti důmyslně odstupňována, postihuje do jisté míry i rozdíly výnosnosti lépe nežli rakouská třídní daň, ale má

velice nepříznivý účinek, že ve snaze po úspoře vede ke stavění nepříznivému zdraví a bezpečnosti, zvláště na venkově. Šest ve Francii zavedena ve všech místech i ve městech největších.

§. Pruský zákon z r. 1861. rozjezdával pro venkov obytné domky malých vlastníků, kteří ještě jako dělníci se žijí (šest tříd se sazby od 4 do 24 grošů), stavení polníků majících až do 1000 tolarů výnosu (16 sazby od jednoho do osmi tolarů), konečně 21. tříd pro polníky větší. Šde přihlíží se tedy k jistým objektivním znakům, jež nejsou vřaty z budovy samé, nýbrž z celkových majetkových neb sociálních poměrů vlastníků.

C. Práv rozhodnutí

záleží v tom, že se podle určitých, v zákoně daných direktiv odhadne prodejní (kupní) hodnota budovy, tato papíse se do katastru (tedy jest to katastr hodnotný) a předpokládá se, že nesou všechny budovy určitě procento své hodnoty (na př. 3%) i stanoví se pak buď trvalým způsobem nebo každoročně při rozpočtu (ve finančním zákoně) kvóta na tento presumptionní výnos vyprádající. Průběžnost s případem odhadu pronájemní hodnoty.

ty výše, ad G.) uvedených jest tu platna. Příklad poskytuje domovní daň württemberská, kdež se zvláštními kommissemi odhaduje plná kapitálová hodnota budovy s plochou dvorní a vedlejšími staveními, předpokládá se výnos 3% a na ten se ukládá sazba 9% na základech příbuzných i dom. daň badenská.

Q. Daň stavební.

(auční daň dom.) Ve Francii byla již nahrazena výše dotčenou dle odhadu výnosového. Trvá ještě pro venkovská stavení v Bavorsích, kde se plocha zastavěná a dvorní bere za základ, na každý ar plochy se bere výnos 5 marek, a výnos takto vypočtený odání se sazbou, jež se každoročně předpisuje v zákoně finančním.

Kombinace různých systémů.

Řákonodárce má na vůli zvoliti pro všecky příslušné budovy v celém území státním jedinou z forem domovní daně pod A. G. uvedených. Že sta však naskytují se kombinace dvou tvarů v ten způsob, že pro jisté kategorie domů se užívá jednoho, pro ostatní jiného způsobu zdaňovacího. Tak nalézáme zejména v ústě, kde řákonodárce

chce těžit z výhod, jež poskytuje domovní daň z
výnosu nájemního kontrolovanými fassemi čísel-
ně zjištěného, ukládání daně té nezbytně obmeze-
no na místa, kde pronajímání panuje, nebo na
případy skutečného pronajetí. Daň čínžovní bývá
tedy, povždy kombinována s nějakou jinou. Zákon
musí tu, ač ustanoviti přesné pravidlo o vci-
jemných mezích platnosti obou způsobů zdanění.
Tak v Prusku, Bavorsku a j. Velmi charakteris-
ticky jest v tom směru vývoj v Rakousku, kterýž
se dá naznačiti jako postupné zúžování plat-
nosti domovní daně třídní ve prospěch domov-
ní daně čínžovní. Původně totiž (pat. z r. 1820.)

podrobena jen všechny domy určité vyjmenovaných
měst dani čínžovní. Rozšíření provedeno pat. z r.
1849. tím způsobem, že všechny domy ve všech mí-
stech, kde více než v polovici domů místnosti
jsou pronajaty, podrobena dani čínžovní s povo-
lením vyšší sazby na parta teta a s nižší sa-
bou, než byla předepsána pro města původně
dani té podrobena. Konečně (1882) rozšířena
platnost daně čínžovní vůbec na všechny prona-
jaté místnosti v domech ležících mimo města

obecně dani čiržovní podléhající, tak že jen z pronajatých místností takového domu platí se čiržovní, z nepronajatých přídmí daň a nesmí jen souhrn obou býti menší, než by činila daň přídmí, kdyby z celého domu se platila.

Od daně domovní z výnosu nájemního rozeznávati sluší daň bytovou (Wohnungssteuer), daň to spotřební, která má stihnouti, nikoliv vlastníka domu výnos z něho beroucího, nýbrž uživatelé bytu; základem jejím jest faktum, že on užívá bytu jisté rozsáhlosti (náklad na byt: nájemné excl. zvláštních poplatků za vodu, plyn a. t. p.); daň tedy nésti má sám uživatel bytu (ať jest to vlastník nebo nájemce). Čaprosti tomu daň domovní a výnosu nájemního má nésti vlastník domu na základě výnosu jeho.

Orcit když se podaří vlastníku domu domovní daň z výnosu nájemního přesunouti na nájemníky, pak oni nesou obě daně promiscue, tak že i přesunutá domovní daň z výnosu nájemního stává se daní spotřební, to jest daní bytovou. A právě u daně domovní poskytuje říšeň bytová v městech hojného podnětu přesuvního. —

§ 6. - Daň živnostenská.

(výdělková)

Daň živnostenská jako daň výnosová jest

daň na průměrné normální výnosy podniků.

Rakouský zákon o osobních daních přímých označuje předmět výdělkové daně takto: „Kdo-
liv provozuje výdělkový podnik neb vykonává
zaměstnání na zisk, směřující, podroben jest vše-
obecné dani výdělkové.“ Vylučuje však podniky
veřejně účtující, jež podrobuje zvláštní formě da-
ně, zaměstnání v poměru služebném za plat nebo
mzdu konaná a provozování polního a lesního
hospodářství. Bude tedy pod daň živnost. zásad-
ně spadat výnos podniků průmyslových, tržeb-
ních, pojistovacích, transportních jakož i všech ta-
kových živností, jež nabízejí osobní výkon (jako
na př. živnosti lékařů, advokátů, živnosti umě-
lecké a pod., na př. privátních divadel, cirků
a. t. p.) Ze finančním zákonodárstvím rozličných
států existují eci větší nebo menší odchylky co
do rozsahu, jakým rozmanité druhy živností v
obor daně živnostenské jsou zahrnuty. Ze pravidla

vyloučena živnost polnická a to ne snad ze zásadních důvodů, nýbrž proto, že uložena jest již daň gruntov. ní na celý výnos polnohospodářský bez rozdílu, počítá-li z kapitálu pozemkového nebo z provozovacího. Je-
nomu výjimečně objevuje se zvláštní daň živnostenská na polnickou živnost samu o sobě vedle daně na vý-
nos z kapitálu pozemkového (Badensko). Pak stihne vlastníka, jenž sám na statku hospodář, obojí daň; je-li statek propachtován, živnostenská daň stihne pachtýře. Jest to tedy prostě rozdělení výnosové daně polnické na dvě: pozemkovou v nejužším slova smyslu (zdanění výnosu pozemkového kapitálu) a živno-
stenskou.

Rovněž vylučují se někdy z důvodů nejrozma-
nitějších některé jiné živnosti, na př. zcela malá
řemesla. (Prusko dříve, nyní veliký obor malých živ-
ností vůbec.) V Rakousku, kde se ta daň již ode-
dávána ve výdělkovou (Einkommensteuer), nepodléhají jí
živnosti státní, provozují-li se na základě práv vor-
schovanostních (tabákové, solné závody) anebo pro
účely správy veřejné (pošta, telegraf a. t. p.); pak drob-
ní pachtýři, ženské osoby provozující obvyčejné do-
mácnostní práce (přemí, šití a. t. d.) v domácnosti

zákežníků, neb i na účet jejich ve své vlastní, ale bez pomocníků; vedlejší zaměstnání malých rolníků; výrobitelé v t. z. průmyslu domácímu (neregulované manufaktury); studující žijící se soukromým vyučováním; i všechna vedlejší zaměstnání, nevynášejí-li ročně více než 50 zl.

Rovněž neukládá se tato daň na všechny druhy podniků stejnou methodou. Bývat metho-
da její při některých odvětvích podniků (dříve na př. v hornických) nebo při jistých formách podnikání (společnosti akciové a jiné veřejně účtující) upravena zvláštním způsobem přiměřeným povaze těchto odvětví výroby nebo forem podnikatelských. Tak vyvinou se zvláštní, nebo speciální daně živnostenské (specielle Gewerbesteuer) proti obecné daně živnostenské (all. gemeine Gewerbesteuer), která platí pro všechny podniky výjimečně jiné formy daně nepodrobené, jeť výše.
těmto výnosu pro účely daně živnostenské, nejde-li o podniky veřejně účtující, věci pro správu finanční technicky velmi nesnadnou. Ktělší ještě měrou nežli na př. při pozemcích mohou zde při zcela stejné zevní podobě a velikosti dvou podniků (při identitě objektivních znaků výnosu) skutečně při-

měrné poměry výnosu jejich valně se rozcházejí a to tím více, čím více individualita podnikatelská váží, což právě v dobách bohatého rozvoje techniky, svobody živnostenské a vyvinutých transportních prostředků platí. Pro velké nesnáze technické, se kterými by konkrétní vyšetřování i jen průměrné výnosnosti každého jednotlivého podniku bylo spojeno, vyvinula se daň živnostenská a zejména starší její tvary většinou v ten způsob, že se vytvořila komplikovaná klasifikace živností té daňí podrobených sestavená jen dle zerních objektivních znaků výnosnosti, do kterýchžto tříd všechny živnosti se zařadovaly. Objektivní znaky jsou ovšem rozdílné. V každém podniku sice již velikost kapitálu stálého a oběžného, a vzájemný jejich poměr, rozsah místností výrobních, počet a povaha pracovních sil, množství zpracovávaných surovin, velikost odbytu a. t. d. jsou znaky, se kterých na míru výnosnosti souditi lze. Avšak i mezi průměrnou výnosností celých odvětví živností jsou patrné rozdíly. Jisté druhy živností totiž toliko ve velkém a jiné toliko v malém se provozují; přemnohá odvětví zase vykazují velké odstíny ve způsobech provozování (řemeslně, manuálně, fe. "ně, a. t. d.).

Pokud o odbyt pění, na němž výnos hlavně závisí, nelze skutečný odbyt práci z pravidla náležitě vyšetřiti. Kto skutečného odbytů brala se tudíž za páklad objektivná možnost odbytů, jež závisí na stanoviti živnosti, to jest na místě (obci), kde se závod nalézá. To platí alespoň při takových živnostech, které výhradně nebo hlavně pro místní odbyt pracují. Šebot čím větší, to jest lidnatější jest místo, kde závod se nalézá, tím větší jest pro něj objektivná možnost odbytů. Učít důležitá pro objektivnou možnost odbytů bylo by též spojení (při železnici, splavné vodě atd.).

Tak povstaly různé formy techniky zdanění. Přirovnáním dělítkem jest pouze: zdanění dle zjištěného čistého výnosu (účetně vykázaného, nebo odhadem stanoveného) a zdanění dle zevních znaků výnosnosti.

1) Průměrný výnos každého podniku bude se tudíž posuzovati dle druhu (odvětví) živnosti, kterému podnik ten přináleží, dále dle způsobu provozování (tovární, řemeslné), a dle konkrétního rozrahu jeho a konečně i dle objektivních podmínek odbytů. Klasifikace živností ohraničel se o tento první moment, byla by charakteristickou stránkou

naši starší daně výdělkové z r. 1812. Obsahovalat třídy: a. - dle druhu živnosti (třídy druhové); - b. - dle rozsahu provozování (třídy rozsahové); - c. - dle objektivních podmínek odbytu (třídy místní). Základ tvořila klasifikace dle druhu živnosti, po případě dle způsobu provozování, tak že se na př. zásadně rozlišily fabriční a řemeslné způsoby provozování. Živnosti na místní odbytu neodkazované třídily se pak dále již jen dle rozsahu, kdežto živnosti přechem, neb vyhrazeně na místním odbytu závislé tříděny nejprve dle druhů, ale v každé z těchto tříd byla další klasifikace dle místních tříd (pro větší místa průměrně větší sazby), a v každé místní třídě bylo vyčleno více sazeb hledíc k různým stupňům rozsahu (čím větší místo, tím více rozdílných sazeb).

2. Avšak zhruběnost ukazatele, že takováto forma daně živnostenské, při které se pro neveliký počet tříd pevné sazby daně přestěpišou, jest sice velmi jednoduchou, avšak též velice nedokonalou, zvláště v dobách vývoce vyvinuté techniky a spletitych poměrů třídních. Proto páhy pokoušeno se o jiné metody, při kterých se vedle pevné sazby stanoví pro každou jednotlivou třídu objevuje si ještě

411
měnová sazba, která sice též pravidelně dle jistých, pevných
příznaků se stanoví, ale s tím účelem, aby se konkrétní
faktická rozdílnost ve výnosnosti jednotlivých závodů
stejnoměnněji postihla. Tak ve francouzské dani ži-
vnostenské (tak zvaná daň patentní - contribution des
patents) kromě pevných sazeb (droit fixe), u-
stanovených pro poznamité živnosti podle druhových,
místních i rozsahových tříd, ještě s. z. sazby poměrné,
(droit proportionnel), jež se vyměřují na základě ná-
jemní hodnoty místností živnostenských, po případě
i dle obydlí (normál 5% skutečného neb ušetřeného
nájemného; však při některých druhích živností a
v některých třídách i jenom 2, 2½, 4%, v jiných
až 6½%).

Shledá-li se možno zdaněním nájem-
ného z místností výrobních pronajím se vystihnouti
rozdíly výnosnosti podniků některé státy německé.
Tak v Bavorsích rozlišuje se mezi „Karmalanlage“
a „Betriebsanlage“. Prvá zahrnuje průmysl podle druhu
s pevnými sazbami; k sazbám těmto přistupuje daň
dle provozovacích poměrů závodů (Betriebsanlage),
jež se vyměřuje dle jistých znaků v zákoně usta-
vených, jako dle počtu dělníků, množství zpracování

suoviny neb photoveního výrobku ale přístrojů a
strojů. To případě se výnosnost zjistí odhadem a
na jeho základě se daň vyměří procentuálně ($2\frac{1}{2}\%$).
V Bádensku bere se za základ pro vyměření sazby
poměrně jen hodnota kapitálu v závodě investova-
ného. - Hürtemberská daň živnostenská konečně
bere za základ vyměření oba činitele, ze kterých vý-
nos plyne, totiž práci a kapitál; užívá totiž sazeb,
které se kombinují podle velikosti závodního kapi-
tálu a podle osobního výdělku živnostníkovy,
což oboje zjišťuje se fassí jeho, jež úředně se zkoumá
a po případě rektifikuje.

§. Žoldáštní živel zaveden byl v pruské
daně živnostenské r. 1868. při některých odvětvích
živnosti. Vázní poplatníci příslušného odvětví
(oboru) v jistém okrsku (v provincii nebo v mý-
stě) tvoří společnost daňovou (Steuer-gesellschaft),
kteráž celkovou, na ni vyjadající summu daně,
vypočtenou násobením střední sazby počtem pří-
slušných živnostníků v tomto obvodu daní po-
vinných, rozvrhuje autonomně repartici mezi
členy své podle skutečných asi poměrů výnosu.
Tento princip repartišně mezi příslušníky těžě

skupiny měrou mnohem širší všel v platnost dle zákona pruského z r. 1891. Zákon ten osvobozuje od daně živnostenské všechny živnostníky, nemající alespoň 1500 ř. m. výnosu nebo 3000 ř. m. závodního a provozovacího kapitálu, všechny ostatní dělí dle výše výnosu neb závodního a provozovacího kapitálu ve čtyry třídy, z nichž nejvyšší (více než 50000 ř. m. výnosu nebo přes 1 mil. ř. m. kapitálu závodního) platí 1% z výnosu. Do I. třídy patří podniky s počíným výnosem mezi 20-50000 ř. m. nebo kapitálem 150000-1 mil. ř. m., do II. třídy všechny s počíným výnosem 4-20000 ř. m. nebo kapitálem 30000-150000 ř. m., do III. s výnosem 1500-4000 ř. m. neb kapitálem do 30000 ř. m. Poplatníci každé třídy tvoří pro sebe společnosti daňové a to poplatníci I. v každém vládním okrese, poplatníci II. i rovněž I. v každém kraji. Každé daňové společnosti uloží se kontingent násobením počtu její členů střední sazbou, jež činí v I. tř. 300 ř. m., v II. 80 a ve III. 16 ř. m., a tento kontingent repartuje se poměrem výbořem každé společnosti na všechny jednotlivé závody dle střední průměrné výnosnosti každého.

Kýžlenku vložiti rozhodování v míře zdanění ži-
vnostnického v mezích určitých maxim a minim
sazbových samosprávnému komissionálnímu roz-
hodování interestentů pojal také rak. návrh z. r.
1891 s tím toliko rozdílem, že okresní komisse zda-
ňovací pro daň živnostenskou, složené z části větší
ze členů zvolených od poplatníků, z části menší od
vlády jmenovaných, měly rozhodovati pro svůj ob-
vod o všelikých podnicích stani živnostenské pod-
robených. Zdanění mělo se státi buď dle zevních
znaků výnosnosti anebo na základě odhadnutého
výnosu. Pro případ prvý sestaven byl velice obšírný
tarif dle druhů se sazbami, jež byly ~~stetny~~ vyčteny
spisoby rozdílnými; buď totiž jistým minimem a
maximem pro živnosti až do určitého rozsahu a
zvláštními sazbami stoupajícími podle počtu za-
městnaných dělníků nebo prostě minimálně a
maximálně za každého dělníka v závodě zamě-
stnaného nebo za každý kus jistého druhu stroje
nebo přístroje v závodě zaměstnaný a j. Při dani
ukládau dle odhadnutého výnosu mělo stanoveno
býti minimální a maximální procento zdanění
a tak jako při tarifu dle zevních znaků výnosnos.

ti, i při tomto způsobu měla rozhodnouti komise dle své znalosti poměrů, mál-li se užiti pro ten který podnik sazby minimálních či maximálních či nějaké sazby mezi oběma tak, aby v celku dala daň ze všech v obvodu tem zdaněných živností kontingent pro ten obvod ustanovený.

Ovšak tento sic důmyslně pojatý, nicméně příliš spleťtý způsob nebyl přijat, nýbrž nápodoběn (v zákoně z 25. října 1896. o osobních daních přímých) vzor pruský.

Dle zákona toho přijat, se úsebná daň, výdělková od výdělkové daně a podniků veřejně účetních (akciových společností, společenstev, podniků zemských, okresních, obecních a j. p. t.). Úsebná daň výjmové živnosti potulně provozované (počtom. ní obchod a p. p.) pot kontingentována, t. j. byl ustanoven souhrn daně od příslušných podniků dříve v podobě výdělkové a t. zv. příjmové daně placené po jistých slevách jako úsebný státní kontingent sumou 17,732.000 zl., který pro každé další (vždy dvouleté) období ukládací se zvyšuje o 2 1/2 %, při čemž se však odečtou daňové obnosy podniků, jež v akci. své se promění. Poplatníci jsou osvobozeni do 4 přísl.
Průř. Průř. Finanční právo, 26.

a to náleží do 1. třídy ti, kteří v posledním ukladacím období platili přes 1000 zl., do 2. tř., kdož platili přes 150-1000 zl., do 3. kdo platili přes 30-150 zl., do 4. kdo platili do 30 zl. daně výdělkové. Poplatníci každé třídy zvláště tvoří ve svém okrese ukladacím daňovou společnost, i jsou okresy ukladacími a tedy obvody společenstvními pro 1 a 2 třídu zpravidla obvody obchodních komor, pro 3. a 4. obvody okresních hejtmanských a měst přes 20000 obyv. čítajících, města velká mohou i na více obvodů býti rozdělena. Kon-
tingent státní rozpadá se v kontingenty společností
ní (formálně nezná zákon žádných kontingentů zemských), jež definitivně stanoví ústřední státní „komise kontingentní.“ (Zdanění příslušníků každé společnosti daňové provádí zvláštní, pro ten obvod a pro tu společnost zřízená komise pro daň vý-
dělkovou, jež pod předsednictvím úředníka od
vlády jmenovaného skládá se na polovic ze členů
od vlády jmenovaných, na polovic od členů pří-
slušné společnosti volených. Za účelem zdanění u-
stanoveny jsou sazby počínající 1 zl. 50 kr. v 46 stup-
ních až do 1300 zl., načež stejnoměrně a bez omezení
po 200 zl. stoupají. Komise přihlížející ke „střední

výnosnosti každého příslušného podniku ustanoví mu některou z těch sazeb, tak aby tyto sazby dohromady daly kontingent pro její společnost předepsaný, a když se suma sazeb těch od sumy kontingentu více než o jistý minimální zlomek odchyluje, musí býti poměrnou přírůžkou nebo snížkou u všech uložených sazeb upravena na ustanovenou výši kontingentu. Odvolací působnost v příčině sazeb od komisií pro daň výdělkovou předepsaných vykonává zemská komise pro výdělkovou daň, složená ze zástupců vlády a členů sněmem i obchodními komorami volených. Komise pro daň výdělkovou není vázána, aby předepsala všem svým příslušným poplatníkům jen sazby v mezích hraničních sazeb její třídy, na př. tedy v 2. třídě od 30 do 150 zl., nýbrž může přihlížeti ke střední výnosnosti pachtovní půje neb níže. Jeli odchylka značná, poplatník přejde hned v ukádacím období následujícím do té třídy, která jest výši sazeb jemu předepsané přiměřena, jinak při menší odchylce třeba teprve vyčkati, opakuje-li se ona i v následujícím období zdanovacím.

4. Jakož již řečeno, není třeba podrobovati všeliké podniky daní živnostenské podléhající jediné formě této daně. Budť jisté druhy podniků nebo

jisté formy podnikání podrobí se zvláštní technické úpravě této daně, odchylně od všeobecné. V novější době nejdůležitější jest případ zvláštní technické úpravy při dani živnostenské z podniků veřejně účelových (öffentliche Rechnungsflegende Unternehmen), jako jsou zejména akciové společnosti, společenstva výdělková, zemské, okresní, obecní závody atd. Ťáží se u takových podniků čistý výnos zjišťuje snadno číselně, jehož u podniků jednotlivcových není, tedy možno jest objít se při nich bez hrušší technické formy zdanění dle objektivních znaků a spíše vyměřiti daň dle výnosu skutečně vyšetřeného. Panuje tu jistá analogie s domovní daní živnostní a contraxio přírodní. Avšak právě jako při domovní dani tak i zde větší zjevnost čistého výtežku působuje snadno nestějněměrné obtížení takových podniků naproti podnikům jednotlivcům podrobených dani pouze dle objektivních znaků výnosnosti. Avšak hledí-li se z druhé strany k tomu, že při výdělkových podnicích, při kterých osobní moment stupňuje do pozadí (jako zejména při společnosti akciové), výnos má pro účastníky předem charakter výnosu ze jmění (ne z práce), tedy větší obtížení jeho nemusí se považovati zásadně za závadné, jen když nepřetáhne

meze národohospodářsky nezdádné a když se pak společnotvím svépomocným menším poskytnou poměrné úlevy (jako též v Rakousku se děje.).

Hlavním úkolem zákona o takovito speciální dani na skutečný čistý výnos podniků veřejně účtujících jest, aby vytkl co nej přesněji, co pro účely daně čistým výtěžkem se rozumí, ježto se nelze pouze říjeti toho, co bilance jako výtěžek čistý vykazuje. Tak na př. není pouze čistým výnosem, co mezi akcionáře se rozdělí, nýbrž náleží k němu též obnosy, které do rezervního fondu se ukládají nebo na rozšíření závodu nebo na splátky dluhů se věnují, kdežto na př. musí býti zorse odešeno, co z čistého výtěžku minulého roku na účet příští bylo přeneseno, neboť bylo právo již předcházejícího roku v základ zdanění pojato a bylo by tedy bez důvodu zdaněno opětně. Náleží tam však, co se v mezích přípustných práží (upisuje) na restituci upořebeného inventáře a. t. d. - Mění-li takového přeaného ustanovení, jest nebezpečí, že podniky poctivé, výdělní kudou libovali o górní daně vyměřujících.
(Gr. vn. rak. zákon o obnících daních přímých § 93 a násl.)

Starší případy speciálních daní živnostenských nasazovaly se zejména při závoděch hornických. U hornictví udežely se totiž následkem historické kontinuity v některých státech ještě formy zdanění, jež mají svůj původ v dávných právech. V souvislosti s rozvojem horním vyvinuly se totiž při hornictví dávky veřejné, působící velmi rozmanitých, z nichž nejdůležitější byl a nejdéle se zachoval t. zv. desátek horní (Bergzehent, Bergprohme, v Rakousku zrušen r. 1862., před tím již modifikován, dle jistých průměrů vyměřován). On jest neracionální jako každá daň z hrubého výnosu (pruská 2% z hrubého výnosu). Jiným přírůbkem bylo v Rakousku ukladání daně dle měr dolových (Hassengebühr), (k čemuž přistupovalas 5% daň z příjmu dle příjmového čistého výtěžku), nebo konečně přírůbek francouzský, kde se vyměřuje stálá daň (droit fixe) dle plochy a spolu proporcionální daň (droit proportionel) dle čistého výtěžku ve shodě s duchem daně patentní.

§ 7. - 1. Daň rentová (úroková).

(NB. V českém textu pak. zákonem o přímých daňích, osolních tato daň jestována, terminologie. by velmi nepřístojně, „daní z důchodů“!)

Daň rentová náleží k daním teprve novějším a jest v rozličných státech velmi nerovnoměrně vyvinutá. Předmětem její jest výnos z peněžních kapitálů a půjčkových a jiné podobné výnosy, které mají půz pmluveného důchodu kapitálového, jako zejm. pachtovní (v pak. dani jen pachtovní a propachtování ži-
mostí, živnostenských práv a jiných předmětů ani dani pozemkové ani domovní nepodrobených), doživotní a dočasné důchody placené od pojištěných a jiných aspatřovacích pokladen; důchody výkupné (vrazovací), dávky výměnkářské a t. p. Ježto daň úroková jest nejdůležitější druh daní rentových, lze pro daň rentovou také užíti - denominac-
tionne a potiori - označení „daň úroková“ a to tím spíše, ježto „úrok“ je podstatnou součástí všech pmluvených důchodů kapitálových. Subjektem, jenž, dle

smyslu zákonodárcova jí skutek stížen býti má,
jest věřitel úroky, pachtovní a jiné uvedené dávky
přijímající.

Podstatná oprávněnost daně rentové jest nepo-
chybná a bylo by zjevnou nespravedlností, kdyby v
soustavě daní výnosových byla opomínuta. Je te-
prve poměrně pozdě byla zavedena, vysvětluje se z
toho, že teprve s vývojem moderního života úvěrního
výnosy peněžních kapitálů a zápisných papírů
tak význačně místo v celé soustavě přechodové. Pa-
ké teprve rozvoj rozličných druhů cenných papírů
a jím podmíněné techniky úvěrní usnadnil zda-
nění (viz níže o nepřímém vybírání daně té!). Pokud
běží o úroky z kapitálů zápisných, každé úroky ne-
budou ani daní té podléhati, nýbrž pouze ony, kte-
ré skutek mají povahu samostatného výnosu. Vy-
jmuti sluší tedy úroky přijímané od podniků úvěr
sprostředkujících a jejich aktivních obchodů (s. nauku
o bankách!); neboť tyto úroky netvoří o sobě samostat-
ně čistý výnos (n. př. úroky, jež banka za své poskytnutí
zápisů hypotečních, neb směnečných dostává), ale ovšem

široky placené vkladateli bankou (spořitelnou, záložnou) tvoří proň samostatný výnos a mají právoem podle-
hati dani širokové.

Podstatně nejspřávnější bylo by ovšem podrobova-
ti dani pouze ryzí širok (s. nauku o smluv. důchodu
a kapitálu), nikoli praeemii risikovou, která jest jak-
si eventuelní splátkou. Učiněná předtím se obojí přesně
ohraničiti, tak že zůstává dani podroben celý obnos
širokový, pachtovní a. t. d. Stejně příčiny neměly
by býti podrobovány rentové dani, celé sumy pojis-
těných důchodců starobních, invalidních a pod., po-
kud se pojištění stalo bez výhrady kapitálu, protože
v těch důchodech se vyplácí pojištěnému znenáhla
kapitál vložený. Leč ani zde se rozdílu nečiní.

Předmětem dani jest (recte má býti) všecek
širok tvořící samostatný výnos, tedy zejména širo-
ky se nájmůček pojištěných hypotékou a ruční zá-
stavou, široky placené od bank, spořitelen a zálo-
žen vkladateli, široky z cenných papírů úročitel-
ných, jako jsou státní dlužní úpis, zastavní listy,
prioritní a jiné obligace (i t. z. prioritní losy žirůci.
Prof. Dr. Právník: Šimáněmí předst., 27.

telné), - konečně široky všech papírků soukromých vů-
bec (dividendy z akcií, věcně sem nenáležící vřadí se sem někdy jen pro podobnost formální).

Metoda vybírání té daně jest dvojí:

1. Dan lze uložiti přímo věřiteli a od něho ji vy-
brati, nebo

2. lze vybírat dan u dlužníka k výplatě široku
povinného, ovšem s právem, aby si zaplacenou dan pra-
giz s široku, jež věřiteli vyplátí (dan široková nepřímou
vybíraná).

Posled zotčného způsobu výhodně se užívá obec-
ně při úrocích z cenných papírů (zejména státních
dlužních úpisů, prioritních obligací, zástavních listů
a. t. d.), které se na kupony vyplácejí u věřitelých pokla-
den (dan kuponová). Lze též toho způsobu všude u-
žiti s výhodou, kde se věřiteli k dani povinnému úro-
ky vyplácejí u nějaké pokladny veřejně účtující, ne-
bot tu i pro samu správu finanční jest operace vybí-
rání úroků snadnější a bezpečnější. Po případě jest
možno užiti indirektního způsobu při úrocích dluhů
hypotéčních (vylbere se od dlužníka, jenž má právo

přesumtí). - První ukladání daně věřiteli obmezuje se tudíž na případy obecně tak řečených papířek pivátních, které se nečiní dlužníku veřejně, účtujícímu nebo hypotečnímu, nýbrž na příchod širokový z kapitálu za hranicemi uloženého.

Ukladání pro správné provedení daně širokové jsou technické obtíže důsledného provedení. Finanční technika má tu sice několik voláště, neschůdných, vadit především nad míru nestejná pjevnost rozmání-
tých pramenů široků, citelná ve všech těch případech, kde nelze užiti metody nepřímého vyhlášení. Jsou to-
tíž některé druhy papířek v privátním styku od oso-
by k osobě, které snadno se utajují, podobně neschůdné
jsou široky se papířek zahraničních.
Tu nezbývá jiné cesty, než uložiti věřiteli po případě
tíž zároveň dlužníkovi povinnost k deklaraci papíř-
ek a široků s vyhrůžkou jisté pecivní újmy, jestli
tak neučiní. Šlo pohrožení může záležeti v pokutě, jíž
se vyměří vinníkovi multiplem daně defraudova-
né, po případě dále se uložiti i pozistalosti, zjistilo-li
zatajení teprve při přechodu pozistalosti. (Přeststi-

lne pozůstalost samotnou, tak v Javorsku.). Mlží-li se deklarací povinností pouze dlužníkovi, nedosáhne se účelu, jžto dlužníka pdrží obava před přesunutím, nebo výpovědí. Šeobecnému povinnému registrování půjček přiči se pđjmy soukromé, neboť odhalují se tím privátní poměry jednotlivců působem, jenž jim může škoditi. Často o sobě bude i prohlášení žal. kona neúčinným, kterým se na neplatnou prohlašuje smluva mezi věřitelem a dlužníkem, jž tento se zavazuje, že daň sám ponese.

Škromě nestejné pjevnosti pápůjček, která přičinou bývá, že jisté druhy úroků zcela neb z části dani unikají a z části jako důsledek této vady namítale se jště proti dani z úroků dvojí vě: že se totiž daň úroková a pravidla přesune, a že daň pudíka pitoál ze země, nepodaří-li se přesunuti.

Přesunuti daně úrokové bude tím pravdě podobnějším, čím jednostranněji daň stihá pouze jisté druhy úroků a čím vyšší při tom jest. Čím více jest výjimek od daně atž zákonných nebo pro neúčinnou techniku faktických, tak že daň stihne

toliko jisté kategorie úroků páříjčkových, tím jistější
 jest výsledek, že přesune se daň při páříjčkách, jež jí
 uniknouti nemohou. Š přesune se: 1. pvýšením úroků
 na dlužníka při páříjčkách již uzavřených, avšak
vypověditelných, pak vůbec při páříjčkách, jež teprve se
uzavírají. 2.) Při nevypověditelných cenných papí-
 rech již cirkulujících přesune se pomocí amortisace
 daně, t. j. příměrným snížením kursu, na nynější
 vlastníky úpisů (věřitele), při nové emisi takových, na
dlužníka samého. Snížený kurs má však pro emit-
 tentu účinek stejný jako vyšší úroky. Dlužník v ta-
 kovém případě raději z mědu hned prohlásí, že
 daň běží na svůj účet, má-li rájem saméziti sní-
 žení kursu, neboť jeho nominální dluh stal by se
 mnohem větším nežli přijatá summa páříjč-
 ky. Rakouské železnice učinily tak už za platnosti
 staré daně příjmové ve příčině úroků svých pri-
 oritních dluhů, rovněž i mnohé bankovní ústavy
 při emisi rozličných cenných papírů. Novou ra-
 kouskou daň rentovou zákonem o robních daních
přímých zavedenou musili, pokud jde o úroky,

převahou na svůj účet vzítí i stavby široky vyplácející (banky, spořitelny), jelikož zákon, musil nechat v platnosti všechna už dříve zákonitě zabezpečená osvobození, k nimž přistoupily i papíry, jejichž emitenti, jak právě pověděno, byli zabezpečili širokým a úpisu svých už při emisi, že nebudou žádné práž-
se daňové podléhati.

Bezpečí přesunutí míří tou měrou, jakou se daň široková stává všeobecnou; aspoň se umenšuje, má-li obvyklá sazba široková následkem nadbytku kapitálu beztoho tendenci klesati. Bezpečí, že vypudí daň široková kapitál ze země hrozí pak toliko, když následkem dani vyšší se rozdíl čistý (t. j. daní nezhrácené) míry širokové a cizích a domácích půjček tou měrou, že se lépe vyplatí kapitalistům umístiti kapitálky v cizině. Odtok kapitálu do ciziny a zvýšení domácího široku jím způsobené jest fakticky též přesunutím na domácí plujícíky. Přek. ne-
bezpečí dotčené nehrozí z pravidla zemím, které mají o sobě širokovou míru vysokou, pokud

širok, ačkoli snižen jest o sumu daně, přece neklesne pod výši cizího.

Přes to byly úvahy o uvedených nebezpečnostech příčinou, že v některých státech daň z široků dlouho nezavedena (ve Francii teprve po válce s Pruskem 1870, v Rusku teprve 1885, nedokonalá byla vyvinuta v Rakousku, proto nová úprava v zákoně o osob. daních přímých z r. 1896.). Avšak čím vyšší kvotu důchodu národního v nynějších poměrech tvoří široky kapitálové, tím nezbytnější jest stihnouti daní i tento pramen výnosu, postarati se však zároveň o metodu co nejbezpečnější, aby daň byla, pokud možno, všeobecnou a stejnoměrnou, aby tedy stihla všechny druhy široků stejným břemenem. Úseky, které pěstanou, polciště při sbíracích z krátkodobých půjček, jejichž pravidelná deklarace byla by nepoměrně obtížnou, lze daněmi z obchodův aspoň z části, ač pouze zhruba vyplniti (kolek směnečný, kvitancní a. t. d.) Ježto se při dani širokové aspoň z části skutečně výnosy stíhají, tedy je dani z důchodu bližší

než daně z výnosu před tím uvedené, výjímouc daně
na výnos podniků veřejně počítajících.

Oprávněnost daně z úroků, pluku, státního,
často v pochybnost brána, jest aspoň potud zcela
nepochybná, pokud hned z předu výslovným slibem
státu daně vyloučena nebyla, a to i naproti cizinci.
Ramítá-li se, že tu stát jednou rukou bere, co druhou
dal, přehlíží se, že titul jest tu rozdílný, stát dává
úrok jako pluzník, bere daně jako stát. Uctovati tu
sluší vlastně též s eventuelní proměnlivostí sazby
té daně. Jen tolik se dá ve státech, kde není daně
úroková dosti všeobecnou, proti vhodnosti té daně
uvésti, že věřitelstvo daně se obávající kude se
snažiti, aby účinek její pro sebe paralysovalo
sníženým kursem pluzních úpisův. Ale aby prá-
vě byla všeobecnou, jest v zájmu státu samého.

§ 8. - 5. Tzv. daně z osob. výdělku (daně mezdní).

Slovy „osobní výdělek“ zahrnuje se zde:
a. - jednak vlastní mzda, t. j. smluvený důchod

a práce (služné, remunerace, honorář);

V. - jednak po případě výdělek z takových živností, jejichž výnos v podstatě jest důchod z práce, což zejména bývá u t. zv. profesí liberálních, jako jest živnost advokátů, notářů, soukromých učitelů a pod. Výnos takových živností náleží zásadně již mezi předměty daně živnostenské, a namnoze se v mezích této daně skutečně podmiňuje (tak celkem již dříve v Rakousku, kdežto vlastní služné se dříve [1849. - 1896.] protihovalo t. zv. daní z příjmů), jakkoli v praxi též příkladů neschází, že se výnosy takové s vlastní mzdou (služným a. t. d.) formálně slučují v obor zvláštní daně.

Pokud tudíž k výnosům živností liberálních nehledíme, lze lišiti daně na vyšší kategorie mady, totiž služné úředníků, tedy daně ze služného (Besoldungsteuer), a daně na nižší kategorie mady, tedy v podstatě mady dělnické (vlastní daně mzd. ní - Lohnsteuer). Zásadně obě kategorie jsou odliš. v odměny, ale zavéstí přímou daně na kategorie nižší mady nebude se z pravidla doporučeti hle. Prof. Dr. Špiš. Přímoměnná práce, 38.

díle k tomu, že bez toho již značnou měrou tyto nejnižší důchody a práce stíženy jsou spotřebními daněmi, čímž požadavkem stejnoměrného rozdělení dostatečně se vyhovuje. Nad to pak jsou technické obtíže přímé daně uvalené na tyto četné nižší vrstvy příliš značné, neboť při mzdě ve krátkých termínech placené (denne, týdně) dají se peníze pro daně v delších termínech splatnou nesnadno nashromážditi a pohotově zachovati; předmět daně se mění průběhem finanční periody následkem přechodu od vyšší k nižší mzdě a naopak, k tomu dluží se delší, nebo kratší doby prázdné (nemoc, stávka, a. t. d.) i časté místní přechody. Následek všech těch a podobných okolností jest poměrně značná nákladnost správy takových daní, čtne i z nemalé části i bezvýsledné exekuce, pročť raději od přísného zdanění se u. pouští. (V Rakousku se podrobovaly daně z příjmů dle zák. z r. 1849, v II. třídě teprve důchody přes 600 zl. r. č.) Ostatní obory vrstvy (služné úředníků veřejných a z velké části i privátních) snadno se konstatují na základě známosti úřední opatření přímo

(jako na př. u veřejných úředníků) nebo nepřímo (při úřed-
ních ústavech, velkostatků a pod. porovnaním oznámením
se strany správy těchto ústavů) (jelikož pak osobám
žijícím ze služného tento výdělek bývá v pravidla jedi-
ným zdrojem důchodu a tento jejich celý důchod v
plné realné skutečnosti snadno se konstatuje, daně se
zde blíží již valnou měrou daní důchodové (Ein-
kommensteuer), tudíž se i formálně prostě zařazuje v
t. zv. daně důchodové (Prusko, Sasko) aniž se pojímá
v systému výnosových daní. (Kde tedy opět obor daně
z výnosu a daně důchodové předmětem i technikou
se nejtěsněji se stykají. Pruským zákonem o osobních
daních přímých byla však zachována důslednost,
aby všeliké druhy výnosů (tedy i z práce pronajíma-
né) byly v soustavu daní výnosových pojaty. Z zave-
dení tudíž kromě všeobecné osobní daně důcho-
vé ještě, t. zv. daně z vyššího služného, jež dopadá
na všechen důchod služební 3200 zl. převyšující.
Je jistě daní výnosovou, vyplývá z toho, že úředník
mající služné přes 3200 zl. musí je zdaniti celé, a
aniž má práva odraziti úroky svých dluhů, což,

pokud totéž služné spolu dani důchodové podléhá,
pro tuto daň ovšem místo má.

Je-li důvodno a účelno státní přírůsteky dani
podrobovati, a tom neprávem se pochybovalo. Venitť to:

1.) ani bezprávně plíbenou mzdu dani ztenčiti, ne-
bot první titul, ze kterého se přírůstek služné platí,
a ze kterého se daň od něho požaduje, jest zcela příznivý.
Onde vstupuje stát jako zaměstnatel, zde jako sub-
jekt svrchovanosti finanční, naproti němuž pří-
růstek nepřestává býti státním občanem i nemoci toho
vědomí nikdy ztratiti, ani není správné, tvrdí-
li se,

2.) že by to bylo lexické, jelikož (prý) se jednou
rukou bere, co druhou se dává. Jednak tu padá
na váhu zřetel na potřebnou formální stejnost
vící soukromým přírůstkům, jednak zase zřetel
na možnou měnlivost sazby daně pome.

B. Daně subjektivní hlavně daň důchodová.

§ 9. Ráz jejich povšechný.

Kdežto daně výnosové hledí jediné k objektu, to jest ku prameni výnosu odloučenému od subjektu, vy-
cházejí subjektivní daně naopak od osoby jako takové
nebo jakožto držitele určité sociální pozice neb konečně
jakožto střediska určité důchodové sféry. Tomu odpoví-
dá trojí způsob daní subjektivních:

1. pouhá daň osobní,
2. osobní daň třídní
3. daň důchodová.

Pod 1.) Nejprimitivnější formou daně subjektivní jest
totiž vlastní (pouhá) daň osobní neboli p. zv. daň z hlavy,
vy, nyní již pouze v řídcejších obyčejích zachovaná. — Ve
Francii p. zv. impôt personnel et mobilier obstaruje:
a.) vlastní osobní daň, ku které povinna jest každá o-
soba samostatná kteréhokoliv pohlaví a to trojnásob-
ným obnosem průměrné denní mzdy dle místních
poměrů odhadnuté (1/2, 1 nebo 1 1/2 fr. za den) a b.) daň
z bytu, jež se vyměřuje procenty ze skutečného nebo p.

šetřného, nájemního.

Daň z hlavy, ruská, r. 1885. odstraněná, stihla s výjimkou jistých kategorií osob, všechny mužské obyvatele; namnoze pak byla pouhou početní pomůckou, aby se násobením sazby této daně počtem mužských osob v obci zjistila celková suma daně, kterou obec (příčím státu solidárně za celý kontingent na ni připadající) rozvhovala na příslušníky své dle poměru podílů půdy jim přidělených.

Místní daně osobní vyhovují sice zásadě všeobecnosti, ale nikterak zásadě stejnoměrnosti a dají se tudíž, výjimec poměry zcela primitivní, mysliti jako nízká daň vedle jiných postihujících rozmanité stupně způsobilosti měrou náležitou, ale pak tímtož i k tomu se vyhoví se stanoviska techniky berničně vhodněji přiměřenou úpravou daní spotřebních, tak že pouhá osobní daň pro moderní systémy daní jest nemístná. Tím svědčí jediné daň z důchodu dopadající na jednotlivce dle průměrné způsobilosti jejich, měřené v podstatě dle výšky skutečného důchodu jejich.

Q 12. 1) Osobní daně třídní jsou historickou formou

přípravou ku vlastní dani důchodové, arcit formou, která namnoze objevila se pravidelně se staršími travní dani výnosových. Šlejší se totiž při vlastních daních důchodových hledí vyšetřiti s možnou dokonalostí číselnou skutečný důchod, osobní, daně přírodní spokojí se methodou jednodušší, šablonovitější, ovšem tedy i výsledky méně přesnými. Poplatnictvo totiž dle stavu, povolání, velikosti a povahy jmění rozděluje se (vraadí nebo oceně se) v jistý počet tříd, u příslušníků každé jednotlivé takové třídy se předpokládá stejná průměrná výška důchodu a pro každou třídu se stanoví určitá pevná sazba. Jest to tedy vlastně daň subjektivní dle objektivních znaků. To ovšem hodí se do poměrů jednodušších a stejnoměrnějších, neboť šablonovitost, s jakou se tu poměry důchodu posuzují bez individuálního vyšetření, jest příčinou, že není možno mnoho tříd stanoviti a že sazby mohou býti jenom nízké. Jest to tedy ještě velmi nedokonalá forma daně subjektivní.

Příklad: Pruská daň přírodní z r. 1820. měla 4 třídy, každou o třech stupních: IV. třída: obzvláště zá.

možná a bohatší obyvatelí (144 - 96 - 48 tolarů), III. třída: průměrnější (24 - 18 - 12 tol.), II. třída: menší měšťanstvo a rolnictvo (8 - 6 - 4 tol.), I. třída: nádenníci, čeledi, zcela malí pozemkáři a řemeslníci (3 - 2 - 1½ - a 1/2 tol.).

Podobného způsobu, čímž byly drahdy, též v Anglii obvyklé (s. příklady u Focke. Gesch. der brit. Steuern).

2013.) Daň důchodová nebo ještě přesněji osobní daň důchodová (Personaleinkommensteuer) - u nás daní příjmovou zvaná - jest daň, jejíž předmětem jest důchod individuální nebo sloučené důchody o sobě též domácnosti. Ona jest nejvyšší a proto i nejpozdější formou přímého zdanění, které dosíci se snaží daňové soustavy všech států kulturních. Neboť obvyklé systémy přímých daní ve státech prvního spůsobu mají hlavně na daních z výnosu, které přes všechny nákladné katastry již svou povahou samou zásadě stejnoměrnosti nerychují a naprosto postrádají pružnosti potřebné. Toto poznání vedlo ve mnohých státech ke snaze odstraniti tyto nesrovnalosti pomocí daně důchodové. Tento směr je

formy, má své hlavní representanty ve státech německých, v Rakousku a v Itálii, kdežto zákonodárci činitelé ve Francii dosud nedospěli ani k počátkům skutečné daně důchodové. Anglie pak zvláštním způsobem myšlenku daně důchodové již od let čtyřicátých má uskutečněním, totiž v podobě takové, ve které živly výnosového zdanění ještě jsou zachovány.

§ 10. Povaha a význam daní důchodových.

I. Charakteristickou známkou daní důchodových jest, že ze všech forem daní přímých poměrně nejdokonalěji mohou vyhověti zároveň požadavkům všeobecnosti i požadavku stejnoměrnosti, podrobuje se všechny osoby finanční moci státu podřízené, od důchodu jejich plyne z jakéhokoliv pramene, daní vyměřené dle výše jejich důchodu, individuálního, k němuž se přidá-
ží po případě i důchod příslušníků rodinných, po-
kud žijí ve společné domácnosti s vlastním subjektem té daně, hlavou neboli předsou domácnosti.
Tedy důchod není toliko pramenem daně, nýbrž již
Prof. Dr. Pokrýl: Finanční věda, 29.

předmětem (základem vyměření její), a to dle své real-
né, skutečné výše, pokud se tato vůbec dá zjistiti pro-
středky berní techniky. I tím v odporu nejsou jisté
modifikace, jako zejména:

1.) Nemí vyloučeno osvobození jistých nízkých dů-
chodův od té daně vůbec, čehož důvodem může bý-
ti přímo snaha sociálněpolitická po úlevě pro třídy
s nejnižšími důchody, stížené již dostatečně, ba po pří-
padě i nadpoměrně daněmi spotřebními. Minimum
důchodu, které od daně důchodové má býti osvoboze-
no, bude záviseti na konkrétních poměrech. Pokud
běží o důchodovou daň státní (a contr. obecní), nezbu-
de hleděti k velikým místním rozdílům takového p.
zv. „existenčního minima“, nežli držeti se jistého průmě-
ru, lze však po případě i při státní dani stanoví-
ti rozličná minima. Tak na př. jeden z neprovede-
ných návrhů daně důchodové v Rakousku stanovil
pro města uzavřená (t. j. mající akcie v bran) vyšší
míru důchodu od daně osvobozeného nežli pro ostat-
ní místa. (Zavázali-li se zvláštní důchodová daň so-
kální (obecní, což v Rakousku na ten čas nemožno),

stanoví se dle místních poměrů snadněji, do jaké výše důchody provolány zůstanou. Konečně se ani se stanoviska berníkové techniky nedoporučí přimá dat pro nejnižší kategorii důchodů, hlavně důchodů mezdních, zvláště kde panuje velká pohyblivost obyvatelstva (průmyslové státy), jakož již výše vyloženo (předcházející § 8.).

2. Druhá zásadně nutno zjišťovati důchody všech daní té podrobených subjektů jediným způsobem, / po případě se individuální důchod každého subjektu dále neexistuje jako celek jediným technickým způsobem. Přízná povaha rozličných pramenů důchodových může býti důvodem, že se individuální důchod každého jednotlivce vyšetřuje ve svých částech rozličných, t. j. hledě k jednotlivým zdrojům, z nichž plyne (z polí, domů, živností, přírůžných kapitálů, práce námezdní), také zjišťuje rozdílným technickým způsobem. Rozhodno jest pouze, aby tyto výnosy byly zjištěny, pokud možno, ve své skutečné výši, aby dále od součtu jejich takto zjištěného prazily se úroky z dluhů poplatného subjektu. Důchodová daň takto upravená zachovává tu ještě zevní příbuznost s daněmi výnosovými (sr. v § 11.

o anglické income-tax). V pravých a úplných daních důchodových, jak se přijímá po různých myslí potkáváme na kontinentě, také zejména v nové rakouské, dává se však předmět jednotnému celkovému zjištění důchodu každého té dani podrobeného poplatníka a jen potud se činí ve způsobu toho, tedy vždy pouhým ho zjištění rozdílu, že se pro vyšší důchody za základ zjištění předpisuje příznivější (fasse) poplatníkovy, kdežto pro nižší se neřádá, myšlivo důchody ty se zjišťují odhadem. (Sr. daň saskou, pruskou, rakouskou!)

3.) Plní ani vyloučeno, aby sazba daně byla dle pramene důchodu nestejná, tedy zejména sazba na důchod z majetku větší, ač nestihne-li se jmenit zvláštní nominální daní se jmenit nebo jinými způsoby. Wagner a mnozí jiní doporučují, aby se v té příčině rozepínal pouhý důchod z majetku (úroky, dividendy, výnosy domů nájemních) od důchodů příjmových (z majetku, z práce, na př. při rolnictví, průmyslových, živnostních a dopravních živnostech) a pouhých důchodů z práce. A nepřesných systémů finančních fakticky však důchod z majetku je značnější

žen jednostranným vývojem jistých daní z výnosu (grundovní a domovní), ač jest ovšem bráně jich již namno-
ze na bývalé vlastníky přesunuto t. zv. amortisační da-
ní). Ač čistě systém daně důchodové větší sňžení
důchodů majetkových lze provésti snáze náležitým u-
pravením daně dědičné (cíl reformy pruské z r. 1891).

4. Degrese sazby při nižších důchodech jest na-
mnoze pouhým korektivem jiných opravně progres-
sivně působících daní (na př. daní spotřebních, na
předměty obecné spotřeby), tak že se tím teprv docílí
vlastní proporcionálnosti. Špohrd toho důvodu není,
z důvodů sociálněpolitických se doporučiti alespoň sy-
stém t. zv. degrese. Bytní však mají mnohé daně
důchodové již rozhodnější ráz progresivní. (Gr. mo-
nou rakouskou.

5.) Číselná výše důchodu sama o sobě jest
jenom základní a hlavní měrou přizpůsoblosti k
daní; avšak lze při důchodové daní značnější mě-
rou nežli při výnosových šetřiti i jiných momentů,
které mají vliv na přizpůsoblost daňovou. Praxie
některých států poskytuje v té příčině aspoň při

nižších důchodech dani podrobených úlevy, když jsou, tu jistě momenty působící k dani zmenšující, jako jsou: četná rodina, těžké nemoci, a ^{něstě-}šť, zákonná povinnost k alimentaci příbuzných a. t. d. Provésti tu myšlenku u všech vyšších důchodů jest pro obtížnost technickou takměř nemožno, ve vyšších také poměrně nevýznamno. Rozhodnější pokus, aby pomoci daně důchodové byly rozdílnosti daňové působivosti ještě blíže postíženy, spočívá v tom, že se k účelům zdanění důchodového k důchodu hlavy rodiny připočítávají též důchody příslušníků rodinných, pokud mají s hlavou rodiny společnou domácnost (manželky, děti). Žet^o platno, že daňová působivost hlavy rodinné, již manžel neb děti spolu samostatně důchod vydělávají a k uobživání domácnosti přispívají, jest větší než hlavy rodiny takové, kde něčeho podobného není. Žestli by ty důchody rodinných příslušníků o sobě byly tak velké, že by již minimum od daně osvobozené převyšovaly, platilo by se při separátním zdanění méně, než při progres-

svou sazbu vypradne na souhrn těch důchodů; kdy-
by důchody jejich podle své výše o sobě dani nepod-
léhaly, měly by při systematické separátního zdanění
individuálního dani vůbec, ač je zřejmo, že přece i
sama daňová působnost hlavy rodinné jest vět-
ší, pomáhají-li mu kříme domácínostní nésti pře-
nové rodiny.

6.) K se k zadlužení hledí (sazbou širokou
placených z dluhů), plyne již z povahy daní subjekt-
ních. Kromě toho se sazejí i placení daně výnosové,
pojistné životní až do jisté výše, pak při spoluzdaně-
ní důchodů rodinných příslušníků (případ pot. č.
5. uvedený) i jisté kvoty za jejich výživu.

7. Právníké osoby veřejného práva (obce, okresy
atd.); pak nadace veřejným účelům sloužící podle-
hají po případě též dani důchodové, ovšem pouze
ze svých důchodů soukromohospodářských. Avšak
základně správněji se vůbec obmezuje daň důcho-
vá na osoby fyzické, tak že ani právníké osoby a-
ni výdělkové společnosti soukromé (akciové, společen-
stva) důchodovou daň neplatí. Hledí se na posléz

řešeno jen jako na prostředek ke zjednotnění duchovních jednotlivců, tak je se společností jako taková, ačci podrobuje živnostenské (výdělkové) dani, kdežto členové části svého duchodu z tohoto pramene plynoucí zahrnouti musí ve svůj duchod, duchodové dani přirobený (Rakousko).

II. (Lokálnosti, že daň duchodová, ač se pečuje stejnoměrnější rozdělení břemene daní, vyplývá i další význam její, že totiž se zmenšuje nebo se přenesení zákonodárcem nezamýšleného. (Gr. nauku a přesunutí!).

III. Postavení daně duchodové v soustavě daní přímých může býti různě podle rozličnosti kon. kritních poměrů finančního systému a podle stupně jeho vyspělosti.

Tu pak možný jest případ dvojitý:

1) Ideální stav byl by ten, že by daň duchodová vůbec stoupala na místo soustavy daní výnosových, tedy tuto nahradila. Z tohoto stavu jde dle něho nemůžeme ve větších státech evropských nikdy, jižto všude bylo třeba účtovat s daňovými trasy

dávno trvajícím a jejich rázem reálnobřemenným. Uká-
že v té věci dospěla V. Británie, která ze starých daní přo-
mých zachovala toliko svou lanoltax, prohlásivši ji za
vyraditelné reálné břemeno a bez dalšího ohledu na ně
zburcovala na jednotejném základě zdanění všech věc.
v výnosových dle principů daně díchové. Ovšem za-
to v samosprávě anglické trvá poustava výnosových da-
ní. - U hrál. pruském jedině pozemková daň zachována a
nová poustava všeobecné daně díchové zahrnuje vše-
chů, dícho, tedy ovšem i ten, který plyne z pozemků.

Pomineme-li neúplnosti provedení, můžeme pou-
stavy tyto označiti jako díchovou daň náhradnou.

U. Frám, kde se daň díchová staví vedle (niko-
li tedy místo) daní výnosových, mluví se o díchové
daní doplňující (ergänzende Einkommensteuer). Společno
jest všem těmto případům uznání, že zavedených již
daní výnosových odčinití nelze bez nebezpečí finančních
i neodůvodněných požadavků, díchové (or. výše § 1.
str. 240), že však pro velké nedostatky jejich sluš. roz-
voj jejich uzavřítí a dále již jen na půdě daní dí-
chové postupovati. To jest společným znakem

všech, sem spadajících případů, které však zase se rozstí-
pují ve dvě skupiny podle toho, v jakém stadiu rozvoje
daní výnosových právě řešený obrat nastal a jak byl
upraven poměr daně důchodové ke starým daním vý-
nosovým, resp. pramenům důchodovým od nich již po-
stíženým.

Z toho hlediště dá se říci:

a.) doplňovací daň důchodová povšechná (vrobec-
ná), jestliže se k úplně rozvinutému a v určité podobě
pro příště ustálenému, tedy již technické změny a zvýše-
ní soubor vylučujícímu systému daní výnosových připojí
daň důchodová, která má za předmět plně důchody jed-
notlivců ve všech těch pramenech plynoucích, které zároveň
v systému daní výnosových jsou a zůstávají stíženy.

Jen když se přehlídí rozdíl výnosové a důchodové daně
a výše vylíčený ráz obratu, může v tom býti spatřová-
no nějaké zvládnuté „dvojitě zdanění“ (Doppelbesteuerung).
Právem platí na př. majitel živnosti kupecké, který má
vlastní dům a při něm pole neb zahradu i nějaký
vklad ve spořitelně a.) daň výdělkovou, daň donco-
vni, daň pozemkovou i (nevzála-li ji spořitelna na

příj. účet) daň poutovou a kromě toho B) daň důchodo-
vou ze souhrnu důchodu ze všech právě dotčených pra-
menů plynoucího. Ovšem souhrn důchodový z těchto
pramenů plynoucí jako předmět daně důchodové, neroz-
ná se součtu výnosů ptížných, dotčenými výnosovými
daněmi. Přehlídka k tomu, že se vůbec při některých těchto
daních výnosových ani číselně předmět nevyjadřuje,
(ova při při všeobecné výdělkové, domovní, třídní), při
žádné se nepřihlíží ani k širokým passivním ani
k jiným břemenům a momentům daňovou ppriso-
bitost skrácujícím atd., tak že je tu předmět phola-
jinný, s pravdou subjektivních poměrů nepoměrně ví-
ce se provádíval.

Vyloučíme-li z výše dotčeného příkladu schvál-
ně daň výdělkovou, předmět daně důchodové bude
jiný než součet přírůžného výnosu domového, kata-
strálního čistého výnosu pozemků a široké vkladov-
ých a to i kdyby tu žádných důchodů vůbec nebylo,
neboť přírůžky při výnosu domu jako části důchodu
zdanitelného budou jiné než při dani domovní a
katastr. čistý výnos pozemků nebude totožným se sku-

pečným čistým výnosem jejich v roce, neb dvojročí, minulém, katastrální výnos pozemků jako předmět daně výnosové jest rok, od roku tříž, výnos jejich jako část předmětu daně důchodové mění se každoročně dle výsledku úrod, poměrů trhových, stavu pluků, knihovních, atd. A kdyby náhodou byl i výnos domu i pozemků v něk. kterém roce totožným se zdáněným výnosem činžovním a katastr. výnosem pozemkovým, poplatník má přece právo sraziti z nich sumu placených daní výnosových samých (i se samosprávnými přírůžkami) a sazba také arci jest docela jiná. Zůstává tu tedy mluvit o dvojím zdanění, nýbrž splše pojímati věc tak, že stát své účty se soustavou daní výnosových uzavírá a místo aby při zvýšené potřebě finanční sazby jejich zvyšoval, raději od základu zavádí soustavu daní racionálnější.

B.) A některých státech tento proces nebyl dovršen uvedeným způsobem, nýbrž, místo aby daní důchodová nastoupiti mohla, teprve podle úplné soustavy výnosových, zůstal rozvoj daní výnosových jenom na jisté články omezen, daní důchodová

pak nezavedena na všechny důchodové zdroje. Nýbrž pouze zdanění těch výnosů, které v systému výnosových daní nebyly postiženy, zavedeno dle principů daně důchodové (viz níže příklad jichoněm státu a Itálie). To znamená tedy částečný systém výnosové daně vedle forem techniky daně důchodové obmezených na výnosy států, ale žádnou skutečnou daň důchodovou, ačkoliv tu prascio mluví o doplňovací, jenom že pouze parciální.

§ 11. Technika daně důchodových.

1. Ujistění subjektů děje se úředně a za podpory služby mu povinnost k osobní přihlášce, uložená všem, o pořádání daní podrobeným po případě též majitelům domů nebo hlavám domácnosti. („listina domácnosti“ máš nové osobní daně příjmové.“) Osoby k daní povinné udržují se pomocí úředních poznámek ve státní evidenci.

2. Vypočtení předmětu, t. j. velikosti důchodu daní podrobeného může se pít s větší nebo menší technickou dokonalostí. Také zde jsou možné tři cesty: přímá

úřadní vědomost (o výši služného stát. úředníků), vyšetření úřadní a příznání strany. Ovšem jde-li o opravdovou daň, důchodovou, t. j. daň na celý individuální (domácnostní) důchod položenou, sluší uvážit, že úřadní vědomost celého důchodu jednotlivce není možná. I když jest to státní úředník a nemá kromě služného jiných příjmů, může přece mít dluhy.

3. Velikost (výše) důchodu zdanitelného zjišťuje se tedy jen buď bezprostředním, úředním vyšetřením (tak na př. anglická income-tax v některých svých skupinách) aneb povinným příznáním poplatníka (deklarací), které kontroluje se úředně (kommissionálně). Úřadní zdaněnost sama, nevystačíc, může se týkat jen jisté části nebo pouze brutta zdanitelného.

Pracis buď:

1) obou method výše dotčených, t. j. úředních vyšetření a příznání (za pomoci eventuálně úřadní znalosti), užívá podle různosti výšky důchodové. (Šasko pro důchody pod 1600 fl. vůbec nemá žádnou nucenou deklaraci, pouze pro výšší; týž princip má nyní též Prusko a Rakousko), aneb

2. jisté druhý výnosů jakožto částí důchodových vyšetřuje bezprostředně, pro jiné zavádí povinnou deklaraci (Anglie, jak výše uvedeno).

Pravé osobní daní důchodové spíše se provede.
mý přelíč lépe.

3.) Jako orgán k vyšetřování důchodů a ke zkoušce deklarací výhodou upotřebí se lokálních komisií složených z orgánů veřejné správy (státní, obecní, atd.) a se zvolených, neb jinak vhodně vybraných zástupců samého poplatnictva. Součinnost orgánů veřejné správy se spolehlivými důvěrníky z kruhů, interestentů ukazuje se býti všude nezbytnou podmínkou daně důchodové. Štěně vyvinut jest tento ráz v Anglii. Jakmile komisím takovým pro daň státní přiluhá rozhodovací moc o vytknutí výše zdanitelného důchodu, lze mluvit o samosprávě daňové (daňovém selfgovernmentu) a contra daní samosprávných.

vyšetřující orgány (úřadníci a komise) musí býti opatřeny právem k podrobnému vyšetření poměrů - na př. nahlédnutí do knih obchod-

ních, vyplýchati přezvědome osoby i poplatníky samy a dlati tyto vyslechnouti soudem pod přísahou o jistých určitých otázkách, jestliže příznání vidí se jim býti nesprávným. Věřejnost výsledků (vyložení výsledků fas. sí, eventuálně aspoň zdanovacích protokolů k veřejnému nahlédnutí) a po případě právo k reklamacii každému dané proti příliš nízkým zdaněním těchto osob tuto metodu podporuje velmi účinně.

Sazba daně může se ustanoviti každoročně finančním zákonem podle toho, jak velkého obnosu stát potřebuje (elasticnost daní z důchodu a contra. tuhosti sazby u daní z výnosu), nebo se stanoví v zákoně o dani poměru.

4. Užaduje-li se na stranách příznání, pak samozřejmě musí výpočet všech položek a sčítání toho příznání vésti k nějaké určité číslci (na př. 2897 zl. 15 kr.). Avšak stanoví-li se důchod odhadem přibližným, není třeba tak určitého zjištění. Postačí tu vytknouti určité třídy důchodové, každou s pevnou sazbou daně; poplatníci pak odhadu přibližující dle svého odhadující komise o přibliž-

podřízeno tarifování daně dle tříd, tak že se na př. řekne: z důchodu více než 950 až do 1000 zl. se platí 9 zl. 20 kr. a p. p. vesky. To jest pouhou proměnou usnadňovací, aby se nemusel z každého číselně určitě vyjádřeného důchodu obno daňový dle stanovených procent zvlášť vypočítávat. Čím pečlivěji se vyvine technika daňová, tím menší bude ostatně míra rozpjetí těchto tarifových tříd; máť tento pří-
sob vadu, že pro rozličné sumy spadající v meze téhož stupně vypradne procento daně rozdílně (na př. 75 p 3000 = 2.5%, z 3600 = jen 2.27%!).

5. Ustanovení důchodu ve smyslu daňového předekem potřebí jest, aby zákon sám přesně udal, co v pojem důchodu jako předmětu daně spadá, co odpočítati se smí (výrobní náklady, úroky z dluhů, pojistné i myn' z pravidla při doplňující dani důchodové, su-
rova placených daní výnosových, atd.) a co ne (meliora-
ce, rozšíření závodů).

§ 12. Příklady daně důchodové.

I. Velkobritská důchodová daň grand property and income tax v myn'jší své podobě zavedena byla r. 1842.

A. Pelem, byvši již na počátku XIX. stol. dočasně v plat-
nosti. Nele ní trvají jako přímé daně jen zbytky staré
land-tax - v podstatě peclní daně výnosové, prohlášené
však již r. 1798. za neuvěřitelné vykupitelné peclní příme-
no - a některé speciální daně živnostenské, zejména z pi-
vovarií, hospod. Dani děchodová anglickou zdaňují
se vlastně v míře skutečné výše své výnosy z různých pra-
mení jako části (parciály) děchodové, oddělené sle
svých pramenů. Obory parciálů děchodových podrobo-
mých income tax zahnutý jsou v seznamy (schedules) v
pěti odděleních.

Schedule A. zahnuje peclní majetek pozemkový
a domový, jejichž výnos vyšetřuje se úředně v faktis-
kých přížiteli (tenent - pachtýři a nájemníci) sle víc-
letého přůměru z pravidla na příkaz příslušných
smluv. Dan platí tento přížitel a má právo praziti
si ji z pachtovního nele nájemného placeného vlastní-
ku, který zase může si poměrnou část praziti z úroku
placených hypotečních ovjím věřitelům (placení neprí-
mé).

Schedule B. zahnuje výnosy živnosti pachtýřské.

Přirovně předpokládá se, dle zákona, v pachtýřské proste výnos rovný polovici (ve Škotsku $\frac{1}{3}$) placeného nájemného, tedy, ani nebyl vyšetřován, výhrz prostě daň polovičnou sazbu, vyměřena ze základu při schedule A zjištěného (ještě silný živel výnosové daně). Stejně pachtýř, může žádati hned a předem, aby zdaněn byl, dle skutečného výnosu svého pachtu, po případě může, dovede-li prokázati, že tento byl menší, než zákon předpokládá, žádati přiměřené vrácení daně.

Schedule C. zahrnuje úroky z veřejných kápníků, a dividend jistých veřejně účelujících podniků a p. Placení opět nepřímné, t. j. příslušné pokladny daň zapravují a při výplatě úroků neb dividend přizívají.

Schedule C má za předmět služné živnosti, a úřadníky státních i samosprávných a některých kategorií soukromých. (Živnostník státním stihuje daň pokladna vyplácející služné; při ostatních jsou představení i úředníci samy povinni k passím, jež po komisionárně plovouší).

Schedule D pak obsahuje všechny ostatní duchoty podrobené dani, mezi nimi hlavní duchoty $\frac{1}{3}$

podniků průmyslových a těžebních, pak z kapitálů vlo-
žených ve veřejných papírech zahraničních a koloniál-
ních. Podklad zdanění tvoří příznivě komissionálně
zkoušená.

Kdo má celkem, t. j. počtem i velikostí, uveče-
rých parciálů důchodových i hrnný důchod menší než
150 lib. sterl. (do r. 1876. 100 lib. sterl.), nepodléhá dani;
kdo celkem na více než 400 lib. sterl. může si 120 lib. sterl.
praziti a platí jen z ostatku. Prokázané úroky z dluhů
placené prazí se od důchodu, pokud není, jako při
schemu A, placené nepřímé. - Každý úkol zdanovací
spočívá ve zvláštních hrabských komissích, jejichž čle-
nové jsou parlamentem jmenováni z osob v hrabství
usazených a určitou míru daně platících; oni však
mají právo rozšířiti se kooptací a rozdělit se v užší
komisse okresové. Kruce mají své tajemníky a vy-
běrčí obeznámení dobře s poměry.

II. Ze států německých nejúplnější jest vítěz-
ství důchodové daně v království saském. Zbylat
po reformách let 1874. a 1878. z někdejších daní vý-
nosových pouze zmírněná daň quintovní a daň ze

jistosti potřebné provozovaných, vedle kterých na vše-
cky důchodky, tedy i pozemkové, uvalena jest všeobecná
důchodová daň počínající již od důchodu 300 ma-
rek. (Zdanění děje se třídách důchodových tak, že z
důchodu 300-400 marek platí se 0,5 marek (= 0,17% z
dolní hranice), z důchodu od 400-500 m. 1 m. (0,25%),
500-600 m. 2 m. (0,4%), 600-700 m. 3 m. (0,5%) atd.; při
důchodu 4800-5400 m. činí daň 136 m. (= 2,8% z
dolní hranice). Odtud přestává progresse a sazba v
dalších třídách činí vždy 3% dolní hranice (tak na
př. 102. ř. m. při důchodu 5400-6300 m., 900 m. při
důchodu 30000-33000 m. atd.). Zdanění provádějí
komise, jímž předsedají berní úředníci, a to na zá-
kladě příznání, ku kterým úřad obecní přidružuje vše-
cky, vyjímaje ty, kdo očitě mají důchod nižší
než 1600 m. Pro příznání předepsány jsou podrobné
návoody. Předsedové komisí mají právo žádati vy-
světlení od úřadů obecních i soustavních, nahlížeti v
poručenské a pozůstalostní spisy a v obecní katastry
daňové; komise oprávněna jest též k istnímu vy-
slyšení stran, znalců i třetích osob zasvěcených

v poměry. Reklamační komise mají nad to právo žádati přísahný výsledek stran a znalci v soudu a nahlédnutí v listiny i obchodní knihy. Při důchodech až do 3300 m. m. může býti povinnost daňová snížena o jeden stupeň (při důchodu do 400 m. na polovici sazby), prokáže-li strana jisté momenty, zmenšující její přirobitost daňovou (nemoci, četnou rodinu, atd.)

III. Pruská důchodová daň jest povněť všeobecná, vedle ní však zůstaly z výnosových daní v platnosti daň gruntovní, domovní a živnostenská (čítajíc v to i speciální daně živnostní z dolův a železnic). Vyvinula se z původní osobní daně třídní, zavedené r. 1820. pro všechna místa, kde se neplatila daň z porážek a meliva a reformou z r. 1873. po zrušení těchto posléz řečených všeobecně. Tedyto stará třídní daň zařadovala všechno obyvateľstvo dle zevních znaků jejich společenského postavení ve čtyři hlavní třídy (obzvláště zámožní a bohatší obyvatelé - přímožnější - menší měšťanstvo a rolnictvo - zcela malí gruntovníci a řemeslníci, nádeníci a čeledi) a v každé měla trojí, v nejnižší čtverý stupeň pevné sazby, do nichž každý poplatník se

veňoval, vstoupila na místo její od r. 1873. dvojitá daň, totiž: ex) degressivní daň zvaná „třídní“ ve 12 stupních pro důchodce od 420 m. do 3000 m. se platbami 83 m do 72 m. a D.) proporcionální daň zvaná „důchodová“ pro vyšší důchodce ve 30 třídách, do kterých jednotlivci úředně se veňovali, aniž bylo dovoleno příliš vnikati v poměry soukromé. Satba této důchodové daně činila vždy 3%, dolní hranice příslušné třídy (na př. důchodce od 3000 do 3600 m. platba 90 m. atd.). Zákonem z r. 1883. byly důchodce do 900 m. daně sprostěny. Reformou z r. 1891. nastalo další snížení daně třídní; přesněji vyřčeny součístky důchodu podrobené dani; pro všechny důchodce převyšující 3000 m. předepsána povinnost deklarace (příznání);* zmenšeny rozdíly v jednotlivých stupních platbových (na př. místo prvotního stupně 3000 — 3600 Kč se platbou 90 Kč, nyní dva stupně, totiž 3000 — 3300 Kč s daní 66 Kč, 3300 — 3600 Kč — platba 78 Kč); daň jest progressivní až do důchodu 10000 Kč, odkudž zůstává na 4%. Zdanění se provádí dle domácnosti, t. j. k důchodu přičtenosti domácnostního se připočítávají důchodce rodinných příslušníků v domácnosti.

* Pro ostatní nastává na úřední vyjádření.

spolužijících. Organym daňovací jsou obecní představení, komise pro předběžný odhad, komise zdanňovací a komise odvolací. Při zvláštních příčinách oslabujících způsobilost k daní dopuštěno dle paského příkladu vřadění do nižšího stupně. Velmi zdokonalena pravomoc vyšetřujících a kontrolujících orgánů (předložení knih atd.). Spolu dcezen zvláštní správní soud daňový (Steuergerichtshof), jehož se lze dovolávat, byl-li jednáním orgánů těch zákon porušen.

II. Také italská důchodová daň jest pouhou f. zv. parciální. Stíhá jen důchody z majetku, movitého (imposta sui redditi di ricchezza mobile); dopadá na úroky se zápisů hypotečních a z cenných papírů, na důchody, penze a dividendy placené od státu a jiných veřejných korporací i výdělkových společností, na důchody církevních obřadů, živností občanských a průmyslových, na služné a mzdry. Kromě služného veřejných úředníků a úroků veřejného dluhu většiké jiné důchody podléhají povinnému přiznání, jež úřad místní přijímá a komise zkon. mají s pravomocí dosti obšírnou. Důzní se 4 příklady.

A. trvalé důchody z kapitálu, B. důchody smíšené (z práce a kapitálu, zejména ze živnosti obchodních a průmyslových), C. důchody pocházející pouze z práce, vyjímaje však D. služné a penze státem placené. Důchody pod 400 lir v třídě B, C, D jsou osvobozeny, ostatní zdaňují se - s dalšími slevami při důchodech od 400 - 800 lir v třídě B a C - touž sazbou, a to takto: v třídě A podrobují se té sazbě důchod celý, v třídě B jen 75% jeho, v třídě C jenom 62,5%, v třídě D jen 50%. Takto uskutečňuje se zásada, že sluší důchod z jmění zdaňovati nejvýše, z práce nejmeně.

I. Rakousko. Subjektivní daň popřísobu, daní příjmových, třídních, dle stavu, neb třídy společenské zájmových byly po různých již od 17. stol. zavedeny. Od r. 1763. třídění se upravovalo dle výše, čistých příjmů.

R. 1799. zavedena třídní daň pro všechny příjmy, které nepocházejí z pozemků. Od zavedení daně výdělkové (1812.) a domovní (1820.) vedle gruntovní trval do r. 1849. trojčlenný systém daní výnosových, totiž daň gruntovní (zák. 17/XII. 1817. s katastru velmi zdolouha a to jen v části řízení státního provedením, násled-

kem toho přetíženi země později katastrovaných); daň domovní (zák. z 23. I. 1820.) v určitých vyjmenovaných městech co daň činžovní, v ostatních co daň třídní; a daň živnostenská, výdělková" (pat. ze dne 31. pros. 1812.) p čtyřmi třídami druhovými, místními a v těchto více, méně četnými rozsahovými, veskrze p prvými razbami. R. 1849. rozšířena domovní daň činžovní na všecky budovy v městech, majících, ve více než polovici domů místnosti pronajaté a zavedena pod jménem, / Einkommensteuer; česky, daň z příjmů" (pat. ze dne 29. října 1849.); zvýšila se totiž prostě daň domovní a gruntovní o $\frac{1}{3}$ dosavadního obnosu, dopouštějíc zároveň, aby vlastníci k dani té povinný spravil hypotekárnímú věřiteli 5% z úroků jemu placených a podrobily se mimo to v 1. třídě důchodcy již dani výdělkové podléhající, dále důchodcy z dolů a pachtů 5% dani, při čemž ustanoveno, že při důchodcích podléhajících dani z výdělku nemú daň z příjmů býti menší než dosavadní daň z výdělku + $\frac{1}{3}$ její (později ještě $\frac{1}{3}$ přírůžky) s některými osvobozeními, což vedlo k šablonovitě práci

v té příčině.

V 2. třídě daň na služební, pense atd. s progres. saz-
bou, a to tak, že 630 zl. (bývalých 600 zl. konv. měna) jest
od daně osvobozeno, při důchodu vyšším až do 1050 zl.
platí se 1%, z každých dalších 1050 zl. postupně o 1% více;
tedy z druhých 1050 zl. 2%, avšak stoupání přestává u
10%. K tomu ordinarium přistupuje přírůžka (steinn)
100%, resp. pokud daň 30 zl. nepřesahovala, 70%. Třetí
třídou koničně tvořila daň na úroky a důchody doži-
votní. (Osvobozen důchod 315 zl., jen prokázá-li se, že jest
jediný.

Neopřítížitě od té doby snahy reformační měly
zejména r. 1869. první výsledek v novém zákoně o dani
gruntovní na základě nového katastru (r. 1883. dokon-
čen), která daň od 15 ku 15 pokům má kontingento-
vati a kontingent stemovený podle výsledku zrevido-
vaného katastru repartovati. Kromě toho, napravena
r. 1882. zvláštní novellou daň domovní (s. výše vý-
klad o domovní dani str. 258 a n.). Poslední návrhy
na novou úpravu daně živnostenské, daně na pŕ-
níky veřejně účtující, daně rentové a na všeobecnou

progressivní doplňující daň důchodovou podléhající pod názvem zákona o osobních daních přímých r. 1896. a dospěly po částečných značných změnách k zákonu ze dne 25. října 1896. nazvanému „zákon o osobních daních přímých“, který pojednává v uvodovací části a 5 hlavách následující články, látky: všeobecnou daň výdělkovou, daň výdělkovou z podniků veřejně účtujících, daň rentovou, osobní daň důchodovou spolu s daní z (vyššího) služného a konečně ustanovení trestní. Podle toho třídí se nyní systém daňový následovně:

I. daně výnosové, a to

1. pečátné: pozemková (kontingentovaná) domovní (z části jako cizí, z části jako třídní),

2. osobní: všeobecná výdělková (kontingentovaná, výjimec daň z živností potulných), výdělková z podniků veřejně účtujících, rentová a mírně progressivní daň z vyššího služného (přes 3200 zl.)

3. osobní daň důchodová (Personaleinkommensteuer), při čemž po hříchu vlivem příkladu českého v říšském zákoníku daň rentová nazývána důcho-

dovou a roční důchodová „příjmovou“, které termino-
logie právní nyní obecně užívá.

Karakteristické vlastnosti nové rakouské daně
důchodové jsou tyto:

1.) Subjekt. Daní podléhají příslušníci státní
veškerým důchodem, bydlí-li zde, jinak jen tím, kte-
rý v zemi státní má; tak i cizinci zde pro vý-
dělek, měškející, neb déle jednoho roku zde bydlící ci-
lým důchodem, ač-li neprokáží, že důchod z cizozem-
ských jejích zdrojů plynoucí jest v cizině již podroben
daní příbuzného druhu. Kromě některých zvláštních
osvobození, sprostění jsou daně všichni, jejichž důchod
zdanitelný (viz 2.) nepřesahuje 600 zl.

2.) Předmět daně definován takto: Za důchod
pokládá se „příjem všech příjmů poplatníkůvých, na
penězích nebo na hodnotě peněžité, čítající v to i ná-
jemnou hodnotu bytu ve vlastním domě neb jinaký
byt bezplatně užíváný, jakož i hodnotu výrobků, kte-
rých poplatník se svého hospodářství a z provozová-
ní své živnosti k domácínosti spotřebuje, jakož i
jinakých příjmů v přírodninách, které poplatník

měl, od toho však budete odečteny výdaje na dosažení, zabezpečení a udržení těchto příjmů, jakož i snad úroky z dluhů, též pokud nenáleží k výdajům právě vytečeným, podle ustanovení dole uvedených (§§ 160.-171.).

Obmořádné příjmy z dědictví, a pojištění kapitálů pro případ dožití, z darování a podobná bezplatná nabytí nepokládají se za příjem daní podrobný.

Riziky ze zcizení předmětů majetkových budete toliko tenkrát připočteny k příjmu, stalo-li se zcizení za provozování výrobního podniku nebo za provádění obchodu spekulativního (§ 159. cit. z. z 25. říj. 1896.).

Definice tato přiléhá tedy úplně k moderním výměřím důchodu individuálního.

Pokud se týče poukazu na §§ 160.-171., jsou jen v těchto zevrubněji uvedeny velké příjmy pocházející z pěti hlavních kategorií příslušných pramenů (pozemkové, domovní, živnostenské, úrokové a jiné příbuzné i služební).

Excišky, pokud nenáleží k výdajům na, ~~st.~~

dosazeni, zabezpečení, a udržení příjmů" jsou zejména v mezích blíže v zákoně vymezených pojistné životní, dále pak úroky z dluhů nejen závozních, nýbrž i jakýchkoli osobních, a všechny přímé daně výnosové, poplatníkem placené i samosprávné přírůžky k nim (sám i nepřímé daně v příležitosti provozování živnosti vybírané).

Nečtení přece předmětem daně poukázání individuální důchod, nýbrž daně se ukládá po příkladě pruském na základě domácnostního, což provedeno podrobnějšími předpisy, jejichž text jest tento: K důchodu domácnostního přičte se platit. stní důchod manželky a ascendentů neb descendentů s ním domácnost sdílejících, nikoli však příbuzných pobočných neb cizích osob v domácnosti jeho trvajících. Převyšuje-li důchod těchto posledních osob 600 zl., jsou zvláště zdanitelné, slouží-li osoby v domácnosti, účastní ku provozování živnosti (a to i vesměs rodinní příslušníci), bude se vliv jejich účastí jeviti ve výši výnosu její, jenž se do zdanitelného důchodu čítá, ale může s druhé strany, mezi

náklady na získání a zabezpečení toho výnosu i náklad na jejich stravování, atd. byti prážen. Přináší-li příjem (strávníci, podnájemníci), musí byti zisk z toho ztravovateli plynoucí beztoho k důchodu jeho připraven. Žijí-li v rodině příslušníci, kteří mají na jiném místě příjem pracovní, z něhož jejich zaměstnatel za ně odvádí daň (placení nepřímé), pak se důchod jejich k důchodu hlavy domácnostní musí nepřidáti. Ale za každého příslušníka rodinného, jehož příjem se k důchodu hlavy rodinné přidá, dovoleno jest prážiti na účet stravování 250 zhl. (je-li jeho příjem menší, tedy tolik, co činí).

3. Kritel k momentární poplatnost oslabující. Týče se dvou případů.

a.) Jestli v rozpravené domácnosti nějakého přednosti domácnostního kromě manželky více než dvě příslušníků rodinných, samostatného příjmu nemajících, přidá se za každého přes ten počet $\frac{1}{20}$ z důchodu přednostova, ačli tento sám nemá vyšší než 2000 zhl. a sázba herní vždy se přidá o stupeň. Žbu- de-li po takových přidávkách 600 zhl. neb méně, ne-

Prof. Dr. Popel: Finanční právo, 43.

platí se daň důchodová.

10) Učiní-li celý zdaňitelný důchod více než 5000 zl., sazba daňová může býti nejvýše o 3 stupně snížena (a při nejnižších třech stupních daň zcela pomínuta), jsou-li tu mimořádné okolnosti, poplatní sílu oslabující, jako jest: promobýčejné obtížení výživou a vychováním dětí, alimentováním shrdých příbuzných, povoláním k službě vojenské (mobilisace, muniční).

4. Zjištění subjektu a předmětu:

Subjekty k dani povinné zjišťují daňové úřady za pomoci důvěrníků a k usnadnění toho někdy předkládají držitelé domů výkazy dle jednotlivých bytů postavené. A přičině zjištění předmětu činí se ten rozdíl, že osoby, jejichž zdaňitelný důchod 1000 zl. nepřevyšuje, nejsou zavázány podávati příznání, může jim to však býti uloženo. Komise odhadne vůči podle známosti poměru a jiných podrobní čerpavých (důvěrníků, přezvědů atd.) dle jakého stupně důchodu resp. sazby mají býti zdaňeny. Ostatní všichni, mající zdaňitelného důchodu přes 1000 zl. jsou povinni

podati příznání dle podrobných předpisů zákona a použijí se úředního formuláře.

5.) Sazba. Daně jest kvotní a progressivní, nekládá se však nějakými předepsanými procenty na výdělečný důchod, nýbrž pevnými sazbami na stupně důchodové. Na př.

1. stupeň. Důchod přes 600 zř. do 625 zř. Sazba 3. 60 zř.

2. " " " " 625 " " 650 " " 4 " "

3. " " " " 650 " " 675 " " 4 40 " "

4. " " " " 675 " " 700 " " 4 80 " "

5. " " " " 700 " " 750 " " 5 40 " "

6. " " " " 750 " " 800 " " 6 " "

10. " " " " 950 " " 1000 " " 9 20 " "

20. " " " " 1900 " " 2000 " " 30 " "

40. " " " " 9000 " " 9500 " " 272 " "

60. " " " " 36000 " " 38000 " " 1390 " "

65. " " " " 46000 " " 48000 " " 1860 " "

Odtud až do 100000 zř. stupně stoupají o 2000 zř. a daň o 100 zř., u stupně 100000 - 105.000 zř. činí daň 4650 zř., odtud stoupají stupně po 5000 zř. a daň po 250 zř.

6. Prováděcí orgány kromě úřadů daňových, jež vše, čeho třeba připravují, vyšetřují a katastry udržují, jsou zejména jako orgány zdanovací, t. j. stupňů, důchodový a sazbu ustanovující:

A) komise odhadní, které se zřizují buď jako okresní správního pro obvod okresu politického nebo jako místní pro obvod měst a míst průmyslových o více než 10000 obyvatelích. Složeny jsou počtem nařizovací cestou ustanovenými a předsedy a z členů polovici od poplatníků zvolených, polovici od vlády jmenovaných, ze kterýchžto posledních však více než dva nesmějí býti aktivními úředníky státními;

B) komise odvolací pro obvody zemské, jmenované (kromě předsedy) na polovic od vlády, na polovic volení od sněmu a to a poplatníků daně důchodové. Mezi jmenovanými nesmí býti více než dvě úředníky.

II.

Daň nepřímé.

§1 Jejich povaha a hlavní větve.

Při daních přímých stát - obrací se přímo ku
 správní daně - zajišťuje povšechnou přiosobitost každého jed-
 notlivce k daní bezprostředně tím, že vyšetřuje velikost vý-
 nosu, důchodu neb jmění, a činí je předmětem daně. Daň
 předpisuje se určitým poplatníkům, a pravidla těm, kteří
 dle úmyslu zákonodávce mají ji nésti. Když
 se požaduje na jiné osobě, děje se to jen tehdy, když pří-
 slušná část výnosu neb důchodu daní podléhajícího
 v rukou té osoby se přechodně nalézá (n. nepřímé vybírání
 daní úrokové). Daň vyměřuje se osobám povinným
 sumami číselně určitými na základě momentů trva-
 lých, t. j. pro víceleté periody neb aspoň pro celou periodu
 finanční platných a v úradní seznamy zaznamena-
 ných, i vybírá se v pravidelných termínech.

Nepřímými daněmi (ve smyslu slova toho zde

užíváním) jsou pak všechny ty, jež stíhají jednotlivce jen u příležitosti určitých upotřebení jmenů, at jest to upotřebení k určitým druhům výdělečných obchodů, konkrétně hospodářských aneb upotřebení k úkoji osobních potřeb, které způsobí upotřebení slouží za příznaky (indicie, symptomy) způsobilosti jednotlivce k daním. Způsobilost daňová se tedy ani přímo nevysvětluje ani přímo nepostihuje, nýbrž vskutku jen nepřímě zasahuje.

Nesluší se mysliti tím, že jistě daně jen spadající vybírají se od zcela určitých producentů, rovněž u určité výkazy naprovných (sládků, lihovarníků, cukrovarníků), ba vybírají se od nich po případě určitou sjednanou (paršální) sumou za celou periodu finanční. Platitel takové daně jest toliko prostředníkem mezi státem a skutečnými subjekty daně, t. j. těmi, kteří vskutku ji nésti mají a poneseu, pokud kupující výrobky dotčených vyrobitelů platiti budou i část daně u cenu vpočtenou (na ně přesunutou). Základem jest vždy jisté quantum výrobků, o němž se předpokládá, že se vyrobí a do domácí spotřeby přejde, u ceně jeho pak se nakládá daně za ně napřed vynaložená.

U při nepřímých daních püstane za pravidla, dů-
chod pramenem daně, rozdíl jejích od přímých jest, toli-
ko rozdíl v příčině předmětu (základu vyměření). Podle
toho, je-li předmětem daně nějaká skutečnost soukromo-
hospodářského obchodu, výdělkového (převod majetku,
půjčka, směnečné jednání, atd.) nebo jistá spotřeba, dě-
lí se daně nepřímé na dvě hlavní skupiny: daně ob-
chodové (Einkommensteuern) a daně spotřební (Consumptionsst.)

U systematických daní neobjevují se ani obě tyto
skupiny veskrz v pojem „nepřímých“ daní zahrnutý. Avšak,
zahrnutí to jest odůvodněno z příčin věcných i formálních.
U obou případech totiž stihá jednotlivce daň toliko za
příležitosti určitých jednání, ve kterých vidí se příznak
jeho osobní působivosti k daní, dokonale nepostigžené
daněmi přímými.

Vybíráti se mohou daně nepřímé buď v ho-
tovosti nebo v podobě kolku. Tento způsob u daní ob-
chodových jest vůbec nejčastší, u spotřebních jen výjimeč-
ný (kalendářový, novinový kolek; sr. i tabákovou daň).
Kolikou se dále vybíráti buď přímo, t. j. od toho, kdo je
dle úmyslu finanční správy, vskutku také má nésti,

aneb u jiného, o němž se předpokládá, že je přesune. Tento způsob jest nejhusťší u daní spotřebních, ač přesunutí není vždy jisté. Ovšem i přesunutí nezamýšlené se může objeviti a zvláště za myšnějšího stavu to závisí u mnohých daní z obchodu na největší hře náhod, která strana vlastně daň skutku ponese.

II. Daně spotřební.

Úvodní nauky.

§ 1. Pojem a rozdělení daní spotřebních.

Daně spotřební jsou daně nepřímé, jejichž předmětem jsou jisté skutečnosti osobní spotřeby.

Daně spotřební dají se rozmanitě dělit: dle předmětů, dle původu jejich; dle potřeb, jimž slouží; dle momentu, ve kterém daň se ukládá; konečně dle způsobu, jakým daň se vybírá.

1. Hospodářské statky, jejichž konsumce k uložení daně spotřební podnět zavdává, mohou býti buď:

a) statky hmotné, a tyto opět buď:

α.) statky sloužící trvalému užívání (jmění upotře-
bovací, užitné), na př. park, kočár (daně ze jmění upotře-
bovacího - *Gebrauchsteuer*); anebo

β.) předměty, jejichž substancie jediným aktem spo-
třebním se ruší (statky spotřební v užším smyslu), na
př. nápoj, maso, tabák (daně spotřební v užším smy-
slu slova - *Verbrauchsteuer*);

γ.) služby osobní či výkony, na př. daň ze služebnictva.

Daně ad α.) sub α.), pak ad γ.) uvedené vybírají
se nejčastěji přímo u konsumenta, jsou tedy daně spo-
třební přímo vybírané (*direct erhobene Verbrauchsteuer*).

Daně ad α.) sub β.) uvedené vybírají se převážně nepří-
mo, totiž u výrobitele neb obchodníka, jenž - jak se o-
čekává - na konsumenta je přeune (daně spotřební
nepřímo vybírané - *indirect erhobene Consumptionsst.*).

Tyto poslední uvedené tvoří však nejdůležitější, t. j. nej-
významnější skupinu daní spotřebních.

3. Předmětem daně spotřební může být
spotřeba výrobku zahraničního nebo spotřeba výrobku
domácího. Z tohoto případě mluví se všeobecně o ak-
cích (v přímém smyslu, ne tedy pouze ve smyslu akciové

u bran, vybíraného), ve druhém jest formou vybírání daně clo a to t. zv. finanční clo (a contr. tak řeč. národohospod.).

3.) Sloužití mohou předměty daní spotřební podrobené buď potřebě hmotné (byt, šat, pohum, nápoj, svítivo, topivo) nebo potřebě duševní (noviny, kalendář, karty, billard.).

Tato potřeba může býti buď absolutně nutná, (síl, obilí), neb jen relativně nutná, t. j. dle poměrů, obyčejů a náborů, tedy dle obvyklé míry života jisté vrstvy nebo doby za nutnou uznaná (káva, pivo a pól.) nebo ryze přepychová. Přak i při předmětech o sobě nutných (zvláště relativně nutných) může se jviti ve kvantitě nad nutnou míru konsumované moment přepychový a zejména bude s rozdílností kvality při konsumpci předmětů o sobě třeba relativně nutných moment přepychový více méně v popředí stoupati. Při ukládání daně může se k tomu momentu přiklásti tím, že se sazby daně dle míry kvalitní (jakostní) odstupňují (sr. na př. daň z tabáku!).

Rozhodnutí, zda předmět nějaký uznati sluší za absolutně neb jen za relativně nutný (což jest velice

důležitá pro posouzení té, které daně), bude se někdy zakládati na momentech přirozených, např. klimatických (roz-
díl mezi nutností masité stravy ve chladných a horkých
pásmech!).

4.) K rozdílu daní přímo a nepřímo vybíraných
vyvinují se zároveň jako formy posledních řečených rozdíly
daní produkční, cirkulační, atd. (sr. níže).

5.) Sazba daně může býti buď hodnotná, t. j. v
procentech směnné (kupní) hodnoty předmětu stanovená
nebo specifická (váhová, kusová atd.), t. j. určitým obno-
sem na jednotku váhy, tělesního obsahu nebo na je-
den kus ustanovená. Rozdíl ten vystupuje hlavně při
dech (sr. níže!), v ostatních formách daní spotřebních p.
pravidla bývá (vyjímajíc daň z bytu) sazba specifická.

§3. Kritika daní spotřebních.

Vešmi různé jsou úsudky o vhodnosti a oprávněno-
sti daní spotřebních. A nauce již záhy objevily se spory
o jejich přínostech a vadách. Tak již na rozhraní XVII.
a XVIII. věku v Německu (spor akcisový) a v 1. pol. XVIII. stol.
v Anglii.

Zásadní odpor proti daním spotřebním vyvinul se u fyziokratů, kteří nepřímou zvali každou daň, jež nebyla uložena bezprostředně na čistý důchod pozemkový (produit net), což s jejich teorií národohospodářskou souvisí, každou daň nepřímou zásadně zamítali.

Sporné daně přímé a nepřímé nepřestaly ani v literatuře pozdější. A nauce moderní přispěly nemálo k zesílení odporu proti daním spotřebním velké vadky při existujících daních spotřebních, uložených na předměty nutné konsumpce. Charakteristickým jest zvláště odpor mnohých socialistů, zejména Lasallův proti spotřebním daním, ježto myslí je hlavně třídy nemajetné nesou, v tím fakticky největší částí břemen veřejných stíženy jsou.

Přiloží-li se měřítko obecných základních principů o daních hlavně pod dojmem existujících soustav daňových a bez současného zřetele k daním obchodovým, vzejdou skutek značné pochybnosti o daních spotřebních.

1.) Daně spotřební poskytují si své prostředky pro pulaci a přibývajícím blahobytem bojnější výtežky,

anž vyvolávají se tak živé pápasy pájmů sporných, již propukávají při každém zamýšleném zvýšení, neb novozavedení přímých daní. Sta to naopak klesává výtěžek jejich v dobách nepříznivých. Avšak, neodvídají právě dostatečnou elasticnost, když se objevuje potřeba zvýšených příjmů; zvýšená sazba daně spotřební může totiž působiti aspoň na čas úbytek konsumpce a žádoucí výši příjmu z daně se nedostaví grovna, když jest ho potřebl.

2.) Se zásadou obecnosti zdá se býti v neshodě skutečnost, že jednotlivci dani uiti může tím, že se zdrží konsumpce. Položí-li se však daň na předměty absolutně nutné (chleba, pít), pak působí velmi nestejnoměrně, zkracuje nutnou výživu, přetěžuje taková daň vrstvy chudé; tak, účinkuje po případě ve smyslu opádně progressivně. Osoby nefyzické (společnosti atd.) ujdou daním spotřebním vůbec.

3.) čím ohodnotěji uložený jsou daně přímé (podmínka, která musí se dá splniti jen s dokonalostí relativní), tím více přizpůsobují se skutečnému stavu (velikosti) důchodů těch, kterých jednotlivci, kdežto

ze z povahy konsumpce jednotlivcovy na velikost důcho-
dů jeho bezpečně souditi nedá, a to ani, dle kvality kon-
sumpce (bohatý, lakomec!) ani, dle mnohosti její (pla-
va, četné podiny - bezděnc), což opět proti zásadě stejnoměr-
nosti čelí.

4.) Hlavní část těchto daní a, příčin z povahy je-
jich plynoucích, nemůže se vybíratí bezprostředně od toho,
kdo dle jinýmu zákonodárcova skutku ji má nésti,
zákonodárce musí se spoléhati na předsunutí, jehož pl-
ný zdat není, však vždy zabezpečen.

5.) Daně přímé vyžadují větších obětí jen v tom
momentu, kdy se zavádějí, neb zavolené opravují (ka-
tastry, atd.). Daně spotřební v největší, a nejdůležitější
skupině (nepřímo vybírané, na př. cukerní, pivní, vin-
ná, tabáková - pla!) vyžadují neustálé náklad-
né kontroly; při tom jsou jisté vexace (týrání) vyřabi-
telů a obchodníků více, méně nezbytné, někdy se i vý-
voji techniky překážejí, no připadá se jistým způsobem
techniky nadlehčuje, jiné se zkracují a to právě týká
se nejčastěji menších podniků. (S. níže na př. o ulož-
ení daně dle prostornosti jistých aparátů, nebo dle

množství pivoviny, a př. u daně z cukru, piva, líhu et c.).

Na takovýchto argumentech, které u rozdílných druhů těchto daní platí měrou nestojnou, zakládal se odpor proti daním spotřebním, a dřívější literatuře shusta se objevují.

Naproti tomu zapřítí nebylo historické faktum, že daně spotřební a to zvláště t. zv. nepřímé vybírané přese všechny námitkyávají rozsahem stále rostoucím a těší se rozhodně oblibě u praktických finančníků, ba i jisté relativní popularitě u poplatníctva. To se zakládá pokud se píše řečených týč, na skutečnosti, že výnos těchto daní ve všech státech s blahobytem stoupajícím bezděky stoupá za rostoucí konsumce, kdežto zkušenost učí, že bývá rozmnožení nebo zvýšení daní přímých spojeno s překážkami, s odpozem tříd, jiným zvýšením břemene nastává atd).

Pokud jde o poplatníky, zakládá se relativná oblibenost daně spotřební na tom, že - ač náklad se prací jejího spojený je značný - netlačí se tak na povrch záhadné otázky o rozdělení daně na rovné osoby jako u daní přímých. Poplatník pak,

jakmile daň (nepřímo vybírací) zobecněla, a s poměry
prostla, nerozpoznává již, jaká část z ceny předmětu
jím konsumovaného připadá na daň (pivo, tabák),
nese ji po částkách zcela malých a platí daň vlast-
ně vždy jen tehdy, když je solventním a tou měrou,
jakou solventním jest, kdežto při dani přímé musí
v určitý termín s určitým obnosem se dostavit.

Čapor, velike' massy obyvatelstva, neb jistých
tříd společenských, nebo parlamentů, bývá tudíž pro-
ti novým přímým daním a pravidla tužší a ži-
vější nežli proti daním spotřebním (ba vůbec ne-
přímým) a tedy i momenty politické namnoze v
našem století podporovaly i podporují rozvoj daní
spotřebních.

Tyto právě uvedené momenty, nejsouce proti
vadám dříve uvedeným dosti podstatny, nebyly
by aspoň pro nauku rozhodny.

Avšak i iivaky výše, ad. 1. - 5. z části mají
na zřeteli jenom nedostatky platných ustanov (na
př. námitka sub 2.), z části vycházejí z předpoklá-
daní, že důchod jest měřítkem způsobilosti daňové

str. 295.). Kdyby pak vstupy dotčení docela byly daně sprostě-
my, vedlo by to k výstřednímu a trvale nesnesitelnému
přetížení počtem ostatního skrovného počtu přímějších.
Klají-li tedy vstupy ony býti daní podrobeny, lze to pro-
vésti ještě nejvhodněji, daní spotřební, kterýžto způsob i
pro poplatníky bude méně citelný, neboť daň nikdy ne-
stihne jednotlivce, když ku placení jest nepříslušný (což u
daní přímých stane se snadno), stihne ho po částkách
malých, rozděluje se tedy na přemnohé časové termíny
a usnadňuje mu solvenci, i jest tedy celkem působem
daně jenom nejvhodnějším;

B) cizinec v zemi se zdržující a daní přímé
nepřístupný pouze daní spotřební může býti stížen.

2. Je-li zároveň - předpokládá-li se náležitý spů-
sob rozdělení - korektivem jistých nedokonalostí zalo-
žených v povaze daní přímých sebe pečlivěji ulože-
ných.

Skutečnou působivost k daním stát může je-
nom v jistých mezích vyšetřiti, jen totiž s větší men-
ší dokonalostí skutečnou velikost důchodu (výnosu,
jmenovitě výnosu skrytacího) v penězích vyjádřenou. Však

při stejné velikém jmění neb důchodu dvou, sobe může jejich skutečná, individuální způsobilost daňová býti velmi různá, a neshy by daň stejnou kvotou oběma uloženu konečně přece jako běžnou nestějněměrně (různý) stav rozdílný, rozdílnost průměrné doby životní u rozdílných živností a tedy i potřeba větších praeemií pojistných u těch, kde jest doba ta kratší; větší potřebný obnos k udržení síly pracovní při výkonech síly rychlé nebo značně absorbujících a. m. j.). Po těchto detailech stát nikdy proniknouti nemůže, sebe uvělejšíu upravením daní přímých postihnouti jich nedovede.

Přímé daně nemohou tedy stačiti ani k po-
stizení individuální způsobilosti daňové, jaká se ob-
jevuje i při důchodech neb jměních peněžním obnosem
stejných.

Známkou skutečné, individuální, konkré-
tní způsobilosti daňové bude však v pravidla působ,
jakým se důchodu nebo jmění užívá. Přihlížaje k po-
muto momentu, odůvodňuje Schäffle (Grundlage der
Steuerpolitik 1880.) nutnost nepřímých daní (tedy

daní spotřebních, i daní obchodních) a jejich individualizující působnosti. Tím rozumí přisobílost jejich – ať-li předměty jich podle toho dobře jsou vybrány (to jest zde *conditio, sine qua non*) – rozdělení břemě daně dle individuální, skutečné, konkrétní přisobílosti daňové každého jednotlivce, kterého rozdělení subjekty daně samy (nikoli stát) tím provádějí, že buď výdatněji konsumují předmětů daní spotřební podrobných věcí, břemě daně si uloží, když jejich přisobílost daňová jest větší, nadprůměrná a naopak zdržuje se jistých konsumací, břemě si ušetří, jestli jejich přisobílost podprůměrná. Takto rozdělí se teprve břemě daní stejnoměrně dle přisobílosti skutečné poměrně subjektem daňovým samým – a to nazývá Schäffle „vlastní regulací břemene daňového“ (*Selbstregulierung der Steuerlast*).

Kochlo by se, právě hledíc na věcnou vlastní regulaci, k tomu poukázati, že placení či neplacení daně, dleto jest tedy v libovůli každého jednotlivce, v jehož moci jest konsumovati či nekonsumovati předměty daní podrobené. Ovšem tuto námítku

by aspoň slabiti poukázáním ke skutečnosti, že snaha
po pozitivních životních a velkých výkyvů konsumpční
bývá příliš mocná, aby se lidé od jistých konsumpcí
odvrátiti dali. Ažaktě ostatně, když někdo neužije dů-
chodu svých ke konsumpčním daním, spotřební podrobo-
ným, myšl. kapitalisuje, stihne se (nebo při jistém při-
měřeném upravení aspoň se stihnouti může) větší stu-
peň jeho daňové přizpůsobivosti rozmanitými forma-
mi daní obchodových, jakmile účinky kapitalisa-
ce té se stávají zjevnými při rozličných výdělečných
jednáních (koupi, nemovitosti, neb, akcie, půjčky atd.)
nebo u příležitosti nápadu dědictvího. (Celá vy-
vrátiti námitka ta se ovšem nedá, neboť právě, že
konsumpci ovládá jest určitými výkyvy a názory
v rozličných místech panujícími, právě proto nebude
míra daně, kterou jednotlivec svým konsumpcemi
na se bere, ve všech případech v rovnováze s konkrétní
jeho přizpůsobivostí k daním.

Pozhodmy zůstanou tedy v první řadě pro
podřízení daní spotřebních:

a) momenty, posléz řad 1.) uvedené (str. 353. - daň

spotřební jako surrogát daně přírůné), (pr. o tom hlavně Wagner: „Finanzwissenschaft“.);

b.) okolnost, že při nynějších systémech daní přírůných a vůbec při jistě nezbytné nedokonalosti daní přírůných bez daní spotřebních, nelze se obejít.

Účinek pak, ad 2. uvedený (str. 354.) - individualisování břemen vlastní regulací poplatnictva - čím větší celkovou přibližností se dostaví, čím vhodněji budou předměty daní spotřebních vybrány. Aby pak účinek toho nadíti se lze bylo, potřebí jest:

1.) na předmět daně vybrati takové statky, které sice nejsou nezbytny, ale rozsáhlou měrou se konsumují, nikdy předměty absolutně nutné potřeby, neboť působí daň na ně uložená velmi nestejnoměrně, zkracuje nutnou výživu a činí vlastní regulaci ve smyslu právě uvedeném nemožnou.

2.) Nesluší vybrati ty předměty jednostranně, nýbrž tak, aby každý hlavní směr konsumce jen relativně nutných byl daní stížen, tedy ne pouze nápoje, nebo pouze jistá dráždiva (tabák). Po-

kud pak v jistém směru se objevují rozličné před-
měty více méně navzájem při konsumpci se vylučo-
jící (pivo, víno, kořalka, čaj, káva), všechny musí
stíženy býti daní dle míry působivosti daňové
dokumentované konsumpci každého jednotlivého
z nich.

3. Přípochové konsumpci, svědčící o zvláštní
působivosti daňové buďtež zvláště daní podrobeny
a pokud existují podstatné rozdíly ve kvalitě před-
mětů spotřebních daním podrobených, buďtež k
nim podle možnosti přihlíženo náležitě odstup-
ňovanou sazbou (sazbou kvalitní, sr. ceny dout-
níků při monopolu tabákovém).

Přihlíží-li se k tomu, že ani nejlépe upra-
vená daň důchodová nepostihne rozdíly indivi-
duální působivosti daňové, kdežto phorně upra-
vené daně nepřímé, zejména pak spotřební, mají
individualisující působnost, plně doznatí, že
požadavek jediné progressivní daně důchodové
za úplného zrušení daní spotřebních jest nespra-
vedlivý, ano přímo antisociální.

§ 4. Technika vybírání daní spotřebních.

Pro stránce technické jsou daně spotřební vykazují rozdíly neméně značné nežli daně přímé; přinejmenší je o sobě již sama rozdílnost potřeb, kterým zdaněním předměty slouží (hmotné, duševní), rozdílnost původu, státní zdaněných (doma vyrobené - z ciziny přivážené), větší neb menší místní soustředěnost konsumentů (v uzavřeném městě - na venkově), konečně pak povaha a způsob potřeby samé. Kdežto z rozdílů prve řečených vyplývá množství technických podrobností, rozdílnost ve způsobu a povaze spotřeby stává se momentem přímo základním.

Řečí tu totiž o rozděl trvalého upotřebování neboli užívání (usus, Gebrauch) od spotřeby předmětů přiž substantiálně strávujících, tedy spotřeby v užším smyslu neboli zujití (consumptio, Verbrauch). Úkol techniky finanční bývá v pravém případě již proto snazší, že předmět zdaněný nalézá se ve stálém dělení určité osoby, tak že zjištění jeho jest poměrně snadným a správa finanční může tedy přímo

dažitele zdaněného předmětu se uchopiti. Proto již z povahy věci tu vyplývá, že ukládá a vybírá se daň s pravidla uživateli poměrnou, tedy přímo.

Bezvýjimčný ovšem působ tento přece není, a jest to tudíž mylné i v oboru spotřebních daní prováděti jako soustavnou částku rozšíř. přímého a nepřímého vybírání, jak se to zhušta ve spisech děje. Tak např. byla již zmínka, že daň z bytu, nejdůležitější z daní na spotřebu té kategorie, může se vybírat přímo (u uživatele bytu) nebo nepřímo (u pronajímatce), daň z kulečnicků pak, pokud se týče kulečnicků v místnostech hostinských, jest rozhodně nepřímo vybíranou (protože ji podmiňuje hostince resp. kavárny na hráče přicemné).

A celé veliké skupině těch předmětů, jejichž potřeba záleží ve využití a ptá se nepřetržitě, neustálými akty, konsumpčními, stává se bezprostřední, uchopení konsumenta naprosto nemožným a s povahy věci plyne tedy metoda zdanění nepřímého. Jenom když nahodile sám platitel daně takové (cukrovárník, plá. ník) předmět zdaněný neb část jeho spotřebuje, pak nabývá daň povahy přímo vybírané daně. Musí se

dy při předmětech těchto dan dopadnou na předmět
příj, nežli dojde k jeho spotřebě. Ale právě proto úlohy
finanční techniky stávají se hledíc k těmto předmě-
tům těžšími, i sluší tu uvéstí zejm. toto:

1.) Z povahy daně spotřební nepřímou vybírání ply-
ne, že má býti přesunuta; to však se zdáří tím snáze a
úplněji, čím bezprostředněji před přechodem na kon-
sumenta dan se vybírá, neboť kolik přechodů z ru-
ky, do ruky, nežli dojde na konsumenta, tolikrát jest
nutno přesunuti a tudíž i tím více nebezpečí, že se mě-
rou žádoucí nezdaří. — po případě i snáze správná mí-
ra se při tom překročí (uvadí se na konsumenta pod
záminkou přesunuti více). Toto posléz uvedené nebe-
pečí ostatně nastává i tehda, když sazba daně se vy-
měří tak, že při prodeji v malém vypradne na dan
jenom nějaký glomek nejnižší mince drobné (krejcaru).
(Zaokrouhluje se pak cena nejbližší vyšším obnosem.

2.) Dan měla by ostatně stihnouti příj předmět,
jen když už jest jisto, že vskutku bude věnován té spo-
třebě, která, ale úmyslu zákonodárcova, daní má býti
stížena.

3) Avšak požadavku pod č. 1. vyslovenému vadí zhusta skutečnost, že zboží v tím větším počtu rukou (obchodníků atd.) bývá roztrženo, čím blíže se nalézá spotřebovatel, právě proto doporučuji se z důvodu ekonomické úpravy techniky finanční politiky moment k uložení daně, do-
kud jsou předměty je podrobené ve velikém množství pohromadě, zejména pokud jsou soustředěny v místnosti uzavřené, neboť jen tak se usnadní dohled a povinné předměty neomáchno dani uniknou. Proto velká převa-
ha spotřebních daní nepřímých vybíraných (vyjma clo) při-
pojuje se k nějakému aktu výrobnímu.

4. Podle toho, v jakém stavu hospodářského pro-
cessu daně předmět svůj stihá, rozlišují se případy
tyto:

I. Ze předmětů z ciziny přes hranice přivezených vy-
bírání se daně spotřební v podobě cla (finančního), o čemž
bude dále volně řeč.

II. Ze předmětů doma vyrobených vybírá se buď:
a.) ve formě t. zv. finančního monopolu (Finanční mono-
pol), t. j. stát vyhradí si buď celou produkci neb jistou
část produkce (na př. fabrikaci ze surových tabákových

listů, jejichž přestování podnikovíkem neapovídá); aneb jenom obchod; po případě i všechnu produkci i obchod. Když pak produkty monopolu přivádí do prodeje, přiráží daň k ceně jejich. Výhodou monopolu bývají jednak větší výťažky, jak ukázaly zkušenosti s tabákovým monopoem, a contr. pouhé t. zv. tabákové daně, jednak i ta okolnost, že lze dokonale přihlížeti k rozdělení jakos. Při ukládání daně, t. j. při vyměřování ceny výrobků monopolních. Je stanovisté finančně politické ho monopol je tudíž znamenitou formou vybírání daně; po stránce technické i po stránce stejnoměrnosti rozdělení jest velice úspěšnou. Daň vybírá se až před samou potřebou.

Po stránce ekonomické však objevují se obtíže monopolu hlavně jen, když jde o přechod k němu, když tedy bývalí potřebí odškodniti dosavadní privátní producenty neb obchodníky. (Tečlivé vyšetření čísel náhrady při Bismarckově nezdařeném pokusu zavést v německé říši tabákový monopol.)

Avšak závažné jsou proti monopolu již námitky obecně politické, a ještě vážnější sociálně politické. Obec-

ně politické záležitosti jeví se v soustředění veliké moci v rukou správy státní, naproti četným skupinám lidí při monopolu zaměstnaným (vliv na volby atd.). Sociálněpolitické nebezpečí pro dobu nynější jest i v tom, že čím více monopolu, tím více ve velikých skupinách lidí oslabují se pohnutky hospodářské samostatnosti, zejména pak, že stát tím pásm stále více přechází na půdu řízení podobných těm, jež socialismus má pro celé řízení výrobní na mysli. A naší době beztoho soustředěním pošty, telegrafů i četných železnic mnoho v tom směru se stalo. Ovšem toto soustředění bylo způsobeno z důvodů politiky národohospodářské i nepluší z pouhých důvodů finančněpolitických přírody jeho ještě více rozšiřovati.

b.) aneb vybírá se daň při nějaké fází výroby nebo oběhu, jež ponechány jsou volnému soukromohospodářskému podnikání. Tu pak možná jsou stadia velmi rozmanitá, ve kterých daň lze ukládati.

a.) Daň ukládá se na předmět již podrobený, pokud se nalézá ve stadiu výroby (daň výrobní — Productionsteuer), a to buď:

xxx.) pokud se nalézá ve stadiu suroviny (daň surovini-
nová - Rohstoffsteuer), tak že se buď vskutku surovina
ku zpracování ustanovená dle množství a dle jakosti
zjistí (na př. váha buničky před fabrikací), nebo se jistí
objektivní znaky, vyšetří, ze kterých lze souditi o množ-
ství suroviny i produktu, který se z ní dá docílit, tedy
na př. daň vyměří se dle prostornosti jistých ke zpracová-
ní plešicích nádob a apparátů a dle doby, po kterou
nádoby tyto jsou v činnosti (po případě kolikrát se
naplnily atd.) Předpokládá se totiž na základě zna-
lecké zkušenosti, že se pomocí těchto apparátů za urči-
tou dobu, po kterou v činnosti přistanou, tolik a tolik
produktu vyteží. V obém případě vzejde výhoda pro
ty výrobce, kteří majíce dokonalejší přístroje, mohou
a dovedou se množství suroviny daní podrobeného
více vytežiti nežli jiní, mající na př. přístroje chatněj-
ší, méně účinné. — Křibec však bude se v tomto pří-
padu dani říditý zakládati popud, aby se hledělo vy-
težiti více, nežli zákonodárce předpokládá, když daň
ukládá, což může míti v zájmu i technické pokro-
ky (tak, na př. se vysvětlují mnohé technické pokroky v

cukrovárnictví za platnosti daní surovinových), avšak i zároveň pokroky technické třeba jen jednostranné, omezuje totiž pouze k úspoře daně, neštítící se ani maření surovin, tedy protihospodářské výroby, jen když se počítá na daně;

B.B.) nebo, když se předmět už nalézá v podobě fabrikátu (daň tovarová, fabrikátová, Fabricatsteuer; též daň produktová (Productsteuer)). Daň ukládá se dle množství, skutku vyrobeného a po případě i dle kvality. V zásadě sluší vždy dáti přednost daní fabrikátové, ježto pak nejspravedlivěji se vyměřiti může a také blíže u konsumenta na předmět svůj dopadne, zvláště když zatímním dložením ve skladištích veřejných potřeba zaplacení daně se odročí. Avšak, nelze-li množství a jakost výrobku způsobem nějakým správně kontrolovati, ptává se pak smacno správa daně příliš nákladnou následkem nutnosti příliš obšírlé kontroly (na př. ohrazení cukrovarů při dani z fabrikátů; v každém zvláštní finančním zřízení, zvláštnosti upravení stavby). Proto zůstává omezena na výrobky, jejichž výroba se soustřeďuje v nepříliš četném počtu větších závodů.

β) Daň ukládá se teprve, když předmět se nalézá v oběhu (daň oběhová, cirkulační, Circulationsteuer). Tu pak opět jsou možný případy rozmanité:

αα.) D. z. akcie bromový (Thorakcie). Tyvinul se hlavně ve městech uzavřených a jest s ním spojena vždy jistá nesrovnalost oproti místem, kde tento pří-
sob možným není. V Předlitavsku mají akcie u bran pouze tato města: Vídeň, Praha, Brno, Štýrský hradič, Lu-
blan, Řest, Krakov, Lvov. Mnohá daň akci, jejíž vybírá-
ní mimo města uzavřená spojeno jest s velikými obtí-
žemi, jako na př. daň z meliva, nebo masa, touto ce-
stou nejnáze se vybírá.

ββ.) Vybírá se u obchodníka, buď že vskutku zji-
stá a stále kontrolují zásoby jeho (na př. zásoby piva,
vína při d. z. pivním, neboli kořalečím brejcaru, kte-
rý jako obecní daň spotřební s. u nás stále hustěji ob-
jevuje), nebo že se mu uloží daň v podobě platu za li-
cenci ku prodeji (na př. rakouská státní daň z nálevn
kořalky - Schanksteuer).

Který ze všech těchto rozmanitých přísobů bu-
de in concreto nejvýhodnějším, někdy závisí na pova-

ze předmětu, někdy též na zvláštnostech techniky, jejichž změny způsobují, že se změnití musí i modus uklá-
dání daně (objevilo se na př. při dani cukerné).

5.) Aby se uspořila neustálá nákladná kontrola, jakéž některé způsoby daně vyhledávají, užívá se někdy metody t. zv. sjednání (Abfindung), t. j. smluvy, na základě které na místo daně, jež by se týmně závodem ve více jednotlivých případech platiti měla, smluví se určitá, pevná suma ročně. Předpokládá-li se, že se ta suma vyměřila na základě všech okolností bedlivě vyšetřených, stát nebude mít ztráty oproti vybírání podobnému, o to, co mu v nadprůměrných případech přece ujde, zmenší se jen hrubý, nikoliv čistý výnos daně, neboť se ušetří nákladů na kontrolu.

Shodně dráždí i tento způsob ku větší výrobě nebo většímu prodeji, nežli se při vyšetření předpokládalo, a působí pak tato metoda podobně, jak uvedeno výše o metodě daně provínové.

6. Repartice a kontingentování jsou možný, ačli není osob daň platících příliš mnoho. Uloží se totiž jim všem (na př. producentům jistého od-

větší), že jistý obnos daně v celku musí dojíti. Ukdojde-li celý, repartuje se statek dle jistého napřed ustanoveného měřítka mezi ně všechny. Vliže to máti v oboru daní spotřebních jen tehdy smysl, když z nějaké předsímy neosnadno jest jinou cestou skutek předměty přislíbené potřeby náležitě postihnouti. (Rakouská daň cukerná před r. 1888. následkem tajné prémie vývozní, obsažené v restituvní sazbě pro vývoz cukru, nevynášela již bez mdla nic a musilo býti netto, již státu, má zůstati kontingentováno).

Přijí specielní pronájem daně (pronájem vybrané daně na vlastní účet nájemcův) jest možný, z pravidla arci jen v jistém lokálním kruhu. (Pronájem akcise u bran, daně portážkové nebo lokálních daní z nápojů, - p. zv. pivního, vínného, kořalečného krejcaru - na venkově).

Jest konečně při jistých případech spotřeby možná i v oboru daní spotřebních forma kolková, již má pak všechny výhody této formy, arci i její nebezpečí.

7.) Řídká daň má stihnouti jen konsumenta

v zemi, tedy jest spravedlivě, aby při vývozu zboží, z něhož daň spotřební se zaplatila doma, daň tato se vrátila (restituce daně - Steuerr restitution); totéž platí o celu zaplaceném, když zboží, z něhož zaplacené, opět se vyveze, pokud je přiměřeně zjištěna identita. Při jistých methodách daně, kde více předmětů se vyrobí, nežli zákonodárce daň ukládá je předpokládá (sr. př. práce, daně surovinové, ale množství suroviny, nebo dle výkonnosti jistých přístrojů vybírané), nabude pak taková restituovaná daň mnohdy spíše povahy exportní prémie, když se vrací daň v té míře za 1 m. ct. výrobku, jaká se při ptavení daně surovinové předpokládala, kdežto u fakticky více vyrobí se tedy také za každý m. ct. méně platí. Stát vrací více, než obdržel (tajná prémie na rozdíl od zjevné!).

§ 5. O clech zvláště.

Cela, t. j. cla pohraničná (Grenzzölle) jsou veřejné dávky, jež vybírá stát ode zboží přes hranice jeho úho. Ze účelu jsou hlavně t. zv. národohospodářská (toho způsobu jsou nyní zejména cla ochranná na

přívoz výrobků cizích) anebo cla finanční. Je pr. věru, ve kterém celné zboží přes hranice překračuje, cla jsou buď přivozními (dovozními - Einfuhrzölle) aneb vývozními (cla vývozní - Ausfuhrzölle).

U mnohých celních soustavách evropských vyníže-
la však už kromě skrovných plochek cla vývozní, která
bývala kdysi důležitou částí celních tarifů, bytž se u-
kládána zejména z důvodů t. z. politiky merkanti-
listické (pr. národohosp. politiku). Vcelka pak odstraně-
na jsou nyní cla přivozní, která nedají se ani háji-
ti jako domnělé poplatky za ochranu poskytovanou
cizím zboží na přívozu (nemí tu speciálních výkonů
státních orgánů), nad to mohou býti škodna odra-
cejí-li transport od domácích drah dopravních.
Bývají tedy jediné cla na přívoz, která jsou buď
ochranná (Schutzzölle), kterých účelem jest zdražiti ji-
sté cizí výrobky potud, aby s nimi na trhu domá-
cím mohly konkurovati výrobky domácí, násled-
kem konkrétních poměrů dražší nežli ony cizí vyra-
běné, nebo jsou cla finanční (Finanzzölle), která jsou
daně spotřební, jež se od ostatních daní spotřebních

rozpoznávají, toliko formou, jakou se vybírají.

V celních soustavách států, ochrannou soustavou (všechny kontinentální, mnohé mimoevropské) ob-
sažena jsou i cla finanční i cla ochranná, státové se
svobodným obchodem pakamičným mají toliko cla fi-
nanční (Anglie).

Předmětem vědy finanční jsou toliko cla finan-
ní, avšak i každé ochranné clo potud, může působiti
jako finanční, pokud právě jisté výrobky chráněného
odvětví z ciziny se přece dovážejí a tedy, státu příjem
z nich vzejde. S druhé strany zase každé finanční clo
musí, mlti zároveň jistý ráz ochranný, pokud dopa-
dá na takové druhy zboží cizího, jež také doma se
vyrobějí nebo vyráběti mohou. Ono musí totiž vždy
býti tak vyměřeno, aby nebyl cizí výrobek podroben
menší dani nežli výrobek vyrobený v zemi.

Při volbě předmětů i vyměření výšky (sazby)
finančního cla rozhodují záležitosti o daních spotřeb-
ních, při volbě předmětů cla ochranného rozhod-
ují národohospodářské úvahy o poměrech toho kte-
rého odvětví domácí výroby a výška jejích musí se

stanoviti, na základě znaleckého vyšetření podmínek výroby, nákladu a cen výrobků domácích a téhož druhu výrobků zahraničních. Finanční clo správně uložené vynese nejvyšší příjem dle zásad finančních sadoucí, ochranné tím méně vynese, čím více přívaz cizích výrobků omezu.

Předměty, na které se ukládají finanční cla,
jsou dvojího druhu:

a) takové, jaké zároveň i v zemi samé se vyrábějí a zde při výrobě nebo ve vnitřním obchodě dani potřebné jsou podrobeny. Tedy na př. sůl, pivo, cukr atd. Výška cla musí se tu, jak řečeno, vyměřiti tak, aby daň na cizí výrobek padající neobnášela méně nežli daň na domácí výrobek uložená; vyměří-li se výše, clo působí jako zabracující. Z podobných úvah zároveň již vyplývá, že spojí-li se dvě samostatná celní území v jedno, musí se dohodnouti o stejných základech pro ukládání daní potřebných (Rakousko-Uhersko); není-li dohodnutí takového, musí se z výrobků dani potřebné podrobených při přechodu ze státu, kde jest daň větší, zvláštní vyrovnávací dávky

požadovati, aby se prodejní ceny jejich vyrovnaly.

b.) Takové předměty, kterých doma ani vyroběti nelze, které však svou povahou a svým významem pro konsumpci jsou rovněž vhodným předmětem daně spotřební, jako káva, čaj, koření atd.

Alechno, co platí o vhodnosti předmětu, výše daně, odstupňování sazeb podle jakosti atd. u daní spotřebních, platí také o dani finančních.

Formálním upravením celnictví vůbec uvéstí sluší toto:

1.) Celní území, t. j. území hranicemi celními omezené může zahrnouti jednotlivý stát, neb říši, i více států, neb říší. Při sloučení více samostatných států, neb říší, mluví se o celních uních, čili jednotách, (Zoll. union, Zollverein). Z dřívější doby nejpamátnější jest „Celní jednotka německá“. Z obvodu celního mohou býti určité místa vyloučena (celní výluky, Zollausschlüsse, jako pobodné místavý, celé ostrovy atd.), což dělo se druhdy hlavně za účelem oživení přívozního obchodu (m. úrodného hosp. politiky!).

2.) Celní území (Zollortnám) stanoví se

pravidla o jednání při výkonech celních úřadů a jejich řízení, jakož též o chování se stran při vyslání (Zolllinie).

3. Tarif celní (Zolltarif) pak jest seznam všech předmětů pro podrobených. Tento může býti buď systematický, dle jednotlivých hlavních kategorií zboží čili tříd, do kterých pak jednotlivé předměty se zařadí, neb alfabetický. Lepší, protože logičtější a přehlednější, jest systematický, který dobře doplniti jest obecním ukazovatelem. Může pak býti buď tarif autonomní, t. j. jednostranně a původně zákonem domácí země ustanovený s výhradním zřetelem na domácí výrobní a daňové poměry (rakouský název „všeobecný“) nebo smluvní (Vertragstarif), vzniklý na základě smluvy mezinárodní mezi různými státy a celními územími. Smluvy takové týkají se ovšem hlavně t. zv. cel ochranných, a však často i některých finančních a mají za účel namáhati si vzájemnými ústupky vývoz, resp. přívaz určitých výrobků. Autonomní tarif zůstává pak základem, naproti vývozu z těch stá-

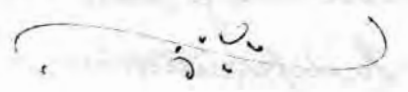
ustanovení, určitými objektivními znaky o tom, které
látky na př. bavlněné, považovati pluší za hrubé, je-
mné atd.

5. Zařízení celnícké musí zabezpečiti především,
aby žádné zboží chu podrobení jemu neuniklo. K tomu
cili dovoluje se transport přes hranice jediné po urči-
tých cestách (celní cesty, Zollstrassen), při kterých zařízení
jsou celnice (Zollämter), které podle rozsahu a důleži-
tosti výkonů jim přiklázaných dělí se na hlavní (Haupt-
zollämter) a vedlejší (Nebenzollämter). Celý pohranič-
ný pruh střeží se příslušnou stráží, aby se zamezilo
podloucnictví (Schmuggel). Zboží provázené dekla-
rací posílatele, nebo dopravce o druhu, váze, počtu
kusův atd. musí se u celnice podrobiti úřední pe-
visi, načež clo se vypočte a vyběře.

6. Jelikož však jest páscadou, aby se daň spo-
třební vybírala jak nejbližší před skutečnou konsum-
pcí, tedy zavedena jsou jistá zařízení tomu účelu slou-
žící. Keisto celnice pohraničních revizují zboží a vy-
měřují a také vybírají clo jisté celní úřadovny u-
vnitř země, do kterých přímo se dováží zboží z ciz

ziny jdoucí, úřední uzavření, prováděné úředním listem průvodním (Begleitschein). Zvláštní skladiště při těch úřadovnách (nebo skladištích soukromá, úřední dohlídce podrobená) slouží za prostředek, aby zboží, v nich bylo uschováno dotud cla prosté, pokud ku vnitrozemské potřebě se nevybère. (Uv. Národohosp. politiku o veřejných skladištích!). Podobná skladiště se přizpůsobují zejména ve přístavních místech a uvnitř vůbec v důležitějších střediskách obchodu.

7. Zboží územím celním jenom prováděné projde pod úřední pávěrkou, jsouc opatřeno listem průvodním. Pokud se jisté zboží jenom na spekulaci vyváží, na př. na cizí trh aneb k pušlechtení (appreture, na př. k obarvení a podob.), aby se po přípravě zase zpět přivezlo, provádí se též list průvodní, aby při návratu prokázal identitu a clo se platiti nemuselo. Pro bezprostřední styk přes hranice mezi sousedními osadami pohraničných států doplněno je se jistě usnadnění (Zollerleichterungen im Grenzverkehr).

§6. O výši daní spotřebních. ~

1) Přirozenou hranici pro výši sazby daní spotřebních, bude ta, při které daň ještě není to, aby zastavila normální rozvoj spotřeby toho kterého předmětu, ne-li dokonce příspěla k obmezení konsumpce, ač není-li to právě též spolu účelem daně (na př. při kořalce, kvůli nebezpečí alkoholismu). Tato hranice jest, ovšem při rozdílných předmětech, rozdílná dle povahy spotřeby, v kterou tu běží, a dle majetnosti výrovců, které dotčený statek konsumují. Je sazba daně normálnímu rozvoji jisté spotřeby překážkou, neb ji dokonce obmezuje, bude se viděti v tom, a) když bez jisté zjevné příčiny spotřeba dotčená neroste stejnoměrně se vzrůstem příjmu, v nichž zdomácněla, b) když se množí spotřeba surrogátů (cikorie místo kávy), a tudíž i v obyvatelstvu poklesají konsumpční obyčeje (míra života). Čekají již s příčin finančně technických a ekonomických nebude ani snadno dostupiti výše jmenované hranice, neboť zkušenost učí, že čím větší sazba daně, tím větší popud k defraudacím v ní leží. (Přiká-

me: tím větší přímie podloucnická).

2.) Druhá strana však nemá každé zvýšení již nutně nepříznivý účinek. Zkušenost učí, že daně spotřební přinesou za rostoucího blahobytu a vzrůstajících pohybů konsumpčních i velmi značné zvýšení, nedějí-li se tato příliš rapídne. Konsumce po případě z počátku se parazí nebo poklesne, ale záhy se vzpružuje a dále se vyvíjí. (Zkušenosti s daní cukerní!).

3.) Avšak i kol spotřebního hospodářství veřejného v oboru daní spotřebních i z jiných příčin, nemůže býti vyčerpán přetelem, aby jen se nepřekročily hranice výše řečené. Daně spotřební dotýkají se právě ukojení potřeb lidských, mohou na ně mít vliv i přímo regulující a při vyměření jich rozhodují tudíž ohledy národohospodářské, zejm. sociálně politické.

Při běží především o povahu potřeby, je-li absolutně nutná, jen společensky nutná či přepychová. Paň na předměty potřeby absolutně nutné je vždy naprosto pravdivá. U ostatních předmětů musí zůstat míra daně v jistém poměru

ek mívá plynutosti. Proto při předmětech, jež jsou pivo-
bilé za účelem jisté spotřeby se zastupovati (surrogo-
vati), bude třeba upravit sazby tak, aby byla jak
nejvíce podporována ta spotřeba, která se jeví s povšek-
ných hledišť národního dobra nejžádoucnější (na-
př. v našich krajinách, a poměrech jest žádoucně pro-
těžovati spotřebu piva proti spotřebě kořalky). Stejná
hledišť platí i pro potřeby duševní. Kde běží o du-
ševní potřeby vzdělavací (kalendář, aspoň částečně
i noviny) je daň závažná; jinak kde běží o spotřeby
rábavy (kolek kartový).

Stejnou výběr předmětů, myslí i sezeb jest tu-
dý důležitým úkolem, proti čemuž bylo často pře-
šeno i za novější doby, když finanční práce, stojíc
proti rostoucím veřejným nákladům a majíc ne-
snáze s rozvojem daní přírůbk, dychtivě páhala po
spotřebních. —

Jednotlivé druhy daní spotřebních.

§ 7. I. Daně spotřební na hmotné statky upotřebovatelné a na služby.

Pokud jde o předměty sloužící úkoji potřeb pouze relativně nutných, výběr jest valně omezen. V nej důležitějších částech jmění sloužícího trvalému upotřebení - jako jest nábytek, oděv - jsou od míry objemu i jakosti nutné k míře i jakosti bytné až do rozhodného přepychu přechody tak hojné a přece v celku nenáhlé, že nelze k nim vůbec vhodnou technikou se přiblížiti.

Hlavnější z existujících daní této kategorie jsou tyto:

1) Daň bytová (Wohnungssteuer, Liebssteuer).

Při ní vychází se z předpokladu, že ve způsobu a míře, jakým kdo ukojuje potřebu obydlí, ukazuje se symptom jeho způsobilosti daňové. Ukládá se tato daň kvotově a pravidla dle nájemného (placeného neb ušetřeného), vybíráti se může buď přímo u uživatele bytu nebo nepřímo t. j. od pronajímatele (s Da-

kousku, ve městech) neb i obojím způsobem (v Anglii při pronajatých celých domech od nájemce, v ostatních případech od vlastníka). Avšak, sluší tu šetřit jistých správných ohledů:

a.) Byt jest předmět potřeby nezbytné, z čehož vyplývá kategorický požadavek osvobození všech, kdož pouze nejmenší nutnou míru bytu mají. Prakticky se to provede osvobozením nájemného do určité výše, ač to jest zase jen prostředek hrubý, neboť může takto od daně byti osvobozen i člověk s poměrně značnější příjmovou daňovou (o pannoť přijící bezdětná).

b.) Rozsah bytu nebo velikost nájemného není ani při větších bytech spolehlivým znakem individuální příjmovosti daňové (četná rodina, nutnost mít byt v jisté ulici neb čtvrti následkem povolání). Ostatně jest na pradě, že vstavy s důchody nejnižšími průměrně větší kvota důchodu svého na byt věnují; působí tedy daň na všechny byty stejnou kvotou položená nestejnoměrně. Byt má konečně důležité účinky zdravotní i mravní, čím více pak jisté hospodářské poměry ukojení té potřeby stěží, tím větší

jest nebezpečí, že je daň ještě dále omezená. Proto vyplývá
potřeba degressivní sazby pro byty nejmenší mírou nutno-
sti přesahující.

Gledie k celému státu jest nesnadno mítí málýžítý
počet na individuální povlaštnosti při různých bytech
téhož místa, nad to pak na veliké rozdílnosti v pomě-
rech bytů a ceny jejich v rozličných místech, proto daň
s bytu jako státní daň není vhodná. Dá se odůvodni-
ti jenom jako daň kommunální, kde lze lépe přetríti roz-
ličných povlaštností místních a potřebné úlevy poskyt-
nouti.

2.) Státní daně této skupiny mají povahu daní
přípýchových (Luxussteuern), jež mívaly někdy také účel
omezující, tedy policejní, kteréhož nyní nemívají. Vy-
nějši jejich ráz záleží v tom, že jsou doplnkem systé-
mu daní přírýchových i spotřebních (v užším smyslu),
dopadající na držitele výšších důchodů jako protiva-
ha poměrného přetížení chudších vrstev daněmi spo-
třebními, kterážto přetížení ani progresivnou daní dů-
chodovou nebývá odčiněno. Částeč sem daně na jisté
moblie jako jsou kočáry a koně kočárové, neb jízdní,

billardy, píana, noviji, též velocipedy, automobily [Francie, Itálie], užívání znaků neboli erbů atd. K těm patří se dále daň se psů pro přepych, ne pro ochranu chovanců. Konečně ještě některé jiné, které dopadají na jiné příležitosti užívání osobních služeb, v nichž se dokumentuje zvláštní spřisobitelnost k daní, na př. na držení mužského služebnictva (lokajův, kočích, komorníkův atd.) Velký obor daní přímých, uvedených jest zaveden v Anglii, výnos jejich však od r. 1889. jest přenechán novému, rozšířenému samosprávním (hrabským). Prákovskému systému daní státních, schází ještě docela, a kommunálním objevuje se daň z bytů (cinsgroš) a ze psů.

Příbuzné těmto daním shledáváme zdanění konsum-
ce přepychových jsou také t. zv. poplatky za lístky ho-
nební a za pasy zbrojní. — Z oboru zdanění potřeb du-
ševních náleží sem též daň ze spolku zábavních (Fran-
cie) a z karet (kolek!), a odbytí zábavních hudeb
(zemská daň z fléčáků).

Stybirání jest po většině přímé, určitou sazbou
na rok, nepřímé (daň z billardů a místnostech hostin-
ských, kolek kartový) jest výjimkou. —

I. Daně spotřební na předměty zužitelné.

Ke povahy věci, vybírají se některé spotřební daně nepřímé. Nejdůležitější jsou:

§ 1. Daň z meliva. (Mahlsteuer).

Daň tato jest neodvratná, padající na předmět obecné, nutné konsumce. K té patřící náleží i spotřeba výrobků moučných, což se prokazuje namáčením na žemčata, luštěniny, zeleninu a pod. (Schall) nevyrátí, byť i jinak bylo pravda, že ukazují se v konsumci moučných potravin veliké rozdílnosti co do jakosti. Hranice mezi kvantem a jakostí nutnou (platí pro veliké massy obyvatelstva) a klobutnými jakosti nelze technicky vylíknouti.

Vybírají se dá daň tato:

a.) v podobě cla se přivezeného obilí a mouky, jenž nemá každé clo obilní povahu daně spotřební (cla finančního), mŕžet býti zavedeno jako clo ochranné. Posledý řečený ráz má nyní clo obilní ve státech evropských, ale polemika proti němu se stanoviska právního i malozivnostenského právě z toho důvodu

se vede, že nutný konsum těch tříd podražuje, a to jen potud ve prospěch státu, pokud jde o přivážení, kdežto se účinkem cla zvýší i cena domácího productu a tak se ve prospěch rolníka konsumentstvo zdaňuje.

Vybírá-li se daň z meliva v zemi z obilí domácího, jest pak spolu potřeba ochrany právě řečené, clo musí pak býti zároveň i finančním i ochranným, t. j. musí stačiti na obojí účel,

B) v podobě akcisu vybíraného u bran městských z obilí a mouky,

C) v podobě vlastní daně z meliva jako daně výrobce v ten způsob vybírání, že obilí na mouku, krupici atd. umletí se nesmí, dokud není prokázáno úředním dokladem (bolletou), že daň byla zaplacená. Technické obtíže daňové správy při této dani jsou na příčinou nezbytné kontroly šetných, po různých roztoušených mlýnů velice, vybírání tedy nákladné.

V Rakousku daň z meliva existuje jen jako akcís u bran měst uzavřených, v Prusku daň tato r. 1875. odstraněna, v Itálii, která jest pravlastí této daně (dazio dei cereali), zavedena r. 1869. všeobec-

ně, aby se docílila rovnováha finanční, na to r. 1884. zase odstraněna, v Anglii a v Rusku není vůbec žádná.

§9. — Daň masná (Fleischsteuer-Schlachtsteuer).

Konsumpce masa jest vhodnějším předmětem pro daň spotřební nežli konsumpce obilí, tam, kde maso nelze považovati za absolutně nutný předmět konsumpce. Přihlíží-li se dále k četným druhům masitých pokrmů a zvířat, reprezentujících právě tolik druhů jakosti, až ke stupňům čistě přepychovým, mohla by vlastní regulace mítí mnoho místa, při čemž by asi třeba bylo mírnými poplatky předejíti prudce na ty druhy masa, jejichž spotřebě ve prospěch zdokonalení míry životní v přírodě nezámožných jest přáti rozšíření. Sčítá úplné vyptížení všíkové té rozmanité spotřeby masité v různých domácnostech i bezprostředně z vlastního chovu neb vlastní honby čerpané narážející na překážky technické, photo nepřekonatelné.

Vybíráti se dá totiž kromě v podobě cla ještě:

ex.) jako akce v bran, jenž má tu výhodu, že může rozdílné druhy a jakosti masité potřeby jistou jakostní měrou sázeb postihnouti, zejména pak i drobné zvířectvo stáhnouti (drůbež, bažanty, koroptve),

D.) jako p. zv. daň z porážek (Schlachtsteuer), p. j. daň ze zvířat určených k zabiti pro konsumpci neb z masa zvířat ke spotřebě již zabitých. Může se tu požadovati buď od kusu, z čehož však vychází prémie pro poražené silnější, tučnější kusy, aneb dle váhy těch částí z kusu zabitého, které ke konsumpci mohou se prodati.

Však tato forma zdanění obmexuje se jenom na druhy většího zvířectva a má i pak na venkově nemalé obtíže. Vyžadujeť nákladnou, tíravou kontrolu (povinná přihláška každé porážky, pápověď porážeti v noci, stálý dohled na transporty atd.) a přece domácí porážky pro domácí potřebu ujdou dani. Jen ve větších městech, kde porážky lze koncentrovati na zvláštní, k tomu zřízené místnosti (centrální porážky - jatky), jest možná dobrá kontrola na větší dobytek zde porážený. Jěšto pak rovněž je-

dané ve městech v podobě akcise u bran postihnutí lze výše dotčené drobné daně, daň z masa, dá se tu technicky nejsnáze a zároveň nejúplněji provést. Ale kdyby přistal venkov daně té prost, nastala by velká nerovnováha mezi městskými a pámožnějším venkovskými obyvateli, po případě i mezi chudší třídou ve městech a na venkově.

Resultát jest, že nevzdá-li se stát vůbec daně masné, vzdá se jí na venkově, aspoň u drobných druhů, kdežto u druhů větších usnadní si provedení po případě ujednáním se řezníky atd.

Pro velikou nákladnost kontroly a relativně skrovné výtežky, pro technické překážky a přece nevyhnutné nerovnosti nelze daň masnou pokládati za průměrnou jako daň státní. Ale jako městská (obecní) daň spotřební, na př. v podobě akcise a daně z porážek u místních porážkách, bude daň z masa výhodná, mohouť se tu dobře podle lokálních obvyklé konsumpčních i předmětů vybrati i sazby odstupňovati. (Či tom stanovisku jest Francie, z německých států Prusko, Kärntensko.)

V Rakousku z dobytka hovězího, skopového a vepřového se sazbaami kursovými ale druhů odstupňovanými ve třech třídách místních (přes 20.000 obyv., 10-20.000, pod 10.000 obyv.), avšak pouze pro porážky živnostenské (řeznické), pro soukromé jen, když se poráží na prodej. Tak v rozsáhlejším oboru předmětů jako městský akcie. Uka venkově namnoze sjednání s řezníky.

§ 10. - Daň solná (Salzsteuer.).

Daň tato uznává se převahou a jistě právem za nevhodnou. Lení při tom rozhodnou námitka, že sůl neslouží pouze za předmět konsumce lidské, nýbrž také jako potrava pro dobytek, též pak že potřebna jest ve mnohých oborech průmyslu, tak že v těch směrech nehodí se k dani. V těch příčinách totiž pomoci lze sobě a nová doba si skutku pomáhá t. zv. denaturováním, t. j. úpravou pomocí jistých přísad, tak že sůl denaturovaná nehodí se již ke konsumpci lidské, ač pro jiný účel půstává stejně působitelou; denaturovaná

síl pak dani nepodléhá. Rozhodnou však jest námitka, že síl jest předmětem nebytné potřeby, pro kterýž ani není surrogátu, ba že dokonce strava hrubší a jednodušší, tedy právě strava širokých nemajetných vrstev jí vyžaduje více nežli o sobě pestřejší, kořenitější strava pámožných. Proti té úvaze nemůže obstáti obrana daně solné z důvodů všeobecnosti a důvodu toho, že jest íkolem daní spotřebních krátně danové místně a časově co možná rozdělití a tím je usnadnití (Schall).

Přese všechny řečené námitky udržuje se daň solná, protože síl dří se adaniti poměrně bez velikých technických obtíží, jest výproba jenom na určitých přirozených stanovištích možná (kde jsou ložiska nebo solné vody).

Vybíráti se daň kromě cla buď jako daň ze soli v užším smyslu nebo v podobě monopolu.

Vybírá-li se jako daň ze soli v užším smyslu, děje se to za účelné kontroly privatní výroby a prodeje. (Prostory výrobní a skladisti uzavřeny, nic do prodeje bez ohlášky a zaplacení daně).

Monopol může se vztahovati buď a.) na výrobu a předpokládá pak zápočet produkce privátní i zápočet přívozu skrze soukromníky - nebo b.) pouze na tržbu, což rovněž nutnou činí zápočet soukromého přívozu; nebo c.) na obojí, t. j. na výrobu a pokud jde o tržbu, aspoň na tržbu ve velkém.

Pobývá-li se sůl v zemi, monopol zahrnující výrobu jest lepší nežli pouhý monopol tržby, neboť deň se tu již pojímá v cenu prodejní z první ruky a není pak třeba podrobovati tržbu a dopravu soli uvnitř země tak obtížnému dohledu. Monopol obmezující se na tržbu jest výhodný jen, neda-li se sůl v zemi vyráběti a vyhradí-li si stát přívóz sám.

Monopol jest dosud v Rakousku, Itálii, Švédsku. - Rakouský monopol jest toho času pouze monopol výroby bez vlivu na cenu pro další prodej. Až do r. 1829. zahrnoval i tržbu na velko a regulování prodeje na drobo. Tržba solní však jest vyhrazena státu, pokud jde o sůl pocházející z solných vod (sáp.) vnitrozemských (sůl vyvážená -

Sůlsalž - v solivárnách p. zv. solné komory) a sůl kamen-
nou (Halie, Bukovina - v menší míře v Solné komoře),
kdežto pokud jde o sůl mořskou (t. j. vypařováním z
mořské vody dobývanou) neexistují nouze státní
„mořské saliny“ (Capodistria, Fiano atd.), nýbrž při-
pouštějí se v Istrii i Dalmacii soukromí vyrobitelé
(consorcia v Dalmacii), kteří jsou oprávněni pod
úředním dozorem vyráběti a za nákupní cenu stá-
tem ustanovenou jenou výhradně odváděti limi-
tovaná množství soli. Toliko jistým továrnám, ve
kterých se při výrobě jinému druhu výrobků věno-
vané dobývají jako výrobek vedlejší sůl kuchyňská
nebo odpadky soli obsahující, dopouštějí se za jistých
opatností přímo do obchodu uváděti odpadky ty
jako masivo bez vůl, dávky a sůl čistou za dávku
státní. V posledním dotčeném případě tedy máme ta-
ké, měrou asi nepřetrnou, výrobovou daň solní.

Daň ze soli v užším slova smyslu ve Francii a ve
státech německých. Větší státy evropské průběhem XIX. st.
daň solní v té či oné formě vybíravanou odstranily.

Sůl vůbec nezdánuje Anglie, Belgie, Švédsko a Japonsko.

4. Daně nápojové.

§ 11. Povšechný přehled.

Daněmi nápojovými rozumí se tu daň z vína, piva a líhu. Všechny tyto tři předměty jsou velmi spřístupnými a vhodnými předměty zdanění spotřebního. Potřeba, kteréž ony slouží, jest plynutá, neběží tu o potravinu, tím méně o nutnou, nýbrž o předmět požitkový, jehož hlavním živlem jest alkohol v nápojích těch obsažený.

Každý z těchto nápojů slouží jiným kráskům a potud již určitá stupnice jest nutna, selskem, co se dotýče výše sazby, správný jest tento pořad: líh nejvyšší, pak víno, nejméně pivo. Při líhu odůvodněna jest vyšší sazba nejen tím, že kořalka z uvedených tří druhů tekutin má největší obsah alkoholový (průměrem čítá se na kořalku 50%, víno 6%, pivo 3% alkoholu), ale též namnoze odůvodněna jest policejními motivy (zabrániti totiž přílišné konsumpci v nižších vrstvách). Při vyměřování daně z vína

a piva třeba ostatně přihlížeti k okolnosti, běží-li o „vinné“ či „pivné“ kraje, aby se v nich potom konsumpci kořalky následkem zdražené ceny piva nevzmáhala.

Pesnéze působí při daních nápojových více méně značná roztroušenost výroby v četných malých závodech (veliké množství malých lihovarů, namnoze t. zv. domácích v některých zemích rakouských), rozličné průsoby techniky a převraty v ní; konečně jest i to překážkou racionálního zdanění, že bývá těžko sady daně přizpůsobiti veliké různosti ve kvalitě (na př. při víně). Daně z nápojů ukládají se vesměs nepřímou a náležejí k daním finančně nejvýnosnějším.

§ 12. - a.) Daň vinná.

Dá se nejrozmanitějším způsobem ukládati a vybírat:

1.) Nejprohodnější jest v zemích bez vlastní výroby, kde vybírá se jediné ve formě cla (Anglie).

2.) V zemích vlastní výroby ukládá se:

2.) jako daň z výroby, která se vybírá u vinaře. Ta se sice i dle plochy révou osázené velmi jednoduše a s velkou obtíží kontrolně vybírá, ale činí ji pak velmi nestejnoměrnou měnivé výtěžky roční, různé kvality úrod; i platí se příliš dlouho napřed před spotřebou. Lépe tedy dle výtěžku po vylisování, tedy dle množství městu (Most) ke kvašení uloženího (daň městová - Moststeuer). Při tom lze i ke kvalitě přihlížeti, avšak jenom nedokonale, t. j. jistou klasifikací vinic dle jejich jakosti; mimo to i zde platí vinař daň na dlouho napřed, poněvadž víno po delší čas musí kvasiti, nežli ku prodeji jest způsobilé.

3.) Dříve před konsumací stihnou víno, daně vybírané mezi dokončeným vyléžením a uložením ve sklepy pro účel spotřební. Tu jest možný dvojit způsob daně:

a) daň zátělková (Pessmuttersteuer), která se vybírá v momentech, když víno odchází z místa, kde bylo vyrobeno a ku kvašení uloženo (u vinaře), aby ve sklepech velkoobchodníků nebo penkýřů nebo

také bezprostředních spotřebitelů k dalšímu uložení neb za účelem prodeje a konsumpcce bylo složeno. Předpokládá to ohlášení odesílatele s podrobným uddáním nádob (číslo, znamení), množství jakož i druhu, posílatele, původce a příjemce, s čímž se po řádné kontrole vyda' původní listina (Begleitschein). Tamž zde platí odesílatel.

B) daň z vína uloženího, to jest u obchodníků, penkýřů neb majitelů soukromých vlastních sklepů (Einlagesteuer), kdež opět na základě přihlášení atd. - jako ad A.) - se vydá původní listina, avšak daň se vybírá až u příjemce.

Výhoda obou způsobů (A. i B.): daň stihne i víno umělé, odpadne plat na dlouhé doby napřed (A.) Za to jest dozor velice spleťitý a nesnadný, obzvláště proto, že víno již dani také podrobené, nově do transportu přijíti může, kteráž věc vyžaduje četných výjimek a usnadňuje defraudace, obchod pak podrobuje velkým vesacím. Celkem jsou tyto způsoby zotavení možný jenom ve vlastních zemích vinařských s hojnou výrobou, neboť by byl jinde veliký nepoměr mezi výtežkem daně

a nákladem, kterého správa daně vyřaduje.

4. Nejblíže jest konsumentovi, daň ze prodeje v malém (Detailverschleiss). Předpokládá ohlášení živnosti šenkýřské (vinářnické), úřední konstatování zásob, stálou jejich kontrolu (účty o přívozech, skladech i prodeji). [Přilévati víno do sudů jest velmi nesnadno, neboť mění tím jakost.] Také ku jakosti vína dává se při tom přihlížeti. Transporty musí se kontrolovati (kam jdou zásilky). Možné jest, (avšak výtežek jest na mnoze nedokonalejší) jednání s jednotlivými vináři a drobnými prodáváči.

Kdyby tento způsob byl jedině zaveden, pak ujde dani všechno to, co soukromníci pro vlastní, svoji potřebu od vinářů koupí.

Kachy a obtíže, které spojeny jsou s jednotlivými způsoby, vedly po případě ke kombinacím více těchto způsobů. Takovýto kombinovaný systém jest na př. ve Francii.

V Rakousku platí se z vína akcís u brany, mimo města uzavřená podrobeni jsou dani z vína a městu vůbec jenom ti, kteří provozují nálev vína

nebo městu, ať již z vlastní výroby nebo cizí. (Celku podobné stanovisko jako při dani z masa v místech neuzavřených). Přednost dává se sjednání společnému se všemi místními provozovateli nálevu, po případě pronájem; jestliže nedojde k žádnému z obou způsobů, pak vybírá se daň sazbu za jeden hl stanovenou a to při osobách provozujících nálev po živnostensku při složení do sklepů, při vinařích k vlastní výrobě nálev provozujících při načítí nádoby ke prodejnému nálevu určené a prodávají-li v láhvích, při použití vína láhvového k nálevu. K tomu cíli povinny jsou osoby dotčené k oznámení předběžnému, jakož i k zaplacení daně. Ze stanoviska daně spotřební není správným osvobození vyrabitelovy vlastní spotřeby domácí, avšak původné stanovisko bylo by na mnoze technicky velmi obtížné.

§ 13. - b. Daň pивní.

Protože se výroba piva pravidelně pouští dříve ve zvláštních k tomu určených živnostenských místnos-

tech, vybírá se tedy daň z piva jako daň z výroby, a vyměřuje se buď:

- 1.) jako daň ze surovin k výrobě použitých, nebo
- 2.) jako daň z výrobku hotového.

Pod 1.) (že hmot, které při fabrikaci piva slouží za suroviny, nelze vhodnou měrou užíti jako předmětu daně chmele, jestli ho při různých druhích piva nestejně mnoho potřebí a dá se nahraditi přecitlivými surrogáty, třeba ovšem ne na prospěch výrobku samého. Daň chmelová bývala ve Š. Britanii (1711.-1862.)

Plývá tedy v oboru zdanění surovinového nebo jak se u pivní daně říká - hmotového (Materialbe-steuerung) za předmět zdanění slad (Malt). Neboť ani paušal daň ječmenová není vhodná, ježto může býti upotřebeno sladu i z jiného obilí. Předpokládá se při dani sladové, že z daného množství sladu dá se průměrně vyrobiti při panujícím způsobu výroby jisté kvantum piva určité jakosti (určitého stupně), a dle toho průměru potom se uloží daň.

Stadium, ve kterém se hmotová daň, sladová vyměruje a zároveň základ, na kterém se toto vyměřování děje, může býti dvojitý, a to buď:

a) při trolení sladu (Schroten). Že se slad smí- může k účelu váčky troliti (lámati) buďto ve mlýnech nebo pomocí zvláštních přístrojů trolících v pivovare, musí, dle toho býti opatřena technika zdanění i kontrola. Trolí-li se ve mlýnech, musí každému trolení předcházeti přihláška příslušného množství a zaplacení daně za ml. Troliti se smí jen na průkaz o zaplacení daně. Popravy do mlýna a ze mlýna se kontrolují. - Při trolení na vlastních přístrojích sladkových: úřední závěrka stroje, když se netrolí, přihláška, když se troliti chce, pak kontrola množství. Mnoho se

b) daň vybírá ze sladu k várci připraveného, když se k účelu váčky teplou vodou páraňuje, tedy daň se vybírá ze páry, odkudž jméno daň páro- vá (Einmaischsteuer). Předpokládá, že se chovají su- roviny v místnostech uzavřených, úřední kontrole podrobených, o přirostcích a úbytcích se účty vedou,

don, mezi časem, kdy se nevaří, přístroje jsou uzavřeny úředně; každá se ohlásí a povinný obnos daně se zjistí odvážením.

(A d R.) Tu se dá opět vybíratí způsobem dvojím:

a.) jako daň pánovní dle prostornosti pánev vácení (Braupfanne) úředně vyměřené a cimentované. Předpokládá se, že se dle velikosti její jednou várkou uvaří množství piva určité jakosti vyrobí. Pokud se nevaří, pánev neb topení jsou úředně zavřeny; každá várka se ohlásí, načež závěra se úředně sejme a zůstane otevřena po čas úředně stanovený, totiž po čas, který dle stavu techniky od zákonodárce jest určen na potřebný čas vácení;

b.) jako daň mladinková dle množství a kvality polotovaru, při čemž množství se zjistí dle množství piva přivedeného na chladičí štoky (Kühlstöcke), jejichž prostornost jest úředně seřchována a jakost zjistí se před přimíšením kvasicela dle cukernatosti mladinek (Bierwürze), t. j. cukernatě tekutiny, ze kteréž alkoholickým kvašením pivo se vyrobí při normální teplotuře. Každá várka mu-

si se ohlásiti. - Konečně ještě:

c.) jako daň sudová (Fasssteuer), též zvaná znám-
kovou (Markensteuer), skutečná to daň tovarová, kte-
rá se vybírá dle počtu a obsahu sudů, když již na-
plněny jsou z pivovaru. Otvary čepové a čepy samy
se přelepí známkami nálepnými udávajícími su-
mu zaplacené daně, tak, že se nemůže čep vyndati
a pípa zasaditi bez porušení té známky. Každý
sud nesmí z pivovaru bez známky daňové (kolku!)
kontrola, hmot a odbytu pivního v každém pivova-
ře na základě knih k tomu účelu povinně vede-
ných.

Metoda č. 1. (lit. a.) uvedená nestěžuje
vlastní process výroby, ale kontrola jest nesnadná,
ná, surrogáty použité ujdou daní, při způsobu č. 2.
(lit. b.) dají se i surrogáty daní postihnouti. Při
methodě č. 3. (lit. c.) daň püstane stejná, at se vy-
těží stejné množství silnějšího neb slabšího piva.
Všechny tři způsoby, které zde uvedeny byly, posky-
tují výhody podnikům s dokonalejšími přístroji,
jimiž tyto podniky vyrobí více nežli závody slabší.

Tito vady *modus ad l. §. 3.* nemá, ale ovšem pří-
znivý výsledek jeho závisí na pečlivé a stálé kontrole
přivarování a vaření piva. *Metoda ad l. §. 2.* jest
pro nesnadnost kontroly vhodná pouze tam, kde e-
xistují samé velké pivovary. (Čist to metoda sou-
státí *peruamerického*.) - *Ve Švédsku* vládnou rozlič-
né formy zdanění hmotového, v *Dakousku* daň
mladinková s polevením pro pivovary menších roz-
měrů, v *Francii* daň pánevní, v *Anglii* forma daně
mladinkové pro pivo vařené v pivovarech živnosten-
ských, pro domácí daň licenční.

§ 14. - c.) Daň lihová.

Ke příčině této daně důležitý jsou následující
okolnosti:

1.) Ke stanoviska obecných principů o daních
pro mnohem větší obsah alkoholu v poměru k ob-
jemu, doporučili se sama sebou pozba vyšší nežli při
vině a pive.

2.) Ke stanoviska perniční techniky především
závažnou jest, velká rozmanitost surovin (obilí, zem-

čata, burák, melassa, vinné výkrmětky, ovoce pechovi-
 telé i jaderné, bobule rozličného druhu, vinné droždí,
 víno hroznové neb ovocné atd.) a s tím spojená plý-
 nost výrobních processů. Hlavní rozdíl záleží v tom,
 že u jedněch (obilí, zemčata, burák) obsah škrobový
 se musí, teprve přísadou sladu a horké vody v ná-
 dobách páparových (Heischgefässe) proměnit v cu-
 kernatý, aby z toho vznikly sladké, ke kvašení způso-
 bilé mladinky (Mürze), kdežto u jiných, které samy o
 sobě jsou cukernaté, tento přípravný proces odpadá.

Kromě toho důležité jest, že výroba líhu
 neobmezuje se na samostatné větší závody, nýbrž
 provozuje se často jako vedlejší živnost četných i ma-
 lých polních živností a namnoze v malém po-
 domácku (na př. z ovoce). Podobně jako výroba, tak
 i prodej v malém bývá roztráštěn ve množství zá-
 vodů docela malých, mnohem menších, nežli při
 víně a pive. Proto jest ovšem provedení jednotné
 technické metody při zdomnění líhu mnohem
 snadnější, když, jako tomu jest v Anglii, od-
 hradí se zákonodárce výrobu v malých závodech

docela zapověditi (ustanovením jistého minimálního obsahu, který t. zv. bane má míti).

3. Ze stanovítě národohospodářského plánu toho, abati, že lihu slouží nejenom jako jistě, někdy relativně nutně draždícího konsumpci lidské, ale také za surovinu průmyslu. Tam, kde výroba lihu jest rolnictví často jediným prostředkem, aby se využitovalo jistých výrobků neb odpadků, zákonodávce nemůže toho ignorovati. (Gronjé, který zákon poskytuje rolnickým lihovarům v Rakousku!) Musí pak všem jasnými znaky přesně stanoviti, které lihovary za rolnické pokládati se mají a za jakých výminek.

4. K tomu všemu pak přistupuje se stanoviska sociálního požadavek policejního omezení spotřeby kořaleční jako preventivní prostředek proti alkoholismu.

Ošelijaké tyto poměry a ne všedny, snadné nikdy stěží provedení daně z lihu.

Průsoby ukládání její jsou tyto:

1) Úspěchem velké různosti surovin jednotná

daň surovinová (jako jest na př. u piva daň ze sladiv)
jest nemožná. Živisoby možné jsou tudíž jenom:

a.) Pař páparová, vyměřená dle prostornosti každé páparových (Kraischbottiche), při čemž se předpokládá, že z množství pápary nádobami téměř pojaté se jedno plně-
ní během určité doby dobude se určité kvantum alkoholu.

B) A látek cukernatých, bezprostředně ku kvašení
způsobitelných, dá se daň surovinová vyměřovati dle
množství a jakosti materiálu použitého, při čemž paz-
ba musí býti odstupňována podle výdatnosti té kte-
ré látky pro výtěžek alkoholu, jaký může poskyt-
nouti.

V obojím případech předchází výroba oznámení
lihovarníkovo k úřadu o počtu pápar, a velikosti je-
jich, resp. o množství a přívrobu materiálů a při-
sobu, jenž má být použit.

2.) Pan Káňová („Blasengins“) se vyměřuje dle
prostorosti t. zv. bání (kotle ku destilování líhu slou-
žícího - Blase), při čem tedy na základě technických
zkušeností se předpokládá, že při dané prostorosti
téhoto rozhodného přístroje (v čas, kdy se nepálí,

úřadně uzavřeného) dá se za určitou dobu určité množ-
ství líhu vyprobiti. Paň se tedy dle výkonnosti tohoto pře-
stroje paušaluje.

3.) Paň mladinková (Müngestener). Zjistí se totiž sac-
charometrem, mnoho-li mladinky kvašením pozbyly
obsahu cukerného (rozdíl cukerného obsahu čerstvých a
zralých mladinek) a z toho se pak zjistí výtěžek al-
koholu.

4.) Paň z fabrikátu, t. j. z líhu již dobytého, jehož
množství i kvalita se zjistí buď přímo nebo samo-
činným kontrolním aparátem s přístroji nerozluč-
ně spojeným.

5. Obchodě ukládá se buďto: - a.) dle množství
i jakosti při výpravě líhu ze skladu lihovarníkových
do prodeje (sr. podobný způsob u daně z vína) i
mluví se tu na rozdíl od daně dle množství a obsa-
hu lihovarníkem samým placené (ad 4.) o daní
konsumní, neb b.) v podobě akcisu u bran a ko-
nečně - c.) v podobě platů licenčních (Lizenzgebühren),
které se vybírají od prodávaců v malém.

Metoda ad 1.) neztíží sice proces výrobního,

ale kontrola při prvním se způsobu tam uvedených
jest neobvyčejně obtížná. Všechny metody *ad. 1. - 4.*
uvedené vyžadují každá dle své povahy zvláštního,
více méně spleťitého způsobu kontroly. Při každé jsou
arist. také jisté nedokonalosti. *Metody ad. 1.* potom
ad. 2. - 3. uvedené poskytují jednostranně výhodou za-
vodům, které mají dokonalejší přístroje, kterými
dají se vytižiti více nežli méně dokonalými přístroji
a jsou také potud ne hospodářské, že právě proto
znesnadňují vyhořistování látek, méně vydatných.

Metoda pomocí samočinného kontrolního
přístroje předpokládá ovšem kontrolní aparát sa-
mochůnný, tak, sestavený, resp. s přístroji tak, spojený,
aby se zabránilo tajnému odvádění líhu před tím,
nežli s přístrojem kontrolním přijde do styku. Z těchto
přičinách staly se sice velké pokroky, ale naprosto
nelze přece na výsledek tento bezpečně spoléhati a tu-
díž i tento - podobně jako ostatní *ad. 1. - 4.* uvedené
způsoby - předpokládá ustavičný dohled na výro-
bní místnosti a přístroje, což dá se při výrobě na po-
měrně neveliký počet větších závodů obmezené ma-
t.

ne provést, ale stává se nepřiměřeně nákladným a obtížným při existenci četných malých lihovarů majících namnoze povahu p. zv. domácích lihovarů, kteříž je právě ze různých domácích příčin, než prostě zapověditi, jako se to stalo, na př. v Anglii. Proto stát oceňuje obtíže ty, spokojují se, pokud se to týče lihovarů menších, raději paušalováním, ale přístroji výrobních anebo sjednocením s lihovárnami, po případě s licenčními platy vybíranými od takových malých lihovarů.

Licenční platy vybírané od prodávaců na drobnou (daň z nálevu) mají po případě povahu policejního opatření proti alkoholismu (mají-li za účel obmeziti konsum), kterýž úloze kromě toho hovoří se také úředním obmezením počtu naléváren (šenků - výčepů, detailních prodeji). Opatření tato netýkají se již vědy finanční, nýbrž týkají se veřejné správy mravnostní a zdravotní.

C. Monopol lihový lze mysliti buď jako výrobní nebo jako obchodní neb obojí. Výrobní dá se zase provést buď jako monopol výrobní v příčině

surového líhu i raffinování, při kterém se výroba su-
rového líhu zůstává s určitými kautilami závodům
soukromým, avšak raffinování líhu se vyhradí stát-
ním raffineriím. Musí se tu stanoviti surovinám
kontingenty výrobní, jež ony nesmějí překročiti a
stát si vyhradí propól na koupi surového líhu za
ceny napřed ustanovené podobně jako při monopo-
lu tabákovém na tabákové rostliny. — Výhody mo-
nopolu jsou: koncentrace, zdanění resp. stanovení
cen dle jakosti a poměrné zabezpečení líhu zdaní
několikrát. Avšak není snadno možný při exis-
tenci četných drobných lihovarů, které by se musí-
ly přivítati vykoupením, aniž by dále drobným
těm výrobcům bylo možno své suroviny (ovoce a
pod.) zpracovati.

U praxe různých států z příčin výše vylo-
žených jest namnoze zavedeno více method zdaně-
vacích srovná pro různé kategorie lihovarů. Tak
v Německu pro hospodářské daň páparová s určitý-
mi posmínkami a kautilami, pro ty, jež nezpra-
cují moučné látky, daň dle váhy upotřebeného

materiálu (dle povahy suroviny různě odstupňované);
pro větší lihovary, jež nespadají pod hospodářské,
daň konsumní. Pro kontingentované množství sazba
je nižší než pro to, jež se vyrobí přes kontingent. Za
podobných základech zavedena v Dakousku dle zá-
kona ze dne 20. srpna 1888. čís. 95. ř. z., na čem ani r.
1899. v podstatě změny nenastaly. Daň vyměřuje se
tu buďto jako daň výrobní, nebo jako p. zv. daň kon-
sumní sazbou 35 kr. za každý stupeň hektolitrový (= 1
l. čistého alkoholu), avšak jenom za líc vyrobený do
určitého množství, jež, a kontingentuje, a kontin-
gent ten dále zákonem rozvržen na Čechy, Moravu,
Slavsko a Bosnu. Rozvrhuje pak se dále podle měřítek
zákonem ustanovených na jednotlivé lihovary. Vy-
roba lihovaru pod ustanovením o konsumní dani
spadajících, přesahuje-li kontingent, podrobena
jeť sazbě 45 kr. za stupeň hektolitrový.

1) Výrobní dani podléhají lihovary, ve kterých
daň se vybírá přímým průběhem dle výrobnos-
ti přístroje destilačního, o čem dány jsou podrob-
né předpisy, anebo, speciálním (zákon mluví o

„dobrovolné smluvě“). Štěpnání toto má místo jenom u líhovarů rolnických rozměru docela skromných a způsobu v zákoně podrobně uvedeného; panšalování dle výrobnosti destilačního přístroje jenom u líhovarů rolnických v domácnostech přístrojem krásným a prostornosti ne vyšší nežli 13 hl a jistým, v zákoně samém podrobně popsáním jednoduchým zařízením, potom u líhovarů, které zpracovávají ovoce, mláto, vinné výměty, bobule, kořeny atd. Daň tu platí vyrobitel.

2.) Tak zvaná konsumní daň platí se při přechodu z úřední kontroly do volného obchodu. U líhovarů, jejich výrobek jest podroben této dani, kontroluje se výroba líhu kontrolním aparátem úředně předepsaným; vede se o ně počet, líh, který z výroby přejde bezprostředně do veřejného skladiště nebo do ciziny, zůstává daně prost, z líhu, který přejde do obchodu na základě opovědi, že se z výroby nebo ze volného skladiště vyklidí do volného obchodu, povinen jest platiti daň ten, který jej obdrží k volné dispozici. Je tedy tato f. z. kon-

sumní daň daní cirkulační výše vzpomenuťého piv-
pobu. Lihovarům potrubičným, jejichžto výrobek jest
podroben konsumní dani, udílí stát jistě bonifika-
ce měrou tím nižší, čím větší lihovar jest. Vyrábite-
lí docela malí, kteří jenom z vlastních surovin
pro vlastní domácí spotřebu vyrábějí, neplatí z to-
ho daně žádné.

Přive se v Rakousku od r. 1829. metody zdaňo-
vací, dosti často střídaly. - Z ostatních států uvéstí
sti jest Francie, která má daň konsumní, jež u
větších lihovarů stále pod kontrolou dějinných se
platí při oalkžení líhu z lihovaru, při menších po-
dle sjednání, jímž se minimální výměřek ustano-
ví. K tomu ještě daň cirkulační (*droit d'entrée*) k
líhu, který vchází do větších míst (4000 obyv. a více)
sazbou dle počtu obyvatelstva odstupňovanou a li-
cenční platy od lihovarů i nálevů. - V Anglii my-
ní daň mladinková. - A v šjcařích monopol.

§ 15. - 5. Daň cukerní.

Česko obsahuje sice značné množství látek výživ-

živých (uhlhydrátů), ale jelikož ony také v jiných potravinách měrou pro výživu dostatečnou jsou obsaženy, není cukr potravinou nezbytnou, ježto iřak, zároveň hojně se konsumuje, hodí se dobře za předmět daně spotřební.

Dan z cukru burákového (Rübenzucker) náleží k nejmladším z daní spotřebních. Až do počátku rozvoje burákového cukrovarnictví kontinentálního objevuje se dan z cukru toliko v podobě cla na cukr třtinový (Rohrzucker), jehož pravlastí jest Východní Indie, z níž nejprve se dostal do Číny, pak skrze Arabý do Šyrie a teprva po objevení Ameriky prostřednictvím Španělů do Ameriky střední a skrze Portugalce do Brasilie. Burákový cukr vynalezen r. 1747. lučbáníkem Harkgrafem v Berlíně, první pokus továrního technický provedl jeho nástupce Acharš, ale napoleonské války postavily německé pokusy a výroba cukru z buráku pod záštitou závěry kontinentální založena počátkem XIX. st. ve Francii. Bylo jí arci zde i jinde nejprve bojovati s obtížemi mladého, nově vzniklého odvětví, tak že zákono-

dířství musilo průmyslu tohoto šetřiti; clo na cukr třetinový nabylo povahy cla ochranného. Teprve dostatečným vyvinutím a zesílením techniky cukrovarnické tento přítěž odpadl a zároveň možným se stalo a také poněkud provedlo puštění daně z cukru burákového. Rychlé pokroky techniky cukrovarnické, se kterými cukr v roce šlo snížení cen a stoupající konsum, souvisely ostatně z části nemalé s methodami daně cukerní. Podnikovat daň dle množství buráku nebo dle výdatnosti přístrojů vybraná ku zlepšování techniky s jednostranného všem hledišťe úspory daňové. Ste-likoť se potom takto z pravidla vyrobilo více, nežli se při těch způsobech ukládání daně předpokládalo, restituce daně z cukru vyvezeného nevypadla správně, tak že restituce daně při vývozu cukru nabyla povahy praeemie exportní, jež podnikovala k výrobě pro vývoz a působila, že bez té umělé opory cukrovarství v některých státech netroufalo si ani obstáti. Výsledek této politiky byl stav, při kterém se vývoz počal podporovati již i namnoze

zejména praemiemi, které se arci platily z výnosu daně na domácí spotřebu nadávající. Domácí konsument cukru musil připláceti něco vývozi, aby cizí spotřebitel mohl dostat náš cukr pod cenou nákladu. Nepříznivý účinek, jež měla soutěž cukru burákového na odbyt koloniálního v Anglii byl příčinou, že Anglie hrozbou vyrovnávacích cel na cukr praemiovaný vynutila r. 1902. v konferenci bruselské odstranění praemií.

Průmysly ukládání daně cukerní jsou:

a.) z suroviny (daň buráková - Rübensteuer), to jest dle množství buráku do zpracování vzatého, zjištěného buď vahou nebo počítadly automatickými. Předpokládá se, že dle technických zkušeností z 1 centu buráku lze docíliti 3 liber cukru. Ale jednak není burák obsahností výroby a na všech místech stejně výdatný, jednak nevytěží každá povárna z téhož množství buráku stejně jakosti, stejně mnoho. Čím lepší jest burák, anebo čím dokonalejší má někdo technická zařízení výrobní, tím více cukru se vytěží z téhož množství buráku, tím menší kvota daně zaplacené připadne na jednot-

ku váhy (cent) hotového výrobku. Paň takto vyměřo-
vaná jest tudíž vlastně praemie pro krajiny, které
mají pro přestování kuráku nejvýhodnější podmín-
ky a jest zároveň praemie pro podniky lépe zaří-
zené, z pravidla tedy právě pro podniky větší. S
druhé strany arcit právě proto, že výtěžek a tedy
i poměrné snížení daně závisí na technické do-
konalesti výroby, metoda tato stává se podně-
tem ke zdokonalování techniky jednostranně-
mu, protože pudicím jeho motivem není ekono-
mičnost výroby, nýbrž pouze hospoda daně. Větší
podniky, které dovedou cukru vydobýt ještě z p. zv.
zadních produktů, které budou při prvnímu sprá-
cování, mají pak v tom směru výhodu největší.
Restituci lze nesnadno správně vyměřiti, ač-li
nemá povstati praemie na export. Kde se však zdá
sadně praemie taková chce povoliti, tam jest pro-
to snadnější, že možno jest pak praemii masko-
vat, to jest, praemie jest utajena v tom, co se ja-
ko náhrada daně vrací.

b.) dle výdatnosti přístrojů, jako byly dříve

centrifugy nebo lisů (Pressen) anebo při neprospěšnějším pak diffusním procesu počet denních plnění nádob diffusních, kterážto plnění se deklarují a samočinnými počítači kontrolují. Skínky jsou však zcela takové, jako uvedeno ad ex.)

C.) dle množství a jakosti polotovaru, t. j. dle množství šťávy cukerné na určitý (vždy stejný) stupeň teploty přivedené, pak sacharometrem měřené.

ex.) dle hotového výrobku, t. j. dle skutečně vyrobeného množství, což v sobě jest methodou nejvhodnější potud, pokud se docílí větší stejnoměrnosti daně, odpadne totiž jednostranné pracování dobrých řep a dokonalejších přístrojů.

Daň lze tu vybírat jako „konsumční“, t. j. uvážit ji teprve na cukr hotový, když do proube vnitrozemského přechází, kdežto se z cukru určeného pro vývoz, přechovává-li se s náležitými kontrolami ve veřejných, úředně střežených skladištích a převáží-li se odtud přímo za hranice, nemusí vůbec daň platiti (resp. teprve při

vývozu, uskutečněním vracetí), jako při prve dotčených formách zdaňování.

Alle poněvadž by s touto methodou bylo větší nebezpečností defraudace (podobně jako ad c.) spojeno, nebyla-li by kontrola nepřetržitá, tedy jest methoda tato mnohem nákladnější a dá se jí užíti jenom, když výroba má velký rozsah, soustředěna jsouc ve velkých závodech a když daň sama jest dosti značná. Továrny musí býti dle určitých předpisů ohrazeny, aby cukr nemohl se snad podloucně odstraňovati, musí býti také vnitř dle určitých pravidel zařízeny, zejména pak jejich sklady cukru zachovávány pod úřadní spaluzávěrkou; knihy musí se dle určitých předpisů vésti pod stálým dozorem finančního zřízence. Práemie vývozní není potom jiná možná, nežli převná.

U Rakousku počalo zdaňování cukru r. 1849. daní konsumní, která hned r. 1850. nahrazena surovinovou (burákovou dle váhy), r. 1865. paušalování dle výkonnosti, při čemž, poněvadž přibýrající

náhrady vývozní pohlcovaly celý výnos daně, kontingentováno její minimum, jež státu se musí dostat, i byly při repartici na cukrovary upraveny doplatky. Od r. 1888. daň konsumní s praemii zřejmými až do určitého stanoveného kontingentu. - Vývoj v Německu byl tomu podobný (z části vlastně vzorem). Byla jest tam kromě konsumní daně ještě zvláštní průvozovací, jež se vyměřuje dle množství cukru za závodů do obchodu přivedeného sazbou progressivní, aby se menším cukrovarům existenční zápas usnadnil.

§ 16. - 6. Daň tabáková.

Stalo předmět spotřeby rozhodně zbytný, a - však přesto velmi rozšířený, tabák se hodí obzvlášť za předmět daně spotřební. Metody ukládání jsou:

A.) Při dovolené domácí výrobě a obchodu (daň tabáková v užším smyslu).

1.) Daň je suroviny, da' se vybíráti:

a.) jako daň plochová (Flächensteuer) t. j. dle velikosti plochy tabákem osázené, po případě s rozdílem sazeb podle rozličné výdatnosti (úrodnosti půdy). Nestihne ani správně a v různých dobách stejnoměrně kvantitu (měnivé úrody) vůbec a docela nemožno jest při ní odstupňovati sazby dle jakosti.

b.) jako daň sklizňová dle úředně zjištěného počtu tabákových rostlin nebo dle váhy vskutku sklizených listů surového tabáku, což předpokládá dodržení jistých všeobecných regulativův o samém způsobu pěstění (příkaz sázeti v řadách určité vzdálenosti, nemíchati s jinými rostlinami), aby se již přede žnů kontrola mohla prováděti. Jakost ani zde rozličnými sazbami se nestihne.

2.) Daň fabrikátová, ukládaná různými sazbami podle jednotlivých druhů fabrikátů (tabák kuřlavý, šňupavý, doutníky, cigarety) dle váhy, když z fabriky přecházejí v obchod; vybírá pak se buď jako daň pásková (Bändersteuer), t. j. v podobě nálepných kalhů (marek, pásek), kterými výrobce musí opatřiti výrobky své podle určitého úředního

předpisu obalení, jakmile v obchod je přivážen, aby otevření balíčku nebylo možno bez porušení násky. Jediné výrobky takto opatřené dovoleno jest do obchodu přivést resp. prodávati. Anebo se vybere jako daň fakturová v ten způsob, že každý výrobce jest povinen o každém prodeji vydati fakturu a do knih je zapisovati, ze kterých občasné výpisy úřadu předkládá.

Kontrola výroby jest tu však přeci i potom nutná, aby se nic nepřipravovalo pokoutně. Proti metodě ~~od 1.)~~ uvedené tato metoda jest výhodnější, neboť tam ta požaduje daň častokráte na dlouhé doby napřed, nežli výrobek přijde do konsumce, zde jest akt placení konsumentovi bližší, do jisté míry, - ač velice skrovné - i rozličné druhy podlehnou různé sazbě.

3. U obchodů provede se daň tím způsobem, že se domácí výroba a obchod vůbec napoví, na přivezený pak tabák slo uloží. Kde nováha půdy a klima dopouštějí výrobu tabáku, byla by to národohospodářská ne rovnalost.

Prof. Dr. Prátl: Finanční věda 54.

B. Monopol. Byl by sice možný monopol výhradně na surovinu v ten případe, že stát by sobě vyhradil propál (právo předkupní) na ročen surový tabák vyrobený od soukromníků, aby jej potom s přírůžkou přiměřenou obmýšlené výšce daně továrníkům prodával. Tato obmezenější forma monopolu však neobjevuje se nikde, nýbrž i u nás monopol fabrikace surového tabáku právem státu ke koupi surového tabáku, který jenom v určitých okresech dovoleno jest pěstovati (pro snadnější dohled), a stát za ceny řádně napřed stanovené i veřejně ohlášené jej potom od producentů kupuje a zapovídá privátní fabrikaci i soukromý prodej i přívoz a zpracování surogátů, pak výrobu jakož i privátní dřevní přístrojů ku zpracování tabáku. Prodej výrobků ve státních továrnách zhotovených v původním obalu možný jest jenom skrze prodávče k tomu koncesované, kteří prodávají výrobky za ceny ustanovené správou finanční.

Předá se zapříti, že monopol kromě nepříznivých momentů dříve již uvedených má ještě

tu nejvýznamnou stránku, že dovolení sázeti tabák musí se omeziti na určité okruhy, není tedy možno z tohoto akkrativního způsobu polnické činnosti, hodícího se zvláště pro malé polníky, těžiti po různých, ale libovůli.

Ča to jsou nepopíratelné výhody monopolu: Možnost dokonale sazby kvalitní; podle různých druhů jakosti dají se totiž sazby přiměřeně odstupňovati. Daň se vybírá bezprostředně při přechodu do spotřeby. Kontrola jest jednodušší, zamezí se falšování. Konečně také možnost lepší péče o stač dělnický.

Veliké obtíže vycházejí jenom, má-li se zavésti monopol v zemi, kde doposud nebylo monopolu, kde se tabák na nejrozličnějších místech sází, v různých párodech se zpracuje a kde jest předmětem zahraničního obchodu. Jest tu zapotřebí velmi obštlých náhrad všem těm dovážejícím továrníkům, obchodníkům atd., což při velikém jich počtu a ne snadném konstatování všech pro správné vyšetření náhrad potřebných momentů neprovede se vesměs lehce a spravedlivě. - V Rakousku, Itálii, Rusku monopol; v Německu, kde různé metody v rozlič-

mých státech se vytrídaly a pokus Bismarckův o monopol se nezdařil, nyní panuje daň purovinová dle váhy sklizeného materiálu. Až unii severoamerické daň pásková (známková). Až Anglii pouze clo s licenčními platy pro zpracování a obchod, pěstování puroviny zapověděno.

§ 17. - 7. Ostatní způsoby daní na předměty sužité.

(Jiné předměty, na niž daň spotřební byly kladeny nebo dosud se kladou, jsou tyto:

1. Papír. (Anglie až do r. 1861, Francie r. 1871, místo prubeňého kolku novinového. - Čtyři stupně jakostní. Zrušeno 1886.)

2. Střelný prach v podobě monopolu ve Francii (od r. 1797), při čemž prach k potřebě doleu plodován za výrobní cenu, pro honební a přepychové za zvýšenou, v čemž daň.

3. Petrolej a jiné svítivo. Daň spotřební pro způsobu daně fabrikátové (z rafinovaného petroleje) na domácí produkt a spolu clo na cizí v

Rakousku. Ve Francii vybírá se nyní pouze v městech od 4000 obyv. počínaje, razbami třídními dle velikosti místa vyměřenými z přivezeného tam petroleje (droit d'entrée) a vyrovnávací daň na petrolej v místě vyrobený. V Rusku původní monopol (1821-1873.) proměněn také v daň fabrikátovou. — Svíčky stearinové a voskové. (Francie od 1873. fabrikátová daň pomocí přesek.).

4. Sírky. Daň zavedena ve Francii 1871., změněna r. 1872. v monopol koupě, fabrikace a prodeje státem (k tomu, cili 600, točten, vyvlastněno). Nýkon monopolu propachtován; od r. 1890. zase vlastní režie. Rusko od r. 1898. daň pásková.

5. Hřívadlo. (Anglie až do r. 1853., Francie 1873.-1878.), dosud Nizozemsko (10 zl. za 100 kg.)

6. Vichorel podléhá dani v Anglii od r. 1860. (zavedena k ochraně clo kávového jako daň pásková), také v Itálii (od r. 1874.); ve Francii zrušena.

7. Ocet (Francie, Belgie, Nizozemí).

Škoro vesměs jsou tyto daně pochybného rázu, protože konsumce dotčených předmětů buď neprojevuje

je žádný specifický moment přirovilosti daňové, nebo
jest technicky nesnadno zachytiti plyný moment při
nich/.

Oboru zdanění duševních konsumpce oprávněn
jest kolek kartový, neoprávněn novinový a kalendář-
ový.

B.-Daně obchodové.

§ 1. Jejich povaha a postavení v systému.

Ke finanční práci všech států moderních obje-
vuji se mnohé přiroby daní ukládané za příčinou
a na základě jistých jednání soukromohospodář-
ského obchodu výdělkového; jsou to zejména daně
ze převodu statků nemovitých jakož i rozličných
statků movitých (kolek na dlužní zápisy, kvitance,
účty, směnky, cheky, nákladní listy poštovní a ži-
lezniční atd.) i ze převodu pojišťovací a částečně jejich
(daň dědičná), z jistých uložení kapitálu (kolek
akcioný) a z jiných přírobů nabytí jmění (daň z
výher loteriálních) aneb upotřebení jeho (daň z jízdy

mých lístků železničních).

Ale mnohých státech plyne z takových daní výnos pro finance velmi značný. Ale nauka nevěděla si s nimi dlouho rady a má s nimi posud největší potíže. Okolnost, že se hlavně v podobě kolku vybírají, zčásti pak pod zákonným jménem poplatků, se objevují a věčně s nimi bývají spojeny, byla na příčině, že se posuzovaly namnoze jako poplatky, a pak říci, že zde nebylo žádného zvláštního výkonu veřejných orgánů, který by poplatek odůvodňoval, byly buď zavrhovány (Pau) nebo prosti lichými důvody vysvětlovány. (Ka mř. Je obrazov tyto daně, již nazývá „impôts sur les actes“ odůvodňuje nesprávně jako zvláštní náhrady za všobecnou právní ochranu smluvních jednání. Podobně Alexander Meyer a Leroy-Beaulieu.)

První vědecky zdvořilně odůvodnění těchto daní podal, jakož i v systému místo jim vykládal i trefné jméno jim dal Stein (Finanzwissenschaft), zvláště 3 vyd., ve 4 vyd. se odchyluje. Tento nazval je daněmi z obchodů - d. obchodovými (Verkehrssteuern).

Do něm obzvláště Friedberg (Einkommensteuer), pak Wagner a Schaeffle, a pokusili o odůvodnění více, méně samostatná, jiných theorie prohloubena.

Společným základem všech těchto nauk jest myšlénka, že daně obchodové (u Schaeffle, "Einkommensteuern") jsou nutným následkem jistých nedokonalostí a platných systémů daní přírodních, kterých obzvláště na živo vystupují při komplikovaných výsledkových poměrech vyšších stupňů vývoje hospodářského.

a.) Daní přímá postihnouti může jenom obvyčejný pravidelný výnos jednotlivcovy živnosti, nikoli však kromobýčejné výnosy výsledkových jednání nenáležících ku provozování živnosti.

b.) Ovšem ani pravidelný obvyčejný výnos všech druhů živností nepodaří se postihnouti daněmi přírodními stejně výdatně a dokonale. Proto daním z obchodu kládeno za účel, aby:

1.) stihly kromobýčejné zisky (Stein, Friedberg), t. j. zisky, které vznikají z obchodu, jež nenáleží ku pravidelné živnosti jednotlivcově, obzvláště pak

zisky mající povahu profitů konjunkturních (Kagner).

2.) aby nepřímou cestou stihly výnosy oněch živností, které daněmi přímými postiheny bývají nedokonalé (Kagner), to jsou zvláště ty živnosti, při kterých jest v převaze kapitál, movitý.

Dan' kladená na jednotlivé akty obchodní, spadající hlavně v obor oněch hospodářství, kde daně přímé nedostatečnými se ukazují, slouží pak za doplňk daní z výnosu resp. z důchodu, kdežto v prvním případě (a) jest zároveň jejich náhradou.

Přes nepochybnou oprávněnost této základní myšlenky objevují se však velké obtíže, má-li se určit, která jednání poukromohospodářského obchodu mají se státi předmětem těchto daní, jakým způsobem dan' uložití a jakou sazbou ji vybírat. O největší části nynějších, velmi četných daní této kategorie vláda zcela jednostranně stanovisko fiskální a naprosta nesoustavnost. Snadnost ukládání jich učinila je oblíbenými. O tak se stalo, že právě v tom oboru, kde vysoký stav daní přímých nejmeně nutnými učinil doplňky daněmi z obchodů, to jest v oboru nemovitého majetku, vyvinu-

ly a nejvíce daně z převodu majetkového se razbami někdy nemírně vyprovokují. Právě tato fiskálnost a z druhé strany obtížnost výběru vhodných předmětů jest příčinou, že v науce jest dosud plno neshod o tomto oboru daní. Nejnovějším pokusem theoretického odvodnění daní těch na základě přirozené náležitosti Schaeffler, jenž podal jej v souvislosti se svou naukou o nepřímých daních (sr. jeho spis, Steuerpolitik) v ten způsob, že přímé daně potřebují doplněk, mají-li se postihnouti skutku rozdíly individuální způsobilosti k daní, a to tím, že se postihnou jednotlivci upotřebující důchodů resp. jmění svého jednak na jistá jednání spotřební, jednak na jednání výdělečná. (Sr. výše výklad o roztrídění daní, zejm. o daních nepřímých.)

Napříčině posléz dotčené (upotřebení jmění neb důchodů k jednáním výdělečným) platí tu, toto:

1) Vyšší způsobilost daňovou, jeví se v běžné konsumpci nebo v případech trvalého jmění užitného povahy přepychové postihnou daně spotřební. Z povahy věci plyne, že ptíhá-li se daní důkaz větší způsobilosti k němu, jež se prokazuje v věci-

tých aktích spotřebních, nelze ponechat neporůznmutý ani důkazy větší působivosti jeví se v kapitalisaci (na př. v podobě uložení kapitálu v akciích a papírech podobných) nebo vyšší působivost pocházející z nápadu dědictví, nebo legativ.

2.) Daně přímé postihnou dále ve případech nejprůzračnějších jenom pravidelnou sumu důchodu, mimořádné zisky vzniklé bou, spekulací, konjunkturami tudíž daním přímým ujedn.

3. Ovšem, ani pravidlo, že daně z výnosu a důchodu postihnou skutečnou vyšší důchodu jednotlivce, není bez výjimky; jsou ve skutečnosti mnohé výnosy resp. důchody méně zjevné, obzvláště kde nabývají se pomocí oběžného kapitálu. Daně obchodové vybírané v podobě kolku na listinách vydávaných o obchodních jednáních, která se v těchto hospodářských sférách objevují, jest jistě, aby proplnila to, co v provedení daní výnosových a důchodových zůstává nedostatečným.

Přirozeně z toho odvodnění plyne, že není možno, aby se ve spočítaném systému daňovém takové daně docela postrádaly, které postihují zvláštní působivost k daní, v akumulaci ka-

pitáku se jeví, pak mimořádné girky a konečně čá-
sti pravidelného důchodu, unikající obvyklým
daním přímým.

Feise, dosavadních, velmi četných daní ob-
chodových, vybíraných v podobě koliků a namnoze
pode jménem poplatků musí se tedy provést v ten
spůsob, aby z nich se podržely a vhodně regulovaly
jenom ty, o kterých platí některý z tří důvodů ná-
vě uvedených.

Cím dokonaleji pokračuje upravení daně vý-
nosové a obzvláště daně důchodové, tím méně
arci budou potřeby obchodové daně ukládané
z důvodu pod 3. uvedeného.

Řka to daně vybírané z důvodu uvedeného
pod 1. a 2. vždy, budou oprávněny a žádoucí. Proza-
tím zůstávají za dosavadního nedostatečného
stavu výnosových a důchodových daní, daně ob-
chodové, vybírané v podobě koliků a pode jmé-
nem poplatků do jisté míry nevyhnutným, ač na-
mnoze dosud velmi hrubým doplňkem systému
daní přímých. Poskytují značné výnosy a do-
kud vhodnějšími spůsoby nedají se nahraditi,
nelze jich odstraniti.

Pro techniku daní obchodových jest především charakteristickým ten moment, že předmětem danovým jsou vždy sumy peněžní, daň tedy jistým poměrem k sumám těm se vyměřuje, a to buď jistým třídním odstupňováním (sr. naše škály kolové, „poplatek“ škálový), anebo přímo procentuálně. Předpis určité osobě mírá místa pouze v případech, kde jde o jednání zápisná a jiná, kde jednání přechází ve styk s širokem (dědičná daň).

§2. Hlavní případy daní obchodových

U rozličných soustavách finančních měrou více méně obsáhlou podrobuje se daním obchodovým právní jednání, jichž předmětem jest převod práv majetkových. Ono žádá se po připoutě i v těch případech zápis (enregistrement) smluv příslušných do veřejných rejstříků pouze za účelem zdanění (ve Francii!). Rakouský zákon poplatkový stanoví přímo za zásadu, že „každé právní jednání, kterým se dle práva občanského práva zakládají, přivádějí, upevňují nebo mění,“ podléhá „poplatku“, který se „platí buď kalkem dle tarifu, nebo hotově“ (t. j. procentuální poplatky).

Podléhají tudíž poplatku i smlouvy tržové, nájemní, služební atd.

Ukteré hlavní případy daní obchodních jsou tyto:

1.) Dan ze převodu nemovitostí vyvinula se v daň velmi značnou, avšak ukládá se z pravidla velmi neracionálně. Základně správně měla by platnost jen jako daň stihající určitou kapitalisaci v případě koupi nemovitosti nebo jakožto daň z přírůstku hodnoty, jenž od posledního převodu nastal. Asi by v prvním případě bylo důvodno vyměření jenom dle skutku složené ceny, ve druhém právě jen z difference mezi poslední a nyníší hodnotou. Pozitivně právo naproti tomu naopak vyměřuje poplatek dle celé tržové hodnoty a přihlížívá pouze k tomu, jak dlouhá doba uplynula od posledního převodu, tak aby státek, jenž za 30 let prodán byl příkrát, neplatil příkrát stejně značnou daň, kterou jiný statek téhož druhu, za stejný čas jenom jednou prodáný, platí toliko jedenkrát, ač onomu nepřírostlo hodnoty více než tomuto. Vyměřuje se tedy daň tím níže, čím kratší jest doba od posledního pře-

vodu. Příměně tím se stává, že právě koupě i prodeje spekulacní, příměně příčina častějších těch převodů, a této jím vyteží, ač by právě u nich spekulacní moment správně odlišoval zdanění úplné.

2.) Kolek na kvitance, účty, nákladní listy a jízdní lístky, železniční, atd. jest sice dosti hrubou formou daně obchodové, běžít tu o listiny, kterých nejrozmanitější vrstvy v nejrůznějších případech užívají. Avšak vychází se tu z úvahy, že jednání příslušná objevují se nejčastěji právě v těch třídách, jejichž přímě zdanění pro menší jasnost důchodů a pramenů jejich bývá poměrně nejmenší.

3.) Kolek na obchody v cenných papírech čili z. bursovní daň. Listiny o prodeji cenných papírů, zvláště bursovních, podrobu se kolku, kdežto listina neholkována pozbuje přívodnosti. Cenné papíry kupují se buď na trvalé uložení kapitálu neb na spekulaci. A prvním případě vztupují kapitalisace sponi k daní obchodové působila, ve druhém případě není předpokládaný zisk příčinou daně, nýbrž okolnost, že spekulacní obchod jest sázkou, a to, co v sázce se obětuje, reprezentuje plytnou, k daní působilou část důchodů.

Kromě kolku na cenné papíry tvořící předmět obchodu bursovního (viz 4.) daň bursovní jest ukládána také v podobě platu z vstupenek na burzu, takže zde jest možná forma kolku.

Pod toto páhlaví spadá konečně také daň z obrátu v cenných papírech bez ohledu, byly-li předmětem převodu na burse či mimo ni. Tak na př. francouzská daň z převodu (*droit de transmission*) akcií i obligací domácích akciových společností, korporací a veřejných sborů (kromě státních), jež při papírech na jméno znějících při každém převodu platí se 15 % z bursovní hodnoty, při papírech na majitele (*au porteur*) znějících však předepisuje se počíná dávku, která se vyměřuje 15 % z průměrného kursu minulého roku.

4. Kolek akciový placený při emissii akcií neb podkromých obligací. Jedná se tu zaručena kapitalisace a vyšší přizpůsoblosti k dani dědičné, jednak do jisté míry i sázka. Širším slova smyslu spadá též pod t. zv. bursovní daň.

5.) Daň na jistě sázky, zejména kolek na promessy a daň z výher loterií. Oběťování jmění v sázku jako výše pod 3.

a.) Daň pozůstalostní, též dědická (Erbchaftst.).
 Sluší od vlastní denně dědické lišiti poplatky za
 úradní pojednání pozůstalosti jako speciální ná-
 hradu za speciální výkony státních orgánů v příči-
 ně pozůstalosti, ač se obě shusta formálně nerůzní.
 Daň dědická, vyměřená určitou kvótou čistého po-
 dílu dědického neb legátu, objevuje se již u Říma-
 nů, rovněž i v levních živeních a záhy v někte-
 rých státech moderních (v Anglii od XVII. st., též
 ve Francii, v německých státech). U nás podle
 jménem procentuálního poplatku pozůstalostního.

Od písemnictví odborného jest odůvodněné da-
 ně pozůstalostní, (které na míru má účinek), před-
 mětem nejživějších sporů. (Hledíme-li ku před-
 mětu, daň pozůstalostní jest vlastně daň ze jmě-
 ní (pravděla ač se tak, značná, aby musila
 býti opravdovou reální daň ze jmění); hledí-
 se však k důvodu ukládání, jest daň obchodo-
 vou. - Odůvodnění její jsou různé:

a.) Učtová se za daň, nýbrž za spoluře-
 dický povíl státu, což se podrobně vykládá takto:

U počátečních světoových jest princip rodinný nej-
 silnější, důvěra státu pro jednotlivce skrovná;
 Prof. Dr. Právník: Finanční věda, 56.

jmění soukromí objevuje se pak v pravdě jako jmění podimné, proto také dědictví ab intestato vůde původnější. Postupem doby ubývá významu podimny pro jednotlivce, avšak působnosti státu přibývá, celá výrobní činnost a poměry majetkové touto působností jsou podmíněny. Stát tedy má důležitou působnost při vzniku všech důchodů a jmění a pokud si v podobě p. zv. daně dědické o sobě část z pozůstalého jmění, žádá vlastně jenom podíl za spolupůsobení své (s. zejm. Scheel: „Erbchaftssteuer und Erbchaftsreform“). - Odůvodnění toto není dostatečné jako speciální odůvodnění daně dědické, neboť dalo by se namítnouti, že stát sobě přece řecený podíl bere již při všech daních.

b) Ze jiného stanoviska (Schaeffle) a to správněji daně dědická vysvětluje se tak, že v podobě daně dědické postihnou se jisté rozdíly individuální přiosobivosti daňové, kterých postihnutí nestačí ani daně výnosové a důchodové ani daně spotřební, totiž ony rozdíly, kterých následkem jest větší neb menší akumulace jmění. Více míra přiosobivosti daňové u jednotlivců,

kteřá státu za života jejích hledíc na běžný důchod jejích ušla, zde teprve se postihuje, když i důkaz je-
jí v podobě jmění pozůstalého stává se zjevným.

Hledíc na vzdálené stupně příbuzenství při-
stupuje k tomu okolnost, že pro ně dědičný podíl
nebo legát jest přírůstkem jmění bez zásluby na-
byvatelovy, a že stihne daň, nabývatele v době,
kdy jej přírůstek jmění činí eminentně k dani
přisobilým.

C.) Jako třetí způsob odůvodnění lze, - ač-li
již platným systémem daní přírůstků výnosy
jmění značněji stíženy nejsou, - uvést zásadu výše
blíže naznačenou, že i spravedlivě jest, aby důcho-
dy ze jmění stíženy byly výšší sazbou nežli dů-
chody z osobního výdělků. Pro výšší stížení jmě-
ní hodí se daň dědičná proto, že tu daň stihá
předmět svůj právě v momentu, kdy poměrně
nejspíše se snese, totiž kdy jednotlivci (dědi-
ci, odkazovníci) nové jmění přirůstá aniž po-
zbyvá něho z toho, co dříve měl.

D.) Prognostického stanoviska sociálněpoli-
tického (Wagner) konečně hodí se daň dědičná
s obnosem podílu dědičného nebo legátu pro-

gressivní rostonci za prostředek vyrovnati nestejno-
měrnosti hospodářské moci jednotlivců, které ne-
stejněměrnosti nezkrácené dědické právo ustáluje
a zvyšuje.

Uámítka proti dani dědické, že jest daní
ze jmění, platila by toliko o dani tak nemírné, že
by skutku zkracovala jmění, což však při nyněj-
ší míře těch daní vůbec není nutno a nebylo by
ani při dalším ještě zvýšení. Pát se zaplacená
částka daňová úsporou někdy i jednoho, někdy
dvou při let slohoniti.

Proto, arci vyžaduje právo obecný prospěch,
jenž káže šetřiti významu rodinného, aby se šetři-
lo nejbližších příd příbuzenských, neboť i zásluha
jejich o vznik pozůstalého jmění jest pravolépodo-
bější, a žetel na ně, zvláště na descendenty, bý-
vá nejdůležitějším motivem udržovati a tvoři-
ti jmění. Plásek toho jest progressivní škála
dle stupně příbuzenského. Ovoboditi bližší stup-
ně docela nikterak není důvodno, leč když se
jedná o dědictví zcela malá.

Při právnických osobách (korporacích,
společnostech, nadacích atd.), kde není postup-

nosti dědické, plyná z důvodů stejnoměrnosti na
místo daně dědické t. z. aequivalent její (v Pa-
kousku „aequivalent poplatkový“), to jest zvláštní
daň, která se platí buď v určitých pravidel-
ných víceletých obdobích, anebo platiti se může v
podobě zvláštních přirážek ku daním přímým.

Díl druhého Glava II

Úhrady mimořádné. ~

§1. Přehled.

Sam náležejí hlavní:

1. úhrada výnosem z prodeje státních aktiv, zejména z prodeje soukromohospodářských pramenů příjmových (statků polních, závodů rozličných, cenných papírů atd.) Na takové prodeje dochází z pravidla v dobách největších tísní a dají se smluviti jenom, když nelze naléztí záruku za podmínek snesitelných a chce se ujetí horšímu ještě glu, totiž převýdají peněz papírových. Každým prodejem soukromohospodářských pramenů příjmových zmenšuje se však do budoucnosti zdroj řádných příjmů a potřebí jest pak uhraditi jej jinou cestou, to jest z pravidla zvýšením příjmů daňových.

2. úhrada použitím nahromaděných rezervních hotovostí (pokladu státního). Státní poklad

se chová v nové době výjimečně jako pohlaď válečný, jehož účelem jest usnadniti rychlou a účinnou mobilisaci.

3.) příjem z válečných kontribucí v nové řadě sloužiti má k opravě a obnově zničeného válečného materiálu, pak ku náhradě škod soukromníkem válkou způsobených, ku péči o invalidy, pak vdov a sirotků po vojenských padlých, konečně ku splacení příspěvků, ku kterým válka dala povinnost.

4.) Přímá nej důležitější působí úhrada mimořádných trvajícího použití úvěru veřejného.

Věda o veřejném úvěru.

§ 1. Působí dluhu veřejného.

Dluh, kterým povinnován jest stát nebo jiné z více států složená aneb některý samosprávný vazek ve státě (země, okres, obec a t. p.), jest dluh veřejný.

Příčiny vedoucí ku vzniku takových dluhů jsou v životě států novověkých hojny, dají se však celkem roztržiti do dvou základních skupin.

Ludi totiž vznikají dluhy veřejné z provozování ji-
stých úkolů správy veřejné, které nendělejí do oboru
správy finanční.

anebo právě naopak původem jejich jsou potře-
by správy finanční.

Prvním případem dluh nepostává proto, že by
stát pro jistý svůj úkol peněz potřeboval, ve druhém vni-
ká právě z toho, že potřebuje. Odtud tedy pochází základ-
ní rozdělení veřejných dluhů s hlediště veřejnopráv-
ního na dluhy správní a dluhy finanční. Do sku-
piny své náležejí zejména dluhy vznikající tím, že
rozličné úřady veřejné přejímají kauce od oferentů,
licitantů a dodavatelů neb od jistých veřejných ži-
tenců (kauce služební), nebo že z množství rozmanitých,
z oboru působnosti jejich vyplývajících, přejímají
soukromá deposita (soukromá deposita, sirsťci kapitá-
ly atd.). Fourněž spadají sem dluhy vznikající ulo-
žením peněz soukromých do státních spořitelů po-
štorských, aneb, kde stát, země neb jiný svazek samo-
správný provozuje nějaký obor pojišťování slože-
ním pojistního u dotčených pojišťoven. Ano i ulože-
ním peněz na poštovské poukázky až do jejich výpla-

ty adressátovi vzniká takový správní dluh. Ucházení
v dlužnický poměr těchto spisovatelů upraveno jest
příslušnými všeobecnými předpisy práva správního,
zákonů neb nařízením, aniž je třeba ke každému
jednotlivému případu zvláštního zmocnění nebo
povolení se strany zákonodárných sborů neb jakýchkoli
holi zastupitelství.

Čině povahy jsou vlastní dluhy finanční, k
jejichž uzavírání dává podnět potřeba mimořádné
úhrady pro jistá vydání hospodářství stát-
ního, zemského atd., když z jakýchkoli důvodů
se nechce neb nemůže opatřit k zaplacení jich přá-
dných příjmů, jako jsou kromě jiných rejn. daně.

Takové dluhy máme předem na mysli, mluvíme-li
o veřejném úvěru, t. j. úvěru, jež pro své účely uží-
vají státní hospodářství veřejná.

Charakteristické
zvláštnosti tohoto úvěru, jež týkají se hlavní forem
a podmínek uzavírání zápisů a zcela jasně
vystupují nejen při dluhách říšských a státních, ný-
brž i při zemských, okresních a obecních, vyvinuly
se teprve v novověkých státech. Průběh ve státech sta-
novském a i v absolutním, na př. u nás až do

polovici XVIII. věku nebylo mezi způsobů uzavírání půjček veřejných a soukromých podstatného rozdílu. Pamovníci a stavové vypůjčovali si pro účely veřejné též způsobem, jako soukromník kterýkoliv od určitých jednotlivců - kapitalistů na dlužní úpis též které určité osoby svědčící, slibující zaplacení v určité lhůtě, poskytující při tom záručení, které rukojmí nebo dávající v zástavu jisté statky nebo prameny příjmů. Že v té příčině nastati mohly změny, k tomu přispělo nejen přetvoření celého ustrojení veřejné správy, nýbrž i vznik těch zvláštních druhů papírů obligacních, kterými poměr věřitele a dlužníka zleaven byl svého původního, přesně rovného rázu, mezi nimiž pak zase hlavně těch, kterým říkáme papíry majiteli svědčící (papíry au porteur). Štát neměškali užití jich výdatně pro své úvěrní potřeby, a to tím snáze, ježto zároveň novověký rozvoj spojení mezinárodního vymaňil jej ze závislosti na kapitálové pomoci vlastní země. Tu však teprve se začínají i přesně odlišovati hlavní způsob dluhu veřejného (finančního) původem a účelem svým

podstatně rozdílné.

Poznáváme totiž nyní dva základní druhy jeho: t. zv. druk přechodný (dette flottante, schwebende Schuld) neboli, jak se též říká, nezaložený, a druk trvalý, pevný neboli založený (dette consolidée, fundierte Schuld). Ale jako jest život hospodářský vůbec mnohotvárný a spůsoby užívání úvěru pestré, tak ovšem se stalo, že není mezi oběma těma druhy co do zevních forem, ve kterých vystupují, přesné hranice a stává se na konec nesnadným jisté formy přesně zařaditi pod jeden či druhý z nich, což zejm. vede k tomu, že vedle obou dotčených druhů jako zvláštní ajev úvěru veřejného, od obou v některých směrech odchýlný, vyznačiti dlužno t. zv. druk v penězích papírových.

§ 6. - O. T. zv. druk přechodný.

Podstatný rozdíl dluhu přechodného a dluhu trvalého naznačují do jisté míry již názvy samy. Jako v hospodářství soukromém naskytají se i ve veřejném případy, že není okamžité

pro jisté vydání, jež musí býti učiněno, po ruce žád-
ný pravidelný příjem, z něhož by se uhradilo. Lék-
jednodušší případ jest v hospodářství veřejném
ten, že nastane nutnost nějakého vydání, jehož
uhrazení jest sice zabezpečeno z běžných řádných
příjmů správně povolených a bezpečně očekáva-
ných, avšak ony tou chvílí ještě dostatečnou mě-
rou nedošly. Tu tedy vypomáhá se přechodně zá-
půjčkou na kratší lhůtu (na př. 3 měsíční nebo
půlletní), splatnou právě z řádných příjmů, kte-
ré mají zatím dojíti. Stejně však i běžeti o vy-
dání nepředvídané, pro něž není úhrady v po-
volených řádných příjmech a pro které podobnou
zápůjčkou, na určitý nedlouhý čas uzavřenou,
se opatří uhrazení v nastěží, že se podaří splati-
ti ji z příštích řádných příjmů, dejme tomu
ve správním roce budoucím. Koněšně může bý-
ti použito formy takového dluhu přechodného
i jen prozatímně již s úmyslem přeměnití jej na
formu dluhu trvalého v nedaleké době budoucí,
ježto se myslí, že se to pak provede výhodněji.
Přeměna taková sama nazývá se pak konsolida-

ci. Ježto však zde již vlastně původně se tvoří dluh
trvalý, byť i jistým formou pro tento neobvyklou,
pojmem dluhu přechodného se obmezuje věcně na dluh
uzavřený na krátkou dobu a přesně vymezenou lhů-
tou splacení, k jehož napravení sloužití mají řád-
né příjmy běžného správního roku neb některého
nejblíže příštího.

Pokud se i při sebe správnějším chodu
hospodářství veřejných jen pro nahodilé neshody
mezi docházením příjmů řádných a nastalými
potřebami jistých vydání naskytne nutnost sa-
bmouti ku řešení právě výpomocí úvěrní, dáno
býti že pro ně v každém státě jisté všeobecné zmoc-
nění stanovící ačli dovolené hranice a některé
blíže podmínky, v jejichž mezích správa finanční
má volnou ruku. ^{Pr}Formy uzavírání těchto zá-
půjček jsou již proto, že běží jen o přechodnou vý-
pomoc úvěrní, příbuznější formám úvěru soukro-
mého. Stěžejšími způsoby uzavírání toho jest
vydání (prodej) poukázek na státní pokladnu, ze-
kořitelných a v pevně lhůtě nedlouhé splatných. ^{Pr}
Tyto poukázky objevují se pod jménem poklad-

ničných poukázek (Schatzscheine, bons au trésor, exchequer bills) ve všech státech novověkých. Ony mívají z pravidla výhodou nízkého úročení, protože novověký peněžní tok, vládní výdaje značnými sumami peněz obam- žité volných, teprve v budoucí chvíli nějakého trvalej- šího uložení očekávajících a pro ně určených, jež rá- dy prozatím i za mírný výnos širokový se nabízejí, jen když jest možnost v určité době na splacení je- jich bezpečně počítati. Přomě toho způsobu jest možno, zvláště kde státní hospodářství finanční jest v pevném pravidelném spojení s nějakým ve- likým ústavem bankovním, dříti forem krátko- doběho úvěru bankovního, zejména též směně- ného. Jeina úročení nemůže arci býti pro všech- ny tyto případy pevně ustanovena, nýbrž musí býti dáno správně finanční do moci, aby ji as- poň v jistých mezích stanovila dle dočasného stavu peněžního toku.

B.) Dluh trvalý (pevný, založený).

§ 4. Formy jeho.

Podstatně odchylné jsou formy dluhu trvalého.
 Přecně záleží jeho podstata v tom, že se k uhrazení
 nějakého veřejného nákladu máje rápníčký, uzaře-
 né buď na dobu mnoholetou, však s jistým přísso-
ben splacení napřed ustanoveným anebo — což jest
 nyní přisob převládající, — na dobu vůbec neur-
 čitou, tak že se slibuje z předu pouze pravidelné
 zúročení (dluh rentový). Výpověď se strany věři-
 tele je však v obojím případě vyloučena. Za tento
 nedostatek odškodňuje věřitele v novověkém ho-
 spodářském životě snavná přenositelnost dluž-
 ního íspisu, která mu doporíští prodejem je-
 ho kdykoliv opatřiti si hotovost.

Děel, kterému rápníčka má sloužiti,
 může býti buď založení a zařízení nějakého poř-
 níku slibujícího výnos, jenž přímo poskytne pro-
 středky, zúročení i umození (zúžení neb zakon-
 pení dráhy železní, průplavu atd.) neb účel

jiný, nepodávající aspoň přímého pramene záročení
a splacení (postavení velikých veřejných budov, náklad
na výzbroj a válku), ba - ovšem jen v chorobných sta-
vech hospodářství financením - i zapravení schod-
ku v běžných řádných výdáních, nestačí-li pro ně
řádné příjmy.

Ohlížejíce se nejprve po formách, v jakých se
uskutečňují v době rynější takové trvalé zápujč-
ky veřejné především v hospodářstvích říšských a
státních, budeme dle toho, co řečeno, rozegnávat
jednak:

1.) takové, při nichž zároveň se ustanoví a za-
ručuje jistý způsob splacení neb splacení a jednak

2.) takové, při nichž se tak nečiní.

Pokud běží o prvější, vymizely již způsoby je-
ště před stoletím na západě evropském častěji
užívané, při nichž se konalo záročení i spolu
splacení ve způsobě pevného důchodu dočasného
věřiteli a jeho právním nástupcům zaručené-
ho neb ve způsobě pevného doživotního důchodu
vyměřeného tu dle pravidel t. zv. pojišťování ži-
votního, tak že se kapitál sám důchody těmi

konečně stravuje. (Francie a Anglie až do našeho století, však měrou ne rozsáhlou.) Tyto tvary vo-
més hodily se pouze do poměrů skroupených, pro
rychlé opatrování velikých sum byly nedostateč-
ny a jsou ostatně i národohospodářsky pochyb-
nější, poněvadž kapitál po malých částech spo-
lu s široky spláceným náze se stává v skutku
běžným důchodem. Ustavičným tvarem zápuj-
čky splatné způsobem napřed zaručeným jsou
tedy pouze t. zv. zápujčky slosovateľné, slosova-
ním, umořované (emprunts amortissables), je-
jichž nejprostší tvar záleží v tom, že se splácí pra-
videlně určitý slíbený úrok, kromě toho však
každým rokem, po případě vícekrát za rok,
část zápujčky dle plánu předem určeného se
umoří a to tak, že se určitý počet úpisů přimě-
řený sumě došlých splátek vylosuje, jež se pak
splatí plně. Podstatě přistává tu věřitel je-
ště v kolejkách, ve kterých se pohybují i pře-
mnohé formy úvěru soukromého, pokud se
i při něm užívá hojně způsobu zápujček, kte-
ré vedle zúročení podléhají též pravidelné a

Prof. J. Poprůk: Finanční věda, 58.

mortisaci (základní listy hypotečních bank, prioritní obligace železnic atd.). Odrůdami nových těchto způsobů zápisů, osm odrůdami méně jednoduchými jsou t. zv. zápisůvky prémiové a pak t. zv. zápisůvky loterní či losové.

Společným znakem obou jest, že pro oživení potřebky a tedy i dosažení výhodnějšího kursu se slibuje splacení všech zápisů vylosovaných aneb jenom některých z nich větší sumou, nežli jest nominálně, na niž znějí (na př. o 5 neb 10% nad sumu nominální). Slibuje-li se takový příplatek všem zápisům vylosovaným stejnou sumou, máme tu obyčejnou zápisůvku prémiovou, slibuje-li se at' již všem či jenom některým podle toho, jak komu bude přízniv los, příplatky tyto sumami nestojnými, a to z pravidla tak, že jest stejná procentuální počtu kynou značné výhry, vzniká vlastní zápisůvka loterní, správně tak nazvaná proto, že se tu skutek provádí v jedné své větvě veřejného živlu loterní, neboť neschází tu po případě ani případ loterních ztrát, když čísla výherní vyšimela kurs výše, než činí nej-

menší výplaty na úpisů vylosované. Tyto výplaty se tu dokonce bohatě rozmanitost v podrobnostech. buď se platí z úpisů dosud nevylosovaných pravidelný úrok, ale pod měrou obecně placenou za uložení stejně bezpečná (na př. při rak. loterních zápisůkách z r. 1854. a 1860.) nebo se neplatí žádný, ale za to určují se i nejnižší výplaty za vylosované úpisů měrou vyšší (rak. loter. půjčka z r. 1864.).

Porovnání všech těchto forem - zápisůkových prostě slosovatelů, obvyklých premiových a loterních není nikterak stejné. Pro veřejné loterní zápisůčky jest zřejmě pozoruhodno, že vyskytují se jen ve státech s financemi více méně rozrušenými, které chápou se toho prostředku, aby pomocí lákadla výherních zjednaty si zápisůčku za podmínek příznivějších, než by jim na tu mohli dopouštěti úvěr jejích, z jakýchkoliv příčin nevládní upravený. Výhoda zápisůčky loterní spočívá jenom potud, pokud v poměru ke kapitálu, jenž dle kursu emisního se takto docílí, celý náklad na zápisůčku, čítaje veň sumy úro-

kové i výherní, jest menší, nežli by byl při uzavření
zápůjčky lákadla takových neposkytující nebo
zkrátka, pokud naděje výherní dopouští zlepšení
kursu a úsporu úrokovou dostačující k zaplacení
výher. Za to má zápůjčka loterní nehledíc ani k
morální pochybnosti každé loterie i tu finanční
vadu, že nutí ke splacení část v plánu slovo-
sím ustanovených, i v takových dobách, když
nejdou grova na snadě potřebné k tomu pře-
bytky příjmů, ba třeba v dobách, když se prá-
vě naopak zase uchylovati jest k novým úvě-
rním jednáním, a že dále vylučuje výpověď se
strany dlužníka (státu) vázaného na podmín-
ky plánu slosovacího. Tak že stává se mu nemož-
nou t. zv. konverse s redukcí úrokovou, když
k tomu jsou na snadě měrou nepochybnou vše-
cky podmínky právní i hospodářské (viz níže o
redukcí úrokové!). Skutečně pak děje se splacení
zápůjček loterních, není-li stav financí grova
kvotuelm, jen uzavíráním nových zápůjček
(v Rakousku nyní vydáním obzvláštních úpisů
rentových, odtud název „renta uměřovací“, na

rozdíle od emissí nastávajících z podnětů zcela no-
vých).

Šestá druhá, nemožnost výpovědi a kon-
verse neplatí, ač při obvyklé slosovatebné a pro-
sté premiové zápisce, neboť zde jest slib naproti
všem věřitelům stejný, první pak - nutnost spla-
titi, ať jsou prostředky na snadě či nic - odpa-
dá u zápisek uzavřených k účelům, jež přímo
poskytují zdroj záročků a umoření, jako jest
zejména při novověkých zápiskových železničních,
jež právě proto právem vystupují v podobě zá-
pisek slosovatebných, třeba i někdy počátek
splácení na nějaký budoucí termín se ustano-
ví (některé nové rakouské).

Nejběžnější formou novověkého státního
dluhu trvalého neboli záloženého jest však dluh
rentový, t. j. dluh, jehož splácení nebo splácení
se vůbec neslibuje a který nemůže býti věřitelem
vypověděn, tak že prakticky jeví se uzavření jeho
na straně věřitelově jako koupě pevné, dále zase
záložitelné renty (rente perpetuelle, perpetual annu-
ity) za jistou sumu kapitálu, státu odevzdanou.

dluh také jméno. Mladostatek práva výpovědního
 nevadí věřiteli z přecím již výše uvedených. Pro
 stát pak, jenž nemusí se chápati pochybných lá-
 kadel, forma tato jest výhodnější než velike' dů-
 vědce proto, že neuvazuje na nutnost opa-
 tít v ustanovený čas sumy umořovací stůj so-
 stůj, at jsou právě poměry pro jeho úvěr nebo po-
 měry peněžního trhu vůbec příznivé čili ne. A-
 však kdykoli jest toho možnost, může se buď ka-
 pitál dluhový zmenšiti bursovními koupěmi úpi-
 sů neb snížití běžné míry dluhu konverzí na
 dluh níže záročítebný, nastanou-li potřebné k to-
 mu právní a národohospodářské podmínky. U
 nás podobně jako v Německu, Rusku, Itálii vystu-
 pují pak rentový dluh od prvopočátku jako
 vlastní t. zv. dluh obligační, t. j. na kapitál pá-
 půjčky vypsané vydávající se úpisem dlužní (část-
 kové či dílčí dluhopisy, Theilschuldverschreibungen),
 svědčící majiteli, tedy pohybem odvydáváním
 na jiné převaditelné a znějící na okrouhle su-
 my, při tom opatřené snadno oddělitelnými
 úrokovými poukázkami čili kupony (z pravi-

alla milročinimi) a talonem, t. j. poukázkou na
 nový arch kuponový, když již všechny kupony
 původně k obligaci připojené budou vyplaceny
 (nové rak. korunové renty r. 1893. vydané jsou na
 př. opatřeny kupony splatnými vždy 1. března
 a 1. září až do 1. března 1902.) Tento způsob byl
 nevyhnutelný pro státy odkázané často na si-
 věrní pomoc kapitalistů zahraničních, byťť
 jim třeba listiny co nejdříve přecházející i do
 rukou nejvzdálenějších. Ke státům, které mohly
 se spolehnouti výhradně na peněžní síly oby-
 vatelstva svého domácího, bylo původně mo-
 žno zařízení jiné, jehož příklad máme v anglic-
 ké knize dluhu státního (great book of the con-
 solidated national debt) zavedené již za času
 Viléma II. (zemřel 1702.) a vedené bankou an-
 glickou. Každý, kdo se stal věřitelem státu, ob-
 držel v té knize své konto, do něhož se zapsal
 kapitál zápujčky jako pohledanost jeho (consol)
 a na tom kontě se zaznamenávaly též úroky
 vyplacené. Postup pohledávky celé neb části byl
 a jest možný (na př. bankéř rozdělí část, již

původně sám převzal, na jiné). Kroky vybírají se na kvitance přímo nebo plnomocníkem. Na podobném základě, a s podrobnostmi technickými odchylkami spočívala francouzská kniha dluhu státního (*grand livre de la dette publique*), založená r. 1796. a vedená správou finanční samou. Avšak i v obou řečených státech ukázal se způsob jmenovitých papírů („*inscription*“ ve Francii) nedosti pohodlným v poměrech novodobých, tak že jest dána možnost a to ve Francii od r. 1881., v Anglii o r. 1865. vyzevnuti si na rentové pohledávky, v knize dluhové papírané, obligace kuponem opatřené, znějící buď na majitele (*rente au porteur*) nebo na jméno (*titre nominatif*) a opatřené kupony.

Ktělí vůbec vytkem vydávati úpisů veřejného dluhu tak, aby za ně musila býti zaplacená znovu plná suma nominální. (Kdyby totiž slíbená míra zúročení upravila se tak přesně, že by při uzavření papířky bylo možno úpisů rentové nebo papířky do knihy veřejné odbytí za plnou sumu nominální, přece

by pozdější změny širokové míry na trhu peněž-
ním nebyly bez účinku na cenu úpisu těch
a proto dává se obecně přednost vydávati pá-
píjčky na širokovou sumu zachráněnou, více
méně blízkou té míře širokové, za kterou by se
pápíjčka provedla al pari a prodati pak ú-
pisu za jistý „kurs emissní“, odchylný o nomi-
nální hodnoty. Tím se i pro rozličné pápíjčky,
v různých po sobě jdoucích letech uzavřené, zjed-
ná jednotnost typů a tak větší jednoduchost
správy. Hožny jsou tudíž dva případy: buď
se stanoví širok tak, že jest možno odbytí úpi-
sy za kurs nad pari, t. j. nad nominální su-
mu nebo že odbudou se za kurs stojící poť pari.
Praxis finanční dává obecně přednost druhé-
mu z těchto způsobů, odůvodňujíc jej zkušeno-
stí, že při emisi pod pari spekulace účtující se
naději na budoucí stoupnutí kursu ochotna
jest podati cenu příznivější, tak že se skutečně
docílí více kapitálu a tudíž i skutečně nižšího
žiročení, nežli při stanovení široku, jenž by mož-
nou učinil emisi al pari. (Příklad: stát by

dostal zápisů 100 mil. zl., jichž potřebuje, za 4% al pari; ale vydá úpisů jenom na $3\frac{1}{2}\%$; kapitalisté doufající v zisk ze stoupajícího kursu jsou ochotni dát 89 za 100 zl. nominálních, ač by dle míry 4% mu vyprahl tu kurs jen $87\frac{1}{2}$; stát, a by dostal žádaných 100 mil., musí nic vydati za 112 3/8 mil. úpisů, ale počíná přímě širokové bude při tom činit jenom 3 9/8 mil. zl.) - Při emisi al pari totiž kapitalisté říkají s možností, že by mohl stát při dalším klesání obecné míry širokové dříve zápisů za účelem splacení v nominální hodnotě (anebo konverzi) vypovědět. Jest na snadě, že vyšetřené stanovisko práce se ověřuje jen pro doby slibující klesání míry širokové.

Už zde bylo řečeno o zápisích uzavírání zápisů státních, zjednotilo si nice obdobně platnosti i při zápisích samosprávných svazků, ale nepoměrně větší měrou přihlíževá se při uzavírání zápisů takových hned z předu ke příměrnému splacení, což bývá i proto snazší, že nemožno hojněji sloužívat zápisů takové zařízení, jež buď přímým poskytováním výnosu ne-

bo příznivým účinkem na poplatní pler obyvatel-
stva samučinu možnost umoření. Scházíť právě me-
zi podniky k zápujčkám samosprávných těles živel,
který ve financích státních bývá zdrojem t. zv. zá-
pujček neproduktivních, totiž zbrojení a války, jež
právě mezi příčinami velikého vzrostu státních dlu-
hů evropských v nové době měly tak značnou úlohu.

§5. Provádění zápujček veřejných

Česty, jakými se zápujčky veřejné uskutečňují,
mohou býti rozličné. Za pravidelný, normální ppř-
sob může býti pokládán jen takový, který předpoklá-
dá dobrovolné účástenství těch, kdož mívají se státi
věřiteli státu, tedy jen ppřsoby t. zv. zápujčky dobro-
volné na rozdíl od t. zv. nucených. Ktu posléz řeče-
ným sáhá se jen za velmi neblahého stavu stá-
ních financí (donucením jistých korporací, ústavů,
nadací, aby ve jmění neb jisté části jeho státu pa-
přály; donucením jistých tříd poplatnictva ale
poměru jejich poplatnosti k velikým anticipa-
cím daní atd.); a nich, ježto jsou účinkem těsně,

nauka nemá pravidel.

U dobrovolných zápisů lze lišiti dva hlavní způsoby uzavírání, které naznačují se slovy: zápisůvky bursovní a zápisůvky národní. Každým největším zahrnují se zase rozličné cesty, kterým společno jest, že veřejná zápisůvka uskutečňuje se za bezprostředního účastenství osob, jež se zabývají prostředkováním úvěru (bank, bankéři) za pomoci bursy jako hlavního orgánu peněžního trhu.

Podstatě jest tu možnost trojí: buď převzme bankovní závod nebo skupina závodů (koncortium, syndikát) prodej obligací za určitou provisi „de komisse“, nebo obrátí se finanční správa na banky přímon offertou, aby upravy zápisůvku za určitý kurs správou finanční samou ustanovený nebo konečně naopak správa finanční vyze banky k nabídkám (offertám), za jaký kurs by zápisůvku převzaly, a vyhradí si zadání tomu, jehož nabídku uzná za nejvýhodnější (submisse).
Oba způsoby prve řečené mohou sice zabezpečiti příznivější kurs emise, ale finanční správa nese při tom risiko, že nepodaří se zápisůvku umístiti selon.

Při takto. zápisných národních správa finanční nehladá pomoci prostředníků, nýbrž obrací se přímo ke všem kruhům kapitalistů, aby upisovaly zápisné na určitý, napřed ustanovený kurs, pro případ, že se upíše celkem více, nežli se žádá, musí býti ustanoven klíč, dle kterého se provede redukce sum upsaných. Zbytek peněz právě uložení hledajících v obyvatelstvu a příznivý názor o politickém stavu jsou podmínky úspěchu takových národních zápisných, jejichž provedení ostatně z pravidla vyžaduje mnohem více času nežli zápisné bursovních (musí se obecnostem dovoliti delší lhůty ke složení sum upsaných). Protože pak kromě toho nebývá jisto, podaří-li se upsatí zápisné celé, lze říci, že pomocí zápisných submisivních, nejoblíbenější to cesty moderní, opatřují se veliké zápisné sice dražší, ale obvykle rychleji a jistěji.

§ 6. Splácení dluhů veřejných

U příležitosti splácení dluhů veřejných jsou

při některých druhích zápujček - jako při věch slo-
vatebných - ustanoveny napřed. I kromě těch při-
padů mívalo přimluvití splácení soustavné, urči-
tým plánem se řídící, totiž splácení pomocí p. zo.
fondů splacovacího čili umořovacího, jemuž se při-
káží jisté pravidelné dotace. Fond pomocí provi-
delné, jemu přikázané dotace kupuje obligace ve-
řejného dluhu, k jejichž umoření jest ustanoven;
tyto však se neničí, nýbrž na kupony jejich správa
fondů sama vybírá úroky dále, jako by byla vě-
řitelem, a užívá jich rovněž na nakupování úpiní,
tak, že se prostředky fondů k účelu tomuto kaž-
dým rokem postupně zvětšují asi podobně, jak
se zvětšuje kapitál při složitém úrokování. Každý
fond umořovací jsou tytéž jako vady každého
splacovacího závazku napřed na určité lhůty
vyměřeného, totiž nutnost věnovati ustanovenou
sumu na splácení dluhu, ať tomu jsou okam-
žité finanční poměry příznivé či ne, a to pochali
fondy umořovací na konec se rozšly a lze je
dnes pokládati za věc na dobro odbytou. Páza-
ti se z předu na splácení určitými sumami

a v neuvýběh lhůtách jest tudíž možno a správně
jenom, kde sám účel, na který se zápisůvkou o-
patřiti mají prostředky, naberpěňuje zdroje pří-
jmů k umorění její. Kde toho není, sluší dáti
přednost zásadě volného splácení, t. j. umořová-
ní veřejných zápisůvek nakupováním jipisů na
burse z dotací, jež se povolí, když stav financí
to dovoluje. Tím není řečeno, že by správa finan-
cí měla prostě vyčkávat, až jí běh poměrů
přinese zcela nahodilé přebytky příjmů řád-
ných. Spíše jest přihlížeti v dobách příznivého
rozvoje sil berních k tomu, aby řádné příjmy
spolu za účelem znenáhleho splácení dluhu ve-
řejného byly posíleny. Oprávně mínění, jež hu
podivem také našlo vážných majitelů, že totiž vů-
bec není třeba dluhy státní spláceti, pramenilo
! se z nesprávného názoru, jako by se veřejné výf-
daje, k jejich uhrazení užiti se musí zápisůvek,
vesměš daly považovati za uložení kapitálu po-
skytující trvalé prospěchy i pokolením budou-
cím. Porůbečně toto pravidlo zajisté neplatí, jak
výše bylo ukázáno, k čemuž se druží i sociální

povážlivost stále narůstajících dluhů veřejných. Šťastí stát sám pak tím více poskytuje podnětu a možnosti k narůstání tříd, jež mohou žít bez jakékoli živnosti národohospodářsky produk-
tivní praxe z důchodů úrokových, tedy tříd, jímž není potřeba žádné aktivity hospodářské. Proto
jest odůvodněn požadavek, aby veřejná hospodář-
ství nepouštěla se snahy spláceti dluhy veřejné
a zařizovati se dle toho. Z tohoto hlediště pak
je pro obor t. zv. mimořádných výdajů pozby-
vá, ostří sporná otázka druhdy horlivě probíra-
ná, sluší-li uhraditi výdaje takové daněmi
(novými neb rozšířenými starými) či půjčkami.

§ 7. Redukce úroková.

Od polovice XVII. stol. provádějí se v Holandsku a ve státech církevních, od konce XVIII. stol. za-
části v Anglii, později též ve Francii a v ji-
ných státech snižování sazby úrokové při státních
dluzích, avšak snižování namnoze jedno-
stranně, imperativně prováděná. Také myřičší

doba úroků celkem klesajícího vykaruje řetné příklady redukcí, avšak s pravidla odůvodněných. Aby redukce byla odůvodněna, potřebí jest šetřiti jistých momentů národohospodářských, finančních a jistých právních.

1. Momenty národohospodářské a finanční.

Klesne-li obecně míra úroková (jakž to s vývojem hospodářským se stává), bylo by pro státní finance nesrovnalostí, aby se nadále platily dosavadní vysoké úroky. Tak jako soukromníci snaží se v takových případech břímě úrokové sobě ulehčiti, hledí i rozumná finanční správa, aby břímě úrokové zmenšila. První podmínkou jest, aby míra úroková skutečně, obecně a trvale (nejenom přechodně) byla klesla, tak aby dosavadní věřitelé za svůj kapitál také v jiných, stejně bezpečných uloženích našli se nemohli vyšší míry úrokové. Rozumní se tudíž, že poměry musí býti takové, aby ani v cizině nebyla příležitost k uložení kapitálu na vyšší úrok při stejné bezpečnosti. Je-li míra úroková obecně klesá, pozná se z poměru u

kouk, spořitelna atd. i ze stoupajících kursů pen-
ných papírů s pevným zúročením (zástav. listů,
prioritních obligací atd.), voláště pak ze stoupa-
jícího kursu státních dlužních úpisů penných.
Předpokládá se ovšem, že není úvěr státní z ja-
kýchkoliv příčin otřesen, což by redukcí změřilo.

2.) První stanovisko vyžaduje, aby věři-
tel, kterému byl výše širok slíben, ku přijetí nižší-
ho se nenutil, pročť musí se mu svobodná vol-
ba ponechat, chce-li žádati zaplacení (nominální
sumou), nebo se spokojiti s redukcí. Spokojí-li se,
má to povahu novace, která technicky se provede
konverzí, t. j. záměnou úpisů.

a.) Redukce se zdáří tím dokonaleji, čím roz-
hodnější a obecnější jest klesání peněžic, čím
širokové, čím pevnější úvěr státu. Voláště tehdy
redukce velikou měrou provedená zdáří se snad-
no, uskutečňuje-li se ve mnohých státech stejnou
dobou, tak že věřitelstvo nenajde příznivějšího
uložení svých kapitálů.

b.) Finanční správa musí mítí na snadě
dostatek kapitálu, aby vyhověla těm věřitelům,

kteří se s redukcí nespokojí. To se zabezpečuje tak, že se smluví s bankami, aby eventuelní výplatu za provizi převzaly. Redukce za všech podmínek vytěsněných provedená není akt násilný, jest povinností správy finanční a nepodtrývá úvěr státu, naopak jej posiluje, neboť se míra přeměny na financích tížící zmenšuje.

C.) Nemí nikterak nutno, aby se nové úpisý nabývaly al pari, a obecně se tak nečiní. Ustanoví se prostě dle poměru tehle peněžního přijímající kurs (Übernahmekurs) nových obligací a dle se majitelům úpisů, kterých se redukce týče, na vůli, aby k němu převzali nové úpisý na snížený úrok za kurs ustanovený (a to obvyčejně z příčin výše uvedených ustanovený pod pari) aneb aby požadovali výplatu dosavadních úpisů dle nominální hodnoty.

Vydává-li se nová zápůjčka, jak obvyčejně bývá, za kurs nižší než nominální hodnota, tedy jest ovšem k plné konverzi dosavadního dluhu nutno vydati nových úpisů na větší nominální sumu celkovou, než byla nominální

suma celková dosavadního. Kaminná hodnota dluhu veřejného tedy redukcí (konverzí) roste, jen běžné břímě se zmenšuje.

Poněvadž při rápčijkách loteriích stát se zavazuje netoliko k určitému pořadí splacování, nýbrž i spolu při emisi prokládá naději výherní, tedy jest samozřejmo, že konverse loteriích rápčijek jsou nemožny, a jest to také jedna z jejich nevýhod. Konverse obvyklých posovatelních rápčijek budou však bez závažnosti možny. Signamenty pro ty věřitele, kteří na konversi nepůstoupí, nic více než urychlení aktu posovacího. Shůstnost ovšem žádá, aby si emittent již převodně právo ke konversi výslovně zachoval.

§ 8. Dluh či daň?

Státní, sluší-li, k utrazení mimořádných výdajů před trvalým dluhem dání přednost dání (novým neb dosavadním, však vyšším), lze nyní tedy s předstí národohospodářského řešení určité. Ona náležela ve starší literatuře ke sporu

nřm. Úvahy o prospěšnosti či nepospěšnosti
státního dluhu oživují se v XVIII. stol. Především,
pokud se ještě jenom na povrchu věci špělo, a
době ovládaní názory pokročilejšího merkan-
tilismu před oči se stavěl čilý ruch vzbuzený
obchodem úpisů státního dluhu, byly úsudky
rápůjčím příznivy (Berkeley, Heccon, Voltaire,
Condorcet).

Reakci vyvolává jednak rostoucí široková bří-
mě státních dluhů, jednak zejména národoho-
spodářský názor školy individualistické, jejíž hlav-
ní zástupci za příkladem A. Smitha vyslovili se
proti rápůjčím ve prospěch daně, a to hlavně
proto, že (jak tvrdili) daň se platí z běžného důcho-
du, kdežto rápůjčka se poskytuje z kapitálu,
čím se ujímá kapitál výrobě poukromohospodář-
ské, a jejíto (dle běžného v té době názoru) na kapi-
tálu závisí výška mady, i snížení mady rápůj se při-
pokuje.

Proti tomuto jednostrannému pojmání zase
vychází reakce se strany spisovatelů, kteří spatřo-
vali v každém mimořádném výdaji produktiv-

ní uložení kapitálové (Gietzel) a základně požadují
ukrazení mimořádných výdajů náprávkami.

Kritičtějším rozeznáváním účelu a pro-
hloubením otázek o národohospodářských a soci-
álních účincích daní i náprávek dospělo se k lep-
šímu, než již jednostrannému řešení (Wagner, Kasse,
Lasparus, Loetbeer, Schaeffle, — z finančněpolitické-
ho stanoviska nejlépe Leroy-Beaulieu).

Při úvahách o sporné otázce, o níž běží, dluž-
no mít na zřeteli:

- 1.) stanovisko povšechně politické,
- 2.) " — finanční techniky,
- 3.) " — národní hospodářské.

Ad 1.) Povšechně politická stránka jví se před-
kem v tom, že zavedení nových nebo zvýšení dosa-
vadních daní potkává se s odporem poplatníctva,
který roste nejenom s velikostí břemene, nýbrž i bez-
prostředností, s jakou se váha jeho stává vědomou
poplatníctvu. Tak i v samotném oboru daní ob-
tížněji se nesou přímé nežli dluhy, kterým se po-
platníctvu jenom skrovnější zvýšení břemene (o
úrok) a eventuální splátky na řadu let ukládá.

Š tak může zřetel na řešený odpor, pokud by nabýti mohl rozměry politicky nebezpečné (zvláště v dobách politického vzrušení ve státě) vésti k tomu, že padějí se sáhnou k zápujčkdnu.

Idruhé strany právě poměrná snadnost zápujček v dobách vyvinutého úvěru usnadňuje odvážné politické kroky, zejména vedení válek a uvolňuje tedy onu blahodárnou uzdu, která by spočívala ve vědomí nutnosti, že se musejí uhraditi veliké výdaje s tím spojené příjmy řádnými.

Avšak 2.) Značné a náhlé zvýšení platných, neb dokonce zavedení nových daní již z příčin techniky finanční bývá neškodné; vyžadují delších příprav a výsledek bývá tím nejistější, čím otřesnější jsou poměry hospodářské, na př. následkem hrozící války. Štaproto tomu zápujčkdnu opatřují se sumy potřebné pravidla rychle, než zahranicový kapitál jest přistupen, tak že i státy s finansemi již otřesnými najdou pomoci kapitalistů.

Š stanoviska finanční techniky tedy uzavřeni zápujčky má předsnost před náhlým zvýšením daní, avšak kde toho prostředkem užívá se hojně,

roste rychle následkem, nutného zúročení, suma řádných výdajů a nebylo-li o průměrné zvýšení účelných příjmů pečováno záhy, (zejm. v oboru daní), vycházejí snadno chronické deficity.

Ad 3.) Úkolem národohospodářských úvah jest vyšetřiti účinky, které má uhrazení mimořádných výdajů krátkým a dlouhým působením na přítomné a budoucí poměry výroby, spotřeby a rozdělení důchodů v národě.

Tak při zápujce, tak při dani (rozmnožené) o-
patňuje se celý obnos potřebný v přítomnosti, ač, v
každém případě od jiných osob. Proto jest jádrem
otázky musí se stanoviska národohospodářského,
kterak, daň, nebo zápujka, svým zasahováním v
poměry soukromých hospodářství působí na ho-
spodářství národní a na poměry jednotlivých
společenských tříd.

Účinky zápujky veřejné jsou rozličné dle toho,
z jakého pramene se poskytuje. Můžeť přijíti z ciziny,
nebo z domácích kapitálů a to zase buď takých,
jež dosud výhradně nebyly upotřebeny a teprve uloženi
hledají, nebo z těch, které již produktivně byly upo-

trebny a musily se tedy na účel půjčky z dosa-
vacního způsobu uložení vybavit.

1) Půjčka opatřená z ciziny, případ to hustý
zlatostě v národním kapitálu chudých, do domácí
výroby kapitálu neubírá, obvyklé spotřeby nezkracu-
je (kromě břemene úrokového), a, v těch mezích výšky
mady, se nedotýká, ani, tenkrát, když strčí se, k ní
člu neproduktivnímu. Pokud účelům vsutku pro-
duktivním, at' k p. zv. soukromohospodářskému, u-
ložení kapitálu, nebo pro důležité opravy státní
slouží, rozmnožuje jako zahraniční kapitál k ná-
šim soukromé výroby použitý výrobnost v zemi a
slouží jenom onomu světuhospodářskému poslání
kapitálu, kteréž jest: vyrovnávati rozdíly hospodář-
ského vývoje pokročilejších a méně vyvinutých náro-
dů. Kapitál půjčený pravidelně, aspoň z části, ne-
příjde do země v podobě peněz, nýbrž v podobě zboží
z ciziny přivezeného, za něj, importéři, domácí výplati
cen, vláde vyplácující si. (S. o směněných obcho-
dech a o směně. kursu) Podobně pak úroky dluhu
prostřednictvím směnkových manipulací jdou do
ciziny alespoň z části v podobě zboží vyvezeného. Prota-

Prof. Dr. Břet. Šimáněvič, v. d. a. p.

la' takováto poplatnost cizině není, nutně zlem, za které byla považována, dokud neruší aktivnost mezinárodní bilance platební. Byl-li kapitál obrácen na věci produkční, tedy sám poskytuje prostředky ke zjiročení, po případě i něco přesně. Byl-li stráven neproduktivně, tedy, ač část důchodu národního bez náhrady je vyražující pravidelně odplyne ke zjiročení do ciziny, avšak - předpokládá-li se, ^{že by se} jinak zápisýčka jsou nevyhnutelna byla vzata z domácích zdrojů, - zůstal za to domácí kapitál nezkrácen a nezničen a jeho výnosy neztenčeny. A to tedy neleželo v povaze zápisýčky, nýbrž ve způsobu upotřebení její.

Ostatně učí zkušenost, že se s rostoucím přibýváním kapitálu v zemi úpisů zápisýček zahraničních z rukou cizích věřitelů, kteří ze spekulace účasti se zápisýčky, vracejí za stoupajícího kurzu do rukou kapitalistů domácích. Nebezpečným zdává se návrat jedině, jestli jeho příčinou náhle snaha nedůvěřivých ciziny k bytí se cizích úpisů v dobách politických zápletek nebo krizí nebo jiným způsobem přivodit nízký kurz, aby se kontrahování nové zápisýčky zamežilo.

(Ušmucko proti Rusku r. 1887.). Tu vznikají pak z něho vážná otřesení mezinárodní bilance, otřesení onoho spůsobu, ku kterému vedla potřeba velikých platů do ciziny vždy dává podnět.

2. Zárujčka vzata z kapitálu domácího, uložení teprve hledajících, zadržuje se poklesnutí výroby, avšak dosavadní fondy výroby domácí nezmění, jenom nové výkony, které by umožnily rozšíření soukromé výroby, obrátí se na účely veřejnohospodářské. Luxum cessans, způsobené takto výrobě soukromé, může býti hojně upraveno užitek, který z produkčního užití potřební zárujčky veřejné, zvláště bylo-li nebezpečí, že nadbytek kapitálu by byl veden k nemírné spekulaci akciové, jejíž následky bývají ztráty národohospodářské (viz. nauku o krizích). Zkušenost učí ostatně, že právě v dobách politického neklidu, před válkami a za válek nebo též v dobách pokleslého průmyslu podnikatelského, zvláště po krizích, bývá kapitál prázdnicího hojně na snadě. Spolehat se nelze na to, že veřejnou zárujčkou vždy jen kapitál ještě výrobně nepoužitý se zabere, i kapitál již výrobně uložený vybarvuje se z uložení svého časem potud,

produktu, mu vyšší míra z úročení plyne ze záručky pe-
něžné.

3. Vybavení z produktivního upotřebení lze jenom
části kapitálu oběžného, které obvyčejným koloběhem vý-
roby přecházejí ze zboží v podobu peněz. Výroba nucena
jest pak omeziti se namnoze ne bez nesnáží podnikate-
lů, na něž doléhají výpovědi kapitálu půjčeného jim
od jednotlivců i bank. Omezená výroba vede k u-
skotnění poptávky po práci, a nevzejde-li působem
upotřebení půjčky nová poptávka po práci nebo ne-
změnila-li se z jiných příčin nabídka práce, na př.
povoláním mužů do zbraně, může se takto otlačiti i
mzda dělnická. Kdežto tedy kapitalisté osobně na vý-
robě nesúčastnějí, mají ze záručky prospěch, zkracu-
jí se zároveň třídy výrobní vůbec a zvláště též dělní-
ctvo. Jest to tak, jako by se byla dělnictvu za účelem
mimořádného výdaje státního uložila daň, která však
nesáhne všemohy stejnoměrně (jedni mají menší vý-
dělky, druhí více výdělků pozludou).

Na předmět, domě před záručkou pohledá-
no namnoze, že daň se zapravuje z důchodu běžného,
kdežto půjčka plyne z kapitálu. Jistě bude mnohou

kazdého hospodáře soukromého nezkrátiti kapitál vlastní, zapraviti tedy dávky z důchodu. Avšak úspěch této metody závisí na velikosti sum požadavků. Účinek daně uložené za účelem uhrazení mimořádného výdaje nad míru obvyklou může býtli buď, že povede k omezení kapitalisace nebo k omezení spotřeby. V prvním případě účinek bude podobný, jako když se začala podnikatka z kapitálu ještě výhradně nepotřebného; dostaneť se výrobě soukromé méně kapitálu, nežli by se jinak dostalo. Těmto potud, pokud snad větší břemeno daně vzbudí ducha špořivosti, může se účinek právě nagnačným zmírniti. V druhém případě může se sice způsobiti, že se potřeby dobytí omezí, avšak čím větší jest suma, kterou jednotlivý soukromý hospodář z důchodu svého k veřejnému hospodářskému účelům musí postoupiti, tím podstatnější uskrovnění potřeb, aspoň společensky nutných jest nevyhnutelné, které nezbytně stlačí masy, ježto se popravka po výrobcích a tudíž po práci zmenší.

Pravda jest sice, že při dani všechny vrstvy společnosti stejnoměnněji nesou následky zvýšeného výdaje veřejného, než sluší i tu na mysl míti, že stejnoměnné rozdělení daně jest požadavek v prak-

tických systémech, daní, více méně nedokonalé, splnitelné.

Čestliže by se dokonce značné sumy, náhle a pojednou a podolí, daně vyžadovaly, může to až k plnému ochromení četných hospodářství, poukromných, věsti, alespoň však dotknouti se jich měrou nepříznivější, než kterákoli rápníčka působiti může, a daň stává se pak pak národohospodářsky nemožnou.

Pravě řadě, rozhoduje tedy míra požadovaných sum, čím menší jest, tím snáze, a bez nebezpečí lze sáhnouti k daní; při každé vyšší sumě náleží přednost rápníčka, především jestliže pophyne z domácího kapitálu ještě neupotřebeného a po případě ze zahraničních.

Jim však jenom všeobecně naznačeny jsou národohospodářské účinky, které užitím jedné nebo druhé cesty vznikají, když mimořádný výdaj veřejný, ale není ještě zodpověděna otázka, do jaké míry jest odůvodněno uložiti za příčinou nějakého přítomného výdaje mimořádného budoucímu poplatnictvu pravidelné brěmeno řádných výdajů (k zúročení dluhu).

Už proto se tu nevystačí důvodem ještě často uváděným, že slušno jest, aby budoucí doba, měla prospěch z mimořádn. výdajů, jež rápníčkou by-

lo napraveno, také měla na břemeni toho výdaje
 účast. Škoda u mnohých výdání mimořádných vůbec
 zásada odložení obětí a prospěchů mezi generacemi a ži-
 votě státu po sobě následujícími nemá místa, ježto kaž-
 dá generace užívá bez náhrady prospěchů z výmnoženos-
 ti minulých dob, a život státu i v proudě časovém jest
 jednotný a celistvý, tak že prospěch budoucí jest záro-
 věn přítomným a naopak. Z toho sice vyplývá, že ne-
 ní žádné zásadné námitky proti tomu, aby po pří-
 padě jista břemena výdajů mimořádných i na bu-
 doucnost byla uvalena, avšak protože není bezpečné-
 ho klíče k číselnému vypočtení prospěchů, které pro
 budoucnost z těch výdajů vzejdou, (ať jestli vůbec pro-
 spěchů bude), a ježto dále nikdo nedovede vytknouti,
 jaká a jak velika břemena nová vzejdou budoucnos-
 ti (po případě i tím, že nová zařízení v přítomnosti
 mimořádným výdajem způsobená ukážou se nedo-
 statečnými a budou potřebovati opravy nebo změny)
 - tedy vysvítá z toho, že již přítomnosti sluší nésti
z každého i mimořádného výdaje tolik, seč jest
podle svých sil hospodářských

Výsledek pak této úvahy jest: Pokud by větší
 výdání mimořádná pro značný rozsah svůj v

běžné periodě finanční zvýšenými řádnými příjmy z příčin výše uvedených nemohla býti plně uhrazena a tedy zápisčkou se uhrazují, třeba jest spolu se postarati přiměřeným zvýšením budoucích řádných příjmů o prostředky ku splácení té zápisčky.

Skloužila-li zápisčka takovému uložení kapitálu, které svou povahou stává se zdrojem nových příjmů řádných (železnice), sluší užití příjmů těch nejen ku zjištění, nýbrž i k amortisaci zápisčky, pokud by ony k tomu stačily. Pokud nestačí, aneb nevzejde-li z použití zápisčky vůbec přímo pramen nových řádných příjmů, důžno postarati se včasným posilováním řádných příjmů, hlavně tedy daní, o prostředky k amortisaci dluhu tím rozsahem, jakým to konkrétní hospodářský stav národa vůbec dopouští. Uvedením zásady té do hospodářství finančního i důtklivým přihlédnutím ku provádění její řídí se blahodárná úřada pro směle účtování se snadnou přístupností i věrou v hospodářství veřejných.

Dodatek.

O příjmech složitých státních útvarů a samosprávných svazků uvnitř státu.

§ 1. - I. Příjmy složitých státních útvarů.

Hlavní tvary jsou: spolek státní (Staatenbund), stát spolkový (Bundesstaat) a příbuzná jemu unie re-
dinská.

1) Spolek státní (dřívejší německý bund, a Švýcar-
sko do r. 1848.) skládá se z více států, které zachovávajíce
každý plnou samostatnost a suverénitu, společně jsou
smlouvou se jistým společným účelem, na příklad za
účelem smlouvy obrany. Proto nebývá při spolku žádný-
ho samostatného organismu finančního pro hospo-
dářství spolkové, nýbrž obmezený obor výdajů na účely
a instituce spolkové a uhazuje příspěvky společených
států rozporoványmi dle určitého klíče na účastníky
(t. zv. „matrikulární příspěvky“).

2. Stát spolkový (mynější německá říše, Švýcarsko
a Severoamerická Unie) skládá se z více států základ-
ním zřízením slučných k trvalému společenství ji-

stých záležitostí (zejména vojenských, zahraničních ale
 po případě i některých spadajících do oboru vnitřní
 správy) v tom způsobu, že ve příčině záležitostí těch
 přetvářejí jednotlivé státy, byťi suverenními státy a
 uchována moc státní, nad těmito záležitostmi jest
 jinomův při celku, a proto je zde také společný nositel
 této suverennity (císař v Německu, zákonodárné sbo-
 ry spolkové v soustavě Severoamerického a ve Švýca-
 řích). Proto bývá tu také zvláštní samostatný orga-
 nismus společných financí, ano po případě také i
 zvláštní společný dluh. Přesto obnosy společných vý-
 dajů a tedy také potřebných příjmů jsou značnější
 než v pouhém spolku státovému a matrikulární pří-
 spěvky rozvržené dle zevních známek (na př. dle počtu
 obyvatelstva nebo dle obnosu přímých daní, a pod.) jsou
 břemenem velice nestejnoměrným, tedy přiděluje se
 celku jistě samostatné způsoby příjmů: především
 cla a po případě také jiné potřebné daně (v Němec-
 ku, daň z tabáku, daň cukrová, neplně daň z lihu
 a piva). A jen pokud samostatné příjmy společ-
 né nestačí, po případě vypomáhají matrikulární
 příspěvky. S převzetím jistých ústavů od jednoliti-

vých států na celek i příjmy z nich připadají celku.

3. Druhé, reálné rozpoznává se od spolkového státu podstatně tím, že státní k němu náležející, trvalým základním zřízením ploučení mají panovníka společného. Jinak jsou poměry i ve věci společných záležitostí i společných financí podobny jako při státě spolkovém.

§ 2. - II. Příjmy samosprávných těles.

Hledíme-li ku prameni, jsou dvojího druhu:

1.) jejich vlastní příjmy a

2.) příspěvky státu, neb samostatných těles vyššího řádu.

Ad 1.) Vlastní příjmy samosprávných těles z oborů řádných příjmů jsou:

a.) soukromohospodářské (z lesů, hutí, dolů, průmyslových závodů);

b.) poplatky (na př. mýta, platy za užívání veřej. nemocnic, bláznovců, chudobinců, vodní atd.);

c.) daně. Ve věci těchto musí pak rozpoznávati:

x.) Co do způsobu jejich ukládání jsou to buď

daně samosvatné, to jest daně vybírané na základě samostatného uložení, nikoli na základě státních daní, nebo jsou to daně, které se vybírají v podobě procentuálních přírůžek k daním státním, ať přímým aneb nepřímým.

B) Co do účelu jsou buďto daně vybírané výhradně pro určitý správní účel (uhrazení chudinského, školského nákladu) a zovou se daněmi účelovými (Zwecksteuern), anebo jsou vybírány vůbec pro uhrazení všech správních nákladů, pokud tyto nejsou kryty příjmy jinými.

Obojí druh daní v evropských státech se objevuje, avšak systém přírůžkový má zejména ve státech pevniny větší neb, menší převahu (Francie, Rakousko, Německo), ač i samostatné, lokální daně spotřební (octroi ve Francii), ano i samostatné přímé daně existují (na př. lokální daně důchodové v některých městech v Německu). Naproti tomu v Anglii již ve starším systému samosprávy (selfgovernmentu) i v novějších útvarech nacházíme takřka výhradně samostatné daně lokální na ostatních nezávislé a jsou namnoze daně-

mi účelovými (chudinské, cestní, školské atd.) Roz-
 sáhlé rozšíření přírůžkové soustavy na pevnině vy-
 světluje se částečně z politických příčin i ze snahy
 o sobě oprávněné zamítnutí kolise se soustavou da-
 ní státních. Ostatně bývá i co do přírůžek i co
 do samostatných daní, autonomie samospráv-
 ních těles omezena. O přírůžkách stanoví se na-
 př., ku kterým daním se vybíratí smějí. Pro při-
 růžky přecházející jistě maximum vyhledává se
 pro případě vyššího schválení, rovněž i pro zave-
 dení zvláštní samostatné daně lokální. Ano ve
 Francii přírůžky potřebné ku obstarání novin-
 ných i kolů správy komunální povolují se
 samým parlamentem jako p. zv. centimes addi-
 tionelles. - Přírůžkový systém stal se zejména tím
 velice neracionální formou, že opíral se o daně
 výnosové o sobě již (v ordinariu) nestejnoměrné.
 Při rozvolněném přechodu k systému daní stě-
 jektních spatřujeme novější dobou Rusko, ano
 samosprávným svazkům přikazuje daně výno-
 sově a rozvolní pro účely státní daň důchodovou.
 Naproti tomu v Rakousku stoupající

přirážky k daním přímým vedy a nomenklatury, i-
vedou k rozšířenímu zavedení daní spotřebních
(cinsgroß, kořaleční a pivní křečavy) už i ve finan-
cích zemských (dříve Štýrsko a j. země, nyní na př. piv-
ní daň zemská v Běchách). Konečně se viděl stát
nuceným poskytnouti zemím aspoň částečně vý-
nosy daně gruntovní a domovní a nejnověji při-
pustiti zemské přirážky k dani lihové. - V Anglii
přenechává stát nověji též samosprávě hrabské
výnos daní přepychových a polovici výnosů daně
pojišťovací.

Z mimořádných příhrad objevují se při vět-
ších kommunaích a při větších samosprávných
tělesech zápujčky. Působí arci s pravidla uzaví-
rány pro místní účely produkční a jen ve vý-
minečných případech u zemí, velkých měst a
pod. se provádějí jako samostatné přímé zá-
pujčky obligační, t. j. přímou emisi dlužních li-
stův. Nejčastěji hledá se úvěr u bank a spořitelny
a novější banky za tím účelem zavedly zvlášť-
ní obligace úplně obdobné zástavním listům
bank hypotečních, t. zv. obligace komunální

(na základě komunálních papírků v širším smyslu vydávané). Tím se zjednodává na peněžním trhu jednotný typus a, tedy i snadnější odbyt, nežli by měly obligace pro každý individuální případ papírky na jméno dlužníka zvláště vydávané.

A. 2.) Příplatky státu neb vyšších samosprávných těles pro:

a.) speciální, t. j. sloužící utrožení zcela určitého druhu výdajů a poskytují se buď určitou sumou (subvence silniční a na stavbu škol atd.), neb jistou kvotou příslušného nákladu (t. j. ve francii), nebo převzetím jisté stránky určitého výdaje; nebo

b.) všeobecné bez udání zvláštního výhradního účelu (dotace), což zejména se doporučuje při nových organizacích samosprávy, nežli tyto organizace i ve finanční příčině náležitě se rozvinouti mohou (Prusko při opravě samosprávného zřízení v letech sedmdesátých). —

30/10